

Hallituksen esitys Eduskunnalle takaisinsaantia konkurssipesään koskevaksi lainsäädännöksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki takaisinsaannista konkurssipesään. Lailla korvattaisiin nykyisin konkurssisääntöön sisältyvät takaisinsaantisäännökset. Takaisinsaantisäännösten nojalla voidaan peräyttää konkurssivelallisen ennen konkurssia tekemät velkojien oikeuksia loukkaavat oikeustoimet. Takaisin saatu omaisuus kuuluu konkurssipesään.

Ehdotetuilla takaisinsaantisäännöksillä pyritään tehostamaan velkojien mahdollisuuksia takaisinsaantiin ja siten lisäämään velkojien välistä tasa-arvoa. Takaisinsaantimahdollisuuksia lisäisi erityisesti takaisinsaantiaikojen eli niiden konkurssia edeltävien määräaikojen pidentäminen, joiden aikana tehty oikeustoimet voidaan peräyttää. Nämä takaisinsaantiajat olisivat eri pituisia sen mukaan, onko peräytettävä oikeustoimi vastikkeellinen vai vastikkeeton ja kenen kanssa oikeustoimi on tehty.

Esityksessä on erityisesti puututtu velallisen lähipiiriinsä kuuluvan (velallisen läheinen) kanssa ennen konkurssia tekemiin varallisuudensiirtoihin ja muihin järjestelyihin. Velallisen läheisiä olisivat velallisen lähisukulaiset ja, milloin velallinen on elinkeinonharjoittaja, yhteisö tai säätiö, se jolla on osakkuuden tai siihen rinnastettavan taloudellisen seikan perusteella olennainen etujen yhteys velallisen kanssa tai johtavan aseman perusteella olennainen vaikutusvalta sen toimintaan. Läheisten kanssa tehtyjen oikeustointen osalta sovellettaisiin pidempiä takaisinsaantiaikoja. Myös eräissä muissa suhteissa heidän asemansa velallisen velkoihin nähden olisi muita velallisen sopimuskumppaneita heikompi.

Takaisinsaantiperusteita koskevat säännökset uudistettaisiin. Lakiin ehdotetaan otettavaksi ensiksikin niin sanottu yleinen takaisinsaantisäännös. Sen lisäksi lakiin ehdotetaan lahjaa, kohtuuttoman suurta palkkaa tai palk-

kiota, ositusta, velan maksua, kuittausta, panttia tai muuta vakuutta sekä ulosmittauksella saatua maksua koskevia erityisiä takaisinsaantisäännöksiä. Yleisen takaisinsaantisäännöksen soveltaminen edellyttäisi vastaajan vilpillistä mieltä. Muita takaisinsaantisäännöksiä voitaisiin soveltaa, vaikka vastaaja olisi vilpittömässä mielessä.

Takaisinsaantikanteen hyväksymisen johdosta vastaajalle syntyvää palautus- tai maksuvelvollisuutta voitaisiin painavasta syystä sovitella. Myös takaisinsaantimenettelyä koskeviin säännöksiin ehdotetaan muutoksia.

Takaisinsaantia konkurssipesään koskevien säännösten lisäksi esityksessä ehdotetaan eräitä muita konkurssivelkojien oikeusasemaan vaikuttavia muutoksia. Palkkasaatavaa ei voitaisi vahvistaa maksettavaksi konkurssipesän varoista siltä osin kuin se on kohtuuton, mikäli se tällä perusteella riitautettaisiin. Tällaiselle saamiselle ei myöskään voitaisi vahvistaa työpalkkasaamisen etuoikeutta. Konkurssissa tapahtuvan saamisoikeuksien kuittauksen edellytyksiä tiukennettaisiin ja selvennettäisiin. Takaisinsaantia koskevat uudistukset edellyttävät muutoksia paitsi konkurssisääntöön myös akordilakiin, lain veroiseen etuoikeusasetukseen, vakuutuslakiin ja ulosottolakiin.

Avioliittolaisissa säädetty aviopuolisoiden välinen lahjoituskielto samoin kuin avioliittolaisissa olevat toissijaista velkavastuuta koskevat säännökset ehdotetaan kumottaviksi. Avioliittolaisia ehdotetaan muutettavaksi myös siten, että velkojilla ei olisi enää oikeutta osituksessa saada hyväkseen velallisen puolisolle kuuluvaa omaisuutta.

Lahjanlupauslakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että puolisoiden ja eräiden muiden läheisten henkilöiden välisistä lahjoista olisi tehtävä tuomioistuimelle kirjallinen ilmoitus. Ilmoitus olisi tarpeen, jotta lahjansaaja voisi

saada suojaa antajan velkojien takaisinsaanti-vaatimuksilta konkurssissa ja ulosotossa.

Perintökaareen ehdotetaan otettavaksi säännökset, joiden mukaan perillisen oikeus vaatia lakiosaa tai hänen oikeutensa moittia testamenttia ei siirry hänen velkojilleen. Perintökaareen, konkurssisääntöön ja ulosottolakiin ehdotetaan myös otettavaksi säännökset, jotka koskevat perinnöstä tai testamenttiin perustuvasta oikeudesta luopumista perinnönjättäjän kuoltua ja luopumisen sitovuutta suhteessa luopujan velkojiin.

Esitys on osa oikeusministeriössä vireillä olevaa konkurssilainsäädännön uudistusta. Takaisinsaantisäännösten uudistaminen perustuu yhteispohjoismaiseen valmisteluun, ja ehdotettu säännöstö on olennaisesti samansisältöinen Norjassa, Ruotsissa ja Tanskassa voimassa olevien säännösten kanssa.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan noin kuuden kuukauden kuluttua niiden hyväksymisestä ja vahvistamisesta.

SISÄLLYSLUETTELO

	Sivu		Sivu
YLEISPERUSTELUT	5	9.1.2. Esityöt	31
1. Konkurssilainsäädäntö	5	9.1.3. Puolisoiden väliset lahjoitukset muiden pohjoismaiden lainsäädännössä	31
2. Hankkeet konkurssilainsäädännön uudistamiseksi	5	9.1.4. Uudistusehdotus ja sen syyt	31
2.1. Uudistushankkeet Suomessa	5	9.2. Lahjoituksesta tehtävä ilmoitus	33
2.2. Pohjoismainen valmistelu	6	10. Puolison asema maksukyvyttömän puolison velkoihin nähden	34
2.3. Takaisinsaantisäännöstö erillisenä osittaisuudistuksena	6	10.1. Puolison vastuu maksukyvyttömän puolison velasta	34
2.4. Konkurssilainsäädännön jatkovalmistelu	7	10.2. Puolison oikeus olla luovuttamatta tasingkoa toisen puolison velkojille	35
3. Nykyinen takaisinsaantisäännöstö	7	11. Perillisen velkojen asema	38
3.1. Yleistä	7	11.1. Perillisen oikeus luopua perinnöstä	38
3.2. Takaisinsaantiajat	8	11.1.1. Yleistä	38
3.3. Takaisinsaantiperusteet	8	11.1.2. Voimassa oleva oikeus	38
3.4. Takaisinsaannin vaikutukset	10	11.1.3. Perinnöstä ja testamenttiin perustuvasta oikeudesta luopumisen muissa pohjoismaissa	39
3.5. Takaisinsaantivaatimuksen käsittely	11	11.1.4. Ehdotus	39
3.6. Muussa lainsäädännössä olevia takaisinsaantisäännöksiä	11	11.2. Perillisen oikeus moittia testamenttia ja vaatia lakiosaa	40
4. Lainsäädäntö Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa	11	11.2.1. Voimassa oleva oikeus	40
5. Keskeiset uudistukset ja niiden syyt	13	11.2.2. Muut pohjoismaat	40
5.1. Yleistä	13	11.2.3. Ehdotus	40
5.2. Takaisinsaantiperusteet	14	12. Asian valmistelu ja lausunnonantajat	41
5.3. Takaisinsaantiajat	16	13. Esityksen organisatoriset ja henkilöstövaikutukset	42
5.4. Oikeustoimen vahingollisuudesta	17	14. Esityksen taloudelliset vaikutukset	42
5.5. Maksukyvyttömyys ja ylivelkaisuus takaisinsaannin edellytyksenä	18	15. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja	42
5.6. Määräpäivä	20	YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	42
5.7. Lainhuudatuksen merkitys takaisinsaantiajan alkamisen kannalta	21	1. Lakiehdotusten perustelut	42
5.8. Velallisen läheiset	21	1.1. Laki takaisinsaannista konkurssipesään	42
5.9. Takaisinsaannin vaikutukset	22	1.2. Konkurssisääntö	73
5.10. Omaisuuden edelleen luovuttaminen	23	1.3. Laki konkurssisäännön väliaikaisesta muuttamisesta	79
5.11. Sovittelu	24	1.4. Akordilaki	79
5.12. Kolmannen asettaman vakuuden palauttaminen	24	1.5. Etuoikeusasetus	79
5.13. Takaisinsaannin vaatiminen	25	1.6. Vakuutusopimuslaki	81
6. Eräitä erityiskysymyksiä	26	1.7. Ulosottolaki	81
6.1. Kohtuuttoman suuri palkka, palkkio tai muu siihen rinnastettava etuus	26	1.8. Avioliittolaki	81
6.2. Eläke- ja henkivakuutusmaksujen peräyttäminen	28	1.9. Lahjanlupauslaki	85
7. Kuittaus konkurssissa	29	1.10. Laki eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista	86
8. Takaisinsaantisäännöstön edellyttämät muutokset muuhun lainsäädäntöön	30	1.11. Perintökaari	87
9. Läheisten väliset lahjat	30	2. Tarkemmat säännökset ja määräykset	88
9.1. Puolisoiden välinen lahjoituskielto	30	3. Voimaantulo	88
9.1.1. Nykyinen tilanne	30		

	Sivu		Sivu
LAKITEKSTIT	89	11. Laki perintökaaren muuttamisesta	101
1. Laki takaisinsaannista konkurssipesään	89	LIITE	102
2. Laki konkurssisäännön muuttamisesta	94	Rinnakkaistekstit	102
3. Laki konkurssisäännön väliaikaisesta muuttamisesta annetun lain 85 §:n muuttamisesta ...	96	2. Laki konkurssisäännön muuttamisesta	102
4. Laki akordilain 34 ja 40 §:n muuttamisesta ...	96	3. Laki konkurssisäännön väliaikaisesta muuttamisesta annetun lain 85 §:n muuttamisesta ...	110
5. Laki etuoikeusasetuksen muuttamisesta	97	4. Laki akordilain 34 ja 40 §:n muuttamisesta ...	110
6. Laki vakuutusopimuslain 117 §:n muuttamisesta	98	5. Laki etuoikeusasetuksen muuttamisesta	112
7. Laki ulosottolain 3 ja 4 luvun muuttamisesta .	98	6. Laki vakuutusopimuslain 117 §:n muuttamisesta	113
8. Laki avioliittolain muuttamisesta	99	7. Laki ulosottolain 3 ja 4 luvun muuttamisesta .	114
9. Laki lahjanlupauslain muuttamisesta	100	8. Laki avioliittolain muuttamisesta	116
10. Laki eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annetun lain 16 §:n muuttamisesta	101	9. Laki lahjanlupauslain muuttamisesta	119
		10. Laki eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annetun lain 16 §:n muuttamisesta	120
		11. Laki perintökaaren muuttamisesta	120

YLEISPERUSTELUT

1. Konkurssilainsäädäntö

Konkurssisääntö, joka on keskeisin konkurssioikeudellinen säädöksemme, on jo vuodelta 1868. Siinä on säännökset muun muassa konkurssin edellytyksistä, konkurssin alkamisen vaikutuksista, konkurssimenettelystä tuomioistuimessa ja konkurssihallinnosta. Suuri osa konkurssisäännön pykälistä on edelleen alkuperäisessä asussaan. Peruseriaateiltaan konkurssisääntö on pysynyt yli vuosisadan lähes samansisältöisenä, ja siihen tehdyt muutokset ovat yleensä liittyneet jonkin muun oikeudenalan uudistuksiin. Muutoksia ovat aiheuttaneet muun muassa rikoslaki (1889), ulosottolaki (1895), avioliittolaki (1929) ja perintökaari (1965). Muista laajemmista muutoksista voidaan mainita takaisinsaantia ja kuittausta konkurssissa koskevien säännösten uudistaminen (1935) sekä velkojain valasäännösten kumoaminen (1965).

Konkurssisäännön väliaikaisesta muuttamisesta annetulla lailla (55/32) sisällytettiin konkurssisääntöön säännökset pakkoakordista. Tämä lainmuutos teki pakkoakordin (velkojen osittaisen anteeksiantamisen) mahdolliseksi konkurssin yhteydessä. Samana vuonna annetulla akordilailla (148/32) tehtiin mahdolliseksi pakkoakordi myös konkurssin ulkopuolella. Kumpikin laki säädettiin odotettavissa olleen konkurssilainsäädännön kokonaisuudistuksen vuoksi väliaikaiseksi, ja niiden voimassaoloa on jatkettu määräajoin, viimeksi vuonna 1987 annetuilla laeilla (982 ja 983/87) viideksi vuodeksi.

Samanaikaisesti konkurssisäännön kanssa säädettiin lain veroinen etuoikeusasetus. Sen mukaan määräytyy, missä järjestyksessä velkojien saamiset suoritetaan konkurssiin luovutetuista varoista. Etuoikeusasetusta sovelletaan myös irtaimen omaisuuden ulosotossa. Etuoikeusasetusta on muutettu useita kertoja. Eri-tyisesti voidaan mainita muutokset, jotka koskivat kiinteistöpankin haltijan asemaa konkurssissa sekä työpalkkasaatavan, erilaisten julkisoikeudellisten saatavien, kuten verojen sa-

moin kuin irtaimistokiinnityksen sekä sen myöhemmin korvanneen yrityskiinnityksen etuoikeutta.

2. Hankkeet konkurssilainsäädännön uudistamiseksi

2.1. Uudistushankkeet Suomessa

Konkurssilainsäädännön kokonaisuudistusta on pidetty tarpeellisena viime vuosisadan loppupuolelta lähtien. Jo vuosien 1904—05 valtiopäiville annettiin ehdotus konkurssilaiksi. Sitä ei kuitenkaan ehditty käsitellä. Kokonaisuudistus oli vireillä 1930-luvulla, mutta työ jouduttiin sitemmin lopettamaan. Vuonna 1956 asetettiin komitea valmistelemaan yhteistoiminnassa toisten pohjoismaiden vastaavien komiteoiden kanssa ehdotusta konkurssilainsäädännön uudistamiseksi. Tämä konkurssilakikomitea ehti saada valmiiksi julkaisemattoman luonnoksen ehdotukseksi uudeksi konkurssilaiksi ennen toimintansa päättymistä vuonna 1968.

Vuonna 1974 asetettiin komitea, jonka tehtävänä oli konkurssilainsäädännön uudistuksen periaatteiden selvittäminen. Komitean tehtävänä oli muun muassa selvittää nykyisen konkurssijärjestelmän tosiasiallinen sisältö ja toiminta sekä verrata sitä muiden pohjoismaiden konkurssijärjestelmiin, selvittää konkurssisäännösten yhteiskuntapoliittinen merkitys ja tutkia, miten säännöstö palvelee eri yhteiskuntaryhmiä, sekä valmistaa ehdotus konkurssijärjestelmän uudistamisen yleiseksi suuntaviivoiksi ja periaatteiksi. Komitean mietintö valmistui vuonna 1978 (komiteanmietintö 1978:37). Mietinnöstä annetuista lausunnoista on laadittu tiivistelmä (Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 14/1980).

Etuoikeussäännösten uudistamista on tutkinut vuonna 1964 asetettu etuoikeuslakikomitea. Komitean vuonna 1965 antaman välimietinnön pohjalta muutettiin vuonna 1966 annetulla lailla (536/66) muun muassa työpalkka-

saatavien etuoikeutta. Lopullisen mietintönsä komitea antoi vuonna 1972 (komiteanmietintö 1972:A 27), joka sisälsi ehdotuksen uudeksi etuoikeuslaiksi. Ehdotuksesta annetuista lausunnoista on laadittu tiivistelmä (Oikeusministeriön lainsäädäntöosaston julkaisu 3/1974). Lainsäädäntötoimiin esityksen pohjalta ei ole kuitenkaan ryhdytty.

Oikeusministeriö asetti vuonna 1982 työryhmän valmistelemaan konkurssilainsäädännön kokonaisuudistusta. Valmistelutyössään työryhmän tuli ottaa huomioon konkurssioikeuden kehittämiskomitean ehdotukset ja niistä annetut lausunnot sekä konkurssioikeuden uudistamisen pohjoismaisessa lakiyhteistyössä hyväksytyt yhteiset periaatteet. Tehtävä oli määrätä toteuttaa osittaisuudistuksina.

2.2. Pohjoismainen valmistelu

Norjan, Tanskan ja Suomen komiteat valmistelivat uutta konkurssilainsäädäntöä läheisessä yhteistyössä 1950-luvun puolivälistä alkaen. Konkurssilainsäädäntö oli kaikissa näissä maissa hyvin vanha; Norjan tuolloinen konkurssilaki oli vuodelta 1863 ja Tanskan vuodelta 1872. Ruotsi tuli mukaan yhteispohjoismaiseen valmisteluun vasta vuonna 1962. Ruotsissa tuolloin voimassa ollut konkurssilaki oli vuodelta 1921 ja siten uudempi kuin muissa pohjoismaissa. Islanti ei osallistunut tähän työhön.

Pohjoismainen yhteistyö konkurssioikeuden alueella rajoittui lähinnä aineelliseen konkurssioikeuteen: säännökset, jotka koskivat konkurssin edellytyksiä, konkurssivelallisen vallintoikeutta, konkurssipesän laajuutta, takaisinsaantia, kuittausta ja yhteisvastuullisia velkasuhteita, oli tarkoitus saada eri pohjoismaissa mahdollisimman samansisältöisiksi. Konkurssimenettelyä koskevien säännösten yhdenmukaistamista ei sitä vastoin pidetty aiheellisenä. Konkurssimenettely oli näet jo ennestään varsin erilainen eri pohjoismaissa, ja oikeudenkäyntimenettelyä koskevissa säännöksissä oli paljon eroavaisuuksia.

Yhteispohjoismainen konkurssilainsäädännön valmistelu päättyi 1960- ja 1970-luvun vaihteessa siihen, että Norjassa, Ruotsissa ja Tanskassa valmistuivat konkurssilainsäädännön uudistamista koskevat ehdotukset. Nämä ehdotukset johtivatkin uuteen lainsäädäntöön. Tanskassa uusi konkurssilaki (Konkursloven)

tuli voimaan 1978. Norjan uudet konkurssilait (Lov om gjeldsforhandling og konkurs, lov om fordringshavernes dekningsret) tulivat voimaan vuonna 1986. Ruotsissa on edetty osittaisuudistusten tietä. Ensimmäinen laajempi osittaisuudistus, joka käsitti aineelliseen konkurssioikeuteen kuuluvia säännöksiä, toteutettiin jo vuonna 1975. Vuoden 1988 alusta tuli Ruotsissa voimaan uusi konkurssilaki (Konkurslag), jolla konkurssilainsäädännön kokonaisuudistus saatiin päätökseen. Uusi laki rakentuu oleellisilta osin aikaisemman lainsäädännön pohjalta.

Pohjoismailla on ollut yhteistyötä konkurssioikeutta koskevissa kysymyksissä aikaisemmin. Vuonna 1933 Suomi, Tanska, Islanti, Norja ja Ruotsi tekivät konkurssia koskevan sopimuksen (SopS 35/35), jossa määrätään muun muassa, mitä vaikutuksia jossakin pohjoismaassa alkanella konkurssilla on toisessa pohjoismaassa. Tätä sopimusta tarkistettiin vuonna 1983 (SopS 22/83).

2.3. Takaisinsaantisäännöstö erillisenä osittaisuudistuksena

Takaisinsaantia konkurssipesään koskevan säännösten valitsemista erilliseksi uudistukseksi voidaan perustella useilla seikoilla. Säännöstö on selvästi uudistamisen tarpeessa. Erityisesti takaisinsaantiajat (niin sanotut kriittiset ajat) ovat liian lyhyet. Velallisen ja velalliseen läheisessä suhteessa olevien (niin sanottu riskiryhmä) välisiin oikeustoimiin tulisi pystyä puuttumaan nykyistä tehokkaammin. Takaisinsaantisäännösten uudistaminen on myös nähty eräänä osana niitä kiireellisiä katsottuja toimenpiteitä, joilla voidaan ehkäistä taloudellista rikollisuutta. Takaisinsaantisäännöstö muodostaa myös yhtenäisen kokonaisuuden, joka on sopivasti erillisenä uudistettavissa. Uudistus on mahdollista toteuttaa ennen kuin eräistä keskeisistä konkurssilainsäädäntöä koskevista periaatekysymyksistä, erityisesti etuoikeussäännösten uudistamisesta, on tehty ratkaisu. Uudistustyö voidaan rakentaa yhteispohjoismaisessa valmistelussa hyväksytyjen periaatteiden pohjalta. Takaisinsaantisäännöstöthän ovat oleellisesti samansisältöiset tähän valmisteluun osallistuneissa muissa pohjoismaissa.

Uuden takaisinsaantisäännösten sisällyttäminen konkurssisääntöön tuottaisi lakiteknisiiä vaikeuksia, eikä sitä muutoinkaan voida enää tässä vaiheessa pitää tarkoituksenmukaisena.

Esityksessä ehdotetaanakin säädettäväksi asiasta täysin erillinen laki, laki takaisinsaannista konkurssipesään, johon otetut säännökset voidaan konkurssilainsäädännön kokonaisuudistuksen valmistuttua siirtää uuteen konkurssilakiin.

Esitykseen sisältyy myös eräitä aviovarallisuusjärjestelmään ja perintöoikeuteen liittyviä uudistuksia, joilla on läheinen yhteys takaisinsaantisäännöstöön. Nämä uudistusehdotukset koskevat muun muassa puolisoiden välisiä lahjoituksia ja puolison asemaa toisen puolison velkoihin nähden samoin kuin perillisen oikeutta luopua perinnöstä.

2.4. Konkurssilainsäädännön jatkovalmistelu

Konkurssilainsäädännön muiden osien valmistelu on vireillä. Uudistustyö on laajamittainen. Ensiksi tullaan suoritettua valmistelutyön pohjalta tekemään periaateratkaisu etuoikeuslainsäädännön uudistamisen suuntaviivoista.

3. Nykyinen takaisinsaantisäännöstö

3.1. Yleistä

Takaisinsaantia koskevat säännökset sisältyvät konkurssisäännön 46—48 §:ään. Nämä lainkohdat muutettiin kokonaisuudessaan vuonna 1935 annetulla lailla (62/35), jolla lähinnä kuitenkin vain pidennettiin takaisinsaantiaikoja. Konkurssisäännön 46 ja 48 §:ään on tehty myöhemmin eräitä yksittäisiä, lähinnä muusta lainsäädännöstä johtuvia muutoksia. Keskeisiltä osiltaan takaisinsaantisäännöstö on kuitenkin alkuperäisessä asussaan.

Takaisinsaannissa velallisen ennen omaisuuden konkurssiin luovuttamista tekemä, sinänsä pätevä oikeustoimi peräytyy konkurssipesän tai konkurssivelkojan vaatimuksesta. Takaisinsaannilla pesään saatu omaisuus kuuluu konkurssisäännön 45 §:n mukaan konkurssipesään. Takaisinsaannilla on tarkoitus palauttaa tilanne ennalleen, siis sellaiseksi kuin se oli ennen peräytyvää oikeustointa. Takaisinsaanti on nimenomaan konkurssivelkojen suojaksi säädetty erillinen järjestely, ja se on pidettävä erillään siviilioikeuden yleisistä tehostomuuksista ja mitättömyysperusteista. Jos oikeustointa ei voida sen osapuoltenkaan kesken pitää pätevänä, esimerkiksi sen vuoksi, että oikeustointa

rasittaa varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annetussa laissa (228/29) tarkoitettu pätemättömyysperuste, voi konkurssipesä vedota tällaiseen perusteeseen takaisinsaantiin turvautumatta. Eräät osakeyhtiölaissa (734/78) säännellyt varallisuus oikeudelliset toimet voivat konkurssitilanteessakin tulla arvioitaviksi yhtiöoikeudellisten, esimerkiksi osakeyhtiölain 12 luvun voitonjakoa koskevien säännösten nojalla.

Takaisinsaantisäännösten tarkoituksena on mahdollistaa sellaisten oikeustointien peräyttäminen, joilla on aiheutettu vahinkoa konkurssivelkojille. Vahinko voi syntyä esimerkiksi niin, että velallinen luovuttaa vastikkeetta omaisuuttaan lähiomaiselleen pyrkien siten saattamaan omaisuutensa velkojen ulottumattomiin. Jollei tällaista luovutusta voitaisi peräyttää ja omaisuutta saada takaisin konkurssipesään, velkojille konkurssissa tuleva jakosuus pienenee. Myös yhtä tai useampaa velkojaa voidaan suosia muiden velkojen kustannuksella, esimerkiksi siten, että velallinen ennen konkurssia käyttää varansa tiettyjen velkojen saatavien maksamiseen. Tämä loukkaa sitä yleistä konkurssioikeudellista periaatetta, että konkurssissa velkoja kohdellaan tasapuolisesti käyttämällä konkurssivelallisen varat yhtäaikaan kaikkien velkojen tyydyttämiseen näiden saatavien suuruuden mukaisessa suhteessa. Maksamalla etuoikeudeton velka voidaan myös estää etuoikeusjärjestelmän toteutuminen. Mahdollisuus takaisinsaantiin perustuu siihen, että velallisella on maksuvalkeuksiin jouduttuaan taipumus siirtää omaisuuttaan velkojen ulottumattomiin tai painostuksen alaisena suosia yhtä tai useampaa velkojaa muiden kustannuksella.

Konkurssisäännössä on säännelty ne perusteet, joilla oikeustoimi voidaan vaatia peräyttäväksi (takaisinsaantiperusteet) samoin kuin se, minä aikana tehty oikeustoimi voidaan peräyttää (takaisinsaantiaika). Tämä aika on eri pituinen sen mukaan, minkälaista oikeustointa peräyttämiseen koskee ja keiden välillä oikeustoimi on tehty. Laissa on myös säädetty siitä, mitä vaikutuksia peräyttämällä on yhtäältä konkurssipesän ja toisaalta peräytettävän oikeustoimen osapuolen kannalta (takaisinsaannin vaikutukset). Lisäksi laissa on säännökset siitä, missä järjestyksessä ja menettelyssä takaisinsaantia voidaan vaatia.

Takaisinsaanti on mahdollinen myös ulos-

oton yhteydessä. Takaisinsaantiperusteet ovat samat kuin konkurssissa.

3.2. Takaisinsaantiajat

Takaisinsaantiajalla tarkoitetaan sitä aikaa ennen konkurssia, jona oikeustoimen tulee olla tehty, jotta se voidaan peräyttää. Takaisinsaantiaika lasketaan taaksepäin konkurssisäännön 9 §:ssä tarkoitetusta konkurssin alkamisajankohdasta, siis siitä päivästä, jona konkurssihakemus on annettu tuomioistuimelle, jos konkurssi seuraa samasta hakemuksesta. Velkoja-aloitteisessa konkurssissa luetaan takaisinsaantiaikaan myös hakemuspäivän ja konkurssiin asettamispäivän välinen aika, joka voi muodostua pitkäksi, jos konkurssiin asettamista koskevan asian käsittelyä lykätään.

Takaisinsaantiajan pituus vaihtelee oikeustoimittain. Vastikkeettomia oikeustoimia koskevat takaisinsaantiajat ovat pidemmät, esimerkiksi lahjan takaisinsaantiaika on kuusi kuukautta, kun esimerkiksi velan maksun takaisinsaantiaika on 60 päivää. Jos oikeustoimen osapuolena on puoliso tai muu konkurssisäännön 46 §:n g kohdassa tarkoitettu velalliselle läheinen henkilö, on takaisinsaantiaika yleensä pidempi, yksi vuosi. Osakeyhtiölainsäädännön uudistamisen yhteydessä lisättiin konkurssisäännön 46 §:n g kohtaan uusi 2 kappale. Sen mukaan osakeyhtiön konkurssissa sovelletaan pidempää yhden vuoden takaisinsaantiaikaa osakeomistuksen perusteella tai muutoin yhtiössä määräävässä asemassa olevaan tai tälle läheiseen henkilöön.

Sitä tapausta varten, että velallinen on luovuttanut omaisuutta rikoslain 39 luvun 1 §:ssä tai 2 §:n 2 kohdassa tarkoitettulla luovutustomella, ei ole säädetty erityistä takaisinsaantiaikaa.

Yleensä takaisinsaannin edellytyksenä on, että peräytettäväksi vaadittu oikeustoimi on tehty takaisinsaantiajan kuluessa. Vaadittaessa kiinteän omaisuuden lahjoitusta peräytyväksi ratkaisevaa on kuitenkin se, että lahjoitukselle on haettu lainhuutoa takaisinsaantiajan kuluessa (konkurssisäännön 46 § b kohta). Osituksen peräyttämistä vaadittaessa ratkaisevaa on vastaavasti se, että osituskirja on annettu tuomioistuimelle takaisinsaantiaikana (46 § h kohta).

3.3. Takaisinsaantiperusteet

Yleisiä näkökohtia. Milloin oikeustoimi peräytyy riippumatta siitä, tiesikö velallinen tai hänen sopimuskumppaninsa oikeustoimen merkityksestä velallisen taloudellisille oloille, sanotaan takaisinsaantiperusteiden rakentuvan objektiiviselle tunnusmerkistölle, ja milloin peräytymisen edellytyksenä on, että velallinen tai hänen sopimuskumppaninsa on ollut vilpillisessä mielessä, subjektiiviselle tunnusmerkistölle. Eri valtioiden lainsäädännössä ja eri aikakausina on subjektiivisille ja objektiivisille seikoille annettu erilainen merkitys. Esimerkiksi Ruotsin vuoden 1862 konkurssilaisissa vain yhteen takaisinsaantisäännökseen sisältyi subjektiivinen seikasto, kun taas vuoden 1921 konkurssilaisissa useissa takaisinsaantisäännöksissä edellytettiin myös subjektiivisen seikaston täyttymistä. Vuoden 1975 uudistuksessa jälleen supistettiin subjektiivisen puolen merkitystä oleelliseksi.

Konkurssisääntömme perustuu suurelta osin Ruotsin vuoden 1862 konkurssilakiin, ja takaisinsaantisäännöksetkin vastaavat pitkälle Ruotsin silloista lakia. Takaisinsaantisäännöstömme rakentuu siten keskeisiltä osiltaan objektiivisille tunnusmerkistöille. Vain muutamassa tapauksessa takaisinsaannin menestyminen riippuu velallisen tai hänen sopimuskumppaninsa vilpillisestä mielestä. Käytännössä ehkä tärkeimmät takaisinsaantiperusteet, lahjan (46 § b kohta) sekä velan maksun takaisinsaantiaika (46 § d kohta) ovat siitä riippumattomia.

Takaisinsaantisäännöstön soveltamisen kannalta ei merkitystä ole myöskään sillä, oliko velallinen oikeustoimeen ryhtyttyä maksukyvytön tai olivatko konkurssin edellytykset silloin olemassa vai eivät. Eräistä takaisinsaantisäännöksistä kuitenkin ilmenee nimenomaisesti, että oikeustoimi peräytyy vain, jos sillä on aiheutettu velkojille vahinkoa.

Eräät vilpilliseen mieleen perustuvat takaisinsaantiperusteet. Konkurssisäännön 46 §:ään sisältyy eräitä yksittäisiä vilpilliseen mieleen perustuvia takaisinsaantisäännöksiä. Konkurssisäännön 46 §:n b kohdan 2 virkkeen mukaan lahjan peräytymistä koskevaa säännöstä sovelletaan myös sellaiseen velallisen omaisuudesta tehtyyn sopimukseen, jonka esillä olevista asianhaaroista voidaan havaita tarkoittavan velkojain oikeuden loukkaamista. Konkurssisäännön 46 §:n c kohdan mukaan purkautuu sellainen sitoumus, johon velallinen on viimeisinä

kuutena kuukautena ennen konkurssin alkua mennyt velkojensa vahingoksi asianhaaran ollessa sellaiset, että sopimuskumppanilla on perusteltu syy otaksua velallisella olleen vilpillinen aikomus. Lainkohdassa tarkoitettuna sitoumuksena on pidetty esimerkiksi aiheetonta sitoutumista takausvastuuseen. Lisäksi konkurssisäännön 46 §:n h kohdan 2 kappaleessa on säännökset siitä, että konkurssiin luovutun kuolinpesän puolesta velkojain vahingoksi tehty sopimus purkautuu, jos sillä, jonka kanssa sopimus tehtiin, oli pätevä syy olettaa, että pesän varat saattavat käydä riittämättömiksi velkojen maksamiseen.

Konkurssirikoperusteinen takaisinsaanti. Konkurssisäännön 46 §:n a kohdan mukaan konkurssipesään peräytyy lunastuksetta omaisuus, jonka velallinen on velkojensa vahingoksi luovuttanut toiselle rikoslain 39 luvun 1 §:ssä tai 2 §:n 2 kohdassa tarkoitettulla rikollisella teolla. Konkurssisäännön 46 §:n a kohdalla on merkitystä ainoastaan, kun se, jolle velallinen on luovuttanut omaisuutta, ei omaisuuden vastaanottaessaan itse ole syyllistynyt rikolliseen menettelyyn. Erityistä takaisinsaantiaikaa ei ole säädetty. Kanne on kuitenkin nostettava konkurssisäännön 47 §:ssä säädettyssä määräajassa.

Rikoslainsäädännön kokonaisuudistukseen tähtäävässä esityksessä ehdotetaan konkurssirikoksia koskevat säännökset korvattaviksi velallisen rikoksia koskevilla säännöksillä, joita sovellettaessa ei ratkaisevaa merkitystä olisi sillä, onko velallinen asetettu konkurssiin. Tämän uudistuksen yhteydessä on konkurssisäännön 46 §:n a kohta ehdotettu kumottavaksi. Käytännössä säännöksen merkitys onkin jäänyt vähäiseksi.

Lahjoitus ja muut vastikkeettomat oikeustoimet. Velkojien oikeuksia vaarannetaan erityisesti lahjoituksilla ja lahjanluontoisilla oikeustoimilla, koska velallinen ei saa niistä hyväksyttävää vastiketta. Lainsäätäjällä onkin suhtautunut vastikkeettomiin oikeustoimiin ankarammin sikäli, että takaisinsaantiajat ovat niiden osalta pidemmät kuin vastikkeellisten oikeustointen osalta.

Vastikkeettomia oikeustoimia koskevat takaisinsaantiperusteet tarkoittavat yhtäältä varsinaisia lahjoituksia, joissa velallinen on luovuttanut omaisuutta ilman mitään vastiketta (46 § b kohta 1 virke) ja toisaalta sellaisia oikeustoimia, joissa vastikkeesta tosin on sovittu, mutta tämä ei vastaa luovutetun omai-

suuden arvoa (46 § b kohta 2 virke). Konkursisäännön 46 §:n h kohdassa on erityissäännös osituksen peräytymisestä: jos velallinen on hänen ja hänen puolisonsa tai tämän perillisten välisessä osituksessa huomattavassa määrin luopunut oikeudestaan, peräytyy ositus. Velallisen katsotaan luopuneen oikeudestaan sekä silloin, kun hän luovuttaa toiselle osapuolelle enemmän kuin hän olisi ositusta koskevien säännösten mukaan velvollinen luovuttamaan että silloin, kun hän jättää vaatimatta, mitä hänelle olisi jaossa näiden säännösten mukaan tuleva.

Niin kuin aiemmin on todettu, takaisinsaantiaika vastikkeettomien luovutusten osalta on kuusi kuukautta ja, milloin lahjoituksen osapuolena on konkurssisäännön 46 §:n g kohdassa tarkoitettu henkilö, yksi vuosi. Erityisen vaarallisina lainsäätäjällä on pitänyt puolisoiden välisiä lahjoituksia. Tällaiset lahjoitukset ovat tavanomaisia lahjoja lukuunottamatta itseltään mitättömiä avioliittolain 45 §:n nojalla.

Vastikkeelliset oikeustoimet. Vastikkeellisia oikeustoimia koskevat takaisinsaantiperusteet sisältyvät konkurssisäännön 46 §:n d kohtaan (velan maksun peräytyminen), 46 §:n e kohtaan (panttauksen peräytyminen) ja 46 §:n f kohtaan (ulosmittauksen peräytyminen). Takaisinsaantiaika näissä tapauksissa on lyhyempi kuin vastikkeettomissa ja mainituissa vilpilliseen mieleen perustuvissa oikeustoimissa. Velan maksun ja panttauksen peräytymisen takaisinsaantiaika on 60 päivää ja ulosmittauksen vain 30 päivää. Laissa on lisäksi säädetty pidempi takaisinsaantiaika (yksi vuosi) niitä tapauksia varten, joissa maksun saajana tai ulosmittauksen hakijana on velallisen puoliso. Kun velallisena on osakeyhtiö, on takaisinsaantiaika yhtiössä määräävässä asemassa olevaan sekä tälle läheiseen henkilöön nähden sama kuin vastikkeettomissa oikeustoimissa, yksi vuosi (46 § g kohta 2 kappale). Niin kuin aiemmin esitetystä ilmenee, puheena olevien takaisinsaantisäännösten tunnusmerkistöissä ei subjektiivisille seikoille ole annettu mitään merkitystä.

Velan maksu voidaan vaatia peräytettäväksi ensinnäkin silloin, kun takaisinsaantiaikana on maksettu velka, joka ei olisi erääntynyt ennen konkurssin alkamista. Toiseksi maksu voidaan vaatia peräytettäväksi silloinkin, kun velka olisi erääntynyt ennen konkurssin alkamista, jos maksu on tapahtunut sijaissuorituksin ja siihen

on käytetty velallisen ammattiin nähden epätavallisia maksuvälineitä.

Velan maksun peräytymiseen liittyy läheisesti konkurssisäännön 46 §:n e kohdassa säännelty panttauksen peräytyminen. Konkurssivelkoja tulee turvata yhtä lailla, jos velallinen velan maksamisen sijasta takaisinsaantiaikana luovuttaa velkojalle tämän saatavan turvaavan pantin. Jos velallinen on takaisinsaantiaikana antanut pantin velasta, jota otettaessa sellaista vakuutta ei ole määrätty, panttaus peräytyy. Säännöstä sovellettaessa on siis ratkaisevaa, onko pantista sovittu velkaa otettaessa. Jos näin on tehty, ei panttaus peräydy, vaikka pantti olisi luovutettu takaisinsaantiaikana.

Konkurssisäännön 46 §:n e kohtaan liittyy puolestaan läheisesti saman pykälän k kohdan säännös kiinteään omaisuuteen vahvistetun kiinnityksen tehottomuudesta. Tämän lainkohdan mukaan viimeisinä 60 päivänä ennen konkurssin alkua velallisen kiinteään omaisuuteen vahvistettu kiinnitys on tehoton, jollei kiinnitystä ole perustettu velan syntyessä tehtyyn lupaukseen tai maksamattoman kauppahinnan oikeutta koskeviin säännöksiin tai konkurssia edeltäneitä 60 päivää aikaisemmin myönnettyyn nautinta- tai muuhun oikeuteen. Vastavaanlainen säännös on voimassa velallisen irtaimen omaisuuteen vahvistetusta kiinnityksestä. Lisäksi mainitussa lainkohdassa on säännökset kuolleen henkilön jälkeen jääneeseen omaisuuteen annetun kiinnityksen tehottomuudesta. Konkurssisäännön 10 §:n 1 momentissa kielletään vastaavanlaisissa tapauksissa myöntämistä konkurssin alettua kiinnitystä velallisen kiinteään omaisuuteen.

Konkurssisäännön 46 §:n k kohta eroaa edellä selostetuista takaisinsaantiperusteista siinä, että kiinnityksen tehottomuuteen voidaan vedota myös väitteellä.

Jos viimeisten 30 päivän aikana ennen konkurssin alkua on ulosmitattu kiinteää omaisuutta velkojan saamisesta, joka ei ole ollut sen velan panttina, tai irtainta tavaraa, johon velkojalla ei ole ollut panttioikeutta, niin konkurssisäännön 46 §:n f kohdan mukaan ulosmitattu omaisuus, taikka mitä sen myymisellä on saatu, mikäli se vielä on ulosottomiehen tallessa, peräytyy konkurssipesään. Tämän takaisinsaantiperusteiden ovat käytännössä syrjäyttäneet konkurssisäännön 10 §:n 2 momentin säännökset. Niiden mukaan konkurssilla on pääsääntöisesti ulosmittauksen katkaiseva vaikutus. Jos omaisuuden ulosmittaus on vireillä

konkurssin alkaessa, keskeytyy ulosmittaus. Jos omaisuus on jo ehditty myydä, mutta rahat ovat ulosottomiehen hallussa konkurssin alkaessa, kuuluvat nämä varat konkurssisäännön 45 §:n 1 momentin nojalla konkurssipesään riippumatta siitä, milloin ulosmittaus on toimitettu. Kiinteän omaisuuden samoin kuin aluksen, aluksessa olevan tavarankin sekä ilma-aluksen ulosmittauksesta on laissa erityiset säännökset. Irtaimen omaisuuden ulosmittauksella syntyneen etuoikeuden peruutumisesta säädetään etuoikeusasetuksen 8 §:n 2 momentissa.

3.4. Takaisinsaannin vaikutukset

Oikeustoimen peräytymisestä aiheutuva palautusvelvollisuus. Oikeustoimen peräytyessä on peräytettäväksi julistetulla oikeustoimella luovutettu omaisuus palautettava konkurssipesään. Jos omaisuus on hukattu tai hävitetty niin, ettei sitä voida antaa takaisin taikka jos omaisuus on luovutettu kolmannelle henkilölle sellaisen saannon nojalla, että hänen havaitaan olevan oikeutettu pitämään omaisuuden, on konkurssipesä omaisuuden palauttamisen sijasta konkurssisäännön 46 §:n i kohdan 3 momentin nojalla oikeutettu saamaan korvauksen siltä, joka on vastaanottanut omaisuuden velalliselta.

Konkurssisäännön 46 §:n i kohdan 2 kappaleen mukaan konkurssipesälle on luovutettava myös se korko tai tuotto, mikä omaisuudesta on saatu. Koron tai tuoton luovuttamisvelvollisuus koskee sitä aikaa, jona omaisuus on ollut palautusvelvollisen hallussa, riippumatta siitä, onko tämä ollut vilpillisessä tai vilpittömässä mielessä.

Konkurssipesä on saadessaan omaisuuden takaisin velvollinen luovuttamaan, mitä velallinen on vastikkeena saanut taikka sen arvon. Konkurssipesä on velvollinen korvaamaan palautusvelvolliselle myös tämän omaisuuteen panemat tarpeelliset kustannukset (46 § i kohta 2 kappale).

Kolmannen henkilön palautusvelvollisuus. Edellä selostetusta konkurssisäännön 46 §:n i kohdan 3 kappaleesta ilmenee, että milloin omaisuus on luovutettu edelleen kolmannelle, tämä voi saada suojan konkurssipesän palautusvaatimusta vastaan. Konkurssisäännössä ei ole kuitenkaan säädetty niitä edellytyksiä, joihin tämä suojan saaminen perustuu. Oikeuskirjallisuudessa on yleensä katsottu, että edel-

lytykset määräytyvät yleisten esineoikeudellisten periaatteiden mukaan. Irtaimen omaisuuden osalta on kuitenkin katsottu, ettei konkurssipesällä ole lunastusoikeutta. Milloin kolmas henkilö, jolta omaisuus voidaan vaatia palautettavaksi, on hävittänyt omaisuuden tai luovuttanut sen edelleen, voidaan tällöin velallisen alkuperäinen sopimuskumppani ja sanottu kolmas henkilö velvoittaa yhteisvastuullisesti korvaamaan konkurssipesälle omaisuuden arvo.

3.5. Takaisinsaantivaatimuksen käsittely

Konkurssisäännön 47 §:n mukaan takaisinsaantia vaaditaan kanteella. Takaisinsaantikannetta konkurssipesän puolesta voivat ajaa uskotut miehet, toimitsijamiehet tai velkojat. Velkojalla on rinnakkainen kanneoikeus; hänen on kuitenkin ennen asian tuomioistuinkäsittelyä annettava vaatimuksesta tieto uskoituille miehille tai toimitsijamiehille. Jos velkoja tämän laiminlyö, ei hänen vaatimustaan oteta tutkittavaksi. Takaisinsaantikanne on pantava vireille kolmen kuukauden kuluessa paikatutlopäivästä. Jos kysymyksessä on kiinteän omaisuuden luovutuksen tai osituksen peräytyminen eikä luovutukselle ole haettu lainhuutoa tai osituskirjaa ole annettu tuomioistuimeen ennen paikatutlopäivää, kanneaika alkaa kulua siitä päivästä, jona lainhuutoa haettiin tai osituskirja annettiin tuomioistuimeen.

Laissamme ei ole erityisiä säännöksiä takaisinsaantiasioiden oikeuspaikasta, vaan tämä määräytyy yleisten oikeuspaikkasääntöjen mukaisesti.

Jos takaisinsaantivastaaja ei ole ehtinyt valvoa hänelle takaisinsaantikanteen johdosta ehkä syntyvää saamista paikatutlopäivänä, hänellä on konkurssisäännön 48 §:n mukaan mahdollisuus valvoa saatava myöhempana ajankohtana.

3.6. Muussa lainsäädännössä olevia takaisinsaantisäännöksiä

Vakuutusmaksuja koskeva takaisinsaanti. Vakuutuslainsäädännön (132/33) 117 §:ään sisältyy erityinen takaisinsaantia koskeva säännös. Jos vakuutuksenottajan omaisuus on luovutettu konkurssiin ennen kuin kymmenen vuotta on kulunut vakuutusmaksun maksamisesta

ja hän on kolmena viimeisenä vuotena ennen konkurssin alkua käyttänyt vakuutusmaksuihin määriä, jotka eivät ole olleet kohtuullisissa suhteissa hänen oloihinsa ja varoihinsa, voi konkurssipesä vaatia vakuutuksenantajalta takaisin liikaa suoritettua määrää. Edellytyksenä kuitenkin on, että vakuutukseen perustuva saaminen vakuutuksenantajalta riittää siihen. Jollei vakuutuksenottaja suostu liikaa suoritettua määrää palauttamiseen, on konkurssipesän nostettava kanne vakuutuksenottajaa vastaan kolmen kuukauden kuluessa paikatutlopäivästä. Vakuutuslainsäädännön 117 §:n käytännön merkitys on toistaiseksi ollut vähäinen.

Ulosmittaustakaisinsaanti. Velkoja voi vaatia omaisuuden luovutuksen tai muun häntä vahingoittavan oikeustoimen peräytymistä myös ulosmittauksen yhteydessä. Ulosottolain 3 luvun 35 §:ssä säädetään, että jos velallinen, jonka omaisuuden ulosmittaamista on haettu, on velkojan vahingoksi sitä luovuttanut, mennyt sitoumukseen tai suositut määrätyt velkojaa sellaisissa olosuhteissa, että takaisinsaanti konkurssipesään olisi ollut luvallinen, jos ulosmittauksen sijasta olisi haettu konkurssia, peräytyy luovutus, sitoumus tai muu oikeustoimi, jos ulosmittausta hakenut velkoja sitä kanteella vaatii. Takaisinsaantiperusteet ovat siten samat kuin takaisinsaannissa konkurssipesään. Tällaista kannetta on kutsuttu myös ulosoton sietämiskanteeksi; kanteen hyväksyvä ratkaisu ei näet aiheuta oikeustoimen kumoutumista, vaan sen, että oikeustoimi ei estä omaisuuden käyttämistä pakkoperintään velkojan saamisesta.

Ulosottolain 3 luvun 35 §:n 2 momentissa on säännökset takaisinsaannin johdosta syntyvästä palautusvelvollisuudesta. Saman luvun 36 §:n mukaan kanne on nostettava pääsääntöisesti kuukauden kuluessa siitä, kun velkoja sai ulosottomieheltä tiedon siitä, ettei hänen saamisensa ole tullut ulosottoyhtymässä täysin suoritetuksi.

4. Lainsäädäntö Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa

Konkurssilainsäädännön yli vuosikymmenen kestäneessä yhteispohjoismaisessa valmistelussa yhtenä keskeisenä tavoitteena oli yhdenmukaistaa takaisinsaantisäännökset pohjoismaissa. Tämän valmistelun pohjalta Norjassa, Ruotsissa ja Tanskassa voimaan tulleet takai-

sinsaanisäännöt ovatkin rakenteeltaan ja sisällöltään olennaisesti samanlaiset. Ruotsissa vuoden 1988 alusta voimaan tulleeseen uuteen konkurssilakiin sisältyy eräitä takaisinsaanisäännösten muutoksia, jotka poikkeavat yhteispohjoismaisesti valmistelluista säännöksistä.

Norjan, Ruotsin ja Tanskan laissa on yleinen sopimattomaan menettelyyn ja velallisen sopimuskumppanin vilpilliseen mieleen perustuva takaisinsaanisäännös ja sen lisäksi tietynlaisia tilanteita sääntelevät, objektiivisille seikastoille perustuvat takaisinsaanisäännökset. Viimeksi mainitut koskevat lahjan, velan maksun, kuittauksen, vekselin ja shekin maksun, vakuuden luovuttamisen ja ulosmittauksella saadun maksun peräytymistä. Norjan ja Ruotsin laissa on lisäksi nimenomaiset säännökset osituksen peräytymisestä sekä Norjan ja Tanskan laissa myös perinnöstä luopumisen peräytymisestä. Ruotsissa on lisäksi säännös, joka koskee eläkesäätiöön luovutettujen varojen peräytymistä.

Yhteispohjoismaisessa valmistelussa pidettiin oleellisen tärkeänä, että takaisinsaanisäännökset rakentuvat objektiivisille seikastoille. Tämän tavoitteen toteuttaminen edellytti Ruotsissa ja Tanskassa suurempia muutoksia kuin Norjassa. Ruotsissa ja Tanskassa aikaisempi lainsäädäntö oli vahvasti subjektiivissävytteinen, kun sitä vastoin Norjan lainsäädäntö jo ennestään rakentui objektiivisille seikoille. Tärkeä uudistus oli myös se, että velallisen lähipiiriinsä kuuluvien kanssa tekemiin oikeustoimiin suhtaudutaan aikaisempaa ankarammin. Tähän lähipiiriin kuuluvaa kutsutaan velallisen läheiseksi (närstående, naerstående). Säännökset, joissa velallisen läheinen on määritelty, ovat lähes yhdenmukaisia.

Merkittävä uudistus oli myös takaisinsaanit aikojen pidentäminen. Tällä tähdättiin siihen, että takaisinsaanit tulisi mahdolliseksi entistä useammin. Takaisinsaanitajat ovat eri pituisia sen mukaan, onko oikeustoimi vastikkeellinen vai vastikkeeton, sekä sen mukaan, onko oikeustoimen osapuolena velallisen läheinen vai joku muu. Vastikkeellisia oikeustoimia koskevissa säännöksissä takaisinsaanit aika on eri pohjoismaissa saman pituinen: perustapauksessa kolme kuukautta ja, milloin oikeustoimen osapuolena on velallisen läheinen, kaksi vuotta. Läheiselle on kuitenkin annettu mahdollisuus välttää tänä pidempänä takaisinsaanit aikana tehdyn oikeustoimen peräytymiseltä, jos

hän voi näyttää, ettei velallinen ollut maksukyvytön tai oikeustoimen vuoksi tullut maksukyvyttömäksi.

Vastikkeettomien oikeustointen osalta takaisinsaanit aika on porrastettu jonkin verran eri tavoin. Ruotsissa ja Tanskassa lahja peräytyy, jos se on täytetty myöhemmin kuin kuusi kuukautta ennen määräpäivää — joka tavallisesti on se päivä, jona konkurssihakemus tehtiin — ja myös, jos se on täytetty tätä aikaisemmin mutta myöhemmin kuin vuosi ennen määräpäivää, eikä näytetä, ettei velallinen sanottuna pidempänä takaisinsaanit aikana ollut lahjaa täytettäessä maksukyvytön (Tanska) tai ylivelkainen (Ruotsi) tai tullut lahjan vuoksi maksukyvyttömäksi tai ylivelkaiseksi. Norjassa ehdoton, kaikkia koskeva takaisinsaanit aika on pidempi, yksi vuosi. Milloin lahja on luovutettu velallisen läheiselle, on takaisinsaanit aika Norjassa ja Tanskassa kaksi vuotta (Norjassa on lisäksi puolisoa koskeva erityissäännös). Ruotsin uudessa konkurssilaissa läheisiä koskeva takaisinsaanit aika on pidennetty kahdesta vuodesta kolmeen vuoteen. Velallisen läheisellä on mahdollisuus välttää tänä pidempänä takaisinsaanit aikana täytetyn lahjoituksen peräytymiseltä näyttämällä, ettei velallinen lahjaa täytettäessä ollut eikä lahjan vuoksi tullut maksukyvyttömäksi (Norja, Tanska) tai ylivelkaiseksi (Ruotsi).

Yleisen takaisinsaanisäännöksen mukainen takaisinsaanit aika on säännelty epäyhtenäisesti. Norjassa aikaisemmin kuin kymmenen vuotta ennen määräpäivää tehtyä oikeustointa ei voida peräyttää. Ruotsin laissa vastaava, muita kuin läheisiä koskeva aika on viisi vuotta. Läheisten osalta ei ole säädetty mitään enimmäisaikaa. Tanskan lakiin ei sisälly ylipäätensä minkäänlaista takaisinsaanit aikaa sen enempää läheisen kuin muidenkaan osalta.

Merkittävimmät eroavaisuudet pohjoismaiden takaisinsaanisäännöstoissa koskevat takaisinsaanin vaikutuksia. Erityisesti Ruotsin ja toisaalta Norjan ja Tanskan säännökset poikkeavat toisistaan. Ruotsin lakiin on otettu varsin yksityiskohtaiset säännökset oikeustoimen peräytymisen johdosta konkurssipesälle ja takaisinsaanitavastaaajalle syntyvästä palautus- ja korvausvelvollisuudesta. Pääsääntönä on, että palautusvelvollisuus on luonteeltaan esinekohtainen: takaisinsaanitavastaaajan on palautettava konkurssipesälle velalliselta saamansa omaisuus. Laissa on erikseen mainittu, milloin palautusvelvollinen voidaan esinekohtai-

sen palautuksen sijasta velvoittaa korvaamaan omaisuuden arvo. Laissa on myös nimenomaiset säännökset koron ja tuoton palauttamisesta samoin kuin omaisuuteen pantujen kustannusten korvaamisesta. Lakiin sisältyy nimenomainen säännös siitäkin, että muun kuin konkurssipesän palautus- ja korvausvelvollisuutta voidaan sovittelalla.

Norjassa ja Tanskassa takaisinsaannin vaikutukset määräytyvät ”berikelse”-periaatteen pohjalta. Takaisinsaantivastaaaja on velvollinen luovuttamaan konkurssipesälle peräytyvällä oikeustoimella saamansa edun (berikelse). Berikelsen sisältöä ei ole pidetty tarpeellisenä säännellä laissa tarkemmin. Erityisesti Norjassa, jossa berikelse-periaate on ollut vanhastaan voimassa, sillä on vakiintunut oikeuskäytäntöön ja -tieteeseen perustuva sisältö. Palautusvelvollisuus käsittää pääsääntöisesti rahamääräisen korvauksen.

Ruotsin sekä toisaalta Norjan ja Tanskan säännösten ero ilmenee erityisesti siinä kummalla, konkurssipesällä vai takaisinsaantivastaaajalla, on riski siitä, että peräytetyllä oikeustoimella luovutettu omaisuus tuhoutuu tai vahingoittuu. Norjan ja Tanskan laki on vastaaajalle lievempi, sillä hän voi kokonaan välttyä korvausvelvollisuudesta. Korvausvelvollisuuden sovittelemahdollisuus lieventää kuitenkin eroavuuksia.

Määräajat takaisinsaantikanteen nostamiselle vaihtelevat. Ruotsissa kanne on nostettava vuoden kuluessa konkurssipäätöksestä ja Norjassa vuoden kuluessa määräpäivästä. Kummankin maan laissa on vielä säädetty erityinen kanneaika, joka alkaa kulua siitä, kun takaisinsaantivaatimuksen aihe on tullut konkurssipesän tietoon. Tanskassa takaisinsaantia on vaadittava kuudessa kuukaudessa siitä, kun pesän hallinnolla on ollut mahdollisuus esittää sitä koskeva vaatimus. Yhteispohjoismaisessa valmistelussa ei sovittu yhteisestä kannasta siinä, kenellä on oikeus vaatia takaisinsaantia. Tämä kysymys näet liittyy läheisesti siihen, miten konkurssihallinto on järjestetty.

Taloudellisen rikollisuuden ehkäisemiseen tähtäävän uudistustyön yhteydessä on Ruotsissa 1980-luvulla otettu myös takaisinsaantisäännökset erikseen tarkasteltaviksi. Vuonna 1983 julkaistussa mietinnössä ehdotettiin takaisinsaantimahdollisuuksien laajentamista entisestään (Återvinning i konkurs. Delbetänkande av kommissionen mot ekonomisk brottslighet, SOU 1983/60). Vuoden 1975 takaisinsaanti-

säännösten tiukentamista pidettiin tarpeellisenä erityisesti niissä tapauksissa, joissa oikeustoimen osapuolena on velallisen läheinen. Osa ehdotuksista sisällytettiin sittemmin uutta konkurssilakia koskevaan hallituksen esitykseen. Näistä vuoden 1988 alusta voimaan tulleista uudistuksista voidaan mainita takaisinsaantiaikojen pidentäminen läheisten osalta kahdesta vuodesta kolmeen vuoteen, eräiden todistustaakkaa koskevien säännösten muuttaminen takaisinsaantivastaaajan kannalta ankarammiksi samoin kuin kohtuuttoman suurta palkkaa koskevan takaisinsaantiperusteen laajentaminen koskemaan muitakin kuin velallisen läheisiä. Eräät näistä uudistuksista on otettu huomioon myös nyt käsiteltävänä olevaa esitystä valmisteltaessa.

5. Keskeiset uudistukset ja niiden syyt

5.1. Yleistä

Takaisinsaantisäännökset sisältävä konkurssisäännön 46 § on edelleen keskeisiltä osiltaan alkuperäisessä asussaan. On ymmärrettävää, ettei säännöstö voi enää vastata nykyajan vaatimuksia. Useat säännökset ovat ilmeisen vanhentuneita ja jääneet käytännössä vaille merkitystä. Konkurssisäännön 46 §:ään myöhemmin eri aikoina tehty muutokset ovat tehneet säännöstöstä varsin vaikeaselkoisen ja epäyhtenäisen kokonaisuuden. Yleisesti ottaen voidaan siis todeta, että säännöstömme on — niin kuin konkurssilainsäädäntömme yleensäkin — nykyaikaistamisen tarpeessa.

Takaisinsaantisäännösten uudistaminen on tarpeen konkurssivelkojen suojaamiseksi nykyistä tehokkaammin. Velallisen maksuvaikudet voivat alkaa ja maksukyvyttömyys voidaan ennakoita jo kauan ennen konkurssia, ja velkojia loukkaaviin järjestelyihin voidaan ryhtyä jo niin aikaisessa vaiheessa, ettei takaisinsaantia nykyisten säännösten nojalla enää voida vaatia. Takaisinsaannin tulisi olla mahdollista nykyistä useammin. Takaisinsaantimahdollisuuksia laajentamalla voidaan lisätä myös säännösten ennalta estävää vaikutusta. Takaisinsaannin uhka on omiaan hillitsemään paitsi velallista velkojia loukkaavilta toimenpiteiltä myös yksittäisten velkojien velalliseen kohdistamaa painostusta. Takaisinsaantisäännösten vaikutusten tehostaminen edellyttää erityisesti

takaisinsaantiaikojen pidentämistä ja nykyistä parempia mahdollisuuksia puuttua velallisen ja velallisen lähipiiriin kuuluvien välisiin taloudellisiin järjestelyihin.

Takaisinsaannin vaikutuksista tulisi laissa olla nykyistä tyhjentävämmät ja eri osapuolten tarpeita paremmin vastaavat säännökset. Myös säännöksiä takaisinsaantimenettelystä on uudistettava. Erityisen tärkeätä on pidentää takaisinsaantikanteen nostamiselle säädettyä määräaika.

Niin kuin aiemmin esitetystä ilmenee, Norjan, Ruotsin ja Tanskan takaisinsaantisäännöt perustuvat yhteispohjoismaiseen valmisteluun, johon Suomikin on osallistunut. Tässä valmistelussa omaksutut ratkaisut täyttävät yleisesti ottaen lainsäädäntöömme kohdistuvat muutostarpeet. Ehdotus uudeksi takaisinsaantia konkurssipesään koskevaksi laiksi noudattaakin yhteispohjoismaista linjaa. Eräissä kysymyksissä on pidetty tarpeellisenä lisätä vielä tästä velkojen suojaa, erityisesti suhteessa velallisen läheisiin. Tältä osin ehdotus vastaa lähinnä Ruotsin uutta lakia. Tässä esityksessä ehdotetut muutokset avioliittolakiin, erityisesti ehdotus puolisoiden välisen lahjoituskiellon kumoamisesta, myös osaltaan edellyttävät tällaista velkojen suojan lisäämistä.

Yhtäältä Ruotsin ja toisaalta Norjan ja Tanskan lainsäädännön eroavaisuudet takaisinsaannin vaikutusten sääntelyssä pohjautuvat aiempaan oikeuskehityksen eriytymiseen. Suomen lainsäädäntö on näissä kysymyksissä paljon läheisemmin yhteydessä Ruotsin oikeuskehitykseen, ja esitys vastaakin tässä suhteessa pääpiirteissään Ruotsin voimassa olevaa säännöstä.

5.2. Takaisinsaantiperusteet

Objektiiviset takaisinsaantiperusteet. Yhteispohjoismaisessa valmistelussa suuntautumista subjektiivisista objektiivisiin tunnusmerkistöihin perusteltiin ennen kaikkea tarpeella laajentaa mahdollisuuksia takaisinsaantiin. Vilpillisen mielen toteennäyttäminen on näet yleensä vaikeaa silloinkin, kun oikeustoimi on tyypillisesti tehty konkurssin vaikutusten kiertämiseksi. Takaisinsaantiperusteiden objektiivisuutta on pidetty myös tärkeänä taloudellisten järjestelyjen ja liike-elämän toimintojen uudistumisen ja monipuolistumisen vuoksi. Esimerkiksi maksutoimituksissa automaattinen tietojenka-

sittely on yleistynyt. Erityisesti silloin, kun oikeustoimen osapuolena on iso yritys tai julkisyhteisö, voi olla vaikeaa osoittaa sellaista henkilöä, jonka vilpittömyyttä mieltä tulisi selvittää.

Niin kuin aiemmasta esityksestä ilmenee, takaisinsaantisäännöstömme perustuu keskeisiltä osin objektiivisille seikastoille ja siten vastaa yhteispohjoismaista linjaa.

Ehdotetuissa objektiivisille tunnusmerkistöille rakentuvissa säännöksissä on kuvattu ne perustapaukset, joissa oikeustoimet tyypillisesti ovat sopimattomia ja konkurssin vaikutusten kiertämiseksi tehtyjä. Oikeustoimi peräytyy, vaikka yksittäistapauksessa näin ei olisi. Hyvässä uskossa toiminut velallisen sopimus-kumppani ei voi välttyä takaisinsaannilta vetoamalla vilpittömään mieleensä. Takaisinsaannin kannalta merkitystä olisi siten vain ulkonaisesti havaittavissa olevilla tunnusmerkeillä.

Objektiiviset takaisinsaantiperusteet koskivat ensinnäkin lahjan, osituksen, velan maksun, vakuuden luovutuksen sekä ulosmittauksella saadun maksun peräytymistä. Ne korvasivat konkurssisäännön 46 §:n b, d, e ja f kohdan sekä h kohdan 1 kappaleen vastaavat säännökset.

Lahjanluontoisten sopimusten peräyttämisen olisi ehdotuksen mukaan mahdollista nykyistä useammissa tapauksissa. Enää ei vaaditaisi, että sopimuksen katsotaan pääasiallisesti olevan lahjan laatuinen; ehdotuksen mukaan riittäisi, että sopimusta on osaksi pidettävä lahjana. Uudistuksella pyritään kaventamaan velallisen mahdollisuuksia vähentää varallisuuttaan ennen konkurssia. Lakiin ehdotetaan otettavaksi myös erityinen säännös kohtuuttoman suuren palkan, palkkion tai muun siihen rinnastettavan etuuden peräytymisestä.

Käytännössä ehkä tärkein takaisinsaantiperuste koskee velan maksun peräyttämistä. Yhteispohjoismaisessa valmistelussa oli pyrkimykseenä, että vain objektiivisesti arvostellen epänormaalit maksut peräytyisivät. Tämä ilmenee erityisesti siinä, ettei maksun takaisinsaannissa anneta enää merkitystä velan muodolliselle erääntymispäivälle, vaan sille, onko maksua pidettävä ennenaikaisena. Periaatteena tulisi olemaan, että maksu peräytyy, jos se on suoritettu ennen sitä ajankohtaa, jota voidaan pitää normaalina silloin, kun velallinen on maksukykyinen. Maksun peräytymiseltä ei siten voitaisi välttyä pelkästään sillä, että velka on irtisanot-

tu esimerkiksi lyhennyksen maksun laiminlyönnin vuoksi.

Velan maksu voitaisiin edelleenkin peräyttää, jos maksu on suoritettu epätavallisin maksuvälinein.

Lakiin sisältyisi myös kokonaan uusi velan maksun peräytymisperuste: velan maksu määrällä, jota pesän varoihin nähden on pidettävä huomattavana. Milloin velallinen hieman ennen konkurssia maksaa yhden velan niin suurella määrällä, ettei hänelle jää riittävästi varoja muiden velkojen maksamiseen, velallinen on tällöin tyypillisesti suosinut yhtä velkojaa muiden kustannuksella. Siksi velan maksu olisi tällöinkin voitava peräyttää.

Vaikka velan maksu muutoin täyttää takaisinsaantitunnusmerkistön, se ei kuitenkaan nimenomaisen säännöksen mukaan peräytyisi silloin, kun sitä voidaan olosuhteet huomioon ottaen pitää tavanomaisena. Tämä säännös julkituo selvästi sen periaatteen, että vain objektiivisesti arvostellen epänormaali maksut peräytyvät. Peräytymättä voisivat siten jäädä esimerkiksi liiketoiminnassa suoritettut tavanomaiset juoksevat maksut, joilla ei voida katsoa olevan yhteyttä tulevaan konkurssiin.

Eräissä oikeusministeriön työryhmän mietinnöstä annetuissa lausunnoissa arvosteltiin velan maksun peräyttämistä koskevia muutosehdotuksia. Erityisesti ilmaisuja ”maksun ennenaikaisuus” ja ”maksu pesän varoihin nähden huomattavalla määrällä” pidettiin tulkinnanvaraisina ja niiden katsottiin voivan tuoda epävarmuutta liike-elämään. Näiden lausuminen vuoksi on syytä todeta vielä seuraavaa: Velkasuhteissa käytetyt erääntymis- ja irtisanomislausekkeet mahdollistavat sen, että velka voidaan velkojan yksipuolisin toimenpitein saattaa erääntymään velallisen jouduttua maksuvaikeuksiin ja tätä eräännyttämistä hyväksi käyttäen velkoja saa suojan muiden velkojen takaisinsaantivaatimuksilta. Maksun takaisinsaintia koskevien säännösten tarkoituksena on rauhoittaa konkurssia välittömästi edeltävä aika niin, ettei kukaan velkoja siinä tilanteessa pääse hyötymään muiden velkojen kustannuksella. Tähän nähden ei muodolliselle erääntymispäivälle, jonka velkoja siis nykyisin pystyy usein tosiasiaassa määräämään, tulisi antaa maksun takaisinsaannissa ratkaisevaa merkitystä. Nyt ehdotettua muutosta ei voida pitää kuitenkaan olennaisena, sillä niissä tapauksissa, joissa maksu on alkuperäisen maksusuunnitelman tai -sopimuksen mukaan erääntynyt, ei

sellaisen maksun suorittamista voitaisi myöskään pitää ennenaikaisena. Ehdotuksella pyritään siis estämään se, että velkoja voisi maksukyvyttömyystilanteessa yksipuolisin toimenpitein saada etua muiden velkojen kustannuksella ja siten kiertää konkurssin vaikutuksia.

Konkurssia edeltävän tilanteen rauhoittamiseen tähtää myös ehdotus, jonka mukaan takaisinsaantiaikana tehty pesän varoihin nähden huomattava maksu voitaisiin peräyttää, vaikka maksu ei olisi ennenaikainen. Tyydyttävänä asiantilana ei pidetä sitä, että velallinen pystyy juuri ennen konkurssia suosimaan yhtä velkojaa suorittamalla tälle velallisen taloudelliseen asemaan nähden merkittävän maksun muiden velkojen jäädessä tämän maksun vuoksi jakoosuudetta. Tätä ehdotusta pidetään takaisinsaantisäännösten uudistuksessa erityisen tärkeänä. Se on merkityksellinen myös siinä, että takaisinsaantiperusteen piiriin tulee myös vero-velkoja.

Edellä mainittuja maksun ennenaikaisuutta ja maksun suuruutta vastaavat takaisinsaantiperusteet sisältyvät myös Ruotsin, Norjan ja Tanskan lainsäädäntöön. Ruotsissa ja Tanskassa niitä on sovellettu jo yli kymmenen vuoden ajan. Tiedossa ei ole, että nämä takaisinsaantisäännökset olisivat luoneet häiriöitä liike-elämään.

Esityksellä pyritään siihen, että velkojen oikeutta loukkaava velan maksu voitaisiin peräyttää riippumatta siitä, millä tavoin velkoja on maksun saanut. Siten ehdotuksen mukaan tulisi mahdolliseksi myös ulosmittauksella saadun maksun peräytyminen silloin, kun ulosmittaus on toimitettu takaisinsaantiaikana.

Tässä vaiheessa ei vielä puututa niihin säännöksiin, jotka koskevat sitä, miten konkurssi vaikuttaa konkurssin alkaessa vireillä olleeseen ulosmittaukseen. Tämä jää edelleen säänneltäväksi konkurssisäännön 10 §:n 2 ja 3 momentissa.

Lakiin ehdotetaan otettavaksi nimenomaiset säännökset myös vekselin ja shekin maksun peräytymisestä. Ne ovat tarpeen sen selventämiseksi, ettei maksun saanut vekseli- tai shekivelkoja voi joutua huonompaan asemaan kuin jos maksua ei olisi suoritettu. Kuittauksen peräytymistä koskevassa säännösehdoituksessa vahvistetaan se periaate, että konkurssin aikana toimitettavan kuittauksen sallittavuus ja ennen konkurssia toimitetun kuittauksen peräytyminen määräytyvät samanlaisten periaatteiden pohjalta. Nykyisessä laissa ei ole

säännöksiä kuittauksen peräytymisestä. Tässä esityksessä ehdotetaan tarkistettavaksi myös konkurssisäännön 33 §:n säännöksiä kuittauksesta konkurssissa.

Konkurssisäännön 46 §:n k kohdassa olevaa säännöstä kiinnityksen tehottomuudesta ei ole pidetty enää tarpeellisena. Se ehdotetaan tässä esityksessä kumottavaksi ilman, että vastaavaa säännöstä otettaisiin ehdotettuun takaisinsaantia konkurssipesään koskevaan lakiin. Velkojen oikeuden turvaamiseksi on ehdotettuja säännöksiä vakuuden peräytymisestä pidetty riittävinä. Konkurssisäännön 46 §:n k kohtaa vastaavaa säännöstä ei sisälly muidenkaan pohjoismaiden konkurssilainsäädäntöön.

Konkurssisäännön 46 §:n h kohdan 2 kappaleessa olevia kuolinpesää koskevia erityisiä takaisinsaantisäännöksiä ei ole pidetty enää aiheellisina lakiin ehdotetun erityisen määräpäiväsäännöksen vuoksi (ks. 5.6.).

Subjektiivinen takaisinsaantiperuste. Muiden pohjoismaiden tavoin lakiin ehdotetaan otettavaksi yleinen subjektiivinen takaisinsaantisäännös, jonka nojalla oikeustoimi peräytyisi silloin, kun velallinen on menetellyt velkoja kohtaan sopimattomasti ja oikeustoimen toinen osapuoli on ollut vilpillisessä mielessä. Tämä säännös korvaisi ne voimassa olevan lain takaisinsaantisäännökset, joiden soveltamisen edellytyksenä on velallisen tai hänen sopimuskumppaninsa vilpillinen mieli (konkurssisäännön 46 § b kohdan viimeinen virke, c kohta ja h kohta 2 kappale). Ehdotettu säännös koskisi kaikenlaisia oikeustoimia ja sitä voitaisiin soveltaa myös silloin, kun peräytyminen objektiivisin perustein olisi mahdollista. Subjektiivisella takaisinsaantiperusteella on merkitystä erityisesti, kun oikeustoimi on tehty ennen erityis-tilannetta koskevassa takaisinsaantisäännöksessä tarkoitettua takaisinsaantiaikaa. Takaisinsaannin vaikutukset voivat myös olla vastaajalle ankarammat.

Konkurssisäännön 46 §:n a kohtaa, jonka kumoamista ehdotetaan rikoslain uudistuseesityksessä, vastaavaa rikosperusteista takaisinsaantisäännöstä ei enää ehdoteta otettavaksi lakiin. Tämän seurauksena vilpittömässä mielessä olevan luovutuksensaajan asema paranisi. Takaisinsaannin ohella voitaisiin kuitenkin edelleen vaatia vahingonkorvausta ja omaisuuden palauttamista rikoksen perusteella. Ehdotetut takaisinsaantisäännökset eivät koskisi tällaista palauttamisvelvollisuutta ja vahingonkorvausvelvollisuutta sen enempää kuin vaati-

muksia, joilla vaaditaan velallisen tekemän oikeustoimen julistamista pätemättömäksi yleisellä pätemättömyysperusteella.

5.3. Takaisinsaantiajat

Mahdollisuus takaisinsaantiin luo taloudellisissa toiminnoissa epävarmuutta, etenkin silloin, kun takaisinsaanti perustuu objektiivisiin seikastoihin. Osapuolelle, joka ei oikeustointa tehtäessä ole ollut tietoinen sopimuskumppaninsa taloudellisesta tilasta, voi takaisinsaantivaatimus tulla yllättäen. On selvää, ettei taloudellisissa toiminnoissa voida antaa paljon tilaa tällaiselle epävarmuustekijälle. Takaisinsaantiaikojen pituudella on siis hyvin tärkeä merkitys. Liike-elämän varmuus ja tarve luottaa oikeustointen pysyvyyteen puoltavat lyhyitä takaisinsaantiaikoja. Toisaalta velkojen etujen turvaaminen edellyttää pidempiä takaisinsaantiaikoja.

Yhteispuhjoismaisessa valmistelussa päädyttiin ratkaisuun, jossa liike-elämän varmuuden ja velkojen suojan asettamat vaatimukset on voitu järkevästi sovittaa yhteen. Normaaliin liiketoimintaan kuuluvissa vastikkeellisissa oikeustoimissa, jotka voidaan peräyttää objektiivisin perustein, takaisinsaantiaika on varsin lyhyt, vain kolme kuukautta. Suomen osalta tämä merkitsisi sitä, että esimerkiksi velan maksua ja vakuuden peräyttämistä koskeva takaisinsaantiaika pitenis 60 päivästä kolmeen kuukauteen. Tällaisen pidennyksen ei voida katsoa horjuttavan liike-elämän varmuutta. Vastikkeettomissa oikeustoimissa, jotka yleensä eivät kuulu normaaliin liiketoimintaan, on velkojen suojan tarve erityisen suuri, ja takaisinsaantiajat ovat pidemmät.

Nykyistä kuuden kuukauden takaisinsaantiaikaa vastikkeettomien oikeustointen osalta on pidettävä liian lyhyenä. Konkurssi voidaan usein ennakoida jo paljon aikaisemmin. Takaisinsaantiaika ehdotetaankin pidennettäväksi yhteen vuoteen.

Nykyisten säännösten mukaan takaisinsaantiaika on pidempi silloin, kun oikeustoimen osapuolena on velallisen puoliso taikka velallisen tai hänen puolisonsa lähisukulainen sekä silloin, kun velallisena on osakeyhtiö ja oikeustoimen osapuolena on yhtiössä määräävässä asemassa oleva tai tällaisessa asemassa olevan puoliso tai lähisukulainen. Pidempi takaisinsaantiaika on perusteltu siksi, että velallista

lähellä oleva on yleensä selvillä velallisen taloudellisesta tilanteesta, ja usein velallinen voi välittömästi tai välillisesti saada itse hyödyn hänen ja läheisensä välisestä oikeustoimesta. Myöskään vaihdannan varmuus ei näissä tapauksissa edellytä lyhyitä takaisinsaantiaikoja.

Velkojen kannalta on erityisen vaarallista, että velallinen luovuttaa vastikkeetta tai käypää arvoa pienemmästä vastikkeesta omaisuuttaan läheiselleen. Kokemusten mukaan velallisella on taipumus siirtää omaisuuttaan omaisilleen tai muille läheisilleen suojaan maksukyvyttömyyden varalta, usein huomattavastikin ennen konkurssia. Myös yritystoiminnassa tapahtuu velkoja vahingoittavia omaisuuden siirtoja toisiinsa läheisissä siteissä olevien yritysten kesken, esimerkiksi niin, että yrityksen omaisuus siirretään riittävän ajoissa velkojilta turvaan samojen henkilöiden omistamaan toiseen yritykseen. Jotta tällaisiin usein keinotelluonteisiin varallisuusjärjestelyihin päästäisiin tehokkaasti puuttumaan, pitäisi takaisinsaantiaikojen läheisten välisten oikeustointien osalta olla riittävän pitkät. Esityksessä ehdotetaankin niiden osalta yhtä pitkää takaisinsaantiaikaa kuin Ruotsin uudessa laissa, siis kolmea vuotta. Tätä pitkää takaisinsaantiaikaa sovellettaisiin myös läheisessä yhteydessä toisiinsa olevien, esimerkiksi samaan yrityskokonaisuuteen kuuluvien muodollisesti itsenäisten yritysten välisiin oikeustoiimiin. Pitkää takaisinsaantiaikaa on pidetty tarpeellisena myös siksi, ettei velkojen suoja vaarantuisi, kun tässä esityksessä aviopuolisoiden välinen lahjoituskielto ehdotetaan kumottavaksi. Puolisoiden ja eräiden muiden läheisten välisten irtainta omaisuutta koskevien lahjoitusten osalta takaisinsaantiaika ei alkaisi kulua ennen kuin lahjoituksesta on tehty tuomioistuimelle ilmoitus (ks.9.2.).

Vastapuolen vilpillistä mieltä edellyttävässä takaisinsaantisäännöksessä takaisinsaantiaika olisi oleellisesti pitempi kuin muissa säännöksissä, viisi vuotta. Läheisten osalta erityistä takaisinsaantiaikaa ei olisi lainkaan. Ehdotus vastaa Ruotsin voimassa olevaa oikeutta. Todettakoon, että Tanskassa näitä tapauksia varten ei ole lainkaan säädetty erityistä takaisinsaantiaikaa. Norjan laissa takaisinsaantiaika on kymmenen vuotta.

Eräät lausunnonantajat, myös laintarkastuskunta, arvostelivat takaisinsaantiaikojen ehdotettua pidentämistä. Arveluttavana pidettiin erityisesti sitä, että vilpilliseen mieleen perus-

tuvan takaisinsaantisäännöksen mukaan takaisinsaanti voisi olla ajallisesti täysin rajoittamaton. Esitetyn arvostelun johdosta voidaan todeta, että takaisinsaanti mainitun säännöksen nojalla on lakiehdotuksessa sidottu sellaisiin edellytyksiin, että niiden toteen näyttäminen muodostuu sitä vaikeammaksi, mitä pitempi aika on kulunut oikeustoimen ja konkurssin välillä. Takaisinsaantikanteet, jotka koskevat kauan ennen konkurssia tehtyjä oikeustoimia, jäänevät siten jo näyttövaikeuksien vuoksi harvinaisiksi. Jos kauan ennen konkurssia tehdyn oikeustoimen osalta takaisinsaannin edellytykset ovat kiistatta olemassa ja velallisen sopimuskumppanin vilpillinen mieli näytetty, on velkojen loukkaus tällöin niin ilmeinen, että takaisinsaantia voidaan pitää perusteltuna siitä huolimatta, että velkoja loukkaavan oikeustoimen tekemisestä on kulunut pitkä aika. Tässä yhteydessä on myös syytä ottaa huomioon, että puolisoiden väliset lahjat ovat voimassa olevan oikeuden mukaan mitättömiä ja sen vuoksi peräytettävissä ilman aikarajoituksia. Kuten jäljempänä selostetaan, mainittu lahjoituskielto ehdotetaan kumottavaksi, mikä merkitsee puolisoiden välisten lahjojen peräyttämisedellytysten tiukentumista. Erityisesti läheisten — muidenkin kuin puolisoiden — välisiä vastikkeettomia varallisuussiiroja silmällä pitäen on kuitenkin aiheellista, että luovuttajan velkojen suoja ajallisesti ulottuu riittävän pitkälle silloin, kun varallisuutta puheena olevassa takaisinsaantisäännöksessä kuvatulla moitittavalla tavalla on siirretty velkojen ulottuville.

5.4. Oikeustoimen vahingollisuudesta

Ehdotetun lain yleisenä tavoitteena on velkojen oikeuksia loukkaavien oikeustoimien ennalta ehkäiseminen ja, jos niihin kuitenkin on ryhdytty, niiden vahingollisten vaikutusten korjaaminen oikeustointien peräyttämisen avulla. Takaisinsaantiuhka kohdistuu siis vain velkojen kannalta vahingollisina pidettäviin oikeustoiimiin. Oikeustoimen vahingollisuudella ymmärretään tässä yhteydessä sitä, että oikeustoimi on joko yksinään tai yhdessä muiden seikkojen kanssa ollut omiaan vähentämään yhden tai useamman velkojan jako-osuutta konkurssissa. Oikeustoimen vahingollisuus ei kuitenkaan ole peräyttämisen oikeudellinen edellytys siinä mielessä, että takaisinsaantia vaativan tulisi yksittäisessä tapauksessa selvit-

tää, että peräytettäväksi vaaditulla oikeus-toimella on todellisuudessa ollut jako-osuutta pienentävä vaikutus. Mutta takaisinsaantivas-taaja voi eräissä tapauksissa torjua kanteen osoittamalla, että oikeustoimi oli velkojen kannalta vaaraton.

Objektiivisille seikoille rakentuvien takaisin-saantisäännösten perusteena on ajatus, että niissä tarkoitetut, vähän ennen konkurssin al-kua tehdyt oikeustoimet ovat velkojen kannalta arvioiden tyypillisesti vahingollisia. Tällaiset toimet peräytyvät riippumatta esimerkiksi siitä, olisivatko velallisen ulosmittauskelpoiset varat oikeustoimen tekemisen jälkeenkin riittäneet kaikkien silloisten velkojen maksuun tai siitä, mikä vaikutus oikeus-toimella oli velallisen maksukykyyn. Kantajan ei siis takaisinsaantia vaatiessaan tarvitse esittää selvitystä velallisen taloudellisesta asemasta oikeustoimen aikana tai sen jälkeen. Toisaalta vastaaja ei voi välttää takaisinsaannilta osoittamalla, että velallinen oikeustoimen jälkeen oli vielä maksukykyinen tai että hänen ulosmittauskelpoiset varansa vielä tuolloin olisivat riittäneet velkojen mak-suun. Tämä ilmenee jo pitempinä takaisinsaantiaikoina tehtyjen oikeustoimien osalta velalli-sen läheisille annetusta mahdollisuudesta tor-jua takaisinsaantikanne vetoamalla siihen, ettei velallinen ollut maksukyvytön tai ylivelkainen tai oikeustoimen vuoksi tullut sellaiseksi. Käy-tännössä velallinen yleensä on oikeustointa teh-täessä ollut sekä maksukyvytön että ylivelkai-nen, vaikka konkurssi olisikin seurannut vasta joidenkin kuukausien kuluttua. Velallisen lä-heisiä koskevana pitempinä takaisinsaantiaikoi-na tehtyjen oikeustointien osalta vastaajalla olisi sitä vastoin — niin kuin jäljempänä tar-keemmin selostetaan — mahdollisuus välttää takaisinsaannilta osoittamalla, ettei velallinen oikeustointa tehtäessä ollut maksukyvytön tai, milloin kysymyksessä on vastikkeeton oikeus-toimi, ylivelkainen eikä myöskään oikeus-toimen johdosta tullut maksukyvyttömäksi tai ylivelkaiseksi.

Subjektiivinen takaisinsaantisäännös eroaa puheena olevassa suhteessa objektiivisista säännöksistä. Takaisinsaantivaatimus ei näet menesty, jollei kantaja osoita, että velallinen oli oikeustointa tehtäessä maksukyvytön tai, milloin kysymyksessä on vastikkeeton oikeus-toimi, ylivelkainen tai että velallinen oikeus-toimen vuoksi tuli maksukyvyttömäksi tai yli-velkaiseksi. Riittää, että oikeustoimi osaltaan, siis vasta yhdessä muiden seikkojen kanssa

aiheutti maksukyvyttömyyden tai ylivelkaisuuden.

Sekä subjektiivisen takaisinsaantisäännöksen että objektiivisten säännösten kuvaamissa ti-lanteissa voi esiintyä tapauksia, joissa — velal-lisen yleistä taloudellista asemaa tarkemmin selvittelemättä — voidaan todeta, että takaisin-saantivaatimuksen perusteena oleva menettely ei ole *voinut* aiheuttaa velkojille vahinkoa. Kyseisissä tilanteissa on toisin sanoen niin, että oikeustoimi on velkojen kannalta merkitykse-tön riippumatta siitä, onko velallinen oikeus-tointa tehtäessä ollut maksukyvytön tai ylivel-kainen. Tyypillinen esimerkki mainitunlaisesta tilanteesta on velan maksu velkojalle, jolla on ollut saamisen turvaava esinevakuus sekä myös velan maksu kolmannelta henkilöltä juuri sii-hen tarkoitukseen lainatuilla varoilla. Ensimmäisessä tapauksessa velkoja saisi maksun peräytyessään joka tapauksessa suorituksen saamisestaan separatistiasemansa perusteella. Jos taas velallinen maksaa velan kolmannelta lainatuilla varoilla, kysymys on vain velkojan vaihdoksesta. Velallisen menettely ei tällöin vaikuta muiden velkojen asemaan edellyttäen, ettei uudella velkojalla ole parempaa etuoikeutta kuin sillä, jonka saaminen on maksettu. Koska velkojille ei tällaisissa tapauksissa ole voinut aiheutua vahinkoa, takaisinsaanti ei tällöin ole mahdollinen.

Lakiehdotus ei puheena olevassa suhteessa merkinne muutosta nykyiseen oikeustilaan (ks. esim. KKO 1986 II 133).

5.5. Maksukyvyttömyys ja ylivelkaisuus takaisinsaannin edellytyksenä

Milloin objektiivisen takaisinsaantisäännök-sen tunnusmerkistön täyttävä oikeustoimi on tehty edellä mainittuna pidempänä takaisin-saantiaikana, voisi olla kohtuutonta, jos oi-keustoimi aina ilman muuta peräytyisi riippu-matta siitä, oliko ehkä jo kauan ennen kon-kurssin alkua tehdyllä oikeus-toimella vaikutus-ta velallisen taloudelliseen asemaan. Velallinen-han on saattanut oikeustointa tehtäessä olla täysin maksukykyinen, ja oikeustoimesta riip-pumattomat seikat ovat myöhemmin johtaneet konkurssiin. Tämän vuoksi muissa pohjois-maissa on yllä tarkoitetuissa tapauksissa annet-tu vastaajalle mahdollisuus välttää takaisin-saannilta osoittamalla, ettei velallinen oikeus-tointa tehtäessä ollut maksukyvytön tai sen

vuoksi tullut maksukyvyttömäksi. Ruotsin lain mukaan läheisen on vastikkeettoman oikeustoimen osalta näytettävä, että velallinen ei oikeustointa tehtäessä ollut ylivelkainen eikä sen vuoksi tullut ylivelkaiseksi.

Maksukyvyttömyydellä tarkoitetaan pohjoismaiden lainsäädännössä sitä, ettei velallinen kykene maksamaan velkojaan sitä mukaa kuin ne erääntyvät, eikä tätä voida pitää tilapäisenä. Maksukykyä arvioitaessa ei oteta huomioon pelkästään velallisen varoja ja velkoja, vaan myös velallisen mahdollisuudet hankkia tuloja tai muuta varallisuutta ja saada luottoa. Arvioinnilla on siis ennusteen luonne. Ylivelkaisuudella tarkoitetaan puolestaan sitä, että velat ylittävät velallisen ulosmittauskelpoiset varat. Maksukyvyttömyydestä ja ylivelkaisuudesta on vielä erotettava tilapäinen maksukyvyttömyys (illikviditeetti), jolla tarkoitetaan, ettei velallisen ole välittömästi käytettävissään varoja, jotka vastaisivat hänen senhetkistä tarvettaan.

Konkurssilainsäädännön yhteispohjoismaisen valmistelun pohjalta on Norjan, Ruotsin ja Tanskan uudessa konkurssilainsäädännössä maksukyvyttömyys valittu yleiseksi konkurssin edellytykseksi. Suomessakin konkurssin edellytykseksi katsotaan yleensä velallisen maksukyvyttömyys. Maksukyvyttömyys ei kuitenkaan ole konkurssiin asettamisen riittävä eikä edes välttämätön edellytys. Konkurssisäännön 5 ja 6 §:ssä on tyhjentävästi lueteltu ne perusteet, joiden nojalla velkoja voi vaatia velallisen asettamista konkurssiin. Ellei jotakin laissa nimenomaan mainittua perustetta ole olemassa, velkojan konkurssihakemusta ei voida hyväksyä, vaikka velallinen todellisuudessa olisi maksukyvytön. Toisaalta velallinen mainittujen lainkohtien nojalla voi joutua konkurssiin, vaikka hän olisikin maksukykyinen.

Yhteispohjoismaisissa neuvotteluissa keskusteltiin lähinnä lahjan peräytymistä käsiteltäessä siitä, tulisiko vastaajan välttyäkseen pidempänä takaisinsaantiaikana tehdyn oikeustoimen takaisinsaannilta esittää vastanäyttöä velallisen maksukyvyttömyydestä vai velallisen ylivelkaisuudesta. Ruotsin edustajat puolsivat ylivelkaisuuden valitsemista vastanäytön aiheeksi lähinnä ylivelkaisuuden ja maksukyvyttömyyden todisteluun liittyvillä seikoilla. Neuvotteluissa päädyttiin kuitenkin siihen, että vastanäytön aiheeksi valittiin velallisen maksukyvyttömyys. Tämän valinnan tueksi esitettiin, että samat syyt, jotka puolsivat maksukyvyttömyyttä ylei-

senä konkurssiedellytyksenä puolsivat sitä myös vastanäytön aiheena.

Ruotsin uudessa konkurssilaissa on poikettu yhteispohjoismaisesta linjasta siinä, että vastanäyttö koskee vastikkeettomissa oikeustoimissa maksukyvyttömyyden sijasta velallisen ylivelkaisuutta. Vastanäytön esittämistä ylivelkaisuudesta pidettiin tarkoituksenmukaisena erityisesti vastikkeettomien oikeustoimien osalta, jotka vähentävät aina vastaavalla määrällä velallisen varallisuutta. Muutoksen tueksi esitettiin myös, että vuoden 1975 laissa olleessa osituksen peräyttämistä koskevassa säännöksessä vastanäyttömahdollisuus koski poikkeuksellisesti juuri ylivelkaisuutta.

Myös tässä esityksessä ehdotetaan, että vastanäyttö koskisi vastikkeettomissa oikeustoimissa velallisen ylivelkaisuutta. Vastanäytön mahdollisuus koskee tilanteita, joissa peräytettäväksi vaaditun oikeustoimen (lahjan) ja konkurssin välillä on kulunut pitkäaikaa aika, kenties useita vuosia. Tällaisissa tapauksissa se seikka, että velallinen on joutunut konkurssiin vasta pitkän ajan kuluttua oikeustoimen tekemisestä, on jo sinänsä omiaan heikentämään sitä olettaa, että velallinen on oikeustoimen ajankohtana ollut tai sen vuoksi tullut maksukyvyttömäksi ja että tämä tila on jatkunut aina konkurssin alkamiseen saakka. Kuitenkin oikeustoimi on voinut huomattavastikin vähentää velallisen varallisuutta ja siten huonontaa hänen taloudellista asemaansa. Jos velallinen on lahjoittanut omaisuutta läheiselleen, lahjoituksen vaikutukset velallisen kykyyn maksaa velkojaan saattavat ilmetä ehkä vasta paljon myöhemmin. Maksukyvyttömyyden asettaminen vastanäytön aiheeksi voisi näin ollen perusteettomasti heikentää takaisinsaantimahdollisuuksia silloinkin, kun oikeustoimi on johtanut velallisen ylivelkaisuuteen ja siten myötävaikuttanut myöhemmän konkurssiin aiheut- taen velkojille ilmeistä vahinkoa.

Ehdotuksen mukaan pidempi takaisinsaantiaika ja siten myös vastanäyttömahdollisuus koskisivat velallisen ja velallisen läheisen välisiä oikeustoimia. Voidaan olettaa, että läheiset ovat yleensä tietoisia tai heillä on ainakin mahdollisuus saada tieto velallisen varoista ja veloista. Tähänkin nähden ylivelkaisuuden valitseminen vastanäytön aiheeksi on perusteltua.

Kysymyksellä velallisen maksukyvyttömyydestä tai ylivelkaisuudesta on merkitystä myös subjektiiviseen seikastoon perustuvaa yleis- säännöstä sovellettaessa. Muiden pohjoismai-

den lakien mukaan peräytyminen yleissäännöksen nojalla edellyttää, että velallinen peräytyväksi vaadittavaa oikeustointa tehtäessä tai oikeustointen vuoksi tuli maksukyvyttömäksi. Tämän esityksen mukaan vaadittaessa vastikkeetonta oikeustointa peräytettäväksi yleissäännöksen nojalla, olisi todistelun aiheena maksukyvyttömyyden sijasta ylivelkaisuus. Tätä muiden pohjoismaiden lainsäädännöstä poikkeavaa ehdotusta puoltavat samat syyt kuin edellä on esitetty käsiteltäessä vastanäytön todisteluaihetta. Kun yleissäännöksen nojalla voidaan vaatia peräytyväksi huomattavankin kauan ennen konkurssia tehtyjä vastikkeettomia oikeustoimia, tulisi erityisesti tällöin todistelun koskea ylivelkaisuutta. Perusteltuna ei myöskään pidetä sitä, että todistelun ja vastanäytön aihe olisi erilainen sen mukaan, vaaditaanko vastikkeetonta oikeustointa peräytyväksi yleissäännöksen vai asianomaisen erityistilannetta koskevan säännöksen nojalla. Ratkaisevana ei ole pidetty sitä, kummalla osapuolella on asiassa todistustaakka.

5.6. Määräpäivä

Takaisinsaantiajat laskettaisiin ehdotuksen mukaan *määräpäivästä*. Määräpäivä olisi pääsäännön mukaan se päivä, jona konkurssihaakemus on tehty. Määräpäivä vastaisi siten konkurssisäännön 9 §:ssä määriteltyä konkurssin alkamisajankohtaa. Laissa olisi erityissäännökset määräpäivästä sitä tapausta varten, jossa sittemmin konkurssiin luovutettu kuolinpesä on asetettu pesänselvittäjän hallintoon tai jossa osakeyhtiön konkurssia on edeltänyt pakkoselvitystila.

Konkurssisäännön 46 §:n h kohdan 2 kappaleessa olevien säännösten tarkoituksena on antaa kuolinpesän osakkaille aikaa harkita kuolinpesän luovuttamista konkurssiin tai pesänselvittäjän hallintoon välttääkseen henkilökohdaisen vastuun pesän veloista. Tänä harkinta-aikana velkojien ei tarvitse hakea kuolinpesän omaisuuden luovuttamista konkurssiin säilyttääkseen mahdollisuutensa takaisinsaantiin. Samanpituisen harkinta-aika on myös pesänselvittäjällä, jos kuolinpesän omaisuus on luovutettu pesänselvittäjän hallintoon. Edellä tarkoitettuna aikana pesän puolesta velkojien vahingoksi tehty sopimus purkautuu. Samoin peräytyy kuolemantapauksen jälkeen suoritettu maksu. Näiden säännösten merkitys on jäänyt

varsin vähäiseksi. Ne koskevat vain kuolemantapauksen jälkeen tehtyjä oikeustoimia tai suoritettuja maksuja. Oikeustoimen tai maksun peräytyminen edellyttää lisäksi toisen osapuolen vilpillistä mieltä.

Niin kuin aiemmin on todettu, ei vastaavaa kuolinpeää koskevaa takaisinsaantisäännöstä ole pidetty enää tarpeellisena. Pesän osakkaiden ja pesänselvittäjän harkinta-aika on kuitenkin syytä säilyttää. Tämä toteutettaisiin ottamalla lakiin erityinen määräpäiväsäännös. Määräpäivänä pidettäisiin näet päivää, jona hakemus pesänselvittäjän määräämiseksi on tehty, jos pesän omaisuuden luovuttamista konkurssiin haetaan kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun pesänselvittäjä on määrätty. Harkinta-aika pitenisi siis kuukaudesta kolmeen kuukauteen. Esitys vastaa Ruotsin lakia. Myös Norjassa ja Tanskassa on erityissäännöksiä siitä, mitä päivää on pidettävä määräpäivänä kuolinpesän konkurssissa.

Osakeyhtiö voidaan asettaa selvitystilaan erilaisista syistä. Osakeyhtiölain 13 luvun 2 §:n mukaan osakeyhtiö on asetettava selvitystilaan, jos yhtiön oma pääoma tietyllä määrällä alittaa osakepääoman. Selvitystilaa varten asetetut selvitysmiehet hoitavat yhtiön asioita selvitystilan aikana ja heidän tulee mahdollisimman pian muuttaa rahaksi selvitystä varten tarvittava määrä yhtiön omaisuutta sekä maksaa yhtiön velat. Yhtiön liiketoimintaa saadaan jatkaa ainoastaan siinä määrin kuin tarkoituksenmukainen selvittely sitä vaatii (OYL 13 luku 10 §). Jos yhtiön varat eivät riitä velkojen maksuun, selvitysmiesten on luovutettava yhtiön omaisuus konkurssiin (OYL 13 luku 11 a §).

Selvitystilaan asettaminen mainitulla perusteella on yleensä velkojille merkki siitä, että yhtiö on maksuvaikeuksissa ja että konkurssi on odotettavissa. Tällöin velkojat voivat selvitystilasta huolimatta kiirehtiä hakemaan yhtiön konkurssiin esimerkiksi säilyttääkseen mahdollisuudet takaisinsaantiin. Selvitystilan aikana suoritettut toimenpiteet voivat palvella myös tulevan konkurssin tarkoituspäätä. Jotta selvitysmiehille jäisi aikaa yhtiön taloudellisen tilan selvittämiseen, tulisi määräpäivänä pitää jo sitä päivää, jona yhtiö on edellä mainitun säännöksen perusteella asetettu selvitystilaan. Sopivana aikana selvitystoimia varten on pidetty kolmea kuukautta. Velkojien ei siten tarvitsisi takaisinsaantimahdollisuuksien säilyttämiseksi hakea

yhtiön asettamista konkurssiin kolmeen kuukauteen selvitystilaan asettamisesta.

Lainsäädännössämme on säännöksiä myös osuuskunnan, pankkien ja eräiden muiden yhteisöjen pakollisesta selvitystilaan asettamisesta. Tällaisten yhteisöjen konkurssit ovat harvinaisia. Pankkien ja eräiden muiden yhteisöjen varallisuustilanteen seuranta on sitä paitsi erikseen järjestetty. Siksi erityistä määräpäiväsäännöstä niitä varten ei ole pidetty tarpeellisena. Avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä annetussa laissa (389/88) on avoimen yhtiön selvitystilaa koskevat säännökset. Avoimen yhtiön selvitystila poikkeaa oleellisesti osakeyhtiön pakkoselvitystilasta. Tarpeellisena ei olekaan pidetty erityistä määräpäiväsäännöstä sitä tapausta varten, jossa avoin yhtiö on joutunut selvitystilaan.

Muissa pohjoismaissa ei ole vastaavaa osakeyhtiön tai muun yhteisön selvitystilaa koskevaa määräpäiväsäännöstä.

5.7. Lainhuudatuksen merkitys takaisinsaantiajan alkamisen kannalta

Milloin on lahjoitettu kiinteätä omaisuutta taikka kiinteän omaisuuden luovutus on lahjan luontoinen, alkaa takaisinsaantiaika kulua vasta siitä, kun saannolle on haettu lainhuudatus-ta.

Esitystä valmisteltaessa on päädytty siihen, ettei lainhuudolle enää annettaisi merkitystä takaisinsaantiaikojen laskemisessa. Takaisinsaantiaika laskettaisiin myös kiinteän omaisuuden luovutuksissa oikeustoimen tekemisestä.

Kiinteän omaisuuden luovutusta koskevat muotomääräykset ja erityisesti kaupanvahvistajajärjestelmä tarjoavat jo vahvan luotettavuuden luovutuksen sisällöstä ja ajankohdasta. Kiinteän omaisuuden luovutuskirjaa ei voida esimerkiksi takaisinsaannin välttämiseksi päivätä todellista aikaisempaan ajankohtaan. Kaupanvahvistajan on toimitettava tieto luovutuksesta eri viranomaisille, ja velkojat voivat tarvittaessa saada tiedon luovutuksesta jo ennen lainhuudon hakemista. Tarkoitus on, että asteittain siirrytään järjestelmään, jossa kiinteän omaisuuden luovutusta koskevat tiedot välittömästi tietojenkäsittelyn avulla tulevat kaikkien halukkaiden saataville riippumatta siitä, milloin lainhuudatusta haetaan.

5.8. Velallisen läheiset

Velkojien kannalta erityisen vaarallisia ovat velallisen ja velalliseen läheisessä suhteessa olevien väliset omaisuusjärjestelyt. Velallisella on usein houkutus siirtää konkurssin uhatessa varallisuuttaan lähipiiriinsä kuuluvalla tätä suosiakseen tai saadakseen ainakin välillisesti hyödyn itselleen. Takaisinsaantisäännösten yhteispohjoismaisessa valmistelussa pidettiin erityisen tärkeänä takaisinsaantimahdollisuuksien laajentamista suhteessa velallisen läheisiin. Norjan, Ruotsin ja Tanskan laissa on konkurs-sivelkojien kannalta vaarallinen velallisen lähipiiri rajattu lähes yhdenmukaisesti. Toisilleen läheiset ovat tietenkin aviopuoliset ja lähisukulaiset, joihin konkurssisäännönkin mukaan sovelletaan pidempiä takaisinsaantiaikoja. Uusien pohjoismaisten säännösten mukaan läheisyyssuhteen voi muodostaa myös omistukseen tai muuhun taloudelliseen seikkaan perustuva etujen yhteys taikka määrävävä asema yhteisön toiminnassa.

Myös Suomessa on tarvetta soveltaa pitempiä takaisinsaantiaikoja nykyistä laajempaan henkilöpiiriin. Esitykseen onkin sisällytetty samankaltainen velallisen läheisen määritelmä kuin muissa pohjoismaissa. Lähipiirin käsitteen laajeneminen merkitsee sitä, että takaisinsaanti tulisi entistä useammin mahdolliseksi esimerkiksi silloin, kun oikeustoimi tai muu järjestely on tehty samaan yrityskokonaisuuteen kuuluvien, muodollisesti itsenäisten yritysten, esimerkiksi emo- ja tytäryhtiöiden kesken.

Velallisen läheiset on pidempien takaisinsaantiaikojen lisäksi muutenkin asetettu esityksessä erityisasemaan. Milloin velallinen on takaisinsaantiaikana luovuttanut läheiselleen omaisuutta tai tehnyt tämän kanssa muun oikeustoimen, on usein aihetta epäillä, että luovutus tai oikeustoimi on lahja tai lahjan luontoinen. Tällöin on kohtuullista asettaa läheiselle velvollisuus osoittaa, että kysymyksessä ei ole lahja tai lahjan luontoinen oikeustoimi. Läheisellä on yleensä paremmat mahdollisuudet osoittaa esimerkiksi, että omaisuuden luovutuksesta on maksettu käypä vastike, kuin konkurssipesällä on osoittaa, että vastiketta ei ole maksettu. Vastaavanlainen puolisoitten välisiä lahjoituksia koskeva todistus-taakkasäännös sisältyy tässä esityksessä kumottavaksi ehdotettuun avioliittolain 61 §:ään. Jos velkoja väittää, että puolisoitten välinen omaisuuden luovutus on avioliittolain 45 §:ssä

olevan lahjoituskiellon alainen lahja, on puolison näytettävä, ettei näin ole asianlaita. Ehdotettua todistustaakkasäännöstä ei sisälly muiden pohjoismaiden takaisinsaantisäännöstöihin. Kysymys ratkenneekin muissa pohjoismaissa todistustaakan jakoa koskevien yleisten sääntöjen mukaan.

Puolisoiden välinen lahjoituskielto ehdotetaan kumottavaksi. Sen vastapainoksi lahjanlupauslakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että puolisoiden, tiettyjen lähiomaisten ja samassa taloudessa elävien läheisten välisestä lahjasta olisi tehtävä tuomioistuimelle ilmoitus, jolla lahjoitus saatettaisiin julkiseksi. Lahjan takaisinsaantiaika laskettaisiin ilmoituksen tekemisestä. Lisäksi mahdollisuuksia velallisen läheiselle tekemien lahjoitusten takaisinsaantiin laajennetaan edellä esitetyllä tavalla takaisinsaantiaikojä pidentämällä.

5.9. Takaisinsaannin vaikutukset

Esinekohtainen palautusvelvollisuus ja omaisuuden arvon korvaaminen. Niin kuin aikaisemmin on todettu, suurimmat erot muiden pohjoismaiden takaisinsaantisäännöksissä koskevat takaisinsaannin vaikutuksia, siis oikeustoimen peräytymisestä aiheutuvaa palautus-, korvaus- tai muuta suoritusvelvollisuutta.

Suomen nykyinen lainsäädäntö vastaa päälinjoiltaan Ruotsin lakia. Keskeinen periaate on, että tilanne on pyrittävä palauttamaan sellaiseksi kuin se oli ennen peräytyvää oikeustointa. Tämä edellyttää, että takaisinsaantivastaaaja luovuttaa konkurssipesälle velalliselta saamansa omaisuuden ja vastaavasti konkurssipesä palauttaa sopimuskumppanin velalliselle ehkä antaman vastikkeen. Niin kuin aiemmin on todettu, Norjassa ja Tanskassa vastaaaja on sitä vastoin velvollinen palauttamaan pesälle peräytyvästä oikeustoimesta saamansa edun ("berikelse").

Esityksen mukaan oikeustoimen peräytymisestä aiheutuva palautusvelvollisuus olisi edelleenkin pääsääntöisesti esinekohtainen. Palautettavan esineen arvon korvaaminen sen palauttamisen sijasta on usein konkurssipesän edun mukaista, sillä se joutuu joka tapauksessa muuttamaan omaisuuden rahaksi. Esinekohtaisen palautusvelvollisuuden merkitys on ennen muuta siinä, että se suojaa konkurssipesää takaisinsaantivastaaajan konkurssin varalta. Esinekohtaista palautusvelvollisuutta ehdote-

taan kuitenkin lievennettäväksi. Esineen arvon korvaaminen olisi mahdollista esineen palauttamisen sijasta paitsi silloin, kun esinettä ei voida enää palauttaa, myös silloin, kun omaisuuden palauttaminen tuottaisi siihen velvolliselle haittaa. Näin lievennettäisiin erityisesti vilpittömässä mielessä olevalle takaisinsaantivastaaajalle esinekohtaisesta palautusvelvollisuudesta mahdollisesti aiheutuvia vaikeuksia.

Tilannetta ei voida aina saattaa sellaiseksi kuin se oli ennen peräytyvää oikeustointa pelkästään molemminpuolisella palautusvelvollisuudella. Ongelmia aiheuttaa erityisesti esineen arvon aleneminen esineen ollessa takaisinsaantivastaaajan hallussa. Kysymys on siitä, kumman osapuolen, konkurssipesän vai takaisinsaantivastaaajan vahingoksi esineen arvon aleneminen koituu. Muissa pohjoismaissa omaisuuden arvon alenemisen korvaamiseen liittyvät kysymykset on ratkaistu lähinnä oikeuskäytännössä ja tieteisopissa. Nimenomaisia lain säännöksiä asiasta ei ole niin kuin ei myöskään Suomen voimassa olevassa oikeudessa. Oikeuskäytännössämme näyttää omaksutun se kanta, että takaisinsaantivastaaaja voidaan velvoittaa suorittamaan korvausta esineen arvon alenemisesta. Tähänastisen oikeuskäytännön perusteella ei voida kuitenkaan pitää täysin selvänä, millä edellytyksin korvausvelvollisuus määräytyy.

Konkurssioikeuden kehittämiskomitea suhtautui omaisuuden arvон erilliseen korvaamiseen pääsäännön mukaan kielteisesti. Komitea katsoi, että tämä kysymys aiheuttaisi ilmeisesti oikeusriitoja silloin, kun takaisinsaantivaatimus on muutoin selvä. Tätä ei kuitenkaan voida pitää todennäköisenä, sillä nykyisinkin vastaaaja on velvoitettu suorittamaan korvausta omaisuuden arvon alenemisesta. Komitean mielestä vahingonkorvauksen pitäisi olla mahdollinen vain silloin, kun palautusvelvollinen ei enää pysty palauttamaan pesälle velalliselta saamaansa omaisuutta.

Kysymys palautettavan omaisuuden arvon alenemisen korvaamisesta tulee usein esille takaisinsaantioikeudenkäynneissä. Koska siitä ei ole kovin vakiintunutta oikeuskäytäntöä, on pidetty aiheellisenä ehdottaa lakiin asiasta nimenomaisia säännöksiä.

Takaisinsaantioikeudenkäynti voi kestää kauan. Konkurssipesän ja konkurssivelkojien etujen suojaamiseksi on oltava mahdollisuus velvoittaa takaisinsaantivastaaaja korvaamaan omaisuuden arvon aleneminen. Muuten oikeu-

denkäynti voi olla konkurssipesälle turha, erityisesti silloin, kun asia koskee nopeasti arvonsa menettävää omaisuutta. Jos peräytyvää oikeustointa ei olisi tehty ja omaisuus olisi ollut konkurssin alkaessa pesän hallussa, olisi pesä voinut muuttaa omaisuuden korkeammasta hinnasta rahaksi. Toisaalta pesän omaisuutta ei aina pystytä heti muuttamaan rahaksi, ja pesään kuuluvasta omaisuudesta saadut myyntihinnat eivät aina vastaa niiden käypää arvoa. Tapaukset vaihtelevat. Siksi ei ole pidetty perusteltuna, että vastaajalla olisi kaikissa tapauksissa velvollisuus korvata omaisuuden arvon aleneminen täysimääräisesti, vaan korvausvelvollisuuden laajuus jäisi ratkaistavaksi tapauksittain. Tällöin huomioon tulisi ottaa muun muassa, miten konkurssipesä olisi voinut hyödyntää omaisuutta, jos se olisi ollut pesän hallussa.

Milloin omaisuuden arvo on merkittävästi alentunut omaisuuden kulumisen tai vahingoittumisen vuoksi, korvausvelvollisuus olisi vielä ankarampaa. Omaisuuden arvon alenemisesta olisi konkurssipesän vaatimuksesta aina suoritettava korvaus. Arvon aleneminen olisi korvattava oikeustoimen tekemisen jälkeiseltä ajalta.

Tuotto, hyöty ja korko. Lakiin ehdotetaan otettavaksi nykyistä konkurssisäännön 46 §:n i kohdan 2 kappaletta seikkaperäisemmät säännökset koron ja tuoton suoritus- ja palautusvelvollisuudesta. Säännösehdotukset rakentuvat pääosin samoille periaatteille kuin Ruotsin lain säännökset. Kun Norjassa ja Tanskassa palautusvelvollisuus käsittää perusteettoman hyödyn ("berikelse"), ei erillisiä säännöksiä korosta ja tuotosta ole näissä maissa pidetty tarpeellisina.

Keskeinen muutos nykyiseen lakiin koskisi sitä, mistä ajankohdasta tuoton ja koron suoritus- tai palautusvelvollisuus alkaisi. Konkurssisäännön 46 §:n i kohdan 2 kappaleesta ilmenee, että takaisinsaantivastaaja on velvollinen antamaan tuoton ja koron jo siitä ajankohdasta, kun hän sai omaisuuden haltuunsa, riippumatta siitä, mihin perusteeseen takaisinsaanti nojautuu. Säännösehdotusten mukaan tuoton ja koron palautus- tai suoritusvelvollisuus alkaisi sitä vastoin siitä, kun vastaaja on saanut tiedon takaisinsaantivaatimuksesta, jos hän on ollut vilpittömässä mielessä. Tämä vastannee nykyistä lakia paremmin perusteettoman edun palautusvelvollisuutta koskevia periaatteita. Kun vilpittömässä mielessä ollut palautus-

velvollinen ei ole ollut tietoinen oikeustoimen velkojia loukkaavasta luonteesta ennen kuin hän on saanut palautusvaatimuksesta tiedon, olisi kohtuutonta velvoittaa häntä palauttamaan tai korvaamaan korkoa ja tuottoa tätä ajankohtaa edeltäneeltä ajalta.

Konkurssisäännöstä ei selviä, minkä korkotason mukaan koronmaksuvelvollisuus määräytyy oikeustoimen peräytyessä. Korkolaissa (633/82) ei säännellä velvollisuutta maksaa korkoa palautettavalle rahamäärälle palautusvaatimusta edeltävältä ajalta. Tämän vuoksi takaisinsaantia konkurssipesään koskevaan lakiin ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että tällöin sovelletaan korkolain mukaista niin sanottua juoksevan koron korkokantaa.

Konkurssisäännön tuotto-käsitteen sisällöstä ei meillä ole muodostunut vakiintunutta oikeuskäytäntöä. On jossakin määrin kyseenalaista, voidaanko ja missä laajuudessa tuottoa koskevia säännöksiä soveltaa siihen hyötyyn, mitä omaisuuden käytöstä on saatu.

Takaisinsaantivastaajalla oleva omaisuus voi tuottaa vastaajalle taloudellista etua riippumatta siitä, myykö hän sen voiton saamiseksi, vuokraako hän sen toiselle tai käyttääkö hän sitä itse. Konkurssipesä puolestaan kärsii vahinkoa siitä, ettei omaisuus ole ollut sen käytettävissä. Siksi on pidetty kohtuullisena, että takaisinsaantivastaaja voitaisiin eräissä tapauksissa velvoittaa korvaamaan myös omaisuudesta saamansa hyöty. Korvausvelvollisuuden laajuus tulisi ratkaistavaksi tapauksittain sen mukaan kuin harkitaan kohtuulliseksi. Korvausvelvollisuuden alkamisajankohta määräytyisi samojen periaatteiden mukaan kuin tuoton ja koronkin korvausvelvollisuus, siis sen mukaan, onko vastaaja ollut vilpittömässä mielessä vai ei.

5.10. Omaisuuden edelleen luovuttaminen

Norjan, Ruotsin ja Tanskan lakiin sisältyy yhteispohjoismaisesti valmisteltu säännös kolmannen henkilön palautusvelvollisuudesta. Vastaavanlainen säännös ehdotetaan otettavaksi myös Suomen lakiin. Milloin velallisen sopimuskumppani on luovuttanut omaisuuden edelleen, on konkurssipesällä sama oikeus vaatia takaisinsaantia luovutuksensaajalta, jos tämä tiesi tai tämän olisi pitänyt tietää oikeustoimen peräyttämiseen oikeuttavista seikoista. Kolmannen henkilön ja konkurssipesän välinen

suhde tulisi laissa nimenomaisesti säännellyksi toisin kuin nykyisin. Muutos voimassa olevaan oikeuteen ei kuitenkaan olisi merkittävä. Kolmannen henkilön asema olisi pääpiirteittäin samanlainen kuin nykyisin.

5.11. Sovittelu

Yhteis pohjoismaisessa valmistelussa pidettiin tarpeellisenä erityisesti takaisinsaantiperusteiden objektivisoinnin vuoksi, että takaisinsaannin vaikutuksia tulisi olla mahdollista sovitella. Mahdollisuus lieventää palautusvelvollisuutta onkin muissa pohjoismaissa toteutettu, mutta osin eri tavoin. Nämä erot johtuvat lähinnä siitä, että takaisinsaannin vaikutukset määräytyvät osaksi eri periaatteiden pohjalta.

Ruotsin laissa, joka takaisinsaannin vaikutusten osalta lähinnä vastaa tässä esityksessä olevia säännösehdotuksia, on yleinen sovittelusäännös. Sen mukaan muun kuin konkurssipesän palautus- tai korvausvelvollisuutta voidaan sovitella, jos siihen on erityinen syy. Myös Tanskan laissa on yleinen sovittelusäännös, jota pidettiin tarpeellisenä lähinnä silloin, kun palautusvaade on rahamääräinen. Tällöin näet Tanskan lain nimenomaisen säännöksen mukaan muista tilanteista poiketen palautusvelvollisuuteen ei vaikuta se, miten nämä rahavarat on käytetty. Norjassa puolestaan on erityinen sovittelusäännös niitä tapauksia varten, joissa takaisinsaanti perustuu subjektiiviseen perusteeseen. Oikeustoimella saadun edun palauttamiseen perustuvassa järjestelmässä sovittelusäännöstä ei pidetty tarpeellisenä objektiivisissa takaisinsaantitapauksissa. Muutenkin sovittelusäännökseen suhtauduttiin Norjassa kielteisesti: sen katsottiin voivan aiheuttaa yksittäistapauksissa oikeudellista epävarmuutta.

Esityksessä ehdotetaan, että lakiin otetaan niin kuin Ruotsissa ja Tanskassa yleinen sovittelusäännös, jonka mukaan takaisinsaantivastajan palautus- tai muuta velvollisuutta voitaisiin lieventää tai se voitaisiin poistaa kokonaan. Tarkoituksena on erityisesti estää se, että vilpittömässä mielessä oleva takaisinsaantivastaja voisi joutua takaisinsaannin johdosta kohtuuttomaan tilanteeseen. Näin saattaa käydä esimerkiksi, jos hän tulisi huonompaan asemaan kuin hän olisi ollut ilman peräytyvää oikeustointa. Kun Suomessa takaisinsaantiperusteet nytkin ovat enimmäkseen objektiivisia,

sovittelumahdollisuuden tarvetta korostaa erityisesti takaisinsaantiaikojen pidentyminen.

Mahdollisuus sovitteluun aiheuttaa tietynlaista oikeudellista epävarmuutta. Kun oikeudenkäynnin lopputulos ei tämän mahdollisuuden vuoksi ole aina varmuudella ennakoitavissa, tämä saattaa joissakin tapauksissa, varsinkin ennen kuin on asiasta syntynyt oikeuskäytäntöä, aiheuttaa oikeudenkäyntejä, joilta ehkä muuten olisi välttytty. Pyrkimys kohtuudenmukaisiin lopputuloksiin on kuitenkin painavampi näkökohta kuin sovittelusta mahdollisesti aiheutuva tietty oikeudellinen epävarmuus.

5.12. Kolmannen asettaman vakuuden palauttaminen

Takaisinsaannissa pyritään palauttamaan tilanne sellaiseksi kuin se oli ennen peräytyntä oikeustointa. Milloin velallinen oli antanut ennen konkurssia maksamastaan velasta pantin, konkurssipesä on maksun peräytyessä velallinen palauttamaan sen velkojalle. Toisinaan kolmas henkilö on saattanut asettaa vakuuden velallisen velasta. Tällöin voi käydä niin, että velkoja saatuaan sittemmin peräytyväksi julistettu maksun on palauttanut kolmannelle tämän asettaman vakuuden. Tällaisessa tapauksessa on ratkaistava, suojataanko konkurssipesää, velkojaa vai vakuuden takaisin saanutta kolmatta henkilöä. Jos maksu peräytyy ilman, että vakuutta otetaan lainkaan huomioon, joutuu velkoja huonompaan asemaan kuin jos hän ei olisi lainkaan saanut suoritusta. Jos taas velkoja voi vakuuden palauttamiseen vedoten torjua takaisinsaantivaatimuksen, konkurssivelkojen asema huononee, koska heidän etujaan loukkaava maksu on tapahtunut eikä palautettu vakuus ole tullut konkurssipesän hyväksi. Kolmannen suojaamiseen on puolestaan katsottu olevan tarvetta esimerkiksi silloin, kun hän on saanut pantin takaisin sellaisissa olosuhteissa, että hänellä on ollut perusteltu aihe pitää vastuutaan lakanneena.

Konkurssisäännössä ei ole säännelty vakuuden palauttamiseen liittyviä ongelmia. Oikeustieteellisessä kirjallisuudessa on puollettu sitä käsitystä, että konkurssipesän ei tulisi kärsiä sen vuoksi, että vakuus on palautettu kolmannelle. Ei ole pidetty asianmukaisena sitä, että konkurssipesän oikeus olisi riippuvainen takaisinsaantivastajana olevan velkojan ja kolman-

nen henkilön välisestä suhteesta. Oikeuskäytännössä on ennakkotapauksena ratkaistu vain velkojan ja vakuuden takaisin saaneen kolmannen henkilön välinen suhde; kolmannen henkilön on katsottu olevan tietyin edellytyksin velvollinen palauttamaan pantti velkojan haltuun (KKO 1984 II 121).

Norjan, Ruotsin ja Tanskan laissa suojataan vilpittömässä mielessä olevaa velkojaa. Tämä ei saa joutua huonompaan asemaan kuin jos maksua ei olisi tapahtunut. Jos vakuus on velvoitteen täyttämisen johdosta palautettu kolmannelle henkilölle, vilpittömässä mielessä oleva velkoja on suorituksen peräytyessä velvollinen palauttamaan vain sen osan maksusta, joka mahdollisesti ylittää vakuuden arvon, jos hän ei voi saada vakuutta takaisin. Lopullinen vastuu on asetettu kolmannelle henkilölle. Tätä on perusteltu lähinnä hänen vakuussitoumuksensa oikeudellisella luonteella. Vastuu ei voi raueta ennen kuin päävelka on pätevästi lakanut. Jos vakuuden takaisin saanut olisi maksanut vakuussitoumuksen perusteella velan velkojalle, olisi hän saanut takautumissaamisen velallista vastaan. Jos velallinen olisi maksanut tämän takautumisvelan kolmannelle henkilölle, olisi velan maksu tällöinkin peräytynyt. Tämän mukaisesti on kolmannen henkilön vastuuta rajoitettu siten, että hän on velvollinen asettamaan vakuuden uudelleen tai korvaamaan sen arvon velkojalle tai pesälle niiden edellytysten vallitessa, jotka olisivat oikeuttaneet maksun peräyttämiseen, jos hän velkojana olisi saanut maksun saamisestaan. Samoilta perusteille rakentuva säännösehdotus on otettu myös tähän esitykseen.

Kysymys konkurssipesän, velkojan ja kolmannen henkilön välisistä suhteista voi tulla esiin myös vekseli- ja shekkivelkasuhteissa. Näitäkin tilanteita varten ehdotetaan lakiin otettavaksi Ruotsin, Norjan ja Tanskan lakia vastaava säännös. Se perustuu siihen, että velkojaa ei saa asettaa huonompaan asemaan kuin jos peräytyvää maksua ei olisi tapahtunut. Lopullisen vastuun kantaa se, joka muuten tulisi hyötymään maksusta velkojan kustannuksella.

5.13. Takaisinsaannin vaatiminen

Käytettävissä olevat keinot. Takaisinsaantia vaaditaan pääsäännön mukaan nostamalla kanne tuomioistuimessa (konkurssisäännön

47 §). Konkurssisäännön 46 §:n f kohdassa tarkoitettussa tapauksessa riittää, että ulosottoviranomainen saa tiedon konkurssista. Tällöin hän on viran puolesta velvollinen toteamaan, raukeaako ulosmittaus vai onko ulosmittauksella saadut ulosottoviranomaisen hallussa olevat varat palautettava konkurssipesään. Oikeustieteellisessä kirjallisuudessa on esitetty käsitys, että jo nykyistenkin säännösten mukaan takaisinsaantia tulisi voida vaatia väitteellä tai tekemällä muistutus valvontaa vastaan silloin, kun velallisen sopimuskumppani on esittänyt oikeustoimen perusteella vaatimuksen pesää vastaan. Konkurssipesä voi näin säästyä turhilta oikeudenmenetyksiltä eikä pesän myöskään varmuuden vuoksi tarvitse nostaa kannetta velallisen sopimuskumppania vastaan. Ulosottolain 4 luvun 10 §:n 4 momentin mukaan ulosmittausvelkoja voi oikeudenkäynnissä, jossa sivullinen vaatii omistusoikeutta irtaimien omaisuuteen, väitteellä vedota ulosmittaustakaisinsaantia koskeviin perusteisiin. Nyt lakiin ehdotetaan otettavaksi nimenomaiset säännökset siitä, että konkurssissakin takaisinsaantia voitaisiin vaatia väitteellä tai muistutuksella.

Konkurssipesä ja velallisen sopimuskumppani sopivat usein takaisinsaantia koskevan riidan ilman oikeudenkäyntiä. Tällöin konkurssipesä välttyy ehkä useitakin vuosia kestävältä oikeudenkäynniltä, mikä jouduttaa pesän selvittämistä. Takaisinsaantivastaajan palautusvelvollisuus voi puolestaan jäädä pienemmäksi, ja hän välttyy oikeudenkäyntikulujen korvaamiselta. Vapaaehtoisin sovintoratkaisuihin pitäisi luoda niin hyvät edellytykset kuin mahdollista. Tällä uudistuksella ei kuitenkaan tässä suhteessa ole kovin suurta merkitystä. Niin kuin konkurssioikeuden kehittämiskomitea on arvioinut, korostamalla konkurssipesän hoitajan asemaa ja itsenäisyyttä suhteessa velkojiin konkurssimenettelyn eri vaiheissa on mahdollista luoda entistä paremmat edellytykset takaisinsaantikysymysten ratkaisemiselle oikeudenkäynnin ulkopuolella. Konkurssipesän hoitajan aseman sääntely tulee kuitenkin ajankohtaiseksi vasta konkurssilainsäädännön kokonaisuudistuksen myöhemmissä vaiheissa.

Velkojan asema takaisinsaantioikeudenkäynnissä. Takaisinsaantikanteen nostaa yleensä konkurssihallinto: uskottu mies tai toimitsijamies. Myös yksittäisellä velkojalla, joka on valvonut saatavansa, on oikeus omissa nimissään nostaa takaisinsaantikanne. Hänen tulee kuitenkin antaa tästä uskotuille miehille tai

toimitsijamiehille todisteellinen ilmoitus uhalta, että jos hän sen laiminlyö, hänen vaatimustaan ei oteta tutkittavaksi (konkurssisäännön 47 §). Yksittäisistä velkojista käytännössä vain valtio etuoikeutettuna verovelkojana panee vireille takaisinsaantikanteita, lähinnä silloin, kun konkurssipesän varojen ei oleteta riittävän oikeudenkäyntikulujen korvaamiseen, jos kanne hylätään. Sellaisilla velkojilla, joilla ei ole etuoikeutta saamiselleen, ei yleensä ole mitään hyötyä ajaa takaisinsaantikannetta pesän hyväksi.

Yksittäisen velkojan oikeutta nostaa takaisinsaantikanne on pidetty jossakin määrin ongelmallisena. On esitetty harkittavaksi, tulisiko pesän hallinnolla olla yksinomainen tai ainakin ensisijainen oikeus panna vireille takaisinsaantikanne. Konkurssioikeuden kehittämiskomitea puolsi velkojien kanneoikeuden säilyttämistä. Pesänhoitajan saattaa kieltäytyä ryhtymästä takaisinsaantiin esimerkiksi arvoidessaan kannen menestymisen mahdollisuudet pieniksi tai oikeudenkäynnin merkityksettömäksi takaisinsaantivastaajan varattomuuden vuoksi. Velkojilla tulisi komitean mielestä kuitenkin olla oikeus panna takaisinsaantikanne vireille vain silloin, kun pesänhoitaja ei ole ryhtynyt oikeudenkäyntiin tai tehnyt asiassa sovintoa.

Ennen konkurssihallintoa ja riitojen vapaaehtoista selvittämistä koskevien säännösten uudistamista ei ole pidetty aiheellisenä ehdottaa muutoksia nykyiseen kanneoikeuden järjestelyyn.

Yksittäisenkin velkojan ajamassa jutussa palautettavaksi määrätty omaisuus tulee konkurssipesälle. On tarpeellista, että konkurssipesälle varataan tilaisuus lausua oikeudenkäynnissä käsityksensä takaisinsaantikanteesta. Oikeudenkäyntimenettelyä ollaan uudistamassa siten, että milloin joku on kutsuttava tuomioistuimeen kuultavaksi, tuomioistuimen on huolehdittava tästä. Tämän mukaisesti ehdotetaan, että tuomioistuin kantajan asemesta kutsuisi pesän hallinnon asiassa kuultavaksi.

Kanteen vireillepanoajika. Konkurssisäännön 47 §:n mukaan takaisinsaantikanne on pantava vireille kolmessa kuukaudessa paikalletulopäivästä. Tätä määräaika on pidetty liian lyhyenä. Takaisinsaantiperusteen selviäminen voi edellyttää erikoistilintarkastusta tai muuten laajamittaista velallisen kirjanpitoaineiston läpikäymistä, mihin edellä sanottu määräaika ei aina riitä. Esityksessä ehdotetaankin vireillepanoajan pidentämistä kuuteen kuukauteen.

Esityksen mukaan kanne voitaisiin nostaa vielä kolmen kuukauden kuluttua siitä, kun konkurssipesä havaitsi takaisinsaannin perusteen tai sen olisi pitänyt se havaita. Samantapainen säännös on Ruotsin, Norjan ja Tanskan laissa. Eräissä lausunnoissa toissijaista kanneaikaa arvosteltiin. Sen katsottiin voivan johtaa erityisen pitkiin kanneaikoihin. Tavallisesti liiketoimintaan kuuluvat suoritukset, esimerkiksi velan maksut, ilmenevät velallisen kirjanpidosta. Niiden osalta ei ainakaan pääsääntöisesti voida vedota konkurssipesän tietämättömyyteen takaisinsaannin perusteesta. Toissijaista kanneaikaa onkin pidetty perusteltuna erityisesti niiden tapausten varalta, joissa oikeustoimi tai sen velkojia loukkaava luonne on tietoisesti pyritty salaamaan konkurssipesältä.

Takaisinsaantikanteen oikeuspaikka. Konkurssioikeuden kehittämiskomitea käsitteli mietinnössään kysymystä takaisinsaantikanteen oikeuspaikasta. Komitea päätyi puoltamaan sitä, että takaisinsaantikanteen oikeuspaikkana tulisi olla konkurssiforum, siis se tuomioistuin, jossa konkurssimenettely on tai on ollut vireillä. Komitean mielestä takaisinsaantijuttujen keskittäminen konkurssituomioistuimeen olisi tarpeellista prosessitaloudellisista syistä ja myös omiaan helpottamaan konkurssituomarin työtä saman konkurssimenettelyn kaikenpuolisissa arvioinnissa.

Laintarkastuskunnan mielestä erityisen takaisinsaantikanteiden oikeuspaikan säätäminen olisi perusteltua. Samaan konkurssiin liittyvien takaisinsaantikanteiden käsittelemisestä samassa tuomioistuimessa olisi laintarkastuskunnan mukaan merkittävää hyötyä.

Valmistelussa on katsottu, että kysymys takaisinsaantikanteiden oikeuspaikasta on ratkaistava silmälläpitäen muitakin konkurssiin liittyviä juttuja kuin takaisinsaantikanteita. Asiaa ei ole pidetty niin kiireellisenä, että siitä olisi säädettävä ennen konkurssilainsäädännön muiden osien uudistamista. Oikeuspaikka määräytyisi siis edelleen yleisten oikeuspaikkaa koskevien säännösten mukaisesti.

6. Eräitä erityiskysymyksiä

6.1. Kohtuuttoman suuri palkka, palkkio tai muu siihen rinnastettava etuus

Konkurssisäännön 46 §:n g kohdan 2 kappaaleen toisen virkkeen mukaan siltä, jolla osake-

omistuksen perusteella tai muutoin on tai on ollut määräämisvalta osakeyhtiössä, tai tällaisen henkilön puolisoilta, hänen tai hänen puolisonsa suoraan etenevässä tai takenevassa polvessa olevalta sukulaiselta tai sukulaisen puolisoilta voidaan vaatia peräytettäväksi tämän osakeyhtiöstä saama palkka tai muu palkkio, jota on nostettu viimeiseltä tai kuluvalta vuodelta, siltä osin kuin tällainen palkka tai palkkio ylittää sen, mitä hän olisi oikeutettu etuoikeudella valvomaan yhtiön konkurssissa työsuhteesta johtuvana saatavana. Etuoikeusasetuksen 4 §:n 1 momentin viimeisen virkkeen mukaan edellä tarkoitettulla henkilöllä ei ole etuoikeutta mainitunlaiseen palkka- tai muuhun saatavaan yhtiön konkurssissa paitsi siltä osin kuin voidaan osoittaa saatavan olevan kohtuullisena pidettävä korvaus yhtiön hyväksi tehdystä työstä. Konkurssisäännön 46 §:n g kohdan 2 kappaleen säännös mahdollistaa siis sen, että siinä tarkoitettut jo maksetut palkat tai palkkiot voidaan peräyttää konkurssipesään, ja etuoikeusasetuksen 4 §:n 1 momentti estää sen, että palkkaa tai palkkiota koskeva saatava voitaisiin määrätä maksettavaksi etuoikeudella konkurssipesän varoista kohtuullista määrää ylittävältä osalta. Käytännössä etuoikeusasetuksen 4 §:n 1 momentilla lienee suurin merkitys palkkaturvajärjestelmässä. Palkkaturvain (649/73) 2 §:n 1 momentin mukaan palkkaturvana maksetaan vain sellaiset työsuhteesta johtuvat palkka- ja muut saatavat, joilla olisi etuoikeusasetuksen 4 §:n 1 momentin mukainen etuoikeus työnantajan konkurssissa.

Yhteispohjoismaiseen valmisteluun perustuva, Norjan, Ruotsin ja Tanskan lakiin sisältyvä säännös kohtuuttoman suuren palkan peräyttämiseksi vastaa perusajatuksestaan edellä selostettua konkurssisäännön 46 §:n g kohdan 2 kappaletta, mutta on laajempi sikäli, että sitä sovelletaan riippumatta siitä, onko velallinen osakeyhtiö vai ei. Uudessa laissa ei ole mitään syytä tehdä eroa sen perusteella, mikä on velallisyriksen yhtiömuoto. Yhteispohjoismaisessa valmistelussa päädyttiin myös siihen, että puheena oleva säännös ei rajoittuisi vain työsuhteesta johtuviin saataviin, vaan että se koskisi myös esimerkiksi hallituksen jäsenille sekä avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön osakkaille suoritettuja palkkioita. Tällainen laajennus on myös Suomen oikeuden kannalta perusteltu. Takaisinsaannin kannalta ei tulisi olla merkitystä sillä, perustuuko velallisyriksen hyväksi tehdystä panoksesta maksettu kor-

vaus työsuhteeseen vai ei. Todettakoon, että viimeaikaisessa oikeuskäytännössä ei osakeyhtiön toimitusjohtajan ole katsottu olevan työsuhteessa yhtiöön, eikä esimerkiksi etuoikeusasetuksen 4 §:n 1 momentin säännös näin ollen koske toimitusjohtajan palkkasaatavaa.

Pohjoismaisissa neuvotteluissa keskusteltiin myös siitä, tulisiko säännöstä voida soveltaa silloinkin, kun palkan tai palkkion vastaanottanut henkilö ei ole velallisen läheinen. Näin laajan soveltamisalan katsottiin kuitenkin voivan aiheuttaa liiallista epävarmuutta. Lisäksi viitattiin siihen, että törkeimmissä tapauksissa voitaisiin joka tapauksessa soveltaa vilpilliseen mieleen perustuvaa yleistä takaisinsaantisäännöstä. Samalla kielteisellä kannalla oli myös konkurssioikeuden kehittämiskomitea.

Ruotsin uuteen konkurssilakiin sisältyvää kohtuuttoman suurta palkkaa koskevaa takaisinsaantiperustetta sovelletaan myös muihin kuin vain velallisen läheisiin. Tätä muutosta on perusteltu muun muassa sillä, että kohtuuttomia palkkoja on havaittu maksetun konkursiin joutuneen yrityksen palveluksessa olleille, esimerkiksi konsulteille. On ilmennyt, että maksun saajalla on usein ollut suuri vaikutusvalta yrityksessä ilman, että häntä olisi voitu kuitenkaan pitää laissa tarkoitettuna velallisen läheisenä.

Tässäkin esityksessä on päädytty ehdottamaan, että säännös kohtuuttoman suuren palkan tai palkkion peräytymisestä tulisi sovellettavaksi muihinkin kuin velallisen läheisiin. Työpanokseen nähden kohtuuttoman suuri vastike on itse asiassa eräs lahjoituksen muoto: suoritus (työpanos) ja vastasuoritus (maksettu vastike) ovat epäsuhteessa toisiinsa. Periaatteessa velallisen läheiselle tai muulle maksettu palkka, siltä osin kuin se ylittää kohtuullisena pidettävän määrän, olisi peräytettävissä lahjoituksen peräyttämistä koskevien yleisten säännösten nojalla. Erityisen takaisinsaantisäännöksen merkitys onkin siinä, että säännöksessä ilmaistaan ne seikat, joiden perusteella voidaan arvioida suoritusten mahdollinen epäsuhte. Yhtä hyvin kuin lahjan peräyttämistä koskevaa säännöstä tulisi voida soveltaa kaikkiin lahja-saajiin, tulisi myös nyt puheena olevan säännöksen nojalla voida peräyttää muillekin kuin velallisen läheisille maksetut palkat tai palkkiot siltä osin kuin ne ylittävät kohtuullisena pidettävän määrän. Myös käytännön syyt puoltavat tätä. Suomessakin on voitu havaita, esimerkiksi palkkaturvakäytännössä, että perusteetto-

man suurien palkkasitoumusten tekeminen on eräs tapa siirtää varoja turvaan velkojilta ja että tähän tarkoitukseen käytetään muitakin kuin velallisen läheisiä.

Usein voi olla vaikeaa arvioida, kuinka hyvin työpanos ja siitä annettu vastike vastaavat toisiaan. Työpanoksen suuruuteen voi vaikuttaa moni eri tekijä. Joskus taloudellisiin vaikeuksiin joutunutta yritystä johtamaan otetulle maksetaan tehtävän vaikeuden vuoksi huomattavan suuri palkka. On selvää, että tällöin tehtävän erityisluonne on otettava huomioon. Tarkoitus on, että ehdotettua säännöstä sovellettaisiin vain silloin, kun työpanoksen ja siitä annetun vastikkeen välinen epäsuhte on ilmeinen. Säännöksellä ei siis pyritä siihen, että pesähoitajat järjestelmällisesti selvittäisivät kunkin palkan maksun asianmukaisuuden, vaan että sitä sovellettaisiin lähinnä vain silmiinpistävissä tapauksissa.

Kun konkurssissa on valvottu palkkasaatava, voi myös tulla esiin kysymys siitä, onko saatavaa pidettävä työpanokseen nähden kohtuuttomana. Palkkasaatavan osalta kysymys on ratkaistu etuoikeusasiana: onko saatavalla etuoikeusasetuksen 4 §:n 1 momentin mukainen etuoikeus vai ei. Jos saatavalle ei ole määrätty etuoikeutta, ei sille yleensä riitä konkurssissa lainkaan jako-osuutta.

Konkurssissa valvottua saatavaa, joka olisi voitu peräyttää, jos se olisi maksettu ennen konkurssin alkua, ei esityksen mukaan voida määrätä maksettavaksi konkurssipesän varoista. Käytännössä ei ole suurta merkitystä siinä, onko saatava jako-osuuskelvoton vai ainoastaan etuoikeudeton. Etuoikeudettomille saataville kertyy konkurssissa nykyisen etuoikeusjärjestelmän vallitessa vain harvoin jako-osuutta. Milloin kuitenkin näin on, ei voida pitää kohtuullisena sitä, että perusteettomiksi katsottavat saatavat voisivat kilpailla muiden etuoikeudettomien saatavien kanssa.

Etuoikeudetontakin saatavaa voidaan täyteen määrään asti käyttää kuittaukseen. Sen vuoksi konkurssisääntöön ehdotetaan otettavaksi nimenomainen säännös, jonka mukaan edellä tarkoitettua saatavaa ei voida määrätä maksettavaksi konkurssipesään kuuluvasta omaisuudesta eikä sitä voida myöskään käyttää kuittaukseen edellyttäen, että saatava on mainitulla perusteella riitautettu tai sen oikeusperuste kiistetty. Samaan voitaisiin tosin päätyä ilman nimenomaista säännöstäkin. Tämän esityksen mukaan näet takaisinsaantia voidaan

vaatia myös väitteellä tai tekemällä muistutus valvontaa vastaan. Näin myös mainitunlainen palkkasaatava voitaisiin riitauttaa asianomaiseen takaisinsaantiperusteeseen viittaamalla. Selvyyden vuoksi on kuitenkin pidetty tarpeellisenä, että asiasta otetaan konkurssisääntöön nimenomainen säännös. Kun etuoikeusasetuksen 4 §:n 1 momentin viimeinen virke ehdotetaan kumottavaksi, voisi käytännössä ilman tällaista säännöstä syntyä epätietoisuutta edellä tarkoitettun saatavan asemasta konkurssissa.

6.2. Eläke- ja henkivakuutusmaksujen peräyttäminen

Lisäeläketurvan järjestäminen on yleistynyt yhtenä palkan maksun muotona. Esimerkiksi yrityksen johtoon kuuluvien kanssa voidaan sopia palkkaan kuuluvana etuna työeläkelainsäädännön mukaista eläke- ikää alemmasta eläkeiästä tai suuremmasta eläkkeestä. Lisäeläketurva voidaan järjestää usealla eri tavalla, esimerkiksi siten, että yritys ottaa työntekijälleen vapaachtoisen eläkevakuutuksen. Lisäeläketurvan järjestämiseen voidaan myös käyttää avustuskassaa, eläkesäätiötä tai eläkesääntöä. Lisäeläketurva voidaan työntekijäin eläkelain 11 §:n 1 momentin (1059/82) mukaan rekisteröidä eläketurvakeskuksessa, jolloin noudatetaan soveltuvin osin sanotun lain säännöksiä.

Yrityksen johtotehtävissä toimiville lisäeläketurva järjestetään usein yksityisellä eläkevakuutuksella. Vakuutuksen ehdot, kuten edunsaajan määrääminen, eläkeikä, eläkkeen suuruus ja mahdollisuus vakuutuksen takaisinostoon voivat vaihdella paljonkin. Vakuutuksenottajana on yleensä työnantaja ja edunsaajana johtavassa asemassa oleva toimihenkilö tai hänen omaisensa. Yksityistä eläkevakuutusta voidaan käyttää myös velkojia loukkaavalla tavalla. Eläkevakuutuksesta sen ottaneelle yritykselle aiheutuvat kustannukset voivat olla yrityksen toiminnan kannattavuuteen nähden suuria. Jos vakuutettu kuuluu yrityksen omistajiin, kysymys on eräänlaisesta peitellystä osingonjaosta.

Myös henkivakuutusta voidaan käyttää yhtenä palkan maksun muotona. Vakuutusyhtiöt markkinoivat yksilöllisiä henkivakuutusjärjestelmiä, joita muun muassa yritykset voivat ottaa palveluksessaan oleville. Tällaisiin vakuutuksiin suoritettut maksut voidaan peräyttää vakuutussopimuslain 117 §:n mukaisesti.

Konkurssin yhteydessä voi tulla ilmi muitakin kysymyksiä, jotka liittyvät yrityksen ottamiin eläke- tai muihin henkivakuutuksiin, kuten pesän oikeus määrätä vakuutuksesta konkurssin aikana. Nämä kysymykset ovat yhteydessä siihen, miten vakuutuksenottajan ja -antajan sekä vakuutetun suoja velkojatahohon nähdén järjestetään. Tässä yhteydessä näitä ongelmia ei ole katsottu tarkoituksenmukaiseksi ottaa pohdittavaksi.

Yrittäjä voi järjestää työntekijöidensä lisäeläketurvan myös käyttämällä hyväksi eläkkeiden ja muiden etuuksien myöntämistä varten perustettua itsenäistä avustuskassaa tai eläkesäätiötä. Periaatteessa tällöin voi olla mahdollista, että yritys käyttää esimerkiksi yrityksen omistajapiiriin kuuluvien työntekijöiden eläketurvan järjestämiseksi kohtuuttoman suuria maksuja. Ilman nimenomaista säännöstä ei liene mahdollista vaatia avustuskassalta tai eläkesäätiöltä takaisin yrityksen taloudelliseen asemaan ja muihin seikkoihin nähdén kohtuuttoman suuria eläkemaksuja ainakaan, jos kassan tai säätiön ei näytetä toimineen vilpillisessä mielessä. Ilmeisesti myöskään työntekijältä ei tällaisissa tapauksissa voida vaatia mitään takaisin. Ruotsin laissa on nimenomainen säännös eläkesäätiöön siirrettyjen varojen peräyttämistä.

Vaara avustuskassan tai eläkesäätiön käyttämisestä edellä sanotulla velkojien etuja loukkaavalla tavalla on pieni. Näiden avustuskassojen ja säätiöiden toiminta on lailla tarkoin säännelty. Avustuskassan ja eläkesäätiön myöntämien etujen tulee koskea yhtäläisesti suurempia työntekijäryhmiä. Niitä ei voida käyttää niin kuin vapaaehtoista vakuutusta yksilöllisesti, esimerkiksi tiettyjen omistajia lähellä olevien henkilöiden eduksi. Siksi esitykseen ei ole katsottu tarpeelliseksi ottaa erityisiä säännöksiä avustuskassaan tai eläkesäätiöön siirrettyjen maksujen peräyttämistä. Käytännössäkään tällaista tarvetta ei liene ilmennyt.

7. Kuittaus konkurssissa

Mahdollisuus kuittaukseen konkurssissa merkitsee konkurssivelkojalle huomattavaa taloudellista etua. Hänen ei tarvitse tyytyä hänelle konkurssissa mahdollisesti tulevaan jakoosuuteen, vaan hän saa maksun saatavastaan kuittauksen kattamalta osalta. Konkurssisäännön 33 §:stä ilmenee lainsäätäjän suopea suh-

tautuminen kuittaukseen konkurssissa. Sanotun lainkohdan mukaan mahdollisuudet kuittaukseen konkurssissa ovat jopa laajemmat kuin sen ulkopuolella, sillä velkoja voi käyttää kuittaukseen myös erääntymätöntä saamistaan. Kuittaukseen käytettävää saatavaa ei myöskään tarvitse valvoa (konkurssisäännön 33 § 1 mom.). Kuittausmahdollisuuden väärinkäytön estämiseksi lisättiin vuonna 1935 annetulla lailla (62/35) konkurssisäännön 33 §:n 2 momenttiin säännökset, jotka rajoittavat kuittauksen sallittavuutta konkurssissa. Säännösten tarkoituksena on estää osapuolia tarkoituksellisesti aikaansaamasta tilannetta, jossa kuittauksella voitaisiin sopimattomalla tavalla käyttää hyväksi velallisen konkurssissa. Tällainen tilanne voidaan saada aikaan kahdella tavalla. Ensinnäkin on mahdollista, että velalliselle velkaa oleva hankkii kolmannelta saatavan velallista vastaan käyttääkseen tuon saatavan kuittaukseen konkurssissa. Toiseksi on mahdollista, että velkoja, jolla jo on saatava velalliselta, itse velkaantuu velalliselle voidakseen käyttää velalliselta olevan saatavan kuittaukseen. Viimeksi mainittu voi tapahtua esimerkiksi ostamalla velalliselta tavaroita velaksi.

Koska kuittauksella konkurssissa koskevat säännökset liittyvät maksun takaisinsaantia koskeviin säännöksiin, tähän esitykseen on sisällytetty yhteispohjoismaiseen valmisteluun perustuvat säännösheidotukset kuittauksesta konkurssissa.

Yhteispohjoismaisessa valmistelussa keskusteltiin kuittauksen yleisestä sallittavuudesta konkurssissa. Kuittausoikeutta on näet arvoستلئ، ja eräiden valtioiden lainsäädännössä siihen on suhtauduttu tiukasti. Pohjoismaisissa keskusteluissa päädyttiin ehdottamaan, että kuittauksen tulisi edelleenkin olla sallittua konkurssissa. Kuittauksella pidettiin perusteltuna erityisesti, kun kuittausmahdollisuudella on selvä vakuuden luonne. Näin on esimerkiksi, kun velka on annettu siinä tarkoituksessa, että se voidaan tarvittaessa käyttää kuittaukseen. Toisaalta sääntelyn katsottiin tulevan liian monimutkaiseksi, jos kuittausmahdollisuus määräytyisi eri tavoin sen mukaan, onko se syntynyt vakuustarkoituksessa vai vain satunnaisesti. Tarpeellisena pidettiin vain rajoittaa entistä tiukemmin keinotekoisien kuittauksilanteiden syntymistä.

Konkurssisäännön 33 §:ssä olevia kuittauskieltoja ehdotetaan muutettavaksi yhteispohjoismaisen linjan mukaisiksi. Uudistus kaven-

taisi oikeutta käyttää velalliselta olevaa vastaavaa kuittaukseen. Muutokset ovat erityisesti yhteydessä maksun peräyttämistä koskevien takaisinsaantiaikojen pidentämiseen. Se aika, jonka kuluessa aikaansaadut kuittauslanteet eivät perustaisi kuittausoikeutta, pidentäisi näet vastaavasti.

8. Takaisinsaantisäännösten edellyttämät muutokset muuhun lainsäädäntöön

Tarkoituksena on, että ehdotetun uuden takaisinsaantilain säätämisen yhteydessä muuhun konkurssilainsäädäntöön tehdään vain tämän uuden säännösten edellyttämät välttämättömät muutokset. Esimerkiksi konkurssipesän laajuutta koskevaan konkurssisäännön 45 §:ään tehtäisiin vain uusista takaisinsaantisäännöksistä johtuvat tarpeelliset sanonnalliset muutokset. Eräitä konkurssisäännön ja etuoikeusasetuksen muutosehdotuksia on käsitelty edellä. Akordilakia tarkistettaisiin siten, että säännökset kuittauskiellosta akordin yhteydessä saatettaisiin vastaamaan konkurssisäännön kuittauskieltoa koskevia säännösehdoituksia.

Eräitä muutoksia ehdotetaan tehtäväksi myös ulosmittauksellaisaantia koskeviin ulosottolain 3 luvun 35 ja 36 §:n säännöksiin. Koska ulosmittauksellaisaantia sovelletaan samoja takaisinsaantiperusteita kuin konkurssissa, näiden uudistaminen vaikuttaa välittömästi myös ulosmittauksellaisaantiin.

Ulosottolain 3 luvun 35 §:n 2 ja 3 momentissa on säännökset peräytyneeksi julistetun oikeustoimen kohteena olleesta omaisuudesta saadun koron ja tuoton luovuttamisesta, omaisuuden arvon korvaamisesta sekä vastaajan omaisuudesta antaman vastikkeen sekä sen arvon samoin kuin omaisuuden pantujen kustannusten korvaamisesta. Näitä säännöksiä ehdotetaan tarkistettaviksi siten, että ne vastaisivat takaisinsaantia konkurssipesään koskevan lakiehdotuksen säännöksiä.

Ulosottolain 3 luvun 36 §:n mukaan ulosottovelkojan on nostettava kanne omaisuuden luovutuksen tai muun oikeustoimen peräyttämisestä 60 päivässä siitä, kun hän sai ulosottomieheltä tiedon siitä, ettei hänen saamisensa ole tullut ulosottoyrityksessä täysin suoritetuksi tai, jos kysymys on kiinteistöstä, johon ei ollut haettu lainhuudatusta, tai osituksesta, josta osituskirjaa ei ollut annettu tuomiois-

tuimeen, siitä päivästä, jona lainhuudatusta haetaan tai osituskirja annetaan tuomioistuimeen. Tätä takaisinsaantikanteen vireillepanoaikaa on pidettävä liian lyhyenä, minkä vuoksi kanneaika ehdotetaan pidennettäväksi kuuteen kuukauteen. Kanneaikaa ei kiinteistön osalta laskettaisi enää lainhuudon hakemisesta.

9. Läheisten väliset lahjat

9.1. Puolisoiden välinen lahjoituskielto

9.1.1. Nykyinen tilanne

Avioliittolaissa on omaksuttu puolisoiden sopimusvapauden periaate. Avioliittolain 33 §:n 2 momentissa ilmaistun pääsäännön mukaan puolisot saavat tehdä sopimuksia myös keskenään. Merkittävä poikkeus tästä sopimusvapauden periaatteesta on, että avioliittolain 45 §:n 1 momentin mukaan puoliso ei saa avioliiton aikana lahjoittaa omaisuutta toiselle puolisolle. Sallittuja ovat vain tavalliset lahjat, joiden arvo ei ole epäsuhteessa antajan oloihin.

Avioliittolain 45 §:n 1 momentissa säädetään myös avioliittoon aikovien välisistä lahjoituksista. Kihlakumppanit voivat vapaasti antaa lahjoja toisilleen, jos lahjoitus täytetään ennen avioliittoa. Jos kihlakumppani tahtoo antaa kihlatulleen omaisuutta, joka tulee tälle avioliittoa solmittaessa, on tällainen lahjoitus olakseen pätevä sanotun lainkohdan mukaan tehtävä avioehto koskevia muutomääräyksiä noudattaen. Lahjoituksesta on siis tehtävä lahjakirja ja se on annettava tuomioistuimelle, joka toimittaa sen kuuluttamista varten viralliseen lehteen.

Avioliittolain 45 §:n 1 momentissa olevan lahjoituskieillon vastaista luovutusta pidetään itsestään mitättömänä. Mitättömyys on otettava viran puolesta huomioon esimerkiksi lainhuudatusmenettelyssä ja ulosmittauksessa. Kieillon vastainen lahjoitus on mitätön kaikkiin henkilötahoihin nähden: puolisoiden kesken sekä suhteessa kolmansiin, lähinnä luovuttajan velkoihin ja perillisiin nähden. Velkojen kannalta lahjoituskielto merkitsee, että sen vastaisesti siirretty omaisuus kuuluu konkurssissa olevan luovuttajan konkurssipesään ja se voidaan myös ulosmitata lahjanantajan velasta.

Vallitsevan käsityksen mukaan lahjoituksen tehottomuuteen voidaan vedota periaatteessa

milloin tahansa. Kuitenkin on katsottu, että puolisoiden kesken tehottomuus voisi korjautua tietyin edellytyksin. On esitetty esimerkiksi, että lahjanantajan oikeus vedota tehottomuuteen katkeaa osituksen tultua toimitetuksi.

Avioliittolain 45 §:n 3 momentissa on lisäksi säännös siitä, että jos kihlakumppani on sitoutunut avioliiton aikana vastikkeetta antamaan toiselle puolisolalle rahaa tai muuta omaisuutta, tämä sitoumus ei ole velvoittava, vaikka siitä olisi annettu todiste.

Avioliittolain 45 §:n edellä selostettuja lahjoitussäännöksiä täydentävät ja tehostavat lain 61 §:n todistustaakkasäännökset. Jos puoliso on luovuttanut ennen avioliittoa tai sen aikana toiselle puolisolalle omaisuutta ja velkojat väittävät, että luovutus on avioliittolain 45 §:n 1 momentissa tarkoitettu lahja, on puolison näytettävä, ettei näin ole asianlaita.

9.1.2. Esityöt

Lahjoituskielto sisällytettiin avioliittolakiin vasta moninaisten vaiheiden jälkeen. Lainvalmistelukunnan laatimaan ehdotukseen uudeksi aviokaareksi (Lainvalmistelukunnan julkaisuja n:o 1/1924) ei lahjoituskieltoa ollut otettu. Tämän ehdotuksen mukaan puoliset olisivat voineet lahjoittaa toisilleen omaisuutta. Lahjoitus olisi edellyttänyt kuitenkin muotomääräisyyttä ja julkisuuteen saattamista. Ehdotus lähti siitä, että velkojia voitaisiin riittävästi suojata tämän lisäksi muilla keinoilla (lahjan saajan vastuu lahjanantajan veloista, velkojien eduksi säädettävä poikkeuksellinen todistustaakka, puolison saatavan väistyminen eräissä tapauksissa muiden velkojien tieltä ja takaisin-saantimahdollisuuksien laajentaminen).

Lahjoituskiellon säätämiseen päädyttiin lopulta kuitenkin siksi, ettei edellä tarkoitettujen keinojen katsottu riittävästi suojaavan velkojia. Lahjoituskieltoa pidettiin tarpeellisena myös puolisoiden itsensä kannalta. Kiellon uskottiin voivan estää tai rajoittaa harkitsemattomia tai toisen puolison vaikutuksen alaisena tehtyjä varallisuuden siirtoja.

9.1.3. Puolisoiden väliset lahjoitukset muiden pohjoismaiden lainsäädännössä

Muiden pohjoismaiden lainsäädännön mukaan puoliset voivat lahjoittaa toisilleen omai-

suutta. Puolisoiden välisiä lahjoituksia koskevat kuitenkin tietyt erityismääräykset. Pääsääntö on, että lahjoitus on tehtävä avioehtosopimuksen muodossa ja se on rekisteröitävä. Eroavaisuuksia on kuitenkin siinä, missä henkilösuhteissa näillä muotomääräyksillä on merkitystä. Ruotsin uuden, vuoden 1988 alusta voimaan tulleen avioliittokaaren (äktenskapsbalk) mukaan muotomääräysten noudattaminen aikaansaa sen, että lahjoitus sitoo velkojia. Puolisoiden kesken lahjoituksen pätevyys määräytyy sitä vastoin yleisten sääntöjen mukaan. Norjassa ja Tanskassa lahjoitus on pätevä myös puolisoiden kesken vain, jos lahjoitus on tehty avioehtosopimuksen muodossa. Avioliiton aikana tehty avioehtosopimus, jolla siirretään vastikkeetta omaisuutta toiselle puolisolalle, on Tanskan lain mukaan lisäksi pätevä vain, jos oikeusministeriö tai sen valtuuttama viranomais on tämän omaisuuden siirron hyväksynyt. Hyväksymismenettelyllä on pyritty erityisesti turvaamaan se, ettei heikommassa asemassa olevan vaimon etuja loukattaisi avioehtosopimuksin.

Avioehto- tai rekisteröintivaatimus ei muissa pohjoismaissa koske tavanomaisia lahjoja. Norjan ja Tanskan lain mukaan puoliset voivat muotomääräyksiä noudattamatta luovuttaa toisilleen myös määrätyn osuuden tiettyä aikana saamistaan ansioista, jollei sitä tarvita velkojen katteeksi.

9.1.4. Uudistusehdotus ja sen syyt

Puolisoiden välistä lahjoituskieltoa on oikeustieteellisessä kirjallisuudessamme arvosteltu. On viitattu siihen, että lahjoituskiellosta huolimatta käytännössä suoritetaan kiellon vastaisia järjestelyjä, yleensä vapaamuotoisesti ja julkisuutta karttaen. Näitä luovutuksia ei yleensä pystytä mitenkään valvomaan. Lahjoituskiellon kiertämiseksi saatetaan tehdä ulospäin vastikkeellisilta näyttäviä, tosiasiasa vastikkeettomia oikeustoimia tai käyttää kolmatta henkilöä välikätenä lahjoituksen toteuttamiseksi. Vaikka tällaisia omaisuuden siirtoja voidaan pitää pätemättöminä, voivat ne siitä huolimatta jäädä voimaan ja olla perusteena uusille toimille.

Lähinnä edellä selostetuista syistä avioliittolakilakomitea esitti luopumista lahjoituskiellosta. Avioliittolakilakomitean mietintöön II (komiteanmietintö 1976:29) sisältyneen puolisoiden

varallisuussuhteita koskevan lakiehdotuksen mukaan puoliset olisivat voineet lahjoittaa omaisuutta toisilleen. Tullakseen voimaan kolmanteen nähden lahjoitus oli ehdotuksen mukaan kuitenkin tehtävä samassa järjestyksessä kuin avioehtosopimuksesta on säädetty. Avioehtosopimuksen muotoa ei kuitenkaan olisi vaadittu arvoltaan tavanomaisiin lahjoihin. Komitea katsoi, että lahjoituksen julkisuuteen saattaminen suojaisi riittävästi velkojia. Komitea viittasi vireillä olevaan konkurssilainsäädännön kokonaisuudistukseen ja edellytti, että velkojen suoja konkurssissa ja ulosotossa säilytettäisiin vähintään voimassa olevan oikeuden mukaisella tasolla. Avioliittolakikomitean ehdotus vastasi pääpiirteissään Ruotsissa vuoden 1988 alusta voimaan tulleita uusia säännöksiä.

Lahjoituskielto on ankara erityisesti puolisojen välisessä suhteessa. Puolisoiden tarpeiden mukaiset vastikkeettomat varallisuuden siirrot eivät ole sallittuja silloinkaan, kun ne ovat velkojen kannalta täysin vaarattomia. Toisaalta puolisojen kesken tapahtuu vastikkeettomia varallisuuden siirtoja, joista myöhemmin saattaa aiheutua epätoivottavia oikeusriitoja puolisojen taikka puolison ja toisen puolison perillisten kesken. Seuraavanlainen tilanne, joka voi syntyä, kun puolisoilla ei ole avio-oikeutta toistensa omaisuuteen, on varsin tyypillinen: puolisojen yhteisiin nimiin ostetaan omaisuutta, esimerkiksi puolisojen yhteiseen käyttöön tarkoitettu asunto, toisen puolison yksin rahoittaessa hankinnan. Kun puolisojen välit ovat ehkä useidenkin vuosien kulluttua rikkoutuneet, hankinnan rahoittanut puoliso vetoaa avioliittolain 45 §:n lahjoituskieltoon ja vaatii sen vahvistamista, että yhteisiin nimiin hankittu omaisuus kuuluu yksin hänelle. Tällaisen riidan yhteydessä on jouduttu ottamaan kantaa muun muassa siihen, mikä merkitys toisen puolison kotityölle on annettava luovutuksen vastikkeellisuutta arvioitaessa. Kohtuuttomien lopputulosten estämiseksi on tällöin kuitenkin mahdollista soveltaa osituksen sovittelua koskevaa avioliittolain uutta 103 b §:ää.

Tarve suojata puolisoa harkitsemattomilta varallisuuden siirroilta ei nykyoloissa ole enää sellainen syy, jolla lahjoituskiellon säilyttämistä voitaisiin perustella. Avioehtosopimuksen tekeminen tai peruuttaminen voi olla puolison kannalta paljon merkittävämpi oikeustoimi kuin lahjoitus toiselle puolisolle. Vaikka lah-

joituskielto kumottaisiin, ei puoliso jää ilman suojaa. Yleiset oikeustointen pätemättömyys- ja sovitteluperusteet koskevat myös puolisojen välisiä oikeustoimia. Jos puoliso lahjoittaa omien ja lastensa etujen vastaisesti toiselle puolisolle omaisuutta, josta avioehtosopimuksen nojalla tulee tämän puolison avio-oikeudesta vapaata omaisuutta, tämä saattaa avioliiton purkautuessa johtaa osituksen sovitteluun avioliittolain 103 b §:n nojalla.

Ei myöskään ole perusteltua säilyttää nykyistä jyrkkää eroa yhtäältä aviopuolisoiden ja toisaalta muiden läheisten, etenkin avioliitonomaisissa olosuhteissa elävien välillä. Tällaisten läheisten toisilleen tekemät lahjoitukset eivät nykyisin ole minkäänlaisten rajoitusten alaisia.

Esityksen mukaan puoliset voisivat tehdä lahjoituksia keskinäisessä suhteessa sitovin vaikutuksiin samoin edellytyksin kuin ne, jotka eivät ole keskenään avioliitossa. Mitään lahjoituksen julkisuuteen saattamista tai rekisteröintiä ei ole pidetty tarpeellisena, jotta lahjoitus olisi puolisojen keskinäisessä suhteessa pätevä. Siten jo lahjanlupaus voisi lahjanlupausta laissa säädettyin edellytyksin sitoa lahjan luvannutta puolisoa.

Puolisoiden välinen lahjoituskielto on säädetty erityisesti velkojen etujen turvaamiseksi. Kiellon kumoaminen edellyttää, että velkojen edut muuten riittävästi turvataan. Merkitystä on erityisesti takaisinsaantisäännöksillä ja sillä, että takaisinsaantiajat ovat puolisojen välisten lahjoitusten osalta riittävän pitkiä. Velkojen turvaamiseksi esitykseen on sisällytetty ehdotus, jonka mukaan puolisojen — samoin kuin eräiden muiden läheisten — välisen lahjoituksen takaisinsaantiaika ei alkaisi kuluu ennen kuin lahjoituksesta on tehty ilmoitus tuomioistuimelle (ks. 9.2). Kiellon kumoamisen kytkeytyminen oleellisesti velkojen suojan tehostamiseen oli syynä siihen, ettei äskettäisessä avioliittolain uudistuksessa asiaan puututtu.

Ehdotetut uudet takaisinsaantisäännökset antavat velkojille nykyistä huomattavasti paremmat mahdollisuudet puuttua velallisen ja hänen läheisensä väliin vastikkeettomiin varallisuusjärjestelyihin. Erityisesti on syytä mainita vastikkeettomia oikeustoimia koskevien takaisinsaantiaikojen pidentäminen. Muu kuin tavanomainen lahja peräytyisi aina, jos se on täytetty viimeisen vuoden kuluessa ennen määräpäivää. Läheisten välisen lahjoituksen osalta takaisinsaantiaika olisi nykyisen vuoden sijasta kolme vuotta. Läheisellä olisi kuitenkin mah-

dollisuus välttää takaisinsaannilta osoittamalla, ettei velallinen ollut tai lahjoituksen vuoksi tullut ylivelkaiseksi. Valittaessa ylivelkaisuus maksukyvyttömyyden sijasta vastaanäytön aiheeksi on pidetty silmällä erityisesti puolisoiden välisiä lahjoituksia. Velkojia suojaisi myös takaisinsaantia konkurssipesään koskevaan lakiin ehdotettu, avioliittolain 61 §:ää olennaisesti vastaava todistustaakkasäännös. Ehdotetut takaisinsaantisäännökset mahdollistavatkin sen, että puolisojen välisestä lahjoituskielestä voidaan luopua velkojen etuja vaarantamatta.

9.2. Lahjoituksesta tehtävä ilmoitus

Lahjanlupauslain 1 §:n 2 momentin mukaan irtainta omaisuutta koskeva lahjanlupaus on päämääränsä lahjanantajan velkoja kohtaan niin kauan kuin lahjoitusta ei ole täytetty. Pääsääntö on, ettei lahjoitusta katsota täytetyksi ennen kuin lahjan saaja on saanut haltuunsa, mitä on luvattu. Tästä poikkeavasti on lahjoituksen täyttämisaikankohdasta määritelty muun muassa saamisen ja rahalaitokseen tehtävien talletusten osalta.

Erityisesti puolisojen välisen lahjoituksen osalta saattaa lahjoituksen täyttymisaikankohdan luotettava osoittaminen aiheuttaa vaikeuksia. On vaarana, että lahjanantajan jouduttua maksuvaikeuksiin järjestetään tosiasioiden vastaista näyttöä siitä, että luovutus on tapahtunut todellista aikaisempaan ajankohdasta niin, ettei takaisinsaanti enää edes nyt ehdotettuja pidempiäkään takaisinsaantiaikoja sovellettaessa olisi mahdollinen. Tämä voisi tyypillisesti tapahtua niin, että luovutuskirja päivätään todellista aikaisemmaksi. Velkojen olisi tällöin yleensä vaikeata esittää vastaanäyttöä siitä, että luovutus onkin todellisuudessa tapahtunut asiakirjasta ilmenevää myöhemmän ajankohdasta.

Muissa pohjoismaissa puolisojen välisiä lahjoituksia koskevia muotomääräyksiä ja lahjoitusten saattamista julkiseksi onkin pidetty tarpeellisenä siksi, että näiden toimenpiteiden avulla saada luotettava selvitys lahjan sisällöstä ja ajankohdasta. Samasta syystä ehdotetaan, että puolisojen samoin kuin eräiden muiden jäljempänä mainittavien läheisten välisestä lahjoituksesta olisi tehtävä tuomioistuimelle ilmoitus, jolla lahjoitus saatettaisiin julkiseksi. Ilmoitukset näet kuulutettaisiin virallisessa lehdessä. Menettely vastaisi siten

avioehtosopimuksen rekisteröintiä ja kuuluttamista. Ilmoituksen merkitys olisi siinä, ettei takaisinsaantiaika alkaisi kulua ennen kuin lahjoitus on siten saatettu julkiseksi. Tavanomaisista lahjoituksista ei ilmoitusta tarvitsisi tehdä.

Ilmoitusten perusteella esimerkiksi luotonantajat voisivat seurata, vaarantaako ilmoitettu lahjoitus lahjanantajan luotonmaksukykyä, ja ilmoitus tarjoaisi tarvittaessa luotettavan pohjan sen arvioimiselle, onko lahjoituksen peräyttämiseen edellytyksiä. Tarkoitus olisi myös, että ilmoituksesta toimitettaisiin viran puolesta tieto veroviranomaisille.

Ne syyt, jotka tekevät tarpeelliseksi puolisojen välisen lahjoitusten saattamisen julkisuuteen, puhuvat myös sen puolesta, että samantyyppiset vaatimukset asetetaan edellytykseksi muiden yhteisessä taloudessa asuvien välisen lahjoitusten sitovuudelle lahjanantajan velkoihin nähden. Mitään perusteltua syytä ei ole siihen, että esimerkiksi avioliitonomaisissa olosuhteissa elävien välisiin lahjoituksiin tulisi suhtautua lievemmin kuin puolisojen välisiin lahjoituksiin. Yhdessä asuminen luo otolliset olosuhteet velkoja loukkaaville varallisuusjärjestelyille. Yhteisessä taloudessa elävien kesken vaatimuksella, jonka mukaan omaisuuden hallinnan tulee velkoja sitovan vaikutuksen aikaansaamiseksi siirtyä lahjanantajalta saajalle, ei ole samaa merkitystä kuin erillään asuvien kesken. Hallinnan siirtymistä ei tällöin yleensä voida riidattomasti todeta. Vaikka omistusoikeus on muodollisesti siirretty, pystyy samassa taloudessa asuva lahjanantaja yleensä kuitenkin käyttämään luovutettua esinettä ja mahdollisesti myös siitä tosiasiallisesti määräämään.

Kokemukset ovat myös selvästi osoittaneet, että vanhemmilla on houkutus siirtää joko maksuvaikeuksien uhatessa taikka muulloinkin esimerkiksi riskialttiisiin liiketoimiin ryhtyessä varmuuden vuoksi omaisuuttaan lastensa nimiin. Tällaisissa varallisuuden siirroissa yhty toisaalta vanhempien luontainen halu turvata taloudellisesti lastensa tulevaisuus ja toisaalta pyrkimys estää omaisuutensa joutumisen velkojille. Tällainen tarve suosia omaisia velkojen kustannuksella on olemassa riippumatta siitä, asuvatko luovuttaja ja luovutuksen saaja samassa taloudessa. Lähiomaisilla on myös keskimääräistä paremmat mahdollisuudet toteuttaa varallisuuden siirto siten, etteivät velkojat pääse siihen puuttumaan. Edellä sanotuista syistä ehdotetaan, että samoin kuin puo-

lisoiden välisistä lahjoituksista pitäisi yhteisessä taloudessa elävien läheisten välisistä sekä suoraan etenevässä ja takenevassa polvessa olevien sukulaisten välisistä lahjoituksista tehdä ilmoitus tuomioistuimelle. Niin kauan kuin ilmoitusta ei ole tehty, olisi takaisinsaantimahdollisuus olemassa.

Vaatus lahjoituksen julkistamisesta ilmoituksella koskisi vain irtaimen omaisuuden luovutusta. Kiinteän omaisuuden luovutus on tehtävä määrämuodossa, joten lahjoituksen sisältö ja ajankohta voidaan todeta luotettavasti.

Muissa pohjoismaissa puolisojen välinen lahjoitus katsotaan täytetyksi, kun asianomaisia muotovaatimuksia on noudatettu. Lahjoitus sitoo velkojia, vaikka esineen hallintaa ei olisi siirretty tai muuta vastaavaa toimenpidettä tehty.

Tämän esityksen mukaan lahjoituksen julkiseksi saattaminen osoittaisi sen, mistä ajankohdasta takaisinsaantiaika alkaa kulua. Lahjan täyttymishetki määräytyisi periaatteessa nykyisten säännösten mukaan. Niin kauan kuin lahjaa ei ole lahjanlupausten säännösten mukaan täytetty, lahja voidaan takaisinsaantiin turvautumatta käyttää lahjanantajan velkojen tyydyttämiseen, vaikka lahjasta olisikin tehty edellä selostettu ilmoitus. Milloin kysymys on samassa taloudessa elävien, kuten puolisojen välisistä lahjoituksista, lahjoituksen julkiseksi saattaminen käytännössä kuitenkin useimmiten korvannee vaatimuksen siitä, että lahjan saajan on saatava lahjoitettu omaisuus haltuunsa. Jos esimerkiksi tämä omaisuus kuuluu kotieristämiseen tai on yhteisesti molempien puolisojen käytössä, voi olla mahdollista osoittaa, että esineen hallinta on siirtynyt puolisoilta toiselle, eikä tällaisissa tapauksissa siten ole mielekästä edellyttää näyttöä hallinnan siirtymisestä. Tällöin ilmoituksen tekeminen useimmissa tapauksissa riittäisi osoittamaan, että lahjoitus on katsottava täytetyksi. Myös yhteisessä taloudessa elävillä voi kuitenkin olla sellaista omaisuutta, jonka osalta hallintasuhteille on annettava merkitystä arvioitaessa, voidaan-ko lahja katsoa täytetyksi. Esimerkkinä voidaan mainita yksinomaan henkilökohtaiseen käyttöön tarkoitettu omaisuus.

Joissakin tapauksissa lahjanantaja ja saaja voivat olla epätietoisia siitä, onko lahjoituksesta edellä sanotun mukaisesti ilmoitettava vai ei, esimerkiksi onko lahjaa pidettävä tavanomaisena. Samoin joskus voi ilmetä epätietoisuutta siitä, voidaanko lahjoituksen osapuolien kat-

soa asuvan yhteisessä taloudessa tai voidaanko heitä pitää toisilleen läheisinä. Tällaiset tapaukset ovat ilmeisesti kuitenkin hyvin harvinaisia. Jos asiasta on epätietoisuutta, voidaan ilmoitus aina varmuuden vuoksi tehdä. On myös korostettava, että lakiehdotuksen mukaan ilmoituksen tekemisellä on merkitystä vain suhteessa lahjanantajan velkoihin nähden. Jos ei ole vaaraa siitä, että lahjoittaja myöhemmin tulee maksukyvyttömäksi, ei ilmoituksen tekeminen ole tarpeen. On myös huomattava, että ilmoituksen tekemiselle ei ole säädetty mitään määräaika, vaan se voidaan siis tehdä missä vaiheessa tahansa. Ilmoituksen ajankoh- ta vaikuttaa kuitenkin takaisinsaantimahdollisuuksiin.

Ilmoituksen tekemisestä ja sen tuomioistuimeen toimittamisesta aiheutuu tietenkin lahjoituksen osapuolille jonkin verran vaivaa. Tätä ei voida kuitenkaan pitää kohtuuttomana siihen yleiseen hyötyyn nähden, mitä läheisten välisten lahjoitusten julkiseksi saattamisella saadaan aikaan. Säännösehdoituksessa tarkoitetuista lahjoituksista on sitä paitsi yleensä tehtävä muitakin ilmoituksia, esimerkiksi lahjaveroilmoitus. Milloin on lahjoitettu osakkeita, on saanto ilmoitettava osakeyhtiölle osakeluetteloön merkitsemistä varten.

10. Puolison asema maksukyvyttömän puolison velkoihin nähden

10.1. Puolison vastuu maksukyvyttömän puolison velasta

Avoliittolaissa suojataan puolison velkojia muutenkin kuin lahjoituskielloin. Jos joku lahjoittaa kihlakumppanilleen omaisuutta, joka tälle tulee avioliittoa päätettäessä, ja lahjan antanut puoliso ei sittemmin kykene maksamaan velkaa, josta hän oli vastuussa lahjan tullessa voimaan tai josta hän on tullut vastuuseen vuoden kuluessa sen jälkeen, vastaa avioliittolain 62 §:n mukaan lahjan saanut puoliso puuttuvasta määrästä lahjan arvolla. Lahjan saajan vastuu on siis toissijainen. Laissa on jäänyt säätlemättä se, miten lahjanantajan maksukyvyttömyys on todettava. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että toissijaiseen vastuuseen voidaan vedota vain, jos lahjanantajalta on todettu ulosmittauksessa puuttuvan riittävästi varoja. Kun lahjanantaja on joutunut

konkurssiin, ei avioliittolain 62 §:n nimenomaisen säännöksen mukaan vaadita selvitystä siitä, mitä antajalta puuttuu. Lahjan saajan vastuu rajoittuu vain lahjaksi saadun omaisuuden arvoon.

Avioliittolain 104 §:ssä on vastaavanlainen ositusta koskeva velkavastuusäännös. Jos puoliso luopuu oikeudestaan osituksessa eikä sittemmin kykene maksamaan ennen ositusta syntynyttä velkaansa, joutuvat kuolleen puolison perilliset tai toinen puoliso vastuuseen puuttuvasta määrästä liiaksi saadun omaisuuden arvolla. Säännös täydentää ja turvaa osituksen netto-omaisuusperiaatetta.

Avioliittolain 62 ja 104 §:n velkavastuusäännöksiä on pidetty tarpeellisina ensisijaisesti siksi, että ne tarjoavat velkojille keinon saada lahjan tai omaisuutta osituksessa liikaa saaneelta puolisolta suorituksen turvautumatta takaisinsaantiin. Milloin puoliso on joutunut konkurssiin, mutta takaisinsaanti ei ole enää mahdollinen takaisinsaantiajan umpeuduttua, voi velkoja kuitenkin vaatia lahjan tai osituksessa omaisuutta liikaa saaneelta puolisolta suoritusta. Velkojan vaadeoikeuden vanheneminen määräytyy yleisten varallisuus oikeudellisten periaatteiden mukaisesti. Velkavastuusäännösten käytännön merkitys on jäänyt vähäiseksi.

Tässä esityksessä ehdotettujen velkojien asemaa parantavien uudistusten vuoksi edellä selostettuja velkavastuusäännöksiä ei ole pidetty enää tarpeellisina, ja ne ehdotetaan kumottaviksi. Milloin puoliso on avioliiton aikana lahjoittanut taikka osituksessa antanut toiselle puolisolle liikaa omaisuutta, voi velkoja konkurssimenettelyyn turvautumatta vaatia velkoja loukkaavan lahjoituksen peräyttämistä ulosmittauksen yhteydessä. Tähän hänellä on entistä paremmat mahdollisuudet, sillä esityksessä ehdotetut pidemmät takaisinsaantiajat tulevat sovellettaviksi myös ulosmittaustakaisinsaannissa. Esityksessä ehdotetaan myös ulosmittaustakaisinsaantia koskevan kanneajan oleellista pidentämistä. Näin ollen on tuskin ajateltavissa sellaisia tilanteita, joissa velkojalla voisi olla erityinen tarve toissijaiseen velkavastuuseen perustuvaan kanteeseen. Menettely on sitä paitsi varsin samanlainen vaadittaessa takaisinsaantia tai velkavastuun toteuttamista. Myös viimeksi mainitussa tapauksessa velkoja joutunee ensiksi ulosmittausteitse hakemaan saatavaansa velasta ensisijaisesti vastuussa olevalta puolisolta.

Takaisinsaantiaikojen pidentäminen erityisesti läheisten välisten oikeustointen osalta aiheuttaa myös sen, ettei velkavastuusäännöksille jää käyttöä konkurssissa. Näiden soveltaminen voi aiheuttaa konkurssin yhteydessä jopa ongelmia esimerkiksi, jos velkavastuusäännöksiin perustuvan kanteen vireillä ollessa nostetaan takaisinsaantikanne tai päinvastoin. Velkavastuusäännöksen vetoavalla ei voine olla parempaa oikeutta kuin (muilla) konkurssivelkojilla, ja takaisinsaantikanteelle täytyykin antaa etusija. Epäselvää on, miten tällöin on meneteltävä velkavastuukanteen osalta.

Edellä selostettujen velkavastuusäännösten kumoamista puoltaa myös pyrkimys siihen, että läheisten välisiin oikeustoimiin sovellettaisiin suhteessa velkojatahoon samanlaisia säännöksiä, olipa velallisen sopimuskumppanina hänen puolisonsa tai muu läheinen. Tämän tavoitteen mukaista ei olisi, että toisin kuin esimerkiksi avioliitonomaisissa olosuhteissa elävien välisiä lahjoituksia varten puolisoiden välisiä lahjoituksia varten olisi voimassa erityiset velkavastuusäännökset.

10.2. Puolison oikeus olla luovuttamatta tasinkoa toisen puolison velkojille

Avioliittolaissa on omaksuttu omaisuuden erillisyyden ja erillisen velkavastuun periaate. Avioliiton solmiminen ei sinänsä aiheuta muutosta puolisoiden varallisuussuhteissa: kumpikin puoliso määrää itse hänelle kuuluvasta omaisuudesta ja vastaa itse tekemästään velasta. Avioliiton ollessa voimassa eivät esimerkiksi konkurssissa olevan puolison konkurssivelkot voi saattaa toista puolisoa vastuuseen velallispuolison velasta vaatimalla ositusta toimitettavaksi saadakseen konkurssiin joutuneen puolison avio-oikeuden nojalla osituksessa siirretyksi toisen puolison omaisuutta konkurssipesälle. Tällaisessa tilanteessa konkurssivelallisen puoliso voi suojata asemansa myös vastaista ositusta silmällä pitäen esittämällä avioliittolain 35 §:n 4 momentissa tarkoitetun vaatimuksen kummankin puolison avio-oikeuden poistamisesta.

Tilanne suhteessa toisen puolison velkoihin muuttuu kuitenkin olennaisesti sen jälkeen, kun ositusperuste on syntynyt. Vuoden 1988 alusta voimaan tulneiden avioliittolain uusien säännösten mukaan ositusta voidaan vaatia toimitettavaksi, kun avioeroa koskeva asia on

vireillä taikka kun avioliitto on purkautunut puolison kuoleman tai avioeron vuoksi (85 §). Tällöin velallisen oikeus saada avio-oikeuden nojalla toisen puolison omaisuutta muuttuu sellaiseksi varallisuusvaateeksi, joka on käytettävissä myös velallispuolison velkojen suorittamiseen toteuttamalla avio-oikeus osituksessa.

Jos puoliso on konkurssissa ja ositusperuste on olemassa, voi konkurssipesä vaatia ositusta toimitettavaksi. Se omaisuus (tasinko), joka osituksessa tulee avio-oikeuden nojalla konkurssissa olevalle puolisolle, kuuluu konkurssipesän varoihin ja on käytettävissä konkurssivelkojen saamisten suorittamiseen. Käytännössä tämä yleensä merkitsee sitä, että toinen puoliso joutuu luovuttamaan puolet omasta omaisuudestaan toisen puolison konkurssivelkojille.

Jos ositus sen sijaan toimitetaan silloin, kun velallispuoliso ei ole konkurssissa, jolloin velkojat eivät voi välittömästi valvoa oikeuttaan osituksessa, on velkojen asema velallispuolison avio-oikeuden toteuttamisessa ollut suojattu niillä säännöksillä, jotka koskevat oikeudesta luopumista osituksessa ja osituksen peräytymistä. Näiden säännösten peruseriaatteena on se, että velallispuolisolla ei ole oikeutta omaisuuden osituksessa luopua suhteessa velkoihinsa vaatimasta toiselta puolisolta kaikkea sitä omaisuutta, mitä hän ositusta koskevien säännösten nojalla olisi oikeutettu vaatimaan.

Jos velallispuoliso on vastoin tätä periaatetta luopunut vaatimasta toiselta puolisolta kaikkea sitä omaisuutta (tasinkoa), mikä hänelle olisi tuleva, vastaavat edellä selostetun ja tässä esityksessä kumottavaksi ehdotetun avioliittolain 104 §:n mukaan toinen puoliso taikka, jos avioliitto on purkautunut puolison kuoleman johdosta, toisen puolison perilliset saamatta jääneestä tasingosta liikaa saamansa omaisuuden arvoon saakka. Silloin, kun velallispuoliso on omaisuuden osituksen jälkeen joutunut konkurssiin ja velallinen on aikaisemmin toimituksessa osituksessa luopunut vaatimasta kaikkea hänelle kuuluvaa tasinkoa, ositusta on voitu vaatia peruutettavaksi takaisinsäntikanteella. Osituksen peruutuneeksi julistaminen edellyttää kuitenkin, että velallispuolison voidaan katsoa huomattavassa määrin luopuneen oikeudestaan jättäessään vaatimatta koko tasingon määrää (konkurssisäännön 46 § h kohta). Tämän lisäksi peruutumista voidaan vaatia vain silloin, kun konkurssin alkaessa on kulu-

nut enintään vuosi siitä, kun osituskirja annettiin oikeuteen.

Edellä kuvattua järjestelmää, jonka mukaan velallispuolison avio-oikeus toisen puolison omaisuuteen on sellainen varallisuusetus, jonka velkojat voivat lukea hyväkseen, voidaan pitää epätydyttävänä. Ensiksikin avio-oikeuden oikeuspoliittiset perusteet liittyvät ennen muuta oikeudenmukaisuuden toteuttamiseen nimenomaan puolisoitten keskinäisessä suhteessa: avio-oikeuden tarkoituksena on turvata se, että avioliiton purkautuessa toimitettavan osituksen lopputulos ei ratkaisevasti riipu siitä, millä tavoin puolisoitten työnjako ja heidän taloudellisten panostensa käyttö on järjestetty avioliiton aikana. Se, että myös puolison velkojat voivat — takaisinsäntiperusteista riippumatta — saada velallisen avio-oikeuden nojalla hyväkseen toisen puolison omaisuutta, ei sitä vastoin ole avio-oikeuden tarkoituksena mukaista ja sopii myös huonosti yhteen sen periaatteen kanssa, että kumpikin puoliso vastaa vain omasta velastaan. Viimeksi mainitun periaatteen ilmentymänä voidaan pitää muun muassa sitä, että puolisolle on avioliittolain 35 §:n 4 momentissa annettu mahdollisuus yksipuolisella toimenpiteellä suojautua puolison konkurssivelkojen tasinkovaatimukselta silloin, kun konkurssin alkaessa ei ole käsillä ositusperustetta. Ei voida pitää perusteltuna, että tilanne on ratkaisevasti toisenlainen siinä tapauksessa, että ositusperuste on konkurssin alkaessa olemassa.

Päin vastoin, nykyiset säännökset voivat antaa velkojille sellaisen sattumanvaraisen edun, jota he eivät ole perustellusti voineet ottaa huomioon velallisen luotonmaksukykyä ja varallisuusasemaa arvioidessaan. Luotonannossa tulisi ottaa huomioon ainoastaan puolisolle kuuluva varallisuus, mutta ei sen sijaan sitä omaisuutta, jonka velallinen tulevaisuudessa toimitettavassa osituksessa ehkä tulisi saamaan toiselta puolisolta. Luotonanto, joka on perustunut jonkin tulevaisuudessa mahdollisesti saatavan ja suuruudeltaan määrittelemättömän etuuden, kuten osituksessa saatavan tasingon taikka vastaisuudessa saatavan perinnön varaan, on epäterveellä pohjalla. Lainsäädännön ei tule suojata velkojaa, joka on perustanut luotonantonsa tällaisiin seikkoihin.

Laintarkastuskunta on lausunnossaan katsonut, että jos ehdotus toteutetaan, voitaisiin yhtä hyvin puhua tasingonluovutusvelvolliselle

puolisolle koituvasta sattumanvaraisesta edusta kuin velkojille koituvasta sattumanvaraisesta edusta nykyjärjestelmässä. Tällä laintarkastuskunta lienee tarkoittanut viitata siihen, että tilanne muodostuisi enemmän omistavan puolison kannalta erilaiseksi riippuen siitä, alkaako toisen puolison konkurssi ositusperusteen syntymisen ja osituksen toimittamisen välisenä aikana vai vasta sen jälkeen, kun ositus on ehditty toimittaa ja tasingonluovutusvelvollisuus on tullut lainvoimaisesti vahvistetuksi. On totta, että tämä seikka vaikuttaisi puolison asemaan: jos konkurssi alkaa ennen kuin ositus on toimitettu, puoliso saisi pitää omaisuutensa koskemattomana, mutta jos konkurssi alkaa vasta osituksen toimittamisen ja tasingon vahvistamisen jälkeen, tasinko koituisi toisen puolison hyväksi. Tämän ja sen sattumanvaraisuuden välillä, joka lakiehdotuksella halutaan poistaa, on kuitenkin merkittäviä eroja.

Lakiehdotuksen mukaan vältettäisiin tilanne, jossa tietystä velkojien kannalta sattumanvaraisesta seikasta riippuu, saadaanko konkurssipesään — ilman takaisinsaantiperustetta — kolmannelle henkilölle kuuluvaa varallisuutta. Ehdotuksella toisin sanoen estettäisiin sattumanvaraisen seikan aiheuttama varallisuus-siirto puolisolta toisen puolison velkojille. Laintarkastuskunnan mainitsema ”sattumanvarainen etu” puolisolle sitä vastoin merkitsee, että varallisuussiirto jää tapahtumatta ja velallisen puoliso saa pitää oman omaisuutensa. Laintarkastuskunnan tarkoittama sattumanvaraisuus on lisäksi väistämätöntä silloin, kun tietty suoja tai muu erityisasema jonkin tapahtuman, kuten osituksen, yhteydessä annetaan henkilölle vain suhteessa määrättyyn henkilöthoon. Jos esimerkiksi vähemmän omistava puoliso kuolee osituksen ollessa vireillä, enemmän omistava puoliso saa avioliittolain voimassa olevan 103 §:n 2 momentin nojalla pitää koko omaisuutensa; jos taas vähemmän omistava puoliso kuolee osituksen tultua jo toimitetuksi, eloonjäänyt puoliso ei voi mitään sille, että hänen suorittamansa tasinko siirtyy kuolleen puolison perillisille. Toisen puolison konkurssin yhteydessä tilanne olisi samankaltainen: suojaa ei saa, jos konkurssi sattuu alkamaan vasta sen jälkeen, kun ositus on jo toimitettu.

Lisäksi on otettava huomioon, että puoliset voivat avioehtosopimuksella poistaa velallisuuden avio-oikeuden toisen puolison omaisuuteen. Säännöksellä, joka sulkisi pois velko-

jien mahdollisuuden saada hyväkseen velallisuuden avio-oikeuden nojalla toisen puolison omaisuutta, tulisi siten olemaan merkitystä nimenomaan silloin, kun puoliset eivät — kenties tietämättömyydestä — ole käyttäneet hyväkseen mahdollisuutta avioehtosopimuksen tekemiseen.

Edellä esitetyistä syistä ehdotetaan, että puolison velkojilla ei enää olisi oikeutta lukea hyväkseen sitä tasinkoa, jonka velallispuoliso mahdollisesti olisi saava omaisuuden osituksessa. Avioliittolain 103 §:n 2 momenttiin ehdotetaan tämän vuoksi lisättäväksi uusi säännös, jonka mukaan puoliso ei ole velvollinen avio-oikeuden nojalla luovuttamaan omaisuuttaan (tasinkoa), jos ositus toimitetaan, kun toisen puolison omaisuus on luovutettu konkurssiin. Kun ositus toimitetaan puolison ollessa konkurssissa, voisi konkurssivelallisen aviopuoliso siten osituksessa ilmoittaa, että hän pitää omaisuutensa koskemattomana. Puolison velkojat voisivat näin ollen saada hyväkseen toisen puolison omaisuutta vain, jos puolisoiden välillä on tapahtunut sellaisia varallisuuden siirtoja, jotka ehdotettujen takaisinsaantisäännösten mukaan ovat peräytettävissä.

Avioliittolain 104 §:n 1 momenttia ehdotetaan vastaavasti muutettavaksi siten, että milloin puoliso on osituksessa huomattavassa määrin vähentänyt omaa varallisuuttaan ja luovuttanut vastapuolelle huomattavasti enemmän omaisuutta kuin mitä hän olisi lain mukaan ollut velvollinen antamaan, olisi ositus peräytettävissä takaisinsaantia konkurssipesään koskevan lakiehdotuksen säännösten nojalla. Milloin puoliso on ennen konkurssia toimitetussa osituksessa luopunut vaatimasta sitä tasinkoa, johon hän olisi oikeutettu, eivät velkojat siten, yhdenmukaisesti avioliittolain 103 §:n 2 momentista ilmenevän periaatteen kanssa, voisi puuttua tällaiseen menettelyyn takaisinsaantiteitse.

Edellä selostetuilla ehdotuksilla on merkitystä myös ulosottolainsäädännön kannalta. Voimassa olevan oikeuden mukaan on epäselvää, onko puolison tasinko-osuus ulosmittattavissa ositusperusteen syntymisen jälkeen ennen kuin lainvoimainen ositus on toimitettu. Ulosottolain uudistamista valmisteleva työryhmä on vuonna 1989 julkaistussa mietinnössä (Ehdotus ulosoton realisointi- ja tilityssäännösten uudistamisesta, oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 2/1989) ehdottanut, että osituksessa puolisolle tuleva osuus olisi ulos-

mittauskelpoinen sen jälkeen, kun avioerotuomio on saanut lainvoiman tai puoliso on avioeroa koskevan asian tultua vireille vaatinut ositusta. Esillä olevassa esityksessä omaksuttu periaate merkitsee, että avio-oikeuteen perustuvan varallisuusetuuden ei tule olla myöskään ulosmitattavissa niin kauan kuin tasinkoa ei ole lainvoimaisesti vahvistettu ja että edellä mainittua ulosottolain muutosehdotusta ei tältä osin pidä toteuttaa.

Kun ositus on toimitettu, on avioliittolain 105 §:n mukaan puolison tai kuolleen puolison perillisten annettava osituskirja oikeuteen. Osituskirjan oikeuteen antamisella on merkitystä vain suhteessa puolisojen velkojiin. Konkursisäännön 46 §:n h kohdan mukaan osituksen peruutusta koskeva yhden vuoden takaisin-saantiaika samoin kuin kolmen kuukauden aika nostaa takaisinsaantianne alkavat näet kulua vasta sanotusta ajankohdasta. Ulosmittaustakaisinsaannille ulosottolain 3 luvun 36 §:ssä säädetty kanne-aika on myös sidoksissa osituskirjan oikeuteen jättämiseen. Osituksen pätevyys osituskirjan jättäminen oikeuteen ei vaikuta. Käytännössä osituskirja toimitetaan tuomioistuimeen varsin harvoin, vain muutamassa kymmenessä tapauksessa vuosittain. Avioliittolain 105 §:ään ei tässä esityksessä ehdoteta muutoksia. Myös uusien takaisinsaantisäännösten mukaan takaisinsaantiaika osituksen osalta laskettaisiin edelleen siitä, kun osituskirja on annettu tuomioistuimeen.

11. Perillisen velkojien asema

11.1. Perillisen oikeus luopua perinnöstä

11.1.1. Yleistä

Konkurssilainsäädännön yhteispohjois-maissa valmistelussa keskusteltiin siitä, tulisiko velallisella olla oikeus velkoja sitovasti luopua perinnöstä tai testamenttiin perustuvasta oikeudesta. Kysymys on ensinnäkin siitä, onko konkurssissa olevalla perillisellä oikeus luopua perinnöstä konkurssin aikana. Tämä kysymys liittyy asiallisesti konkurssipesän laajuutta koskeviin säännöksiin. Toiseksi kysymys on siitä, voidaanko ennen konkurssia tapahtunut perinnöstä luopuminen peräyttää konkurssipesään. Tavoitteena pidettiin, että kummassakin tilanteessa säätelyn tulee rakentua yhtäläisille periaatteille. Oikeuteen luopua perinnöstä liittyy

läheisesti myös kysymys siitä, siirtyykö perillisen oikeus moittia testamenttia tai vaatia lakiosaansa hänen velkojillensa. Tätä kysymystä käsitellään jaksossa 11.2.

11.1.2. Voimassa oleva oikeus

Perintökaaren 17 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan perillisellä on oikeus perittävän eläessä luopua perinnöstä. Perillinen saa kuitenkin lakiosansa, jollei hän ole saanut siitä kohtuullista vastiketta taikka hänen puolisolleen testamentin tahi jälkeläisilleen lain tai testamentin nojalla tule lakiosaa vastaavaa omaisuutta. Luopuminen tapahtuu siten, että perillinen hyväksyy testamentin tai muulla tavoin kirjallisesti ilmoittaa perittävälle luopuvansa perinnöstä. Velallisen on katsottu tällä tavoin voivan luopua perinnöstä myös konkurssin aikana. Tällainen luopuminen ei ole takaisinsaantiteitse peräytettävissä.

Konkurssisäännön 45 §:n 1 momentin mukaan konkurssipesään kuuluu se omaisuus, mikä velallisella konkurssin alkaessa oli tai mikä hänelle konkurssin aikana tulee. Kun perittävä on kuollut, katsotaan oikeus perintöön perilliselle tullee omaisuudeksi, joka kuuluu hänen konkurssipesäänsä ja josta hän ei voi määrätä velkoja sitovasti. Lakimme on mennyt vieläkin pidemmälle siinä, että konkurssisäännön 46 §:n l kohdan mukaan velkojilla on oikeus velallisen sijasta ajaa kannetta, jos havaitaan perittävän testamentilla, lahjalla tai muulla oikeustoimella loukanneen perillisen laillista oikeutta. Lainkohdan mukaan kanteella voitettu omaisuus kuuluu konkurssipesään.

Voimassa olevan oikeuden kanta ei ole täysin selvä siinä, voidaanko perittävän kuoltua mutta ennen konkurssia tapahtunut perinnöstä luopuminen peräyttää lahjan takaisinsaantia koskevien säännösten nojalla. Nimenomaista säännöstä asiasta ei ole. Kysymys on lähinnä siitä, onko luopumista pidettävä konkurssisäännön 46 §:n b kohdassa tarkoitettuna lahjoituksena. Oikeuskäytännössä kysymys ei ole tiettävästi ollut esillä. Eräs viimeaikainen korkeimman oikeuden ratkaisu antanee kuitenkin tukea sille käsitykselle, etteivät velkojat voisi vedota ennen konkurssia tapahtuneeseen perinnöstä luopumiseen (KKO 1982 II 54).

Aivan selvää ei ole myöskään se, voiko testamentin saaja ennen konkurssia luopua velkoja sitovasti testamenttiin perustuvasta oi-

keudesta. Vallitsevana voidaan pitää kuitenkin sitä käsitystä, että testamentin valvonnan lainmlyöntiä ei voida peräyttää. Samoin on katsottu, että sen jälkeen, kun testamentin saaja on vastaanottanut testamentatun omaisuuden, hän ei voi luopua oikeudestaan testamenttiin.

11.1.3. Perinnöstä ja testamenttiin perustuvasta oikeudesta luopuminen muissa pohjoismaissa

Yhteispohjoismaisessa valmistelussa ei saavutettu täyttä yksimielisyyttä siinä, tulisiko velallisella olla oikeus velkojia sitovasti luopua perinnöstä tai testamenttiin perustuvasta oikeudestaan. Ruotsin ja Tanskan ehdotukset lähtivät siitä, että velalliselle langennut perintö ei eroa muista taloudellisista oikeuksista sellaisella tavalla, että velallinen voisi luopua siitä velkojien kustannuksella. Tämän kannan puolesta vedottiin muun muassa siihen, että velallisen luovuttua perinnöstä tämä perintö yleensä tulee hänen rintaperillisilleen tai muille läheisukalaisilleen. Tällöin voi perinnöstä luopunut velallinen ainakin välillisesti saada perinnöstä itselleen hyödyn. Jos perintö lankeaa velalliselle tämän ollessa konkurssissa, kuuluu perintö siis konkurssipesään, ja jos velallinen on ennen konkurssia luopunut perinnöstä, on tämä luopuminen peräytettävissä lahjan peräyttämistä koskevien säännösten mukaisesti. Periaate sisällytettiin lainsäädäntöön kuitenkin eri tavoin. Tanskassa lakiin otettiin nimenomainen perinnöstä luopumista koskeva peräyttämissäännös. Ruotsissa erityissäännöksiä ei pidetty tarpeellisina, vaan asia määräytyy lahjan peräyttämistä koskevien yleisten säännösten mukaan.

Ruotsin taholta esitettiin harkittavaksi, pitäisikö velallisella olla oikeus luopua hänen hyväkseen tehdystä testamentista. Norjan ja Tanskan puolelta ei kuitenkaan haluttu tehdä eroa perinnön ja testamentin välillä. Näin päätettiin siihen, että oikeus luopua testamentista määräytyy samojen periaatteiden pohjalta kuin oikeus luopua perinnöstä.

Norjan komitean tekemä ehdotus poikkesi Ruotsissa ja Tanskassa omaksutusta linjasta. Sen mukaan velallisella on oikeus neljän viikon aikana perintötapahtumasta tai siitä, kun hän on saanut tiedon perintöoikeudestaan, luopua perinnöstä. Jos luopuminen sitä vastoin on tapahtunut sanotun ajankohdan jälkeen, on luopuminen määrätyn edellytyksin peräytettä-

vissä. Ehdotusta perusteltiin muun muassa sillä, että perinnön jättäjä voi yleensä joka tapauksessa järjestää asiat niin, ettei perintö tule perillisen velkojien hyväksi. Tämän vuoksi sellaisen säännöksen merkitys, jonka mukaan langennut perintö kuuluu konkurssipesään, jää rajoitetuksi. Jos velallinen saa perinnön konkurssin aikana, on tämä säännönmukaisesti seikka, jota kukaan ei ole voinut ottaa lukuun.

Norjan konkurssilainsäädäntöä koskeva hallituksen esitys poikkesi komitean ehdotuksesta ja esitys rakentui Ruotsissa ja Tanskassa omaksutuille periaatteille. Uuteen lakiin tuli esityksen mukainen säännös, jonka mukaan langenneesta perinnöstä luopuminen on peräytettävissä lahjan takaisinsaantia koskevien säännösten mukaisesti.

11.1.4. Ehdotus

Tähän esitykseen sisältyvässä ehdotuksessa laiksi avioliittolain muuttamisesta on omaksuttu se kanta, että velallispuolison avio-oikeus toisen puolison omaisuuteen on sellainen varallisuusetus, jota velkojien ei tulisi voida laskea hyväkseen. Tämän kannanoton tueksi esitetyt perusteet puoltavat myös sitä, että velallisella tulisi olla perittävän kuoltuakin oikeus luopua velkojia sitovasti perinnöstä. Velallisen saama perintö on velkojille sattumanvarainen etuus, jota ei yleensä ole velkasuhteen syntyessä otettu lukuun tai jonka huomioon ottamista ei ainakaan voida pitää perusteltuna. Tässäkin yhteydessä pätee se käsitys, että luotonanto, joka on perustunut tällaisille sattumanvaraisille seikoille, on epätervettä eikä sitä pidä erityisesti suojata.

Niin kuin aiemmin on tuotu esiin, perittävä pystyy yleensä järjestämään asiat perillisen kanssa niin, että perintö joutuu perillisen velkojen ulottumattomiin. Perillinen voi ennen konkurssia hyväksyä perittävän tekemän testamentin, eikä tätä hyväksymistä voida peräyttää. Tällöinkin on velkojien kannalta hyvin sattumanvaraista, ovatko perittävä ja perillinen huomanneet ennen konkurssia ryhtyä järjestelyihin, joilla perintö on ohjattu muille perillistahoille vai eivät. Perintöön liittyvillä seikoilla on hyvin henkilökohtainen luonne ja perinnöstä luopumisen sääntelyssä pitääkin eri-

tyistä huomiota kiinnittää perittävän ilmaismalle tai oletetulle tahdolle. Yleisesti ottaen voidaan olettaa, että perittävä ei halua, että hänen jäämistönsä menee hänen perillisensä velkojien hyväksi.

Edellä esitetyn vuoksi ehdotetaan, että velallisella tulisi olla mahdollisuus perittävän kuoltua luopua velkojiaan sitovasti perinnöstä tai testamenttiin perustuvasta oikeudestaan. Tämä oikeus ei kuitenkaan saisi olla ajallisesti rajoittamaton. Konkurssivelkojille on tärkeää saada pian tietää, mikä omaisuus kuuluu konkurssipesään. Tieto siitä, tuleeko velallisen saama perintö konkurssivelkojien jaettavaksi voi vaikuttaa esimerkiksi siihen, jatkuuko konkurssimenettely vai ei. Ei ole myöskään asianmukaista, että velallinen voisi pitkittää päätöstään konkurssin jälkeiseen aikaan. Esityksessä ehdotetaan, että velallinen voisi kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun hän sai tiedon perittävän kuolemasta ja oikeudestaan perintöön, luopua tästä oikeudesta.

Ehdotuksella tähdätään ensiksi siihen, että perilliselle jäisi perittävän kuoleman jälkeen tietty aika harkita sitä, ottaako hän perinnön vastaan. Toiseksi ehdotuksella pyritään siihen, että luopumisesta päätettäisiin varsin pian kuolemantapauksen jälkeen. Jos harkinta-aika on päättynyt ennen konkurssin alkamista, ei luopumismahdollisuutta enää olisi. Harkinta-aika olisi yleensä käytännössä saman pituinen kuin se aika, jona perunkirjoitus on viimeistään toimitettava. Todistelun kannalta olisikin selkeää, jos luopumisesta saataisiin merkintä perukirjaan.

Kysymys siitä, missä vaiheessa velallinen voi luopua perinnöstä velkojiaan sitovasti, voi tulla esiin myös ulosmittauksen yhteydessä. Esityksessä tämä ehdotetaan ratkaistavaksi siten, että velallisella olisi tämä oikeus vielä ulosmittaukseen saakka.

11.2. Perillisen oikeus moittia testamenttia ja vaatia lakiosaa

11.2.1. Voimassa oleva oikeus

Niin kuin edellä on todettu, konkurssivelkojilla on konkurssisäännön 46 §:n 1 kohdan mukaan oikeus velallisen sijasta ajaa kannetta, jos havaitaan, että joku, jonka perillinen velallinen on, on testamentilla, lahjalla tai muulla oikeustoimella loukannut velallisen laillista oi-

keutta. Oikeuskirjallisuudessa on esitetty erilaisia käsityksiä siitä, siirtyykö velallisen moiteoikeus velkojille vain silloin, kun testamentti loukkaa perillisen lakiosaa, vai tarkoittaako lainkohta jokaista moitteenvaraista testamenttia. Lain esitöiden perusteella on viimeksi mainittu kanta ollut vallitseva. Sen mukaan velkojat voivat moittia testamenttia esimerkiksi sillä perusteella, että sitä rasittaa muotovirhe.

Velkojilla on sanotun lainkohdan nojalla oikeus jatkaa velallisen ennen konkurssia vireille panemaa moitekannetta samoin kuin panna konkurssin aikana itse kanne vireille. Testamentin valvontapöytäkirja on tämän vuoksi annettava tiedoksi konkurssipesälle. Konkurssipesälle ei siirry kuitenkaan parempaa oikeutta kuin velallisella oli moittia testamenttia. Konkurssisäännön 46 §:n 1 kohdasta käy nimenomaisesti ilmi, että velkojilla on moiteoikeus vain, jos moiteaika ei ole vielä kulunut umpeen. Samoin jos velallinen on ennen konkurssia hyväksynyt testamentin, ei velkojilla enää ole moiteoikeutta.

11.2.2. Muut pohjoismaat

Kysymys konkurssipesän moiteoikeudesta on ollut esillä konkurssilainsäädännön yhteispohjoismaisessa valmistelussa. Ruotsissa ja Tanskassa omaksuttiin se kanta, että velallisen asiana on yksin päättää siitä, tuleeko testamentin saajan tahtoa kunnioittaa vai ei. Kysymystä moitekanteen nostamisesta pidettiin luonteltaan niin henkilökohtaisena asiana, ettei perillisen velkojille haluttu antaa siitä päätäntävaltaa. Norjassa kysymys moiteoikeuden käyttämisestä on jätetty oikeuskäytännön varaan.

11.2.3. Ehdotus

Kun tämän esityksen mukaan perillisellä olisi oikeus luopua perinnöstä tai testamenttiin perustuvasta oikeudesta velkojiakin sitovasti, on tämän ehdotuksen kanssa sopusoinnussa se, että perillisellä on yksin oikeus päättää moitekanteen tai lakiosan täydennystä koskevan kanteen nostamisesta. Tässä yhteydessä on myös syytä korostaa moiteoikeuden henkilökohtaista luonnetta, johon Ruotsissa ja Tanskassa on viitattu ja jota suomalaisessakin oikeustieteellisessä kirjallisuudessa on korostettu. On esitetty, että moiteoikeudenkäynti saat-

taa olla hienotunteisuussyistä vastenmielinen ja perittävän henkilön suojaamisen kannalta epätoivottava. Kun moiteoikeudenkäynti voi johtaa lähisukulaisten ja muutoin läheisten henkilöiden väliseen oikeudenkäyntiin, sillä voi olla myös sosiaalisesti arveluttava vaikutus.

Edellä esitetyn nojalla konkurssisäännön 46 §:n 1 kohta ehdotetaan kumottavaksi sekä perintökaaren 7 lukuun otettavaksi uusi 11 §, jonka mukaan perillisen oikeus vaatia lakiosaansa ei siirry hänen velkojilleen. Vastaavasti 14 lukuun ehdotetaan otettavaksi uusi 6 §, jonka mukaan velkojille ei myöskään siirry perillisen oikeus moittia testamenttia.

12. Asian valmistelu ja lausunnonantajat

Esitys on valmisteltu oikeusministeriössä. Oikeusministeriön työryhmän ehdotus takaisinsaantia konkurssipesään koskevaksi lainsäädännöksi valmistui toukokuussa 1988 (oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 7/1988).

Työryhmän mietinnössä otettiin huomioon ne avioliittolakilakomitean ehdotukset puolisoiden varallisuussuhteiden järjestämisestä, jotka koskivat puolisoiden välisen lahjoituskiellon kumoamista (avioliittolakilakomitean mietintö II; komiteamietintö 1976/29).

Avioliittolain 103 §:n 2 momentin muutos ehdotusta vastaava ehdotus puolison asemasta suhteessa toisen puolison velkoihin sisältyi myös vuoden 1986 valtiopäivillä annettuun hallituksen esitykseen laeiksi avioliittolain sekä siihen liittyvien lakien muuttamisesta (hall.es. 62/1986 vp.). Eduskunta ei lakivaliokunnan antaman mietinnön pohjalta (n:o 14) hyväksynyt eräitä puolisojen varallisuussuhteita koskevia säännösehdotuksia, muun muassa mainittua 103 §:n 2 momentin muutosehdotusta. Lakivaliokunnan mietinnön mukaan hallituksen esitykseen sisältyneitä puolisojen varallisuussuhteita koskevia säännösehdotuksia oli asiantuntijalausunnoissa arvosteltu voimakkaasti ja katsottiin muun muassa, ettei kaikkien säännösten seurausvaikutuksia ollut riittävästi selvitetty eivätkä kaikki muutosehdotukset sopineet Suomen voimassa olevaan oikeuteen. Valiokunta piti mahdollisena toteuttaa siinä vaiheessa vain ne muutokset, joita oli oikeuskäytännössä pitkään odotettu ja ne muutokset, jotka olivat välttämättömiä uuden avio-

erösaännösten johdosta. Valiokunta ei sen sijaan pitänyt tarkoituksenmukaisena tarkistaa muun muassa konkurssisääntöön liittyviä puolison omaisuudensuojasääntöjä.

Edellä mainitun työryhmän ehdotuksesta antoivat lausunnon valtiovarainministeriö, työvoimaministeriö, verohallitus, keskusrikospoliisi, ulosottoasiain neuvottelukunta, Turun hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Helsingin hovioikeus, Helsingin raastuvanoikeus, Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta, Lapin korkeakoulun oikeustieteiden osasto, Suomen Asianajajaliitto, Keskuskauppakamari, Suomen Lakimiesliitto, Työeläkelaitosten liitto, Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto, Teollisuuden Keskusliitto, Suomen Työnantajain Keskusliitto, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö, Suomen Tukkukauppiain Liitto, Kaupan keskusvaliokunta, Pankkien neuvottelukunta, Luottomiehet r.y. sekä Kehitysaluerahasto Oy.

Takaisinsaantisäännösten uudistamista pidettiin yleisesti ottaen tarpeellisena ja työryhmän ehdotuksiin suhtauduttiin pääasiallisesti myönteisesti. Arvostelua ja huomautuksia esitettiin muun muassa takaisinsaantiaikojen pidentämisestä sekä eräistä takaisinsaantiperusteista. Erityistä huomiota saivat maksun takaisinsaantia koskevat ehdotukset. Eräiden lausunnonantajien mielestä säännösehdotuksiin sisältyi tulkinnanvaraisia käsitteitä, minkä arveltiin heikentävän sopimusten pysyvyyttä ja siten myös vaihdantaa.

Valtioneuvosto pyysi 22 päivänä maaliskuuta 1989 lausuntojen perusteella tarkistetusta ehdotuksesta laintarkastuskunnan lausunnon. Seuranneen elokuun 4 päivänä antamassaan lausunnossa laintarkastuskunta totesi, että nykyistä tehokkaampi takaisinsaannin uhka on omiaan hillitsemään sekä velallista ryhtymästä velkoja loukkaaviin toimenpiteisiin että myös yksittäistä velkojaa kohdistamasta painostusta velalliseen. Esitysehdotuksessa ilmoitetut tavoitteet ovat laintarkastuskunnan käsityksen mukaan ainakin osittain saavutettavissa valituilla keinoilla. Takaisinsaantiaikojen pidentäminen lisäisi takaisinsaantimahdollisuuksia. Epävarmaa laintarkastuskunnan mielestä sen sijaan on, johtavatko muut ehdotetut keinot toivottuun lopputulokseen. Laintarkastuskunta kiinnitti erityistä huomiota siihen, että takaisinsaantia konkurssipesään koskeva lakiehdotus sisältää suuren määrän tulkinnanvaraisia käsitteitä, jotka lisäävät tuomioistuinten har-

kintavaltaa ja samalla aiheuttavat sen, että lainkohtien soveltaminen todennäköisesti muodostuu epäyhtenäiseksi. Tulkintaa voidaan laintarkastuskunnan mielestä tuskin riittävästi yhtenäistää korkeimman oikeuden ennakkopäätöksilläkään. Tulkinnanvaraisuus voi olla omiaan houkuttelemaan tuloksettomiksi jääviin oikeudenkäynteihin ja johtamaan myös siihen, että lopputuloksen ennalta-arvaamattomuuden vuoksi ja suurten kulujen pelossa pidättäytyään oikeudenkäynneistä.

Laintarkastuskunta kiinnitti laajemmin huomiota myös muun muassa läheisten piirin määrittelyyn sekä siihen, miten puolison asema on ehdotettu järjestettäväksi maksukyvyttömän puolison velkoihin nähden. Laintarkastuskunta esitti myös monia yksittäisiä pykälä koskevia huomautuksia.

Esityksen jatkovalmistelussa on esitysehdotukseen tehty laintarkastuskunnan lausunnon perusteella useita tarkistuksia. Olennaisilta osin esitys perustuu aiemmin mainittuun oikeusministeriön työryhmän ehdotukseen.

13. Esityksen organisatoriset ja henkilöstövaikutukset

Esityksellä ei ole organisatorisia eikä henkilöstövaikutuksia.

14. Esityksen taloudelliset vaikutukset

Takaisinsaantimahdollisuuksien laajentaminen esityksessä ehdotetulla tavalla lisäisi konkurssivelkojille jaettavan jako-osuuden määrää. Voidaan olettaa, että konkurssipesään kuuluvan omaisuuden lisääntyminen tulee pääasiassa etuoikeutettujen velkojien hyväksi. Etuoikeudettomien velkojien, erityisesti tilivelkojien asemaa uudistus ei olennaisesti parantaisi.

15. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Samanaikaisesti tämän esityksen kanssa on eduskunnan käsiteltävänä hallituksen esitys rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi (hall.es. 66/1988 vp.). Mainittuun esitykseen sisältyvät säännökset muun muassa velallisen rikoksista (39 luku), jotka korvaisivat nykyiset rikoslain konkurssirikoksia koskevat säännökset. Näiden rikossäännösten mukaan rangaistaviksi voi tulla sellaisia tekoja, jotka nyt käsillä olevan esityksen mukaan voisivat johtaa oikeustoimen peräytymiseen.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Laki takaisinsaannista konkurssipesään

1 luku. Yleisiä säännöksiä

1 §. Soveltamisala. Pykälässä on lain soveltamisalaa koskeva säännös. Kun velallisen omaisuus on luovutettu konkurssiin, voitaisiin ennen konkurssia tehty, sinänsä pätevä, mutta

velkojia vahingoittava oikeustoimi tuomioistuimen päätöksellä määrätä peräytymään ehdotetun lain mukaisesti. Samoin voitaisiin määrätä peräytymään menettely, järjestely tai muu toimenpide, joka on vaikutukseltaan oikeustoimeen rinnastettava.

Ehdotettu laki korvaisi konkurssisäännön 46—48 §:n takaisinsaantisäännökset. Konkursisäännön 47 ja 48 § ehdotetaan tässä esityksessä kumottaviksi. Konkursisäännön

46 §:ään tulisi vain viittaussäännös puheena olevaan lakiin.

Ehdotetusta laista huolimatta jäisivät voimaan vakuutuslainsäädännön 117 §:n säännökset, jotka koskevat vakuutusmaksujen peräyttämistä konkurssipesään. Takaisinsaannista ulosmittauksen yhteydessä säädettäisiin edelleen ulosottolaissa. Voimassa olevan lain mukaan takaisinsaanti akordilain mukaisen akordimenettelyn yhteydessä ei ole mahdollinen. Myöskään tässä esityksessä ei ehdoteta tällaista takaisinsaantimahdollisuuksien laajentamista.

Ehdotetun lain nojalla voitaisiin peräyttää varsinainen oikeustoimi, kuten kauppa tai lahja, mutta myös oikeustoimeen vaikutukseltaan rinnastettava menettely, järjestely tai muu toimenpide. Viimeksi mainituilla tarkoitetaan kaikenlaisia velallisen varallisuutta koskevia toimenpiteitä, joilla on samankaltaisia oikeusvaikutuksia kuin oikeustoimilla yleensä. Tällainen on esimerkiksi velan maksu, jota yleensä ei pidetä oikeustoimena. Myös johonkin toimenpiteeseen ryhtymättä jättäminen (passiivisuus), esimerkiksi velan päästäminen vanhentumaan, voi olla ehdotetun lain nojalla peräytettävissä, voitiinpa passiivisuutta pitää oikeustoimena tai ei. Käsitettä oikeustoimi käytettäisiin laissa laajassa merkityksessä. Sillä tarkoitettaisiin varsinaisen oikeustoimen lisäksi edellä selostettua menettelyä, järjestelyä ja muuta toimenpidettä.

2 §. Määräpäivä. Pykälässä on säännökset siitä, mistä päivästä velallisen omaisuutta koskevien oikeustoimien takaisinsaantiajat luetaan (määräpäivä).

Pykälän 1 momentissa olevan pääsäännön mukaan määräpäivällä tarkoitettaisiin päivää, jona velallinen tai velkoja on tehnyt konkurssihakemuksen. Ehdotus ei tältä osin poikkea voimassa olevasta laista. Konkurssisäännön 9 §:n mukaan konkurssi katsotaan näet alkaneeksi päivänä, jona hakemus velallisen asettamiseksi konkurssiin on tehty, ja konkurssisäännön 46 §:n mukaiset takaisinsaantiajat lasketaan tästä ajankohdasta. Ehdotetun määräpäiväsäännöksen vuoksi konkurssisäännön 9 § tulee tarpeettomaksi, ja se ehdotetaan tässä esityksessä kumottavaksi.

Jos velallisen konkurssiin asettamista koskeva hakemus on rauennut ja velallinen asetetaan vasta hakemuksen raukeamisen jälkeen tehdyn uuden hakemuksen perusteella konkurssiin, on ilman erityistä säännöstäkin pidettävä selvänä, että määräpäivä olisi tällöin jälkimmäisen ha-

kemuksen tekemispäivä. Voimassa olevan oikeuden osalta tämä ilmenee nimenomaisestikin konkurssisäännön 9 §:stä. Erityistä säännöstä sitä vastoin on pidetty tarpeellisena sitä tapaus- ta varten, että samanaikaisesti on ollut vireillä yhtä useampi hakemus. Määräpäivänä pidettäisiin tällöin päivää, jona ensiksi vireille pantu hakemus tehtiin, edellyttäen, että lailliset edellytykset velallisen asettamiselle konkurssiin sanotun hakemuksen perusteella ovat olleet olemassa. Nykyäänkin konkurssisäännön 9 §:ssä tarkoitettu konkurssin alkamispäivä vahvistetaan tämän periaatteen mukaisesti (KKO 1972 II 73).

Pykälän 2 momentin mukaan määräpäivä voisi olla edellä sanottua aikaisempikin päivä, jos kuolinpesän konkurssia on edeltänyt pesänselvittäjän hallinto tai jos osakeyhtiö on ennen konkurssinsa alkua ollut pakkoselvitystilassa.

Jos kuolinpesän konkurssia on edeltänyt pesänselvittäjän hallinto, määräpäivällä tarkoitettaisiin esityksen mukaan jo päivää jona pesänselvittäjän hallintoon luovutettu kuolinpesä asetetaan konkurssiin hakemuksesta, joka on tehty kolmen kuukauden kuluessa pesänselvittäjän määräämisestä.

Ehdotettu säännös vastaa tarkoitukseltaan yleisperusteluissa selostettuja konkurssisäännön 46 §:n h kohdan 2 kappaleen säännöksiä; pyrkimyksenä on turvata tietty rauhoitus aika pesän selvittämistä varten. Tämä aika piteneisi nykyisestä yhdestä kuukaudesta kolmeksi kuukaudeksi. Ehdotettu pidennys koskisi myös ennen kuolemaa tehtyjä oikeustoimia eikä pelkästään kuolinpesän omaisuudesta tehtyjä oikeustoimia. On huomattava, että puheena oleva säännös määrittelee vain määräpäivän, kun konkurssisäännön 46 §:n h kohdan 2 kappaleessa on taas säädetty takaisinsaannin edellytyksistä kuolinpesän konkurssissa.

Osakeyhtiölain 13 luvun 2 §:ssä on säännökset osakeyhtiön pakollisesta selvitystilasta. Yhtiökokous on kutsuttava koolle käsittelemään yhtiön asettamista selvitystilaan, jos hallitus tilinpäätöstä laadittaessa tai muutoin havaitsee, että yhtiön oma pääoma on pienempi kuin kolmasosa osakepääomasta. Yhtiö on asetettava selvitystilaan, jollei viimeistään seuraavana tilikautena tilinpäätöstä käsittelevässä varsinaisessa yhtiökokouksessa hyväksytty kokouskutsun toimitusajankohdalla vallitsevaa tilannetta osoittavaa, yhtiön tilintarkastajien tarkastamaa tasetta, jonka mukaan yhtiön oma pää-

oma on vähintään puolet osakepääomasta. Milloin mainitusta syystä selvitystilassa olevan yhtiön omaisuutta haetaan konkurssiin, pidettäisiin määräpäivänä jo päivää, jona osakeyhtiö asetettiin selvitystilaan. Edellytyksenä kuitenkin olisi, että konkurssihakemus on tehty kolmen kuukauden kuluessa selvitystilaan asettamisesta. Säännös koskisi vain sitä tapausta, että osakeyhtiö on selvitystilassa konkurssihakemusta tehtäessä. Jos selvitystila on lakannut aikaisemmin, määräpäivä määräytyisi pääsäännön mukaan. Osakeyhtiö voidaan asettaa selvitystilaan myös vapaaehtoisesti. Tällöinkin määräpäivä konkurssissa määräytyisi ehdotetun pykälän 1 momentissa olevan pääsäännön mukaan.

Erityistä määräpäiväsäännöstä ei ole pidetty tarpeellisenä niitä tapauksia varten, joissa eräiden muiden yhteisöjen, kuten osuuskunnan ja pankkien konkurssia on edeltänyt pakollinen selvitystila.

Erityinen määräpäivää koskeva säännös on myös akordilain 40 §:ssä, jota tässä esityksessä ehdotetaan tarkistettavaksi. Periaatteena olisi edelleen, että jos konkurssia on edeltänyt akordikäsittely, takaisinsaantiajat laskettaisiin jo siitä päivästä, jona päätös akordikäsittelyn aloittamisesta tehtiin. Akordikäsittely ei siten heikennä velkojen mahdollisuuksia takaisinsaantiin.

Konkurssisäännön 46 §:n säännösten mukaan oikeustoimi peräytyy, jos se on tehty tiettyinä aikana ennen konkurssisäännön 9 §:ssä tarkoitettua konkurssin alkamisajankohtaa. Käytetyn sanamuodon mukaan konkurssisäännön 46 §:n takaisinsaantisäännöksiä ei siten voitaisi soveltaa, jos oikeustoimi on tehty sanotun ajankohdan jälkeen, mutta ennen kuin velallisen omaisuus on velkojan hakeuksesta luovutettu konkurssiin. Oikeuskäytännössä takaisinsaantiaikaan on kuitenkin luettu myös tämä konkurssihakemuksen ja konkurssiin asettamisen välinen aika. Ehdotetussa laissa takaisinsaantiaikaa määriteltäessä käytettäisiin konkurssisäännön 46 §:stä poikkeavaa ilmaisua: oikeustoimi peräytyy, jos se on tehty ”myöhemmin” kuin tiettyä ajankohdана ennen määräpäivää. Ehdotettu sanamuoto ilmaisisi nyt selvästi sen, että myös määräpäivän ja konkurssiin asettamisen välisenä aikana tehdyt oikeustoimet voivat peräytyä. Vastaavaa ilmaisua käytetään myös muiden pohjoismaiden takaisinsaantisäännöstoissä.

3 §. *Läheiset.* Pykälässä on säännökset siitä, ketkä ovat velallisen läheisiä. Säännökset korvaisivat konkurssisäännön 46 §:n g kohdan säännökset siitä, mihin velallisen sopimus-kumppaneihin nähden sovelletaan pidempiä takaisinsaantiaikoja. Takaisinsaantiaikojen lisäksi kysymyksellä siitä, keitä on pidettävä velallisen läheisinä, on merkitystä erityisesti eräitä ehdotettuja todistustaakkasäännöksiä sovellettaessa.

Pykälän 1 momentin mukainen läheisyys määräytyisi avioliiton ja sukulaisuussuhteen tai muun henkilökohtaisen siteen perusteella. Momentin 1 kohdan mukaan toistensa läheisiä olisivat velallinen ja hänen puolisonsa. Momentin 2 kohdan mukaan toistensa läheisiä olisivat ensinnäkin velallinen ja hänen suoraan etenevässä tai takenevassa polvessa oleva sukulaisensa, sisaruksensa ja veli- ja sisarpuolensa. Lisäksi velallisen läheisiä olisivat näiden sukulaisen puoliset. Niin ikään 2 kohdan mukaan toistensa läheisiä olisivat velallinen ja hänen puolisoonsa mainitussa sukulaisuussuhteessa olevat sekä näiden puoliset. Momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitettuihin sovelletaan myös konkurssisäännön 46 §:n g kohdan 1 kappaleen mukaan pidempiä takaisinsaantiaikoja. Ottolapsisuudesta ei enää erikseen mainittaisi laissa, sillä lapseksiottamisesta annetun lain (153/85) 12 §:n mukaan ottolasta pidetään ottovanhempien lapsena sovellettaessa, mitä sukulaisuuden ja lankouden oikeudellisesta vaikutuksesta on voimassa.

Momentin 3 kohdan mukaan toistensa läheisiä olisivat lisäksi velallinen ja hänelle muuten erityisen läheinen henkilö. Säännös merkitsisi laajennusta voimassa olevaan oikeuteen. Konkurssisäännön 46 §:n g kohdan 1 kappaleessa tarkoitettuja pidempiä takaisinsaantiaikoja voidaan näet soveltaa vain niihin, jotka ovat velalliseen lainkohdassa nimenomaisesti mainitussa avio- tai sukulaisuussuhteessa. Ehdotetussa säännöksessä ei mainita niitä perusteita, joiden nojalla henkilöitä olisi pidettävä toisilleen erityisen läheisinä. Tämä johtuu henkilöiden välisten suhteiden moninaisuudesta. Erityisen läheisyyden perustavien seikkojen tyhjentäväksi tarkoitettu luettelointi olisi omiaan aiheuttamaan säännöksen soveltamisessa tosiasiallisia olosuhteita vastaamatonta kaavamaisuutta. Toisaalta millään luetteloinnilla ei kuitenkaan kyettäisi tyydyttävästi kattamaan kaikkia niitä tilanteita, joita varten puheena olevaa säännöstä ehdotetaan. Sen vuoksi on

pidetty tarkoituksenmukaisena jättää säännöksen soveltaminen riippumaan tuomioistuimen tapauskohtaisesta kokonaisarvioinnista siitäkin huolimatta, että ratkaisun ennustettavuus voi joissakin tapauksissa olla vaikea. Tarkoitus on, että läheisyys 3 kohdan nojalla perustuisi lähinnä yhteistaloudessa asumiseen tai muuhun kiinteään henkilökohtaiseen siteeseen. Toistensa läheisiä olisivat siten tyypillisesti esimerkiksi kihlatut, keskenään avioliitonomaisessa suhteessa elävät henkilöt sekä kasvattivanhemmat ja -lapset.

Pykälän 2 momentissa olisivat säännökset taloudellisiin seikkoihin perustuvasta läheisyydestä. Säännös vastaa tarkoitukseltaan konkurssisäännön 46 §:n g kohdan 2 kappaletta; läheisten piiri olisi kuitenkin laajempi kuin viimeksi mainitun lainkohdan mukaan. Säännöshetket eroaa nykyisestä laista muun muassa siinä, että se koskisi muitakin velallisyhteisöjä kuin osakeyhtiötä. Myös yhteisö voisi olla konkurssissa olevan osakkaansa tai toimihenkilönsä läheinen. Niin ikään yhteisöt voisivat olla toistensa läheisiä.

Pykälän 2 momentin 1 kohdan mukaan toistensa läheisiä olisivat yksityinen elinkeinonharjoittaja, yhtiö, muu yhteisö tai säätiö sekä se, jolla yksin tai yhdessä läheisensä kanssa on osakkuuden tai siihen rinnastettavan taloudellisen seikan perusteella olennainen etujen yhteys mainitun elinkeinonharjoittajan, yhteisön tai säätiön etujen kanssa. Säännöksessä tarkoitettu läheisyys olisi molemminpuolista: merkitystä ei olisi sillä, kumpi osapuolista on kulloinkin konkurssivelallinen.

Osakkuuteen perustuva etujen yhteys liittyisi omistamiseen. Siihen rinnastettavaan taloudelliseen seikkaan perustuva etujen yhteys sitä vastoin liittyisi muihin seikkoihin.

Lainkohdan mukaan osakkuuteen tai siihen rinnastettavaan seikkaan perustuvan etujen yhteyden tulisi olla olennainen. Osakkuuteen perustuva etujen yhteys olisi aina olennainen silloin, kun joku itse tai yhdessä läheistensä kanssa omistaa enemmistön osakeyhtiön osakannasta. Olennainen etujen yhteys voi olla olemassa myös, vaikka osakeomistus ei aikaansaa määräysvaltaa yhtiössä. Esimerkiksi jos kaksi luonnollista henkilöä tai yhtiötä omistaa yhtä suuren osuuden tietyn osakeyhtiön osakeista (niin sanottu yhteinen yhtiö), kummallakaan ei ole yksin määräysvaltaa yhtiössä, mutta molempia on pidettävä omistamansa yhtiön läheisinä ja päin vastoin. Sama on tilanne, jos

yhteisöomistajia on useampia kuin kaksi, mikäli heidän omistusosuutensa ovat niin suuret, että etuyhteyttä voidaan pitää olennaisena. Osakkuuden tuomalla päätösvallassa on kuitenkin etuyhteyden olennaisuutta arvioitaessa merkitystä sikäli, että suhteellisen pienenkin osuuden omistamisessa voisi olla kysymys olennaisesta osakkuuteen perustuvasta etujen yhteydestä silloin, kun muut osakkeet ovat hajautuneina lukuisille eri osakkaille. Yritykset, jotka osakeyhtiölain 1 luvun 2 §:n nojalla ovat emoyhtiö-tytäryhtiösuhteessa keskenään, olisivat 1 tai 3 kohdan nojalla aina toistensa läheisiä.

Myös avoimen yhtiön yhtiömiehen tai kommandiittiyhtiön vastuunalaisen yhtiömiehen ja yhtiön etujen yhteys olisi aina olennainen.

Osakkuuteen rinnastettavaan taloudelliseen seikkaan perustuvalla etujen yhteydellä tarkoitetaan sitä, että velallisella ja velallisen sopimuskumppanilla on yhteisiä taloudellisia etuja, lähinnä siis, että toinen on osallinen toisen voitoista ja tappioista. On tavallista, että yrityksen saavuttama tulos hyödyttää välittömästi toista yritystä tai henkilöä ja päinvastoin, esimerkiksi kun provisiota maksetaan tuloksen perusteella. Mikä tahansa taloudelliseen seikkaan perustuva etujen yhteys ei kuitenkaan vielä loisi läheisyssuhdetta. Tämän yhteyden tulisi olla osakkuuteen rinnastettava ja olennainen. Näin voi olla esimerkiksi silloin, kun yritys harjoittaa liiketoimintaa toisen yrityksen välityksellä, josta se ei omista ainakaan määrävään asemaan riittävää osuutta, mutta jonka toimintaa se rahoitus- tai muilla sopimusjärjestelyillä tosiasiallisesti ohjaa. Niin kuin osakeyhtiölain 1 luvun 2 §:n 2 momentista ilmenee, tällöin voi olla kysymyksessä konsernisuhde, jollainen edellä todetun mukaisesti aikaansaa yhtiöiden välille myös tässä lakiehdotuksessa tarkoitettua läheisyysuhteen. Mainittunlaisia järjestelyjä tavataan niin ikään muun muassa hyödykkeiden ja tavaroiden jakelutoiminnan alalla. Luotonantoa ei yleensä yksin voida pitää sellaisena seikkana, jonka vuoksi luotonantajaa ja velallista olisi pidettävä toistensa läheisinä.

Etujen yhteys yksityiseen elinkeinonharjoittajaan, osuuskuntaan, yhdistykseen tai säätiöön voisi muodostua vain mainitun osakkuuteen rinnastettavan taloudellisen seikan perusteella. Olennainen etujen yhteys säätiön kanssa voisi olla esimerkiksi sellaisella yhdistyksellä, jonka toiminnan tukemista varten säätiö on perustettu.

Pykälän 2 momentin 2 kohdan mukaan toistensa läheisinä pidettäisiin yksityistä elinkeinonharjoittajaa, yhteisöä tai säätiötä sekä sitä, jolla johtavan asemansa perusteella on olennainen vaikutusvalta elinkeinonharjoittajan, yhteisön tai säätiön toimintaan. Pelkkä muodollinen asema ei välttämättä merkitsisi, että johtavassa asemassa oleva olisi elinkeinonharjoittajan, yhteisön tai säätiön läheinen. Lisäksi edellytettäisiin, että johtavassa asemassa olevalla tosiasiallisesti on ollut olennainen vaikutusvalta tämän toimintaan. Olennaista olisi se, että johtavassa asemassa olevalla on sellainen valta, että hän pystyy vaikuttamaan itsensä kanssa tehtyihin taloudellisiin järjestelyihin. Tällöin on tyypillisesti olemassa vaara, että johtavassa asemassa olevalle annetaan etuja, jotka voivat vahingoittaa asianomaisen yrityksen velkoja.

Yhteisön tai säätiön hallintoa hoitavien henkilöiden, esimerkiksi osakeyhtiön toimitusjohtajan ja hallituksen jäsenen johtava asema on jo lakisääteisesti niin merkittävä, että heillä voidaan yleensä katsoa olevan olennainen vaikutusvalta edustamansa yhteisön toimintaan. Vailla tällaista vaikutusvaltaa voisi olla hallituksen jäsen, joka ei tosiasiaa lainkaan osallistu yhteisön hallintoon. Samaa voidaan sanoa myös sellaisesta hallituksen jäsenestä, joka on valittu hallitukseen esimerkiksi määrätyn eturyhmän edustajana, mutta jolla ei ole tosiasiallista vaikutusvaltaa yhtiön asioissa.

Tietty henkilö voi olla yhtiön hallituksessa valvomassa tai toteuttamassa toisen yhtiön, esimerkiksi työnantajansa etuja. Kyseisen henkilön asema hallituksen jäsenenä voi tällöin perustaa läheisyysuhteen paitsi hänen ja ensin mainitun yhteisön myös molempien yhteisöjen välille, mikäli viimeksi mainitulla yhteisöllä on sanotun edustajan välityksellä katsottava oleen olennainen vaikutusvalta ensin mainitun yhteisön toiminnassa. Tällä voi olla merkitystä tapauksissa, joissa läheisyysuhtetta ei muodostu 3 kohdan perusteella.

Yhteisön palveluksessa johtavassa asemassa olevalla työntekijällä voi myös olla sellainen vaikutusvalta yhteisössä, että häntä voitaisiin pitää yhteisön läheisenä, vaikka hän ei kuuluisikaan yhteisön hallintoelimiin. Tällainen vaikutusvalta voi olla esimerkiksi jonkin yrityksen tuotantolaitoksen johtajalla, jolla johtavan asemansa perusteella on varsin itsenäinen päätösvalta taloudellisissa kysymyksissä.

Olennainen vaikutusvalta yhteisön toimintaan voi olla myös sen omistajilla. He eivät

kuitenkaan pelkän omistamisen perusteella ole johtavassa asemassa, vaan yhteisön ja sen omistajan välinen läheisyys tulisi arvioitavaksi momentin 1 tai 3 kohdan mukaan.

Momentin 3 kohdan mukaan toistensa läheisinä pidettäisiin yksityistä elinkeinonharjoittajaa, yhteisöä tai säätiötä sekä sitä, joka on momentin 1 tai 2 kohdassa tarkoitetun yksityisen henkilön tai oikeushenkilön läheinen pykälän 1 tai 2 momentin nojalla. Toistensa läheisiä olisivat siten esimerkiksi osakeyhtiöt, jotka ovat saman emoyhtiön tytäryhtiöitä, sekä osakeyhtiöt, joiden osake-enemmistön omistaa sama luonnollinen henkilö tai sama muu kuin osakeyhtiömuotoinen yritys (niin sanotut sisaryhtiöt), samoin kuin niin sanotun yhteisen yhtiön osakkaat keskenään. Niin ikään toistensa läheisiä olisivat osakeyhtiö ja sen pääosakkaan tai toimitusjohtajan aviopuoliso sekä yhtiö ja toisen samaan konserniin kuuluvan yhtiön toimitusjohtaja.

Niin kuin 2 kohdan yhteydessä on todettu, yhtiön hallituksen jäsenen olisi säännönmukaisesti katsottava olevan sellaisessa johtavassa asemassa, joka 2 kohdan nojalla aikaansaa läheisyysuhteen yhtiön ja hallituksen jäsenen välille. Esillä olevasta säännöksestä seuraa puolestaan tällöin, että jos sama henkilö on hallituksen jäsenenä kahdessa tai useammassa yhtiössä, myös nämä yhtiöt ovat läheisyysuhteessa keskenään. Toisinaan, etenkin kun kysymyksessä ovat suuret yhtiöt, joissa hallitukset saattavat olla monijäsenisiä ja joissa hallitukseen usein kuuluu myös yhtiön omistajapiiriin ulkopuolelta valittuja, etäisempiä sidosryhmiä edustavia henkilöitä, ei siihen seikkaan perustuvalla läheisyysuhteella, että sama henkilö on jäsenenä eri yhtiöiden hallituksissa, kenties ole merkitystä oikeustoimeen ryhtymisen tai sen sisällön kannalta. Yhtiöiden välillä saatetaan tehdä liiketoimia, joista päättäminen kuuluu hallitusta alemmalle tasolle ja jotka välttämättä eivät edes tule hallituksen tietoon. Tämän vuoksi ei ole perusteltua, että sanotunlaiselle läheisyysuhteelle annettaisiin merkitystä pelkästään sen vuoksi, että sama yhtiöiden ulkopuolista sidosryhmää edustava henkilö sattuu kuulumaan molempien yhtiöiden hallitukseen. Pykälään ehdotetun 3 momentin mukaan 2 momentin 3 kohtaan perustuvalla läheisyydellä ei olisikaan merkitystä, jos saatetaan todennäköiseksi, ettei sillä ole ollut yhteyttä kyseiseen oikeustoimeen.

Ehdotetussa pykälässä tarkoitettu läheisyys arvioitaisiin peräytettävän oikeustoimen tekemisen ajankohdan mukaan. Merkitystä ei olisi läheisyydellä, joka on lakannut ennen oikeustointa tai alkanut vasta sen jälkeen. Jos kuitenkin esimerkiksi puoliset eivät enää oikeustointa tehtäessä ole keskenään avioliitossa, saatetaan olosuhteiden mukaan heidän katsoa olleen toisilleen erityisen läheisiä henkilöitä vielä oikeustointa tehtäessä.

4 §. *Maksukyvyyttömyys ja ylivelkaisuus.* Pykälässä määritellään ehdotetussa laissa käytetyt maksukyvyyttömyyden ja ylivelkaisuuden käsitteet. Maksukyvyyttömyydellä ja ylivelkaisuudella olisi merkitystä arvioitaessa, peräytyykö oikeustoimi yleisen takaisinsaantisäännöksen mukaan tai peräytyykö pidempänä takaisinsaantiaikana tehty oikeustoimi erityisten takaisinsaantisäännösten mukaan. Ehdotettu pykälä ei vaikuttaisi siihen, millä edellytyksillä velallinen voidaan asettaa konkurssiin, vaan tämä määräytyisi edelleen konkurssisäännön 5 ja 6 §:n mukaan. Maksukyvyyttömyydellä olisi ehdotuksen mukaan samanlainen sisältö kuin sillä on esimerkiksi Ruotsissa.

Pykälän mukaan maksukyvyyttömyydellä tarkoitetaan sitä, että velallinen muuten kuin tilapäisesti on kykenemätön maksamaan velkojaan niiden erääntyessä. Ylivelkaisuudella puolestaan tarkoitetaan sitä, että velallisen velat ovat suuremmat kuin hänen ulosmittauskelpoiset varansa. Velallisen maksukyvyyttömyyttä ja ylivelkaisuutta on jo lyhyesti käsitelty yleisrastereluissa. Niin kuin niissä on todettu, ylivelkaisuus kuvaa velallisen tietynhetkistä taloudellista tilaa, joka ilmenee esimerkiksi kirjanpidosta. Maksukyvyyttömyydellä sitä vastoin on osaksi myös ennusteen luonne.

Velallisen maksukykyä arvioitaessa kiinnitetäisiin huomiota velallisen kykyyn maksaa erääntyneiden velkojen lisäksi myös myöhemmin erääntyneet velat. Sen vuoksi arvioitaessa, onko velallinen oikeustointa tehtäessä ollut maksukyvytön, otettaisiin huomioon sekä velallisen taloudellinen tila arvioinnin kohteena olevana ajankohtana että se, miten hänen taloudellisen tilansa on tuolloin voitu odottaa kehittyvän. Velallisella olevia ja hänelle kertyviä varoja ja tuloja verrattaisiin hänen olemassa oleviin ja odotettavissa oleviin velkoihinsa. Tämän perusteella arvioitaisiin, onko velallisella tai tuleeko hänelle kertymään riittävästi rahaksi muutettavaa omaisuutta tai tuloja hä-

nen velkojensa maksamiseen niiden erääntymiseen mennessä.

Jos velallisen varat ovat vähintään yhtä suuret kuin hänen velkansa, hän voi yleensä maksaa velkansa muuttamalla omaisuuttaan rahaksi sitä mukaa kuin hänen velkansa erääntyvät. Velallinen ei tällöin yleensä ole maksukyvytön. Poikkeuksellisesti hän kuitenkin voi olla maksukyvytön, jos hänen omaisuuttaan ei voida käyttää velkojen maksuun niiden erääntyessä. Vaikka velallisen varat olisivatkin hänen velkojaan pienemmät, velallinen on maksukykyinen, jos hänellä on rahaa tai vaivattomasti rahaksi muutettavaa omaisuutta erääntyneiden velkojensa maksamiseen ja hänelle kertyy riittävästi varoja ja tuloja myöhemmin erääntyvien velkojensa maksamiseen niiden erääntyessä.

Velallista ei ehdotetun pykälän mukaan kuitenkaan pidetä maksukyvyyttömänä, jos se, että hän ei kykene maksamaan velkojaan niiden erääntyessä, on vain tilapäistä. Tilapäistä tämä voisi olla esimerkiksi, jos velallinen ei kykene muuttamaan rahaksi velkojen maksamiseen tarvittavia varoja, ennen kuin vasta jonkin aikaa velkojen erääntymisen jälkeen, tai jos velkojen maksamiseen tarvittava tulo esimerkiksi velallisen kausiluontoisen toimialan vuoksi kertyy vasta jonkin aikaa velkojen erääntymisen jälkeen.

2 luku. Takaisinsaantiperusteet

5 §. *Yleinen takaisinsaantiperuste.* Pykälässä on yleinen takaisinsaantisäännös, joka voi koskea kaikkia velallisen omaisuudesta tehtyjä oikeustoimia. Säännös eroaa erityistilanteita koskevasta takaisinsaantisäännöksistä siinä, että oikeustoimen peräytymisen edellytyksenä on velallisen sopimuskumppanin vilpillinen mieli. Oikeustoimi voitaisiin peräyttää ehdotetun pykälän nojalla silloinkin, kun se olisi mahdollista myös 6—14 §:ssä olevien takaisinsaantiperusteiden nojalla. Oikeustoimen peräytyminen ehdotetun pykälän nojalla saattaisi kuitenkin olla konkurssipesän kannalta edullisempaa, sillä tällöin vastaajan palautus- ja korvausvelvollisuus saattaa 16 ja 17 §:n nojalla olla laajempi.

Pykälän nojalla olisivat peräytettävissä oikeustoimet, joilla on sopimattomasti suosittu velkojaa toisten velkojen kustannuksella, siirretty omaisuutta velkojen ulottumattomiin tai lisätty velkoja velkojen vahingoksi. Peräyty-

misen yhdeksi edellytykseksi asetettu sopimattomuus koskisi siis kaikkia edellä lueteltuja tekemuotoja. Merkitystä ei olisi sillä, minkä tyyppisellä oikeustoimella velkojille näin on aiheutettu vahinkoa. Peräytymisen kannalta ei liioin olisi ratkaisevaa, onko oikeustoimi ollut velallisen tekemä tai edes hänen aloitteestaan tehty. Siten velkojankin menettely, esimerkiksi kuittaus, voisi olla pykälän nojalla peräytettävissä.

Oikeustoimen velkojia vahingoittava vaikutus voi seurata oikeustoimesta välittömästi esimerkiksi, kun velallinen lahjoittaa omaisuuttaan niin, että hän tulee ylivelkaiseksi. Yleisen takaisinsaantiaännöksen mukaan oikeustoimi voisi kuitenkin peräytyä myös silloin, kun sillä on vasta yhdessä muiden toimenpiteiden kanssa aiheutettu velkojille vahinkoa. Oikeustoimesta välillisesti aiheutunut vahinko olisi siis riittävä. Näin vahinkoa voi aiheutua esimerkiksi, kun velallinen myy omaisuuttaan käypään hintaan, mutta käyttää kauppahinnan sellaisella tavalla, että se ei tule velkojien hyväksi, vaikkapa yllisyysskulutukseen. Tällainen välillinen vahinko voi ilmetä myöhemminkin oikeustoimen tekemisen jälkeen. Oikeustoimi kuitenkin peräytyisi pykälän mukaan vain, jos velallisen sopimuskumppani tiesi tai hänen olisi pitänyt tietää velallisen aikeista saattaa vastike velkojien ulottumattomiin.

Oikeustoimen ja velkojille vahinkoa aiheuttaneen menettelyn välillä tulee olla riittävä syy-yhteys. Se olisi olemassa esimerkiksi, jos velallinen on myynyt omaisuuttaan voidakseen saattaa vastikkeen velkojien ulottumattomiin. Riittävää syy-yhteyttä ei sitä vastoin olisi esimerkiksi, jos vakavarainen henkilö huomattavan lahjoituksen tehtyään on odottamatta joutunut vastuuseen suuresta vahingonkorvausvelasta ja sen vuoksi tullut ylivelkaiseksi. Vaikka lahjoitus onkin mainitussa tapauksessa osaltaan johtanut velallisen ylivelkaisuuteen ja syy-yhteys siten on olemassa, velkojille lahjoituksesta aiheutuneen vahingon ennalta arvaamattomuuden vuoksi syy-yhteyttä ei voida pitää riittävänä. Jos oikeustointa ja vahinkoa aiheuttanutta menettelyä voidaan pitää yhtenä kokonaisuutena, on syy-yhteyskin yleensä riittävä. Syy-yhteyden riittävyyttä arvioitaessa voidaan ottaa huomioon, onko velallisen sopimuskumppani ollut vilpillisessä mielessä. Niin ikään merkitystä voi olla myös sillä, kuinka pian oikeustoimen jälkeen vahinko on syntynyt.

Pykälän 1 momentin mukaan oikeustoimen peräytymisen edellytyksenä olisi vastikkeellisten oikeustoimien osalta, että velallinen on ollut maksukyvytön oikeustointa tehtäessä tai että oikeustoimi osaltaan, siis joko yksin tai yhdessä muiden toimenpiteiden kanssa, on johtanut velallisen maksukyvyttömyyteen. Vastikkeettomien oikeustoimien osalta edellytyksenä olisi vastaavasti, että velallinen on ollut ylivelkainen oikeustointa tehtäessä tai että oikeustoimi osaltaan on johtanut ylivelkaisuuteen. Ratkaisevaa merkitystä ei siten olisi sillä, minä ajankohtana maksukyvyttömyyden tai ylivelkaisuuden tila on syntynyt. Edellytys täyttyisi, jos oikeustoimi ja velallisen myöhempi maksukyvyttömyys tai ylivelkaisuus ovat riittävässä syy-yhteydessä keskenään siten, että oikeustoimen voidaan katsoa yksin tai yhdessä muiden seikkojen kanssa johtaneen maksukyvyttömyyteen tai ylivelkaisuuteen. Oikeustoimen ja velallisen maksukyvyttömyyden tai ylivelkaisuuden tilan välinen aika saattaa näin ollen olla hyvinkin pitkä.

Oikeustoimi peräytyy 1 momentin mukaan vain, jos sillä on sopimattomasti aiheutettu velkojille vahinkoa. Asettamalla sopimattomuus peräytymisen edellytykseksi pyritään yleissäännöksen soveltamisalaa rajamaan siten, että sen nojalla peräytyisivät vain sellaiset oikeustoimet, jotka olosuhteista päätellen on tehty mahdollisen konkurssin vaikutusten kiertämiseksi. Menettelyä voitaisiin pitää siten sopimattomana erityisesti silloin, kun jokin peräytymisen edellytyksistä on täyttynyt silmiinpistävällä tavalla.

Menettely olisi sopimaton ainakin silloin, kun olosuhteet osoittavat velallisen nimenomaisena tarkoituksena olleen vähentää konkurssipesään kuuluvia varoja tai kun oikeustoimen toinen osapuoli on ollut erityisen hyvin selvillä velallisen heikosta taloudellisesta tilanteesta. Niin ikään menettely voisi olla sopimaton, jos oikeustoimi on koskenut huomattavan arvokasta omaisuutta ja sillä on aiheutettu velkojille tuntuva vahinkoa. Mitä lähempänä konkurssia velkojia vaarantava oikeustoimi on tehty, sitä selvemmin sitä voidaan pitää osoituksena menettelyn sopimattomuudesta. Toisaalta myös paljon etukäteen mahdollisen konkurssin varalta tehdyt oikeustoimet voivat olla sopimattomia etenkin, mikäli niitä leimaa suunnitelmallinen pyrkimys velkojien vahingoittamiseen esimerkiksi siten, että velallisen varallisuutta hyvissä ajoin tai vähitellen siirre-

tään lahjana tai alihintaan velallisen läheiselle. Vastaavasti sopimattomuusedellytys saattaa puuttua, jos esimerkiksi syy-yhteys oikeustoimen ja velkojille vahinkoa aiheuttaneen menettelyn välillä ei ole kovin vahva tai kun oikeustoimen toinen osapuoli, vaikka hänen olisi pitänyt tietää velallisen maksukyvyttömyydestä tai ylivelkaisuudesta, on hyväksyttävien perusteiden uskonut velallisen taloudellisen tilanteen kohentuvan.

Sopimaton voisi olla esimerkiksi velan maksu, kun velkoja on nimenomaan velallisen heikosta taloudellisesta tilanteesta tietoisena vaatinut velalliselta maksun ennenaikaisesti tai epätavallisin maksuvälinein. Maksu pesän varoihin nähden huomattavalla määrällä voisi taas olla sopimaton esimerkiksi silloin, kun velkojalla on ollut syytä olettaa velallisen jättävän muut erääntyneet velat maksamatta. Kuitaus voisi olla sopimattomana menettelynä peräytettävissä, kun velkoja on velkaantunut velalliselle vain voidakseen käyttää velalliselta olevan saatavansa kuittaukseen. Ulosmittauksen sopimattomuus taas voisi ilmetä esimerkiksi niin, että velallinen ja velkoja ovat yhdessä sopineet ulosmittauksesta muiden velkojen syrjäyttämiseksi. Vastikkeettomia oikeustoimia, lahjoituksia ja lahjan luonteisia sopimuksia, sekä oikeustoimia, joilla velallinen on vaihtanut ulosmittauskelpoista omaisuuttaan ulosmittauskelvottomaan, voitaisiin pitää sopimattomina, jos ne on tehty nimenomaan omaisuuden vähentämiseksi. Sopimatonta velkojen lisäämistä voisi olla, että velallinen heikossa taloudellisessa tilanteessa ilman täyttä vastiketta ottaa vastatakseen kolmannen henkilön velasta. Niin ikään lainan ottaminen epäedullisin ehdoin, esimerkiksi kohtuuttoman korkealla korolla, voi olla sopimatonta. Vastaavasti velkaantuminen ylellisyyskulutukseen olisi yleensä sopimatonta. Huomattava on, että sopimattomana ei voitaisi pitää välttämättömien kulutushyödykkeiden hankkimista luotolla tavannukaisiin lainaehdoin. Sopimattomana ei myöskään voitaisi pitää omaisuuden myymistä tällaisten hyödykkeiden hankkimiseksi, ellei omaisuutta ole ilman hyväksyttävää syytä myyty selvään alihintaan.

Oikeustoimi peräytyisi vain, jos toinen osapuoli tiesi tai hänen olisi pitänyt tietää velallisen maksukyvyttömyydestä tai ylivelkaisuudesta taikka oikeustoimen merkityksestä velallisen taloudellisille oloille sekä seikoista, joiden vuoksi oikeustoimi oli sopimaton. Tietoisuus

oikeustoimen merkityksestä velallisen taloudellisille oloille tarkoittaa sitä, että oikeustoimen osapuoli on tiennyt tai hänen olisi pitänyt tietää, mikä merkitys oikeustoimella on velallisen tulevan maksukyvyttömyyden tai ylivelkaisuuden kannalta.

Vilpillisen mielen tulee ulottua vahingon aiheuttaneeseen menettelyyn kokonaisuudessaan sekä siihen, miten tämä menettely on vaikuttanut velallisen taloudelliseen tilanteeseen. Jos peräytettävänä on oikeustoimi, josta on aiheutunut välillisesti vahinkoa, peräytyminen edellyttää, että velallisen sopimuskumppani on tiennyt tai hänen olisi pitänyt tietää myös velallisen aikeesta ryhtyä velkojiaan vahingoittaviin toimenpiteisiin. Sitä vastoin ei edellytetäisi, että velallisen sopimuskumppani on pitänyt oikeustointa sopimattomana, vaan riittävää olisi, että hän on tiennyt tai että hänen olisi pitänyt tietää niistä seikoista, joiden vuoksi oikeustoimi oli sopimaton.

Oikeustoimen peräytyminen ei edellyttäisi velallisen vilpillistä mieltä. Merkitystä ei siis olisi sillä, onko velallinen mieltänyt aiheuttavansa vahinkoa velkojilleen, tai sillä, onko hän mieltänyt oikeustoimen sopimattomaksi.

Pääsääntönä olisi, että takaisinsaantia vaativan on näytettävä, että oikeustoimen peräytymisen edellytykset ovat olemassa. Pykälän 2 *momenttiin* ehdotetaan otettavaksi tästä pääsäännöstä poikkeava säännös, joka koskee velallisen ja hänen läheisensä välisiä oikeustoimia. Sen mukaan velallisen läheisen katsotaisiin tienneen maksukyvyttömyydestä tai ylivelkaisuudesta taikka oikeustoimen merkityksestä velallisen taloudellisille oloille sekä seikoista, joiden vuoksi oikeustoimi oli sopimaton, jollei hän saata todennäköiseksi, että hän ei tiennyt ja että hänen ei olisi pitänytkaan tietää niistä. Tällaista myös Ruotsin uuteen konkurssilakiin sisältyvää todistustaakkasäännöstä on pidetty perusteltuna siksi, että velallisen läheinen yleensä on selvillä velallisen taloudellisesta tilanteesta sekä siitä, miten oikeustoimi siihen vaikuttaa.

Koska ehdotetun pykälän nojalla voisivat tulla peräytettäväksi varsin kauankin ennen konkurssia tehdyt oikeustoimet, olisi kohtuutonta vaatia, että velallisen läheisen olisi esitettävä täysi näyttö siitä, ettei hän tiennyt ja ettei hänen olisi pitänytkaan tietää edellä mainittujen seikkojen olemassaolosta. Siksi olisi riittävää, että läheinen saattaa todennäköiseksi vilpittömän mielensä.

Pykälän 3 momentin mukaan takaisinsaanti-aika olisi viisi vuotta. Jos velallisen läheinen on ollut oikeustoimessa osapuolena, ei erityistä takaisinsaanti-aikaa olisi, vaan kysymys takaisinsaantivaatimuksen toteuttamisesta jäisi yleisten esine- ja velvoiteoikeudellisten periaatteiden varaan.

6 §. *Lahjan ja lahjanluontoisen sopimuksen peräytyminen.* Pykälän 1 ja 2 momentissa on säännökset lahjan ja 3 momentissa lahjanluontoisen sopimuksen peräytymisestä. Säännökset korvaisivat konkurssisäännön 46 §:n b kohdan vastaavat säännökset. Lahjoitus ja lahjanluontoisen sopimus peräytyisivät pykälässä säädettyin edellytyksin riippumatta siitä, onko velallinen tai lahjansaaja ollut vilpillisessä mielessä.

Lahjoituksen takaisinsaanti-aika pitenisi kuudesta kuukaudesta vuoteen. Tänä aikana tehty lahjoitus peräytyisi 1 momentin 1 virkkeen mukaan ilman muuta, riippumatta siitä, millä tavalla velallisen taloudellinen tila oli lahjoituksen tultua täytetyksi, ja kuka oli lahjansaaja.

Jos lahja on annettu velallisen läheiselle, takaisinsaanti-aika olisi 2 virkkeen mukaan nykyisen vuoden sijasta kolme vuotta. Velallisen läheinen voisi kuitenkin välttyä tänä pidempänä takaisinsaanti-aikana täytetyn lahjoituksen peräyttämistä näyttämällä, että velallinen ei lahjan antaessaan ollut ylivelkainen eikä sen vuoksi tullut ylivelkaiseksi. Ratkaisevaa viimeksi mainitussa suhteessa olisi — toisin kuin 5 §:n mukaan — lahjoituksen välitön vaikutus velallisen taloudelliseen asemaan. Velallisen läheinen voisi siten torjua takaisinsaantivaatimuksen osoittamalla, ettei velallinen lahjoituksen jälkeen ollut ylivelkainen.

Pykälän 1 momentin mukaan lahjan takaisinsaanti-aika laskettaisiin lahjan täyttämisestä. Siitä, mistä ajankohdasta irtaimen omaisuuden lahjoitus katsotaan täytetyksi, säädetään lahjanlupauslaissa. Ennen kuin lahjoitus katsotaan täytetyksi, se ei ole lahjanantajan velkojiin nähden sitova eikä velkojien tarvitse turvautua takaisinsaantiin. Kiinteän omaisuuden lahjoitus katsotaan täytetyksi, kun luovutus on tehty maakaaren 1 luvun 2 §:n mukaisesti.

Pykälän 2 momentti koskee tapauksia, joissa lahjoituksesta olisi tässä esityksessä muutettavaksi ehdotetun lahjanlupauslain 6 §:n mukaan tehtävä tuomioistuimelle ilmoitus. Ilmoitus olisi sanotun lainkohdan mukaan tehtävä lahjoitettaessa irtainta omaisuutta puolisolle, suoraan etenevässä tai takenevässä polvessa

olevalle sukulaiselle taikka yhteisessä taloudessa asuvalle muulle erityisen läheiselle henkilölle. Jos ilmoitusta ei ole määräpäivään mennessä lainkaan tehty, lahjoitus peräytyisi. Jos ilmoitus on tehty lahjan täyttämisen jälkeen, peräytyisi lahja 1 momentin säännösten mukaisesti muuten paitsi, että takaisinsaanti-aika laskettaisiin lahjan täyttämisen sijasta ilmoituksen tekemisestä. Näin ollen jos ilmoitus on tehty myöhemmin kuin vuosi ennen määräpäivää, lahja peräytyisi ilman muuta riippumatta siitä, mikä velallisen taloudellinen tilanne oli lahjaa täytettäessä. Jos ilmoitus on tehty tätä aikaisemmin, mutta myöhemmin kuin kolme vuotta ennen määräpäivää, vastaaja voisi välttää takaisinsaannilta näyttämällä, ettei velallinen lahjaa täytettäessä ollut eikä lahjan vuoksi tullut ylivelkaiseksi. Lahjanantajan taloudellinen tilanne arvioitaisiin siis lahjan täyttymisajankohdan mukaan. Niin kuin yleisperusteissa on todettu, erityisesti samassa taloudessa asuvien läheisten osalta voi olla vaikeata osoittaa sitä, milloin lahja on täytetty, esimerkiksi sitä, milloin esineen hallinta on siirtynyt läheiselle. Tämä voi merkitä sitä, että luotettavan selvityksen puuttuessa lahjoitus katsottaisiin täytetyksi silloin, kun ilmoitus lahjoituksesta on tehty tuomioistuimelle, ja velallisen taloudellinen tilanne arvioitaisiin sinä ajankohtana vallinneiden olosuhteiden mukaan.

Milloin ilmoitus on tehty ennen kuin lahja on lahjanlupauslain säännösten mukaisesti täytetty, lasketaan takaisinsaanti-aika 1 momentin mukaan eli siitä, kun lahja on täytetty.

Jos ilmoitusta ei ole tehty, lahjoitus peräytyi lahjanantajan konkurssipesään, vaikka lahjoituksen täyttymisestä olisi kulunut ehkä jo lukuisia vuosia. Jos lahjoituksella ei ole tällöin mitään yhteyttä lahjanantajan konkurssiin, ja lahjan palauttaminen johtaisi kohtuuttomaan lopputulokseen, on palautusvelvollisuutta mahdollista sovitella 22 §:n nojalla.

Ehdotuksessa ei, niin kuin ei konkurssisäännön 46 §:n b kohdassakaan, määritellä sitä, mitä on pidettävä lahjana. Lahjoina voisivat edelleenkin olla peräytettävissä kaikenlaisen omaisuuden, kuten esineiden tai erilaisten oikeuksien vastikkeettomat luovutukset. Myös velan anteeksianto voisi olla lahjoituksena peräytettävissä. Niin ikään voisivat peräytettäväksi tulla velallisen velvoitteita lisäävät vastikkeettomat oikeustoimet.

Pykälän 3 momentin mukaan lahjan tavoin peräytyisi myös kauppa-, vaihto- ja muu sopi-

mus, jos sopijapuolten suoritusten välinen epäsuhte on siinä määrin ilmeinen, että sopimusta on pidettävä osaksi lahjana. Säännös vastaa konkurssisäännön 46 §:n b kohdan säännöstä, mutta on sitä tiukempi siinä, että lahjanluontoisen sopimuksen peräyttäminen olisi mahdollista silloinkin, kun sopimusta ei voida pitää pääasiallisesti lahjanluontoisena. Pelkästään se, että esimerkiksi velallisen luovuttamasta omaisuudesta maksettu vastike on alittanut käyvän hinnan, ei kuitenkaan riittäisi edellytykseksi sopimuksen peräytymiselle, vaan sopijapuolten suoritusten välisen epäsuhteen tulisi olla ilmeinen. Tällainen vaatimus on perusteltu siksi, että takaisinsaanti ei ole mielekäs, mikäli molemminpuolisesta palautusvelvollisuudesta johtuva erotus konkurssipesän hyväksi jäisi kovin pieneksi.

Sitä, milloin suoritusten välistä epäsuhdetta on pidettävä ilmeisenä, ei voida tyhjentävästi määrittellä, vaan se on ratkaistava tapauksittain. Perintö- ja lahjaverolain (378/40) 18 §:n 3 momentin mukaan käyvän hinnan ja vastikkeen välinen ero katsotaan lahjaksi, kun kauppa- tai vaihtosopimuksen ehdoista selviää, että sovittu vastike on enintään kolme neljänestä käyvästä hinnasta. Tämä säännös on yksinomaan vero-oikeudellinen, eikä siinä ilmaistu suhdeluku määrää sitä, milloin sopimusta olisi nyt puheena olevan säännöksen mukaan pidettävä lahjanluontoisena. Silloinkin kun velallisen saama vastike on ollut enemmän kuin kolme neljäsosaa luovutetun omaisuuden käyvästä arvosta, sitoumusten välistä epäsuhdetta saatetaan joissakin tapauksissa pitää ilmeisenä. Mitä suurempi velallisen luovuttaman omaisuuden arvo on, sitä vähäisempää epäsuhdetta omaisuuden ja siitä annetun vastikkeen välillä voitaisiin pitää ilmeisenä.

Sopimuksen lahjanluontoisuus arvioitaisiin pelkästään velallisen ja tämän sopimuskumppanin välisten suoritusten arvoa vertaamalla. Merkitystä ei olisi sillä, onko velallinen mieltänyt sopimuksen lahjanluontoiseksi vai ei. Momentista käy nimenomaisesti ilmi, että ratkaiseva ajankohta sopijapuolten suoritusten välisen suhteen arvioinnille olisi sopimuksen teko hetki, eikä se ajankohta, jona sopimuksen käsittämä lahjoitus olisi lahjaa koskevien säännösten mukaan katsottava täytetyksi. Takaisinsaantiajan alkamisen suhteen olisi sitä vastoin viimeksi mainitulla ajankohdalla ratkaiseva merkitys.

Kauppa ja vaihto mainitaan ehdotetussa 2 momentissa vain esimerkkinä eri tyyppisistä sopimuksista, joiden lahjanluontoisuus saattaa tulla arvioitavaksi. Lainkohdan nojalla voisivat peräytyä muutkin vastikkeelliset sopimukset, esimerkiksi velallisen omaisuudesta tehty vuokrasopimus, kun vuokran määrä on ilmeisessä epäsuhteessa käypään vuokratasoon.

Lahjanluontoinen sopimus peräytyisi pääsäännön mukaan kokonaan. Tämä merkitsisi esimerkiksi velallisen omaisuudesta tehdyn kaupan osalta sitä, että vastaajan olisi palautettava ostamansa omaisuus ja konkurssipesän annettava takaisin velallisen saama vastike. Takaisinsaannin vaikutuksia koskevat säännökset antaisivat kuitenkin mahdollisuuden siihen, että vastaaja velvoitetaan esimerkiksi korvaamaan käyvän hinnan ja kauppahinnan välinen erotus omaisuuden jäädessä vastaajalle. Kaikissa tapauksissahan suoritusten molemminpuolinen palauttaminen ei ole edes mahdollista.

Pykälän nojalla ei voitaisi vaatia sellaisten avustusten ja tavanmukaisten lahjojen peräyttämistä, jotka eivät ole olleet epäsuhteessa velallisen taloudelliseen asemaan. Säännös tästä otettaisiin *4 momenttiin*. Vastaavaa säännöstä ei ole voimassa olevassa laissa, mutta samaan lopputulokseen päädytään sillä, että konkurssisäännön 46 §:n b kohdan mukaan lahjoitus peräytyy vain, jos siitä on tullut velkojille tuntuva vahinko. Aviopuolisoiden välinen lahjoituskielto ei liioin avioliittolain 45 §:n 2 momentissa olevan nimenomaisen säännöksen mukaan koske tavanmukaisia lahjoja, joiden arvo ei ole epäsuhteessa antajan oloihin. Lahjan tavanomaisuuden arvioinnissa merkitystä olisi sekä lahjan tarkoituksella että sen arvolla. Tavanomaisia olisivat esimerkiksi syntymäpäivä- ja muut merkkipäivälahjat, joiden arvo lahjan tarkoitukseen verrattuna on kohtuullinen. Säännöksen mukaan merkitystä olisi kuitenkin myös velallisen taloudellisilla oloilla. Tavanomainenkin lahja olisi peräytettävissä, jos se on ollut epäsuhteessa velallisen taloudelliseen asemaan. Näin olisi esimerkiksi, jos taloudellisissa vaikeuksissa oleva velallinen lahjoittaa puolisolleen merkkipäivälahjaksi arvokkaan esineen.

7 §. Kohtuuttoman etuuden peräytyminen. Pykälään ehdotetaan otettavaksi lahjan peräytymistä täydentävä säännös palkan, palkkion tai siihen rinnastettavan etuuden maksun peräytymisestä. Siltä osin kuin maksu on ilmei-

sessä epäsuhteessa siihen, mitä tehtyyn työhön, siitä saatuun hyötyyn ja muihin olosuhteisiin nähden voidaan pitää kohtuullisena, siihen sovellettaisiin 6 §:n 1 momentin säännöksiä lahjan peräytymisestä. Ehdotetulla säännöksellä on sama tarkoitus kuin konkurssisäännön 46 §:n g kohdalla, mutta se poikkeaa tästä siinä, että se koskisi kaikkien velallisten, niin osakeyhtiöiden kuin myös muiden yhteisöjen ja säätiöiden sekä luonnollisten henkilöiden maksamia palkkoja, palkkioita ja siihen rinnastettavia etuuksia. Peräytettävissä voisi olla myös muulle kuin velallisen läheiselle maksettu palkka, palkkio tai etuus.

Pykälä koskisi kaikkia työstä maksettuja korvauksia siitä riippumatta, onko korvausta nimitetty palkaksi vai ei. Työsuhteesta johtuvien korvausten ohella pykälä koskisi myös esimerkiksi osakeyhtiön hallituksen jäsenille sekä avoimen yhtiön yhtiömiehille maksettuja palkkioita. Säännös soveltuisi myös yritykselle tämän työsuorituksesta maksettuihin vastikkeisiin. Esimerkiksi emoyhtiön tytäryhtiölleen maksama kohtuuttoman suuri konsultointipalkkio saattaisi olla pykälän nojalla peräytettävissä. Palkkaan rinnastettavana etuutena voisi peräytyä esimerkiksi työnantajan suoraan työntekijälle maksama eläke.

Tarkoitus on, että maksetun palkan, palkkion ja siihen rinnastettavan etuuden määrän kohtuullisuutta arvioitaisiin olennaisesti samoin perustein kuin nykyisen etuoikeusasetuksen 4 §:n 1 momentin mukaan arvioidaan sitä, onko työsuhteesta johtuvaa saatavaa pidettävä kohtuullisena korvauksena yhtiön hyväksi tehdystä työstä. Suoritettu työ on ehdotetussa pykälässä mainittu eräänä arvioinnissa huomioon otettavana seikkana. Jos jollekulle on maksettu palkkaa tai palkkiota, vaikka työtä ei ole lainkaan tehty, voidaan tällaista suoritusta pitää lahjana. Kysymyksessä voi mahdollisesti olla jopa valeoikeustoimi.

Kohtuullisena pidettävän palkan, palkkion tai muun siihen rinnastettavan etuuden määrän arviointi edellyttää tapauksittaista kokonais-harkintaa. Joissakin tapauksissa taloudellisissa vaikeuksissakin olevan yrityksen hyväksi tehdystä työstä suoritettu tavallista korkeampi korvaus on voinut olla puolustettavissa. Yritykseen on esimerkiksi saattanut olla tarkoituksenmukaista palkata erityisen kyvykäs ja siten yleensä myös suuripalkkainen johtaja yrityksen pelastamiseksi.

Maksettujen korvausten kohtuullisuus arvioidaisiin niiden ansaitsemishetken mukaan. Kannattavuussyyt ovat tietyllä hetkellä saattaneet puoltaa poikkeuksellisen suurten palkkioiden maksamista vaativista tehtävistä tietyllä toiminta-alueella, esimerkiksi tietyn urakan päättämiseksi sovituissa ajassa, vaikka yrityksen toiminta kokonaisuudessaan onkin myöhemmin osoittautunut kannattamattomaksi. Epäsuhde maksetun ja kohtuullisena pidettävän määrän välillä ei sinänsä vielä riittäisi maksun peräyttämiseen, vaan epäsuhteen olisi oltava ilmeinen.

Lahjan peräytymistä koskevien säännösten soveltaminen palkan, palkkion tai muun siihen rinnastettavan etuuden maksun peräyttämiseen merkitsisi, että velallisen läheiselle suoritettun maksun osalta takaisinsaantiaika olisi kolme vuotta ja muulle suoritettun maksun osalta vuosi. Pidemmän takaisinsaantiajan kuluessa suoritettun maksun peräytymiseltä velallisen läheinen voisi välttyä näyttämällä, että velallinen ei maksaessaan ollut ylivelkainen eikä maksun vuoksi tullut ylivelkaiseksi.

Avioliittolain 64 §:ssä on erityissäännös sitä tapausta varten, että puoliso on avustanut toista puolisoa tämän ansiotoiminnassa ja tahtoo siitä saada korvauksen. Tällöin tämän puolison on näytettävä, että korvauksesta oli sovittu tai että korvausta oli tarkoitettu annettavaksi tai että sen suorittamista työn laatuun ja muihin olosuhteisiin nähden on pidettävä kohtuullisena. Ellei korvauksesta ollut sovittu, kannetta ei 2 momentin mukaan saa nostaa sen jälkeen, kun vuosi on kulunut sen kalenterivuoden päättymisestä, jonka aikana työ suoritettiin. Tällainen korvaus, joka suoritetaan myöhemmin, on lainkohdan mukaan katsottava lahjaksi.

8 §. *Lahjaolettama.* Pääsääntö on, että takaisinsaantia vaativan on näytettävä oikeustoimen peräytymisen edellytykset. Lain 8 §:ään otettaisiin tästä poikkeava todistustaakkasäännös. Se tulisi sovellettavaksi silloin, kun konkurssipesä väittää velallisen ja velallisen läheisen välistä oikeustointa lahjaksi tai lahjan luonteiseksi. Samankaltainen puolisoloiden välistä omaisuuden luovutuksia koskeva todistustaakkasäännös on tässä esityksessä kumottavaksi ehdotetussa avioliittolain 61 §:ssä, jota on selostettu yleisperusteluissa. Kysymys siitä, onko puolisoloiden välistä omaisuuden luovutusta pidettävä lahjana, tulisi vastaisuudessa arvioidavaksi puheena olevan pykälän mukaisesti.

Pykälä voi tulla sovellettavaksi, kun velallinen on luovuttanut läheiselleen omaisuutta tai tehnyt tämän kanssa kauppaa, vaihto- tai muun sopimuksen taikka maksanut tälle palkkaa, palkkiota tai muuta siihen rinnastettavaa etuutta. Jos väitetään, että luovutus on tapahtunut vastikkeetta tai että sopimusta on sitoumusten välisen epäsuhteen perusteella pidettävä ainakin osaksi lahjana taikka että palkan, palkkion tai muun siihen rinnastettavan etuuden maksu on epäsuhteesta siihen, mitä tehtyyn työhön ja muihin olosuhteisiin nähden voidaan pitää kohtuullisena, on pykälän mukaan luovutusta, sopimusta tai maksua pidettävä kokonaan tai osaksi lahjana, jollei muuta saateta todennäköiseksi. Pykälä voi tulla sovellettavaksi myös vaadittaessa lahjan peräytymistä 5 §:n yleissäännöksen nojalla.

Pykälä koskisi ensinnäkin tapauksia, joissa velallinen on luovuttanut läheiselleen esimerkiksi kaupan muodossa omaisuutta, mutta konkurssipesä epäilee, että vastaaja ei todellisuudessa ole suorittanut velalliselle luovutuskirjassa mainittua vastiketta. Toiseksi pykälä koskisi tapauksia, joissa riitaa ei ole siitä, onko ja kuinka paljon vastiketta suoritettu, vaan siitä, vallitseeko velallisen ja velallisen läheisen sitoumusten välillä epäsuhte. Vastaaja voisi joutua saattamaan todennäköiseksi, että hänen velallisen luovuttamasta kiinteistöstä maksamansa kauppahinta on käyvän arvon mukainen. Väitettäessä, että velallisen maksama palkka ylittää kohtuullisen määrän, vastaaja voisi joutua selvittämään tekemänsä työn määrän tai sen, miksi suoritettua palkkaa voidaan pitää kohtuullisena.

Vastaaja voisi kumota pykälässä olevan oletaman saattamalla todennäköiseksi, ettei oikeustoimi ole ollut vastikkeeton tai ettei sitä ole osaksikaan pidettävä lahjana. Se, kuinka vahvaa näyttöä vastaajan on kulloinkin esitettävä, vaihtelee tietenkin tapauksittain. Joissakin tapauksissa hyvin vähäinenkin näyttö voi riittää kumoamaan oletaman ja siirtämään todistustaakan konkurssipesälle.

Pykälässä oleva todistustaakkasäännös koskisi vain sitä tapausta, jossa riitaa on siitä, onko oikeustointa pidettävä lahjana tai lahjan luonteisena, mutta ei kysymystä paremmasta oikeudesta esineeseen.

9 §. Osituksen peräytyminen. Ositus peräytyy nykyisin konkurssisäännön 46 §:n h kohdan 1 kappaleen mukaan, jos velallinen on hänen ja hänen puolisonsa tai tämän perillisten

välisessä osituksessa huomattavassa määrin luopunut oikeudestaan ja jos konkurssin alkamisaikana on kulunut enintään vuosi siitä, kun osituskirja annettiin tuomioistuimeen. Avioliittolain voimassa olevien säännösten mukaan oikeudesta luopumisella osituksessa on tarkoitettu yhtäältä sitä, että velallinen on luovuttanut toiselle puolisolleen enemmän omaisuuttaan kuin hän olisi ollut velvollinen ja toisaalta sitä, että velallinen on luopunut vaatimasta itselleen omaisuutta toiselta puolisolta tasinkona.

Esillä olevaan pykälään ehdotetaan otettavaksi konkurssisäännön 46 §:n h kohdan 1 kappaleen vastaava säännös osituksen peräytymisestä. Ositus peräytyisi, niin kuin nykyisinkin, milloin velallinen on huomattavassa määrin luopunut oikeudestaan osituksessa. Avioliittolain 104 §:ään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, milloin velallisperuolison katsotaan luopuneen oikeudestaan osituksessa sellaisella tavalla, että luopuminen voidaan peräyttää. Niin kuin yleisperusteluissa on selostettu, oikeudesta luopumisena osituksessa pidettäisiin vain sitä, että velallinen on luovuttanut omaisuuttaan enemmän kuin hän olisi ollut velvollinen. Tämä merkitsisi sitä, että jos velallisperuoliso on osituksessa luopunut vaatimasta itselleen tasinkoa, ositusta ei voitaisi tällaisen luopumisen osalta enää peräyttää. Tässä suhteessa ositusta koskevan peräytymissäännöksen käyttäminen supistuisi merkittävästi. Tässä yhteydessä voidaan lisäksi viitata avioliittolain 104 §:ää koskevan säännösehdotuksen perusteluihin.

Osituksen peräytymisen osalta takaisinsantiaika ja vastaajan vastanäyttöoikeus on säännelty samalla tavoin kuin lahjan peräytymistä koskevassa 6 §:ssä. Takaisinsantiaika laskettaisiin edelleen siitä, kun osituskirja on jätetty tuomioistuimeen. Jos osituskirjaa ei ole jätetty määräpäivään mennessä tuomioistuimeen (1 kohta), velkoja loukkaava omaisuuden luovutus voitaisiin peräyttää riippumatta siitä, milloin ositus on toimitettu. Tässä suhteessa ehdotus vastaa voimassa olevaa lakia. Sama on laki, jos osituskirja on annettu tuomioistuimeen myöhemmin kuin vuosi ennen määräpäivää (2 kohta). Jos osituskirja on annettu tuomioistuimeen sanottua aikaisemmin, mutta myöhemmin kuin kolme vuotta ennen määräpäivää, ositus peräytyy niin ikään, jollei näytetä, ettei velallinen ositusta toimitettaessa ollut tai osituksen vuoksi tullut ylivelkaiseksi (3 kohta).

10 §. Velan maksun peräytyminen. Pykälässä on velan maksun peräytymistä koskevat

säännökset. Eräistä velan maksun peräytymiseen läheisesti liittyvistä kysymyksistä, nimitäin vekselin ja shekin maksun, ulosmittauksella saadun maksun, kuittauksen, sekä vakuuden peräytymisestä, olisi säännökset 11—14 §:ssä.

Kun velallinen on tehnyt velkojalle suorituksen käyttäen rahaa, shekkiä tai vastaavaa maksuvälinettä, on yleensä selvää, että kysymys on velan maksusta. Muissa tapauksissa saattaa tulla arvioitavaksi, onko maksun asemesta kysymys esimerkiksi kuittauksesta, vakuuden asettamisesta, kaupasta tai kaupan purkamisesta. Esitys ei aiheuta muutosta siihen, mitä on pidettävä maksuna.

Velan maksu voitaisiin ehdotetun pykälän mukaan peräyttää kolmella eri perusteella: velka on maksettu epätavallisin maksuvälinein, ennenaikaisesti tai määrällä, jota pesän varoihin nähden on pidettävä huomattavana.

Nykyiseen lakiin sisältyy säännös sijaissuorituksiin, epätavallisia maksuvälineitä käyttäen tapahtuneen velan maksun peräyttämistä. Tätä takaisinsaantiperustetta koskevia korkeimman oikeuden ratkaisuja on hyvin paljon. Epätavallisin maksuvälinein tapahtunut erääntyneen velan maksu voidaan voimassa olevan oikeuden mukaan peräyttää vain, jos kysymyksessä on samalla sijaissuoritus, siis jos velkoja on suostunut maksun asemesta ottamaan vastaan muun kuin sellaisen suorituksen, johon velallinen on velvollinen. Tämä on johtanut siihen, että jos velan maksamiseen käytetystä epätavallisesta maksuvälineestä on sovittu jo velkaa otettaessa, erääntyneen velan maksua ei ole voitu peräyttää konkurssisäännön 46 §:n d kohdan nojalla. Ehdotetussa pykälässä ei olisi enää mainintaa sijaissuorituksesta. Kysymys siitä, mikä merkitys annetaan sille, että velallisen suoritus vastaa hänen velkaa ottaessaan antamaa sitoumusta, jäisi oikeuskäytännössä ratkaistavaksi.

Säännönmukaisesti velka maksetaan rahaa, shekkiä tai muuta vastaavaa maksuvälinettä käyttäen velkojalle joko suoraan tai pankin välityksellä. Jos velkasuhteen syntyessä rahassa maksettavaksi sovitun tai edellytetyn velan maksuun on käytetty muuta maksuvälinettä, sitä voidaan yleensä pitää epätavallisena.

Varsin tavallinen tilanne on se, että elinkeinonharjoittaja tai elinkeinotoimintaa harjoittava yhtiö luovuttaa velan maksuksi käyttö- tai vaihto- omaisuuttaan, esimerkiksi tavaraa liikkeen varastosta. Oikeuskäytännössä on tällöin yleensä katsottu, että velka on maksettu epäta-

vallisin maksuvälinein, ja maksu on peräytynyt. Jos sitä vastoin esimerkiksi tavarantoimituksista on sovittu jo velkasuhteen syntyessä ja toimitukset liittyvät velallisen elinkeinotoimintaan, maksu ei yleensä ole peräytynyt. Maksuvälinettä ei yleensä myöskään ole pidetty epätavallisena, jos velallisen ja velkojan välisissä liikesuhteissa on jo kauan käytetty vastaavalaisia suorituksia maksuvälineinä.

Oikeuskäytännössä on jouduttu ottamaan kantaa myös järjestelyihin, joiden seurauksena velkoja on saanut maksun saatavastaan kolmannen välityksellä. Tällaisissa järjestelyissä käytetään yleensä maksuosoitusta, perimisvaltakirjaa tai saamisen siirtoa siten, että sittemmin konkurssiin joutuneen velallisen velallinen suoraan maksaa ensin mainitun velkojalle. Tällaisia menettelyjä on esiintynyt esimerkiksi rakennusurakoiden yhteydessä: pääurakoitsija on ennen konkurssiaan oikeuttanut aliurakoitsijan saamaan pääurakoitsijalta olevasta saatavastaan maksun suoraan rakennuttajalta. Melko runsaasti oikeuskäytäntöä on siitä, milloin näin tapahtunut maksu on rinnastettu velallisen itsensä tekemään rahasuoritukseen, milloin taas on katsottu, että maksu on tapahtunut epätavallisin maksuvälinein.

Ehdotus eroaa nykyisestä maksuvälineiden epätavallisuutta koskevasta takaisinsaantiperusteesta siinä, ettei epätavallisuutta enää arvioitaisi yksinomaan velallisen ammatin kannalta. Huomioon tulisi ottaa käytäntö sekä velallisen että velkojan toimialalla samoin kuin muutkin olosuhteet. Muutoksella lienee vähäinen käytännön merkitys.

Konkurssisäännön 46 §:n d kohdan mukaan velan maksu viimeisten 60 päivän aikana ennen konkurssin alkua peräytyy, jos velka ”ei ollut joutunut maksettavaksi”, siis erääntynyt ennen konkurssin alkua. Ehdotuksen mukaan maksun peräytymisen kannalta ratkaisevaa olisi se, onko velan maksu ollut ennenaikainen. Eräissä tapauksissa erääntyneenkin velan maksua voitaisiin pitää ennenaikaisena. Ratkaisevaa merkitystä ei enää annettaisi muodolliselle erääntymispäivälle, vaan sille, onko maksu suoritettu aikaisemmin kuin asianomaisella alalla ja asianomaisten noudattama käytäntö huomioon ottaen on pidettävä normaalina. Maksun ennenaikaisuutta arvioitaisiin maksun ajankohdan mukaan. Merkitystä ei enää annettaisi sille, olisiko velan maksua pidettävä ennenaikaisena, jos se olisi suoritettu vasta konkurssin alkaessa.

Pääsääntönä olisi, että velka on maksettu ennenaikaisesti vain, jos se on maksettu ennen eräpäivää. Sanottu koskee tapauksia, joissa velan eräpäivä on ennalta kiinteästi määrätty. Käytännössä on tavallista, että velkasopimukseen sisältyy erityinen erääntymislauseke, jonka mukaan velka voidaan irtisanoa erääntymään jonkin tapahtuman, esimerkiksi lyhenyksen tai koron maksun laiminlyönnin taikka velallisen maksukyvyttömyyden vuoksi. Arvioitaessa velan maksun ennenaikaisuutta niissä tapauksissa, joissa velka on irtisanottu velallisen maksukyvyttömyyteen liittyvillä perusteilla, ratkaisevana ei olisi pidettävä sanotun erääntymislausekkeen mukaan määräytyvää, vaan alunperin edellytettyä eräpäivää. Samalla tavoin arvioitaisiin tilannetta, jossa on sovittu tai edellytetty taikka ollut käytäntönä, että velkasuhdetta jatketaan aina esimerkiksi kolme kuukautta kerrallaan, mutta näin ei velallisen heikentyneen taloudellisen tilanteen vuoksi ole menetelty.

Velan, jonka erääntymispäivää ei ole ennalta määrätty, on katsottava erääntyvän, kun velkoja esimerkiksi laskun lähettämällä vaatii suoritusta, vaikka esimerkiksi viivästyskorkoa korkolain 6 §:n mukaan on maksettava vasta kuukauden kuluttua laskun lähettamisestä tai muulla tavalla tapahtuneesta maksun vaatimisesta. Suorituksen vaatimisen vuoksi erääntyneen velan maksua ei siten yleensä voitaisi pitää ennenaikaisena, vaikka maksu olisi suoritettu ennen sitä ajankohtaa, jona viivästyskorko alkaa juosta.

Käytännössä on tavallista, että esimerkiksi tavarantoimittaja (velkoja) laskussa myöntää ostajalle (velalliselle) lyhyehkön maksuajan, jonka kuluessa velka voidaan maksaa korotta tai jonka kuluessa maksaessaan velallinen saa tietyn kassa-alennuksen. Toisinaan taas velkojan lähettämässä laskussa on merkintä eräpäivästä, joka yleensä on enintään kuukauden kuluttua laskun päiväyksestä. Riippumatta siitä, voidaanko laskuun sisältyvät maksuaikaa koskevat merkinnät tulkita niin, että velkoja on yksipuolisella ilmoituksella lykännyt saatavan erääntymistä, on ehdotusta laadittaessa lähdetty siitä, että maksun ei tulisi olla peräytettävissä, vaikka se olisi suoritettu maksun vaatimisen (laskutuksen) jälkeen, mutta ennen laskusta ilmenevää ajankohtaa. Vaikka maksu tällöin muodollisesti voitaisiin katsoa ennenaikaiseksi, sitä olisi pidettävä säännöksessä tarkoitettulla tavalla tavanomaisena. Ennustetta-

vuuden ja selkeyden vuoksi on näet perusteltua, että tavanomaisten laskusaatavien maksamista arvioitaisiin takaisinsaannin kannalta yhdenmukaisesti riippumatta velkojen laskutuskäytännössä esiintyvistä eroavuuksista. Tämä vastannee myös nykyistä oikeuskäytäntöä (KKO 1982 II 129).

Velkojan maksuvaatimuksen perusteella suoritettu maksu voisi kuitenkin olla ennenaikainen, jos on poikettu velallisen ja velkojan kesken noudatetusta käytännöstä. Jos esimerkiksi tavarantoimittajalla on ollut tapana lähettää lasku velalliselle aina pitkäähkön ajan kuluttua toimituksesta ja siten myöntää tilivelalliselle maksuaikaa, ja hän on tästä käytännöstä poiketen vaatinut maksua velallisen maksuvaikeuksien vuoksi tavallista aikaisemmin, tästä syystä erääntyneen velan maksua voitaisiin pitää ennenaikaisena.

Silloinkin, kun velkaa ei ole maksettu epätavallisin maksuvälinein eikä maksu ole ennenaikainen, maksu voisi kuitenkin peräytyä, jos se on suoritettu määrällä, jota pesän varoihin nähden on pidettävä huomattavana. Tämä takaisinsaantiperuste on uusi ja perustuu yhteis-pohjoismaiseen valmisteluun. Säännöksen sisältö vaihtelee jonkin verran eri pohjoismaissa.

Ehdotuksen mukaan ratkaisevaa ei olisi maksun suuruus sinänsä, vaan sen suhde pesän varoihin. Tämä merkitsee sitä, että mitä enemmän pesässä on varoja, sitä suurempi täytyisi maksun olla, jotta se peräytyisi, ja vastaavasti, mitä vähemmän pesässä on varoja, sitä pienempi maksu peräytyisi. Olennaista olisi se, miten maksu on vaikuttanut jako-osuuden kokonaismäärään. Merkitystä ei olisi tällöin sillä, kuinka paljon velkoja on tai kuinka suuret pesän velat ovat. Maksun suuruutta verrattaisiin lakiehdotuksen mukaan pesän varoihin, ei esimerkiksi velallisella maksun suorittamisajankohtana olleisiin varoihin. Tällä on pyritty erityisesti siihen, että takaisinsaantiperusteen olemassaolo voitaisiin helposti todeta. Vertailukohtana olisi yleensä pesäluettelosta ilmenevä pesän varojen määrä. Mahdollista olisi tietenkin esittää näyttöä siitä, että pesän varojen määrä on pesäluettelossa ilmoitettua suurempi tai pienempi.

Säännöksestä ei ilmene, milloin maksua olisi pidettävä huomattavana. Tämän arviointi jääkin viime kädessä oikeuskäytännön varaan. Niin kuin yleisperusteluissa on todettu, periaatteena maksun peräyttämistä koskevassa säännöksessä on, että objektiivisesti arvioiden epä-

normaalina pidettävä, siis tyypillisesti konkurssin vaikutusten kiertämiseksi suoritettu maksu peräytyisi. Kysymys on tällöin siis siitä, milloin kolmen kuukauden aikana välittömästi ennen konkurssia suoritettua maksua voidaan pitää huomiota herättävänä. Todettakoon, että Ruotsissa annetun ennakkoratkaisun mukaan maksua, joka on ollut noin 10 prosenttia pesän varoista, on jo pidetty huomattavana (NJA 1982 s.135). Vaikka maksua pidettäisiinkin pesän varoihin nähden huomattavana, se ei kuitenkaan momentin toisen virkkeen mukaan peräytyisi, jos sitä on pidettävä olosuhteet huomioon ottaen tavanomaisena.

Pykälän toisen virkkeen mukaan velan maksu ei peräytyisi, vaikka velka olisi maksettu epätavallisin maksuvälinein tai ennenaikaisesti taikka määrällä, jota pesän varoihin nähden on pidettävä huomattavana, jos maksua olosuhteet huomioon ottaen on pidettävä tavanomaisena. Vastaavanlainen maksun peräytymistä rajoittava säännös on myös muiden pohjoismaiden laeissa. Konkurssisäännön 46 §:ssä vastaavaa säännöstä ei ole. Niinpä esimerkiksi takaisinsaantiaikana suoritettu ennen konkurssin alkua erääntymättömän velan maksu peräytyy nykyisin poikkeuksetta.

Tavanomaisina voitaisiin yleensä pitää sellaisia maksuja, joiden ei objektiivisesti arvioiden voida olettaa olevan yhteydessä velallisen maksukyvyttömyyteen ja tulevaan konkurssiin. Yksiselitteisesti ei kuitenkaan voida määritellä, milloin maksua voidaan pitää tavanomaisena. Tavanomaisuuden merkitys voi olla erilainen eri takaisinsaantiperusteiden osalta. Esimerkiksi epätavallisten maksuvälineiden käyttöä ja velan maksun tavanomaisuutta arvioitaisiin olennaisesti samoin kriteerein, ja epätavallisin maksuvälinein tapahtunutta maksua voitaneenkin pitää vain harvoin tavanomaisena.

Ennenaikaista velan maksua voitaisiin usein pitää tavanomaisena, jos velka on maksettu vain muutamia päiviä ennen normaalia maksupäivää, eikä velkojan voida objektiivisesti arvioiden katsoa vaikuttaneen ennenaikaiseen maksuun. Näin voi olla esimerkiksi, kun maksu on suoritettu pankkisiirtona tai muulla vastaavalla tavalla ja tällainen menettely on asianomaisella alalla tyypillinen tai sitä on asianomaisten kesken aikaisemmin noudatettu.

Pesän varoihin nähden huomattavalla määrällä tapahtunut velan maksu voisi olla tavanomainen, jos maksu on koskenut juoksevia, toistuvia kuluja, esimerkiksi vuokria, palkkoja

tai veroja. Mutta kuten pohjoismaisessa lainvalmisteluaineistossa ja oikeuskirjallisuudessa on aiheellisesti korostettu, jo pitkään erääntyneinä maksamatta olleiden velkojen suorittamista ei tällöinkään olisi perusteltua pitää tavanomaisena. Onhan todennäköistä, että velkojat ovat saaneet suorituksensa vasta painostettuaan maksuvaikeuksissa ollutta velallistaan.

Velan maksun takaisinsaantiaika ehdotetaan pidennettäväksi nykyisestä 60 päivästä kolmeksi kuukaudeksi. Velallisen läheiselle suoritettu maksu voisi kuitenkin peräytyä, jos maksu on suoritettu myöhemmin kuin kaksi vuotta ennen määräpäivää. Jos maksu on suoritettu aikaisemmin kuin kolme kuukautta ennen määräpäivää, velallisen läheinen voi ehdotuksen mukaan välttää maksun peräytymiseltä näyttämällä, että velallinen ei velan maksaessaan ollut maksukyvytön eikä maksun vuoksi liioin tullut maksukyvyttömäksi.

11 §. Vekselin tai shekin maksun peräytyminen. Vekselin ja shekin maksun peräytymiseen sovellettaisiin velan maksun peräytymistä koskevia säännöksiä. Ehdotuksen 11 §:ään otettaisiin kuitenkin erityiset säännökset sitä tilannetta varten, että vekselivelallinen on vekselin lunastettuaan joutunut konkurssiin. Vastavanlaisia säännöksiä ei sisälly nykyiseen lakiin.

Säilyttääkseen takautumisoikeutensa vekselin maksamisesta toissijaisessa vastuussa olevia vekselin asettajaa ja siirtäjää kohtaan vekselin haltijan on vekselilaissa (242/32) säädettyjen määräaikojen kuluessa esitettävä vekseli maksettavaksi ja protestoitava vekseli maksamatta jättämisen vuoksi (vekselilain 53 §). Vekselin haltija ei liioin voi takautumisoikeuttaan menettämättä eräpäivänä kieltäytyä vastaanottamasta maksua (vekselilain 43 §). Näistä vekselioikeudellisista säännöksistä seuraakin, että vekselin haltija voi joutua kohtuuttomaan tilanteeseen, jos maksukyvytön tai maksukyvyttömäksi tulemaisillaan oleva velallinen eräpäivänä tarjoaa maksua vekselistä. Kieltäytymisen tarjotusta maksusta merkitsee takautumisoikeuden menettämistä muita vekselivelallisia vastaan. Myös maksun vastaan ottaminen merkitsee takautumisoikeuden menettämistä, mutta lisäksi maksu saattaa myöhemmin peräytyä. Maksun peräydyttyä vekselin haltija saattaa olla heikommassa asemassa kuin hän olisi ollut maksukyvyttömän velallisen laiminlyötyä maksun kokonaan. Vekselin haltija kärsii tällöin tappion siltä osin kuin hän olisi voinut saada

maksun joltakulta toissijaiselta vekselivelallisel-
seltä. Ehdotetun pykälän säännöksiin estettäi-
siin vekselin haltijaa joutumasta heikompaan
asemaan kuin jos hän ei olisi saanut maksua.

Pykälän 1 momentissa olisi poikkeus velan
maksun peräytymistä koskevasta säännöksestä.
Vekselin maksu peräytyisi vain siltä osin kuin
maksun saaja olisi voinut kieltäytyä vastaan-
ottamasta maksua menettämättä vekselioikeut-
taan jotakuta toista vastaan, jolta hän olisi
voinut saada suorituksen.

Takaisinsaannilta välttyminen edellyttäisi en-
sinnäkin, että velkojalla ylipääntänsä on ollut
vekseliin perustuva takautumisoikeus jotakuta
vastaan. Toiseksi se edellyttäisi, että velkojalla
ei olisi ollut oikeutta kieltäytyä maksun vast-
taantottamisesta menettämättä tuota takautu-
misoikeuttaan. Niin kuin edellä on esitetty,
vekselin haltija ei yleensä voi kieltäytyä mak-
sun vastaanottamisesta. Vekselilain 40 §:n ni-
menomaisen säännöksen mukaan vekselin hal-
tija ei kuitenkaan ole velvollinen vastaanotta-
maan maksua ennen erääntymispäivää. Yleis-
istä velvoiteoikeudellisista periaatteista seuraa,
ettei hän liioin ole velvollinen vastaanottamaan
maksua epätavallisin maksuvälinein. Velkojan
välttyminen takaisinsaannilta ehdotetussa
säännöksessä tarkoitettussa tapauksessa edellyt-
tää lisäksi, että menetetyllä takautumisoikeu-
della olisi ollut vekselin haltijalle merkitys-
tä, siis että joku vekselin maksamisesta toissi-
jaisessa vastuussa ollut oli maksukykyinen.

Ehdotuksen mukaan myös osittainen takai-
sinsaanti olisi mahdollinen. Jos vekselin haltija
olisi voinut saada esimerkiksi jako-osuutena
toissijaisen vekselivelallisen konkurssissa 25
prosenttia vekselin määrästä, maksusta peräy-
tyisi vain 75 prosenttia. Takaisinsaantia vaati-
van olisi näytettävä, että maksun vastaan otta-
nut vekselin haltija ei olisi voinut saada katetta
vekselin maksamisesta toissijaisessa vastuussa
olleelta.

Ehdotettu 11 § rajoittaisi velan maksun pe-
räytymistä vain 10 §:n, mutta ei 5 §:n yleis-
säännöksen perusteella. Mahdollista olisi siis,
että vekselin maksu voitaisiin peräyttää ehdo-
tuksen 5 §:n nojalla, jos maksulla on pykälässä
tarkoitettulla tavalla sopimattomasti suosittu
velkojaa. Tanskan ja Norjan lakien mukaan
rajoitus on yleinen ja koskee siis myös takai-
sinsaantia yleisen takaisinsaantisäännöksen no-
jalla. Ruotsin laki sitä vastoin vastaa nyt ehdo-
tettua säännöstä.

Ehdotetun pykälän säännöksiä sovellettaisiin
myös shekin maksun peräyttämiseen. Vekseli-
laki ja shekkilaki vastaavat vastuusuhteiden
sääntelyssään läheisesti toisiaan, ja shekkivelal-
listen vastuu toteutetaan samanlaisten takautu-
missäännösten mukaan kuin vekselivelallisten
vastuu. Käytännössä pykälällä olisi kuitenkin
huomattavasti suurempi merkitys vekselivelka-
suhteissa.

Ehdotetun lain 21 §:n 1 momentissa olisi
säännös kolmannen henkilön korvausvelvolli-
suudesta niitä tapauksia varten, joissa maksu
ei 1 momentin mukaan peräytyisi. Viittaus
21 §:n 1 momenttiin otettaisiin 2 momenttiin.

12 §. *Ulosmittauksella saadun maksun pe-
räytyminen.* Konkurssisäännön 46 §:n f koh-
dan mukaan kolmekymmentä päivää ennen
konkurssin alkua ulosmitattu velallisen kiinteä
tai irtain omaisuus, johon velkojalla ei ole
ollut panttioikeutta, peräytyy konkurssipesään.
Jos omaisuus on ehditty myydä, omaisuuden
myynnistä saatu hinta peräytyy konkurssipe-
sään, mikäli se on vielä ulosottomiehen hallus-
sa.

Konkurssisäännön 10 §:n 2 momentin sään-
nökset konkurssin vaikutuksesta ulosmittauk-
seen liittyvät läheisesti konkurssisäännön
46 §:n f kohdan säännöksiin. Periaatteena on,
että konkurssilla on ulosmittauksen katkaiseva
vaikutus. Konkurssin alkamisen jälkeen kon-
kurssipesään kuuluvaa omaisuutta ei saa ulos-
mitata. Ulosottomiehen on keskeytettävä en-
nen konkurssia aloitettu ulosmittaus. Jos kiin-
teän omaisuuden, aluksen, aluksessa olevan
tavarain tai ilma-aluksen huutokauppa on jo
kuulutettu, omaisuus saadaan konkurssista
huolimatta myydä. Se, mitä myyntihinnasta
jää jäljelle ulosmittauskulujen ja muiden ulos-
haettua saamista paremmalla etuoikeudella
maksettavien saamisten tultua siitä erotetuiksi,
on luovutettava konkurssipesälle. Konkurssi-
säännön 10 §:n 3 momentissa mainitusta saa-
misesta, kuten saamisesta, josta kiinteistö on
panttina, voidaan konkurssin estämättä toimit-
taa ulosmittaus.

Käytännössä edellä mainittuja säännöksiä
tulkittaessa etusija on annettu konkurssisään-
nön 10 §:n säännöksille. Silloinkin, kun ulos-
mittaus on toimitettu ennen konkurssisäännön
46 §:n f kohdassa mainittua takaisinsaantiai-
kaa, mutta ulosmittauksesta kertyneitä varoja
ei ole ehditty toimittaa ulosmittausvelkojalle
ennen konkurssin alkua, ne on tilitettävä kon-
kurssipesälle. Viimeksi mainitun lainkohdan

itsenäinen merkitys on siksi vähäinen. Siitä vain saadaan tukea sille oikeuskäytännössä omaksutulle kannalle, että jos ulosmittauksesta kertyneet varat on ennen konkurssin alkamista tilitetty velkojalle, tätä suoritusta ei voida peräyttää konkurssipesään.

Lakiehdotuksen 12 § poikkeaa edellä selostetusta konkurssisäännön 46 §:n f kohdasta siinä, että sen nojalla voitaisiin peräyttää velkojan ulosmittauksella saama maksu. Kysymys on siis maksun, ei ulosmittauksen peräytymisestä. Konkurssin vaikutusta ulosmittauksen pysyvyyteen sääntelisivät edelleen konkurssisäännön 10 §:n säännökset. Se, miten ulosottomiehen on meneteltävä silloin, kun varoja ei konkurssin alkaessa ole toimitettu velkojalle, määräytyisi myös edelleen konkurssisäännön 10 ja 45 §:stä ilmenevien periaatteiden mukaisesti.

Säännöstä valmisteltaessa on jouduttu harkitsemaan kumpi toimenpide, ulosottohakemuksen tekeminen vai ulosmittauksen toimittaminen, olisi ratkaisevaa säännöksen soveltamisen kannalta. Säännöksen laatimista sellaiseksi, että velkojan ulosmittauksella saama maksu peräytyisi, jos ulosottoa olisi haettu takaisinsaantiajan kuluessa, puoltaisi jossain määrin se, että ulosoton hakemisen ja ulosmittauksen toimittamisen välinen aika saattaa joskus venyä pitkäksi. Velkojahan ei juuri voi vaikuttaa ulosmittauksen toimittamisajankohtaan. Ulosottovelkojan kannalta voi siten vaikuttaa kohutuuttomalta, jos hänelle tilitetty maksu olisi peräytettävissä ulosmittauksen viipymisen vuoksi. Säännös olikin tässä muodossa siinä työryhmän ehdotuksessa, josta pyydettiin lausunnot. Lausunnonantajat eivät juuri kiinnittäneet huomiota tähän kysymykseen. Toisaalta on havaittu syitä, joiden perusteella ulosmittauksen toimittamishetken tulisi olla ratkaiseva. Ensiksikin kysymys on juuri sen maksun peräyttämisestä, joka on saatu ulosmittauksen avulla. Toiseksi voidaan huomauttaa, että ulosmittauksen toimittamishetki määrää velkojan suojan etuoikeusasetuksen 8 §:n 1 momentin mukaan. Lisäksi voidaan viitata siihen yllä mainittuun seikkaan, että ulosottohakemuksen ja ulosmittauksen välinen aika saattaa olla varsin pitkä. Ei olisi oikeuspoliittisesti perusteltua, että ulosottohakemuksen tehnyt velkoja voisi huomattavastikin myöhemmin — velallisen ollessa jo lähellä konkurssia ja syvässä maksukyvyttömyyden tilassa — ulosmittauksen avulla saada velalliselta peräytymättömän

suorituksen. Mainituilla perusteilla on päädytty ehdottamaan säännöstä, jonka mukaan velkojan ulosmittauksesta saama maksu peräytyy, jos ulosmittaus on toimitettu myöhemmin kuin kolme kuukautta ennen määräpäivää. Takaisinsaantiaika on sama kuin 10 §:n mukaan velan maksun osalta. Jos ulosmittausvelkoja on sanottuna aikana toimitetun ulosmittauksen johdosta saanut maksun, maksu peräytyisi riippumatta siitä, olisiko velallisen vapaaehtoisesti suorittama maksu peräytynyt 10 §:n mukaan. Merkitystä ei ole siten sillä, oliko maksu pesän varoihin nähden huomattava tai voidaanko sitä olosuhteet huomioon ottaen pitää tavanomaisena.

Pykälän 1 momentin toisessa virkkeessä on säännös velallisen läheisen hyväksi toimitetusta ulosmittauksesta. Takaisinsaantiaika olisi kaksi vuotta, ja velallisen läheinen voisi välttyä takaisinsaannilta näyttämällä, että velallinen ei ulosmittausta toimitettaessa ollut maksukyvytön eikä ulosmittauksen vuoksi tullut maksukyvyttömäksi.

Takaisinsaantisäännösten yhteispohjoismaisessa valmistelussa todettiin, ettei läheisiä koskevaan kahden vuoden takaisinsaantiaikaan ole yhtä painavia perusteita ulosmittauksen yhteydessä kuin esimerkiksi lahjan tai epätavallisin maksuvälinein tapahtuneen maksun peräyttämisessä, koska ulosmittaus saa säännön mukaisesti siinä määrin julkisuutta, ettei väärinkäytöksiä ole pelättävissä. Suomen edustajat katsoivatkin, ettei erityinen pitempi takaisinsaantiaika läheisiä varten olisi tarpeen. Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa on kuitenkin päädytty siihen, että läheisiä varten on oltava pidempi takaisinsaantiaika. Tämän ratkaisun puolesta on esitetty, ettei ole syytä poiketa pantin tai muun vakuuden takaisinsaannin sääntelystä ja että toisistaan poikkeavat takaisinsaantiajat saattavat johtaa epätydyttävään tilanteeseen. Tästä syystä myös tässä esityksessä on tultu samalle kannalle kuin muissa pohjoismaissa.

Lapselle tai puolisolle tulevan elatusavun ulosmittauksen osalta olisi 2 momentissa erityissäännös, jota on pidetty tarpeellisena elatusapuvelan poikkeuksellisen luonteen vuoksi. Sosiaaliset syyt puhuvat sen puolesta, että velkojan elatukseen tarkoitettuihin, ulosmittauksella saatuihin maksuihin ei suhtauduta yhtä ankarasti kuin muihin ulosmittauksella perittyihin maksuihin. Lisäksi elatusavun maksamatta jääminen voi johtua elatusvelvollisen ja

velkojan välisistä henkilökohtaisista, eikä niinkään velallisen maksukykyyn liittyvistä syistä. Ulosmittauksella saatu maksu peräytyisikin ehdotuksen mukaan vain siltä osin kuin lasta tai puolisoa on sopimattomasti suosittu. Ehdotus vastaa tältä osin Norjan ja Tanskan lakia. Ruotsissa ei muitakaan takaisinsaantisäännöksiä voida soveltaa erääntyneeseen elatusapuvelkaan, jollei elatusapuun oikeutettua ole sopimattomalla tavalla suosittu.

Sopimatonta suosimista 2 momentin mukaan voisi olla esimerkiksi suuren kertamaksuna suoritettun elatusavun ulosmittaus samanlaisesti, kun muut erääntyneet velat ovat jääneet maksamatta. Merkitystä ei olisi sillä, onko velallinen myötävaikuttanut ulosmittaukseen.

Nykyisen konkurssisäännön 46 §:n f kohdan mukaan ulosmitattu omaisuus ei peräydy, jos ulosmittausvelkojalla on ollut siihen panttioikeus. Vaikka ehdotettuun 12 §:ään vastaavaa rajoitusta ei sisällykään, ei sellaisen panttivelkojan asema kuitenkaan muuttuisi, jonka saamisen suorittamiseksi on ennen konkurssin alkua kohdistettu ulosmittaus velallisen omistamaan panttioikeuden alaiseen omaisuuteen. Siltä osin kuin pantti vastaa saatavan arvoa, ei muille velkojille aiheudu maksusta vahinkoa eikä takaisinsaanti ole siten mahdollista.

Etuoikeusasetuksen 8 §:n 1 momentin mukaan on velkojalla, jonka saamisesta irtainta omaisuutta on ulosmitattu, etuoikeus maksun saantiin ulosmitatusta omaisuudesta. Saman pykälän 2 momentin mukaan irtaimen omaisuuden ulosmittaus ei kuitenkaan tuota etuoikeutta, jos konkurssi seuraa kuukauden kuluessa ulosmittauksen jälkeen tehdystä hakemuksesta. Tätä 2 momenttia ehdotetaan tässä esityksessä muutettavaksi siten, että ulosmittaus ei tuota etuoikeutta, jos sitä seuraa konkurssi ja maksu, jonka velkoja saisi ulosmittauksella, voitaisiin takaisinsaantisäännösten nojalla peräyttää.

13 §. Kuittauksen peräytyminen. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännökset ennen konkurssia toteutetun kuittauksen peräyttämiseksi. Konkurssisäännössä vastaavia säännöksiä ei ole, ja oikeustieteellisessä kirjallisuudessa onkin keskusteltu siitä, voidaanko kuittaus peräyttää soveltaen analogisesti konkurssisäännön 46 §:ssä olevia takaisinsaantisäännöksiä. Tietyissä tilanteissa kuittaus voidaan tehdä tehottomaksi peräyttämällä se oikeustoimi, jolla kuittaustilanne on aikaansaatu.

Ehdotuksen mukaan kuittaus voitaisiin peräyttää siten kuin maksun peräytymisestä on säädetty, jos velkoja ei olisi ollut oikeutettu kuittaamaan saatavaansa konkurssissa. Niin kuin yleisperusteluista ilmenee, kuittaus konkurssissa tulisi olemaan edelleenkin sallittu eräin rajoituksin. Jos velkojalla olisi ollut oikeus kuittaukseen konkurssissa, ei ennen konkurssia toteutettua kuittausta voitaisi ehdotetun pykälän nojalla peräyttää. Peräyttäminen hän ei olisi mielekästä, jos velkoja voisi konkurssissa toteuttaa kuittauksen. On muun muassa huomattava, että jos kuittauksella on aikaansaatu velan lakkaaminen ennenaikaisesti tai jos velka on kuitattu huomattavalla määrällä, ei takaisinsaanti vielä sen takia tule mahdolliseksi, koska nämä seikat eivät estä kuittausta konkurssissa. Käytännössä kuittauksen peräytyminen tulisi kysymykseen lähinnä silloin, kun velkojalla ei olisi ollut oikeutta kuittaukseen konkurssisäännön 33 §:ssä olevien erityisten kuittauskieltojen vuoksi.

Nykyisin konkurssisäännön 33 §:n 2 momentissa olevia erityisiä kuittauskieltoja ehdotetaan tässä esityksessä laajennettaviksi. Samoin konkurssisäännön 26 §:ään ehdotetaan otettavaksi säännökset siitä, ettei kohtuuttoman suurta palkka- tai muuta vastaavaa saatavaa voida käyttää kuittaukseen.

Kuittaukseen ei voitaisi konkurssissa käyttää ensinnäkään konkurssisäännön 33 §:n muutettavaksi ehdotetussa 2 momentissa säädetyin edellytyksin velalliselta olevaa saatavaa, jonka velalliselle itse velkaa oleva on hankkinut kolmannelta henkilöltä. Toiseksi kuittaus ei olisi mainitun pykälän uuden 3 momentin mukaan mahdollista, kun velkoja, jolla on saatava velalliselta, turvataksaan saatavansa itse sitoutuu tälle maksuun sanotussa lainkohdassa tarkoitetuissa olosuhteissa.

Jos kuittaus on edellä tarkoitetuissa tapauksissa toteutettu ennen konkurssia, kuittaus voitaisiin peräyttää, jos velkojan saatava on katsottava suoritettuna epätavallisin maksuvälinein, ennenaikaisesti tai pesän varoihin nähden huomattavalla määrällä. Useimmissa tapauksissa peräytymisen perusteena olisi velan maksu epätavallisin maksuvälinein. Esimerkiksi velalliselta olevan saamisen siirtämistä kolmannelle voitaneen pitää epätavallisena maksuvälineenä ainakin silloin, kun velallinen on myötävaikuttanut saamisen siirtoon. Myös milloin velkoja sitoutuu velalliselle maksuun, esimerkiksi ostaa

tältä velaksi osan tavaravarastosta, on tyypillisesti kysymys epätavallisesta maksuvälineestä.

Kuittauksen peräyttämiseksi noudatettaisiin maksun peräyttämistä koskevia takaisinsaanti-aikoja. Ratkaisevaa olisi kuittauksen toimittamisajankohta. Milloin kuittaus on toimitettu myöhemmin kuin kolme kuukautta ennen määräpäivää, kuittaus peräytyisi edellä mainitun edellytyksin riippumatta esimerkiksi siitä, oliko velkoja velallisen läheinen ja oliko hän vilpittömässä mielessä. Milloin kuittaus on toimitettu edellä sanottua ajankohtaa aikaisemmin, olisi kuittauksen peräytymisen kannalta merkitystä ensinnäkin sillä, millä perusteella kuittaus konkurssissa ei olisi sallittu. Jos tämä johtuu siitä konkurssisäännön 33 §:n 2 momentissa mainitusta syystä, että velkojalla oli perusteltua aihetta olettaa velallinen maksukyvyttömäksi, kuittaus voitaisiin peräyttää 13 §:n nojalla vain, jos velkojana on velallisen läheinen ja tällöinkin edellyttäen, että kuittaus on toimitettu myöhemmin kuin kaksi vuotta ennen määräpäivää. Jos mainitunlaisessa tapauksessa on näytetty, että kuittaus konkurssissa ei olisi mahdollinen sen vuoksi, että velkojalla on ollut perusteltua aihetta olettaa velallinen maksukyvyttömäksi, merkitsee tämä samalla sitä, ettei velkoja voi turvautua vastanäyttömahdollisuuteen ja siten välttyä kuittauksen peräyttämiseltä.

Velkojan sitouduttua velalliselle maksuun sellaisissa olosuhteissa, että tämä menettely on rinnastettavissa velallisen suorittamaan velan maksuun, ei konkurssisäännön 33 §:n 3 momentin mukaan kuittaus olisi sallittu siltä osin kuin tällainen maksu olisi voitu peräyttää konkurssipesään. Arvioitaessa sitä, olisiko kuittaus konkurssissa sanotun lainkohdan mukaan ollut mahdollinen, jouduttaisiin kantaa ottamaan myös maksun peräytymistä koskeviin edellytyksiin. Jos tämän harkinnan perusteella katsotaan, että kuittaus konkurssissa ei olisi ollut sallittu esimerkiksi sen vuoksi, että menettely on rinnastettavissa epätavallisiin maksuvälinein tapahtuneeseen peräytettävissä olevaan velan maksuun, merkitsisi tämä yleensä sitä, että kuittaus myös voidaan peräyttää. Jos velkojana on velallisen läheinen, sovelletaan tällöin pitempiä takaisinsaanti-aikoja yhtäältä arvioitaessa sitä, olisiko kuittaus konkurssissa ollut mahdollinen ja toisaalta sitä, olisiko pidempänä takaisinsaanti-ajana toteutettu kuittaus peräytettävissä.

Kuittaus voitaisiin peräyttää myös 5 §:n yleissäännöksen nojalla. Tämän pykälän soveltaminen saattaisi tulla kysymykseen esimerkiksi konkurssisäännön 33 §:n 2 momentin viimeisessä virkkeessä tarkoitetuissa tapauksissa, joissa velkojalla on ollut perusteltua aihetta olettaa velallinen maksukyvyttömäksi. Sanotun pykälän 3 momentissa tarkoitettussa tilanteessa olisi tämän lain 5 §:llä merkitystä myös arvioitaessa sitä, olisiko kuittaus ollut konkurssissa sallittu.

Velan maksun peräyttämistä koskevien 10 §:ssä olevien säännösten soveltaminen merkitsisi toisaalta, että kuittaus ei peräytyisi, jos kuittauksella aikaansaataisiin velan maksua on olosuhteet huomioon ottaen pidettävä tavanomaisena. Kuittaus voisi jäädä siten peräyttämättä esimerkiksi, jos vastaavalla tavalla on menetetty jo pitemmän aikaa velallisen ja velkojan välisissä liikesuhteissa.

Milloin velkoja on käyttänyt kuittaukseen konkurssisäännön 26 §:ssä tarkoitettua palkkainta muuta vastaavaa saatavaa, sovellettavaksi tulisivat 7 §:n säännökset. Tällöin takaisinsaanti-ajakin on pitempi.

Kuittauksen peräytyessä peräytyisi kuittaus, mutta ei se oikeustoimi, jolla kuittauksilanne on syntynyt. Milloin velkoja on velkaantunut velalliselle synnyttääkseen kuittauksilanteen, on hänen kuittauksen peräytyessä tyydyttävä konkurssissa jako-osaansa, ja konkurssipesällä on vastaavasti hänen sitoumuksensa perusteella velkojaan kohdistuva saaminen.

14 §. Vakuuden peräytyminen. Pykälässä on säännökset pantin ja muun vakuuden peräytymisestä ja ne vastaisivat olennaisesti konkurssisäännön 46 §:n e kohdan säännöksiä. Niin kuin yleisperusteluissa on esitetty, konkurssisäännön 46 §:n k kohtaa vastaavia erityissäännöksiä ennen konkurssin alkua vahvistetun kiinnityksen tehottomuudesta ei enää ehdoteta otettavaksi lakiin.

Ehdotetulla sääntelyllä haluttaisiin — samoin kuin voimassa olevilla panttauksen peräytymistä koskevilla säännöksillä — estää se, että velallinen voisi suosia tiettyä velkojaa toisten velkojen kustannuksella asettamalla vakuuksia vanhoista veloista. Vakuuden antaminen vanhasta velasta on rinnastettavissa velan maksuun, koska velallinen ei tällöin vakuuden antaessaan saa vakuudesta minkäänlaista vastiketta. Juuri viimeksi mainittuihin tilanteisiin ehdotetulla sääntelyllä halutaan puuttua.

Pykälän mukaan peräytyisi velallisen myöhemmin kuin kolme kuukautta ennen määräpäivää velastaan luovuttama pantti tai asettama muu vakuus, jos vakuudesta ei ollut sovittu velan syntyessä tai jos pantin hallintaa ei ollut luovutettu tai muita vakuusoikeuden syntymisen vaatimia toimia tehty ilman aiheutonta viivytystä velan syntymisen jälkeen. Pykälä koskisi — niin kuin konkurssisäännön 46 §:n e kohtakin — vain velallisen omasta velastaan antamaa vakuutta. Velallisen kolmannen henkilön velasta antaman vakuuden peräyttäminen voisi tulla arvioitavaksi lähinnä lahjan peräytymistä koskevien säännösten perusteella.

Ehdotetun pykälän nojalla voitaisiin peräyttää kaikenlaiset vakuudet, kuten käteispannit, kiinnitysperusteiset panttioikeudet ja omistuksenpidätys ehdot. Suoraan lakiin perustuvia eli legaalisia pantti- ja pidätys oikeuksia, kuten käsityöläisen pidätys oikeutta, pykälä ei sitä vastoin koskisi. Sanotuilta osin säännös vastannee voimassa olevaa oikeutta, vaikka konkurssisäännön 46 §:n e kohdassa puhutaan vain panttauksen peräytymisestä.

Takaisinsaanti aikana luovutettu vakuus peräytyisi kahdessa eri tapauksessa. Näin kävisi ensiksikin silloin, kun vakuudesta ei ollut sovittu velkojan kanssa viimeistään velan syntyessä. Periaatteeltaan tämä vanhasta velasta otetun vakuuden peräyttämisen mahdollistava säännösehdotus vastaa konkurssisäännön 46 §:n e kohtaa. Toiseksi vakuus peräytyisi, jos pantin hallintaa ei ollut luovutettu tai muita vakuusoikeuden syntymisen vaatimia toimia tehty ilman aiheutonta viivytystä velan syntymisen jälkeen. Tällaista perustetta ei ole nykyisessä laissa ja säännös laajentaisikin mahdollisuuksia takaisinsaantiin.

Vakuus peräytyisi siis sekä silloin, kun velkoja ei viimeistään lainasumman velalliselle luovuttaessaan tai velan muuten syntyessä ole sopinut velallisen kanssa vakuudesta, vaan on vaatinut sen vasta myöhemmin, että silloin, kun vakuudesta on tosin tällöin sovittu, mutta syystä tai toisesta vakuusoikeus ei kuitenkaan ole syntynyt ilman aiheutonta viivytystä velan syntymisen jälkeen. Edellä kuvatun kaltaiset tilanteet viittaavat siihen, että vakuus ei tosiasiallisesti ole ollut velan syntymisen edellytyksenä ja että vakuus on annettu vasta velallisen maksuvaikeuksien ilmettyä.

Tätä lakia sovellettaessa velan katsottaisiin syntyvän, kun velkoja luovuttaa lainasumman velalliselle. Vaikka lainasitoumus ja velkakirja-

kin olisi tehty aikaisemmin, lainan takaisinmaksuvelvollisuus syntyy tietenkin vain sillä edellytyksellä, että velallinen saa lainavarat itselleen. Tätä ajankohtaa olisi näin ollen pidettävä ratkaisevana. Vastaavasti luottokaupassa velan olisi katsottava syntyvän, kun kaupan kohde luovutetaan velallisen hallintaan, vaikka kauppasopimus olisi tehty jo aikaisemmin. On huomattava, että irtaimen tavarankaupassa myyjä on suojattu ostajan velkojia kohtaan ainakin niin kauan kuin tavaraa ei ole luovutettu ostajan hallintaan. Kauppalain (355/87) 11 luvun säännösten nojalla myyjällä on ostajan ennakoidun sopimusrikkomuksen perusteella oikeus muun muassa keskeyttää sopimuksen täyttäminen ja pidättäytyä suorituksesta tai estää tavarantoimittajan vastapuolen hallintaan (61 §). Tähänkin nähden on pidetty perusteltuna katsoa velan syntyvän takaisinsaantisäännöksiä sovellettaessa vasta kaupan kohteen hallinnan luovutushetkellä. Jos myyjä on siten luottokaupassa kauppalain 61 §:n 4 momentissa tarkoitettussa tilanteessa toimittanut ostajalle tavarantoimittajan vasta tämän asetettua sopimuksen täyttämisestä vakuuden, josta alunperin kauppaa tehtäessä ei oltu sovittu, ei vakuutta tällöin katsottaisi annetuksi vanhasta velasta.

Velan uudistaminen ei merkitse velan syntymistä pykälässä tarkoitettussa merkityksessä. Myöskään muut velkasuhteeseen liittyvät uudelleenjärjestelyt, kuten se, että tilivelkasuhteen velkasaldosta tehdään velkakirja tai että velkasuhteen ehtoja muutetaan esimerkiksi uudesta lyhennyssuunnitelmasta sopimalla, ei merkitse uuden velan syntymistä. Uuden velan syntymistä ei merkitse myöskään velkojanvaih-dos. Jos siten velkasuhteen ehtoja edellä tarkoitetuilla tavoin muutettaessa tai velkojanvaih-doksen yhteydessä on luvattu vakuus, se olisi ehdotetun pykälän nojalla peräytettävissä. Jos sitä vastoin lainan määrää velkasuhteen uudelleenjärjestelyn yhteydessä nostetaan, lainan lisäyksen määrällä syntyy uutta velkaa, ja lainan määrää nostettaessa luvattu vakuus olisi hyväksyttävissä siltä osin kuin vakuus on tarpeen lainan lisäystä vastaavan velkamäärän maksamisen turvaamiseksi. Tilivelkasuhteissa ja muissa kesto velkasuhteissa velkaa syntyy useissa erissä, ja tilillepanojen tai tavaratoimitusten vuoksi velkasaldon suuruus vaihtelee jatkuvasti. Viimeistään kunkin velkaerän syntymiseen mennessä luvattu vakuus ei peräytyisi.

Ehdotetussa pykälässä tarkoitettujen esinevakuusoikeuksien syntymisajankohdan määräisivät yleiset esineoikeudelliset periaatteet. Niiden mukaan vakuus on katsottava annetuksi silloin, kun asianomaiselle vakuustyyppille ominainen erityinen etuoikeus syntyy.

Panttioikeus irtaimen omaisuuteen perustetaan pääsääntöisesti luovuttamalla panttiesine panttaustarkoituksessa velkojan eli pantinsaajan haltuun. Panttioikeus syntyy hallinnan luovutuksella, jos turvattava saamisoikeus on jo olemassa. Kolmannen henkilön hallussa olevan irtaimen esineen ja arvopaperin panttaus voidaan suorittaa panttaussilmoituksin tosiasiallisia ulkonaisia hallintasuhteita muuttamatta. Tällöin vakuusoikeus syntyy, kun pantinomistaja on vapaamuotoisesti ilmoittanut panttauksesta kolmannelle tai kun velkoja on esittänyt tälle pantinomistajan kirjallisen panttaustodistuksen. Tietynlaiseen irtaimen omaisuuteen voidaan vahvistaa kiinnitys. Kiinnityskelpoista irtainta omaisuutta ei yleensä voida luovuttaa käteispanniksi. Irtaimistollista kiinnitystä koskevia säännöksiä on muun muassa autokiinnityslaisissa (810/72), kiinnityksestä ilma-aluksiin annetussa laissa (211/28), alusrekisterilaisissa (211/27) ja yrityskiinnityslaisissa (634/84). Vakuusoikeus syntyy näissä tapauksissa olennaisesti samalla tavoin kuin kiinteistökiinnityksissä. Myös eräät immateriaalioikeudet, kuten patentti-, tavaramerkki- ja mallioikeudet voidaan pantata panttausrekisteröinnein.

Panttioikeus kiinteään omaisuuteen syntyy tavallisesti kirjaamismenettelyllä siinä järjestyksessä kuin kiinnityksestä kiinteään omaisuuteen annetussa asetuksessa on säädetty. Panttioikeuden syntyminen edellyttää muun muassa kiinnitetyn velkakirjan luovuttamista velkojan haltuun. Panttioikeus ei kuitenkaan välttämättä synny juuri velkakirjan luovuttamisella, vaan sen syntyhetki riippuu panttivakuuden järjestämisessä valituista käytännön menettelytavoista. Jos velkoja ei vielä ole luovuttanut velalliselle luottovaluuttaa, panttioikeus ei ole syntynyt, vaikka kiinnitys olisi vahvistettu, panttaussopimus syntynyt ja kiinnitetty velkakirja jo luovutettu velkojalle. Panttioikeus syntyy tällöin samanaikaisesti velkasuhteen kanssa eli sillä hetkellä, kun velkoja antaa luottovalutan. Mutta jos luottovaluutta on annettu jo aikaisemmin, panttioikeus syntyy vasta jossain vaiheessa velan syntymisen jälkeen. Tilanne voi olla sellainen, että luottoneuvottelut on käyty, panttaussopimus syntynyt ja velallinen luovut-

tanut kiinnityssuostumuksella varustetun haltijavelkakirjan luoton jo antaneen velkojan haltuun kiinnityksen hakemista varten. Tällöin panttioikeus syntyy kiinnityksen vahvistamis-päätöksellä. Jos viimeksi mainitussa esimerkissä kiinnityksen hakijana olisi velallinen, panttioikeus syntyisi vasta kiinnitetyn velkakirjan luovuttamisella velkojalle.

Kaikissa edellä tarkoitetuissa tilanteissa, joissa vakuusoikeus syntyy velkasuhdetta myöhemmin, velallisen tai velkojan olisi mahdollisimman pian huolehdittava vakuusoikeuden perustamiseksi tarpeellisista toimituksista, kuten kiinnityksen hakemisesta tai kiinnitetyn velkakirjan luovuttamisesta velkojalle. Ehdotetun pykälän mukaan vakuusoikeus olisi näet peräytettävissä, ellei sen perustamisen vaatimia toimia ole tehty ilman aiheetonta viivytystä velan syntymisen jälkeen. Tällaisen säännöksen sisällyttämistä lakiin on pidetty perusteltuna etenkin siksi, että vakuusoikeuksille ominainen julkisuus saataisiin syntymään mahdollisimman pian velanoton ja vakuusjärjestelyistä sopimisen jälkeen. Mainittakoon, että muiden pohjoismaiden voimassa oleviin konkurssilakeihin sisältyy samankaltainen säännös. Ruotsin konkurssilain mukaan vakuusoikeuden syntymiseksi tarpeelliset toimet on tehtävä viivytyksettä ("utan dröjsmål") velkasuhteen syntymisen jälkeen; jos kysymys on kirjaamista edellyttävästä vakuusoikeudesta, viivytyksen katsotaan olevan olemassa, jos kirjaamista ei ole haettu viimeistään ensimmäisenä mahdollisena päivänä kaksi viikkoa velan syntymisen jälkeen. Tätä säännöstä on Ruotsin oikeuskäytännössä tulkittu varsin tiukasti. Niinpä esimerkiksi viivyttelyä kiinnityshakemuksen tekemisessä ei sillä perusteella, ettei kaikkia kiinnityksen vahvistamiseksi tarpeellisia asiakirjoja ole valmiiksi hankittu, ole pidetty hyväksyttävänä. On edellytetty, että hakemus on tehtävä, vaikkei siihen voida suostua ennen sen täydentämistä (NJA 1980 s. 530). Meillä ei valmistelussa ole pidetty tarkoituksenmukaisena ehdottaa mitään määräaika, jonka kuluessa vakuusoikeus olisi velan syntymisen jälkeen ehdottomasti perustettava, vaan ehdotus sisältää tältä osin myös Tanskan ja Norjan laeissa käytetyn joustavamman ilmaisun "ilman aiheetonta viivytystä". Aiheettoman viivytyksen olemassaolo ratkaistaisiin tapauksittain vakuustyyppi, vaikiintuneet menettelytavat ja kulloinkin vallitsevat olosuhteet huomioon ottaen. Esimerkiksi käteispanntauksessa on jo nyt yleinen käytäntö,

että pantti annetaan pantinsaajan haltuun viimeistään velan syntyessä. Siten vasta tätä myöhemmin annettu käteispankki olisi ehdotetun pykälän nojalla yleensä peräytettävissä, jollei velkoja näytä, että viivyttelyyn on ollut hyväksyttävä syy. Toisaalta kirjausta edellyttävien vakuusoikeuksien kohdalla tarpeellisen asiakirja-aineiston hankkimisesta ehkä aiheutuva lyhytaikainen tavanomainen viive ei vielä oikeutaisi vakuusoikeuden peräyttämiseen.

Vakuuden osalta takaisinsaanti-aika olisi sama kuin velan maksun osalta, kolme kuukautta. Kahden vuoden pituista takaisinsaanti-aikaa sovellettaisiin, kun vakuus on annettu velallisen läheiselle. Velallisen läheisellä olisi niin ikään samanlainen vastanäyttöoikeus kuin velan maksun peräyttämistä koskevan pykälän mukaan. Ratkaiseva ajankohta takaisinsaanti-ajan kulumiselle olisi päivä, jona vakuusoikeus syntyi.

3 luku. Takaisinsaannin vaikutukset

15 §. *Omaisuu- den palauttaminen tai arvon korvaaminen.* Säännökset oikeustoimen peräytymisen vaikutuksista ehdotetaan otettaviksi 15—19 §:ään. Lain 15 §:ssä olisi säännökset peräytyvällä oikeustoimella luovutetun omaisuuden palauttamisesta ja sen arvon korvaamisesta. Lain 16 §:ssä olisi säännökset palautettavan omaisuuden arvon alenemisen korvaamisesta ja 17 §:ssä säännökset omaisuudesta saadun tuoton luovuttamisesta, siitä saadun hyödyn korvaamisesta sekä velvollisuudesta maksaa korkoa palautettavalle määrälle. Omaisuuden pantujen kustannusten korvaamisesta säädettäisiin 18 §:ssä. Ehdotuksen 19 §:ään sisältyvät säännökset velkojan palautusvelvollisuudesta silloin, kun kolmannen henkilön velkojalle asettama vakuus on palautettu. Lain 22 §:ssä olisi säännökset oikeustoimen peräytyessä syntyvien velvollisuuksien sovittelemisestä.

Voimassa olevan oikeuden mukaan takaisinsaantivastaaajan on palautettava peräytyvällä oikeustoimella saamansa omaisuus sellaisenaan. Toisin sanoen hänen palautusvelvollisuutensa on ensisijaisesti esinekohtainen. Konkurssipesänkin palautusvelvollisuutta on ainakin oikeuskirjallisuudessa pidetty ensisijaisesti esinekohtaisena, vaikka laista tämä ei suoraan ilmene. Lakiehdotuksen mukaan niin takaisinsaantivastaaajan kuin myös konkurssipesän pa-

lautusvelvollisuus olisi aina ensisijaisesti esinekohtainen.

Pykälän 1 momentissa olisi säännös, jonka mukaan velalliselta saatu omaisuus olisi oikeustoimen peräytyessä palautettava konkurssipesään. Pykälän 2 momentin mukaan konkurssipesän olisi puolestaan palautettava tästä omaisuudesta maksettu vastike.

Vastaaajan palautusvelvollisuuden tarkemman sisältöön vaikuttaa tietenkin se, mikä on ollut se oikeustoimi, joka on peräytetty. Maksun peräytyessä palautettava omaisuus on tietynsuuruinen rahamäärä. Kiinnitysvakuuden peräytyessä palautetaan vain kiinnitetty velkakirjat. Takaisinsaantiin ei vaikuta kiinnitykseen sinänsä, vaan vakuuden peräytyminen merkitsee ainoastaan velkojan erityisen oikeusaseman lakkaamista. Kiinnitysasiakirjojen palauttamista koskevaa erityissäännöstä, jollainen sisältyy Ruotsin lakiin, ei ole pidetty aiheellisenä. Niin ikään vastaajalle palautettava ”vastike” voi olla esimerkiksi se, että hänen velan maksun vuoksi lakannut saatavansa velan maksun peräytyessä syntyy uudelleen, jolloin se voidaan valvoa konkurssissa tavallisena etuoikeudettomana saatavana.

Ehdotetun pykälän 2 momenttiin sisältyisi poikkeus konkurssipesän velvollisuudesta palauttaa oikeustoimen peräytyessä velallisen luovuttamasta omaisuudesta velalliselle suoritettu vastike. Sen mukaan pesällä ei olisi palautusvelvollisuutta, jos vastike on saatettu velkojien ulottumattomiin ja vastiketta suorittanut tiesi tai hänen olisi pitänyt tietää, että tämä oli velallisen tarkoitus. Tämä poikkeus palautusvelvollisuudesta on perusteltu siksi, että muutoin velallisen aikeista tietoinen vastaaja olisi samassa tilanteessa kuin hän oli ennen peräytettävää oikeustointa, kun taas velkojat kärsisivät vastikkeen suuruisen vahingon. Sääntelyn tarkoituksena on siis estää vilpillisessä mielessä olevaa takaisinsaantivastaaajaa toteuttamasta vastikevaadettaan konkurssiin osallistuvien velkojien vahingoksi. Vastikesaamista ei tässä tapauksessa voitaisi suorittaa pesän varoista päältäpäin eikä se olisi myöskään konkurssissa valvottava saaminen. On huomattava, että säännös koskee vain mahdollisuutta saada vastike konkurssiin luovutetuista varoista. Se ei koske takaisinsaantivastaaajan oikeutta vaatia velalliselta vastiketta konkurssin ulkopuolella.

Säännöksen soveltaminen edellyttäisi, että velallinen on saattanut peräytyvästä oikeustoimesta saamansa vastikkeen velkojien ulottu-

mattomiin. Tämä ei merkitse sitä, että vastikkeen tulisi ehdottomasti olla pesässä konkurssin alkaessa. Jos velallinen on käyttänyt vastikkeensa velkojensa maksuun, varat ovat voineet tosin jakautua velkojille konkurssissa noudatettavien säännösten vastaisesti. Tämä ei kuitenkaan merkitsisi vielä sitä, ettei vastiketta suoritaneella olisi oikeutta saada vastike takaisin pesän varoista. Konkurssipesällä olisi näet joka tapauksessa lakiehdotuksen 5 ja 10 §:n mukainen mahdollisuus peräyttää yksittäisten velkojien hyväksi vastikkeella suoritettua velan maksut. Konkurssivelkojen etu saattaa kuitenkin myös joissakin sellaisissa tilanteissa, joissa velallinen on käyttänyt vastikkeen velan maksuun, oikeuttaa katsomaan, että vastike on saatettu pykälässä tarkoitetulla tavalla velkojien ulottumattomiin. Tällainen arviointi saattaisi olla perusteltua etenkin silloin, kun velallinen on käyttänyt määrältään huomattavan suuren vastikkeen yksittäisen etuoikeudettoman velan maksuun sellaisissa olosuhteissa, ettei maksua voida saada takaisinsaantiteitse konkurssipesään. Tällöin vastikkeesta olisi velkojien hyväksi katsottava tulleen vain sitä jako-osuutta vastaava määrä, jonka tuo velkoja olisi saanut saamiselleen.

Tyypillisesti velallinen voisi saattaa vastikkeen velkojien ulottumattomiin esimerkiksi siirtämällä sen ulkomaille tai käyttämällä sen velkoja hyödyttämättömään yleisyyskulutukseen. Vastikkeen käyttämistä tavallisten elinkustannusten suorittamiseen ei voitaisi pitää puheena olevassa säännöksessä tarkoitettuna menettelyä.

Säännös saattaisi tulla sovellettavaksi erityisesti silloin, kun takaisinsaanti perustuu 5 §:n yleissäännöksen ja peräytyvällä oikeustoimella on aiheutettu välillistä vahinkoa. On kuitenkin huomattava, että nyt ehdotetun säännöksen mukaan vastaajan vilpillisen mielen tulee koskea nimenomaan velallisen tarkoitusta saattaa vastike velkojien ulottumattomiin, kun taas ehdotuksen 5 §:n mukaan oikeustoimen peräytyminen edellyttää vastaajan vilpillistä mieltä velallisen maksukyvyttömyydestä tai ylivelkaisuudesta sekä seikoista, joiden vuoksi oikeustoimi oli sopimaton. Konkurssipesä ei siten voisi kaikissa 5 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa välttyä vastikkeen palauttamiselta. Oikeustoimen sopimattomuus voi tosin perustua juuri oikeustoimen toisen osapuolen tietoisuuteen velallisen aikeista saattaa vastike velkojien ulottumattomiin.

Takaisinsaantikantajan olisi vaadittava, että konkurssipesä olisi vapautettava sille pääsäännön mukaan kuuluvasta velvollisuudesta palauttaa takaisinsaantivastaajalle tämän velallselle suorittama vastike.

Pykälän 3 momentissa olisi säännökset takaisinsaannissa syntyvän palautusvelvollisuuden täyttämistä omaisuuden arvon korvaamisella. Säännökset koskisivat sekä konkurssipesän että takaisinsaantivastaajan palautusvelvollisuutta. Momentin ensimmäisen virkkeen mukaan palautettavan omaisuuden arvo olisi korvattava, jos omaisuus ei ole tallella tai muusta syystä palautettavissa. Omaisuus ei olisi tallella silloin, kun se on hävinnyt tai tuhoutunut tai luovutettu edelleen kolmannelle henkilölle. Omaisuuden ei katsottaisi olevan palautettavissa, jos se on esimerkiksi yhdistetty osaksi toista esinettä niin, että sen irrottaminen ei käy päinsä tai jos omaisuus on niin huonossa kunnossa, ettei palautukseen oikeutetun voida edellyttää ottavan sitä vastaan.

Asiallisesti säännös vastaa konkurssisäännön 46 §:n i kohdan 3 kappaleen säännöstä siitä, milloin omaisuuden arvo on korvattava. Konkurssipesä voisi vaatia omaisuuden arvon mukaista korvausta velallisen sopimuskumppanilta silloinkin, kun omaisuus on luovutettu edelleen ja omaisuuden palauttamista voidaan vaatia kolmannelta henkilöltä. Kantajalla olisi valinnanvapaus siinä, kohdistaa se vaatimuksensa velallisen sopimuskumppaniin vai siihen, jolle omaisuus on edelleen luovutettu. Mahdollista on, että samanaikaisesti vaaditaan luovutuksensaajalta omaisuuden palauttamista ja velallisen sopimuskumppanilta omaisuuden arvon korvaamista. Tuomion tulee tällöin tieteenkin olla sisällöltään sellainen, etteivät konkurssivelkojat voi saada oikeustoimen peräytymisen johdosta kaksinkertaista hyvitystä.

Milloin omaisuus on tallella vain osittain, esimerkiksi jos peräytetyksi julistetulla oikeustoimella luovutetuista osakkeista osa on siirretty edelleen, tallella oleva osa olisi palautettava sellaisenaan ja loppuosan arvo olisi korvattava.

Korvausvelvollisuus olisi riippumaton siitä, onko esimerkiksi esineen häviäminen tai tuhoutuminen johtunut palautusvelvollisen tuotamuksesta. Korvausvelvollisuutta voitaisiin kuitenkin 22 §:n mukaan sovitella, esimerkiksi silloin, kun omaisuuden tuhoutuminen on johtunut palautusvelvollisesta riippumattomista syistä.

Pykälän 3 momentin toisen virkkeen mukaan tuomioistuin voisi oikeuttaa omaisuuden palauttamiseen velvoitetun omaisuuden palauttamisen sijasta maksamaan omaisuuden arvon mukaisen korvauksen, jos omaisuuden palauttaminen tuottaisi hänelle haittaa. Voimassa oleva laki ei tarjoa tällaista mahdollisuutta poiketa esinekohtaisesta palautusvelvollisuudesta. Myös tämä säännös koskisi sekä takaisinsaantivastaajan että konkurssipesän palautusvelvollisuutta. Oikeus omaisuuden arvon korvaamiseen voitaisiin myöntää vain palautusvelvollisen vaatimuksesta. Siten esimerkiksi konkurssipesällä ei olisi oikeutta vaatia, että vastaaja on omaisuuden palauttamisen sijasta velvoitettava korvaamaan palautettavissa olevan omaisuuden arvo.

Palautusvelvollisuudesta voitaisiin poiketa esimerkiksi silloin, kun omaisuuden palauttaminen tulisi huomattavasti kalliimmaksi kuin omaisuuden arvon korvaaminen. Haittaa saattaisi lainkohdassa tarkoitettussa merkityksessä aiheutua myös, jos palautusvelvollinen on hankkinut omaisuuden käytettäväksi raaka-aineena tuotannossaan eikä hän voi hankkia vastaavia raaka-aineita enää muualta tuotannon seisahtumatta. Myös sellaisen omaisuuden palauttaminen, jonka perusparantamiseen on käytetty runsaasti voimavaroja, saattaisi aiheuttaa haittaa, vaikka omaisuuteen pannuista kustannuksista maksettaisiinkin korvaus. Niin ikään oikeus omaisuuden arvon mukaiseen korvaukseen voitaisiin myöntää silloin, kun omaisuus on yhdistetty osaksi jotakin kokonaisuutta niin, että sen irrottaminen ja palauttaminen tosin olisi mahdollista, mutta ei voisi tapahtua esimerkiksi palautusvelvollisen elinkeinotoimintaa haittaamatta.

Ilman nimenomaista säännöstäkin on pidetty selvänä, että palautusvelvollisuus voitaisiin täyttää omaisuuden arvon korvaamisella, jos molemmat osapuolet siitä sopivat. Tällainen sopimus on yleensä konkurssipesälle esinekohtaista palauttamista edullisempi, koska sillä vain harvoin on mielenkiintoa omaisuuteen sellaisenaan, kun se joutuu lopulta kuitenkin muuttamaan omaisuuden rahaksi.

Lakiehdotuksessa ei ole, niin kuin ei nykyisessäkään laissa, säännöksiä siitä, miten omaisuuden arvo on laskettava, vaan tämä määräytyisi edelleen yleisten korvausoikeudellisten periaatteiden mukaan. Näitä periaatteita olisi sovellettava myös silloin, kun palautusvelvollisella on oikeus maksaa omaisuuden arvon

mukainen korvaus omaisuuden palauttamisen sijasta.

16 §. Arvon aleneminen. Yleisperusteluissa mainituista syistä lakiin ehdotetaan otettaviksi säännökset myös palautettavan omaisuuden arvon alenemisen korvaamisesta.

Pykälän 1 momentin mukaan palautusvelvollinen olisi velvollinen korvaamaan palautettavan omaisuuden arvon alenemisen, jos omaisuuden arvo on merkittävästi alentunut omaisuuden kulumisen tai vahingoittumisen vuoksi. Säännösehdotus ilmentää palautusvelvollisen ankaraa vastuuta; hänen olisi korvattava arvon aleneminen, johtuipa se hänen tuottamuksestaan tai ei. Johdonmukaisuuden vuoksi arvon alenemisen korvaamiseen tulee soveltaa samoja periaatteita kuin silloin, kun omaisuus ei ole tallella tai muuten palautettavissa.

Omaisuuden arvon aleneminen olisi korvattava, johtuipa se esineen varsinaisesta käytöstä tai ulkopuolisista tekijöistä. Korvausvelvollisuus olisi kuitenkin olemassa vain, jos omaisuuden arvo on alentunut merkittävästi. Korvausvelvolliseksi 1 momentin nojalla voisi joutua myös konkurssipesä.

Pykälän 2 momentissa olisi säännökset takaisinsaantivastaajan velvollisuudesta korvata omaisuuden arvon aleneminen silloin, kun arvon aleneminen on johtunut muusta kuin 1 momentissa mainitusta syystä. Tämä lainkohta tulisi sovellettavaksi silloin, kun omaisuus on sinänsä samassa kunnossa kuin se oli velallisen luovuttaessa sen, mutta omaisuudesta ei enää saada samaa hintaa kuin siitä olisi saatu luovutusajankohtana. Säännöksessä tarkoitetaan näin ollen lähinnä sellaisia tilanteita, joissa omaisuuden markkina-arvo on alentunut kurssimuutosten tai sesonkivaihteluiden taikka pelkästään omaisuuden ikääntymisen vuoksi. Esimerkiksi pörssiosakkeet ovat tyypillisesti kurssimuutoksille alttiita. Myös tietyn tuotteen tekeminen vanhentuminen uuden kehittyneemmän tuotteen tullessa markkinoille voisi johtaa arvon alenemisen korvaamiseen.

Pykälän 2 momentin korvaussäännös eroaa 1 momentin säännöksistä siinä, että takaisinsaantivastaajan olisi korvattava arvon aleneminen vasta siitä ajankohdasta, jona hän sai tiedon takaisinsaantivaatimuksesta. Milloin vaatimus perustuu 5 §:n yleiseen takaisinsaantisäännökseen, arvon alenemisesta voidaan vaatia korvausta jo siitä ajankohdasta, jona velallisen sopimuskumppani sai omaisuuden

haltuunsa. Momentti eroaa 1 momentista lisäksi siinä, että sen mukaan vain takaisinsaantivastaaja voi olla korvausvelvollinen.

Takaisinsaantivastaaja olisi 2 momentin nojalla velvollinen suorittamaan arvon alenemisesta kohtuullisen korvauksen. Se voisi siis jäädä todellista arvon alenemista pienemmäksi. Korvausvelvollisuuden määrää yksittäistapauksessa harkittaessa olisi otettava erityisesti huomioon se, mitä pesä on menettänyt sen johdosta, että omaisuus ei ole ollut pesän hallussa eikä sitä ole voitu muuttaa rahaksi. Niin kuin yleisperusteluissa on todettu, konkurssipesä ei aina voi heti muuttaa omaisuutta rahaksi. Pesään kuuluvasta omaisuudesta ei myöskään käytännössä saada läheskään aina käypää hintaa. Nämäkin seikat olisi otettava huomioon korvausvelvollisuutta määrättäessä.

Samanaikaisesti sovellettavaksi sekä 1 että 2 momentin säännökset, jos osa arvon alenemisesta johtuu omaisuuden käytöstä ja osa sen markkina-arvon alenemisesta. Näin voi käydä esimerkiksi silloin, kun palautettavana on henkilöauto, jonka arvo määräytyy yleensä osin vuosimallin ja osin ajetun kilometrimäärän mukaan. Tuomioistuimen olisi yksittäistapauksissa harkittava, kuinka suuri osa arvon alenemisesta johtuu 1 tai 2 momentissa tarkoitetuista syistä ja tuomittava korvausvelvollisuus tämän mukaisesti.

17 §. Tuotto hyöty ja korko. Uudet säännökset velvollisuudesta luovuttaa palautettavasta omaisuudesta saatu tuotto sekä maksaa korkoa palautettavalle määrälle ehdotetaan otettaviksi 17 §:ään. Nämä säännökset eroavat nykyisestä konkurssisäännön 46 §:n i kohdan 2 kappaleesta siinä, mistä ajankohdasta korkoa ja tuottoa koskeva suoritusvelvollisuus alkaa. Ero aikaisempaan lakiin on myös se, että lakiin tulisi nimenomaiset säännökset korkokannasta. Pykälässä olisi lisäksi säännös velvollisuudesta korvata palautettavasta omaisuudesta saatu hyöty. Säännökset koskisivat sekä takaisinsaantivastaajan että konkurssipesän velvollisuutta luovuttaa tuotto ja maksaa korkoa.

Pykälän 1 momentin mukaan palautusvelvollisen olisi luovutettava palautettavasta omaisuudesta saamansa tuotto tai korvattava sen arvo. Palautusvelvollinen olisi vastaavasti velvollinen suorittamaan korvausta omaisuudesta saamastaan hyödystä, jollei tämän voida katsoa sisältyvän omaisuuden arvon alenemi-

sesta 16 §:n mukaan suoritettavaan korvaukseen.

Se, olisiko tuotto luovutettava sellaisenaan vai sen arvo korvattava, määräytyisi 15 §:n säännösten perusteella. Tuotto olisi siis pääsääntöisesti luovutettava sellaisenaan. Jos se ei ole tallella tai muutoin luovutettavissa, sen arvo olisi korvattava. Tuoton luovuttamiseen velvolliselle voitaisiin myös myöntää oikeus tuoton arvon korvaamiseen, jos tuoton luovuttaminen tuottaisi hänelle haittaa.

Tuottoa olisi kaikki se, mikä omaisuudesta säännönmukaisesti kertyy. Tuottoa olisivat esimerkiksi osakkeista saadut osingot, metsän kasvu, pellon vilja ja eläinten poikaset. Hyötyä puolestaan olisi muunlainen omaisuuden käytöstä saatu etu, esimerkiksi se etuus, jonka palautusvelvollinen on saanut asuessaan peräytyvällä oikeustoimella luovutetussa asunnossa tai käyttäessään peräytyvällä oikeustoimella luovutettuja koneita tai laitteita elinkeinotoiminnassa tulon hankkimiseksi. Aina ei ole yksiselitteisen selvää, onko saatua etuutta pidettävä tuottona vai hyötynä. Tällä ei kuitenkaan käytännössä olisi suurta merkitystä, sillä tuoton ja hyödyn korvausvelvollisuus voitaisiin määrätä samoin perustein.

Palautusvelvollisen olisi suoritettava saamastaan hyödystä kohtuullinen korvaus. Korvauksen kohtuullisuus on luonnollisesti ratkaistava tapauskohtaisesti. Korvausta määrättäessä on vähennyksenä otettava huomioon omaisuudesta aiheutuneet säännölliset käyttö- ja hoitomenot. Lisäksi on otettava huomioon se, missä määrin konkurssipesälle on aiheutunut vahinkoa siitä, että omaisuus ei ole ollut sen hyödynnettävissä: sellaisen hyödyn korvaamista, jota ei voida katsoa saadun konkurssipesän kustannuksella, ei yleensä voida pitää perusteltuna. Jos kysymyksessä on omaisuus, josta kuka tahansa olisi voinut saada tietyn markkina-arvon mukaisen hyödyn, sen mukaan määräytyvää täyttä korvausta voitaisiin tavallisesti pitää myös kohtuullisena. Jos vastaajan saama hyöty sitä vastoin perustuu lähinnä vain hänen omaan toimintaansa, sitä ei yleensä olisi korvattava. Tällöin näet konkurssipesälle ei ole aiheutunut vastaavaa menetystä.

Joissakin tapauksissa palautettavasta omaisuudesta on saatu hyötynä korvattavaa etuutta samalla kun palautettavan omaisuuden arvo on alentunut korvausvelvollisuuteen johtavalla tavalla. Näin voi olla esimerkiksi, kun peräytyvällä oikeustoimella luovutetulta kiinteistöltä

on louhittu kiveä tai otettu soraa. Tällöin olisi korvausta ensisijaisesti suoritettava omaisuuden arvon alenemisesta, millä siis hyvitettäisiin pesän kärsimä vahinko; korvausta hyödyistä olisi pykälässä olevan nimenomaisen säännöksen mukaan suoritettava vain, jos sen ei voida katsoa sisältyvän omaisuuden arvon alenemisesta suoritettavaan korvaukseen. Säännöksen tarkoituksena on estää se, että palautusvelallinen joutuisi suorittamaan samasta asiasta kaksinkertaisen korvauksen.

Velvollisuus luovuttaa tuotto tai korvata sen arvo taikka suorittaa korvausta omaisuudesta saadusta hyödyistä koskisi pääsääntöisesti vain oikeustoimen peräytymistä koskevan vaatimuksen esittämisen, siis käytännössä haasteen tiedoksiantamisen jälkeiseltä ajalta omaisuudesta kertynyttä tuottoa tai siitä saatua hyötyä. Jos palautusvelvollisuus perustuisi ehdotuksen 5 §:ään, jolloin vastaajan on näytetty olleen vilpillisessä mielessä, vastaaja voitaisiin kuitenkin velvoittaa suorittamaan korvaus tuotosta ja hyödyistä jo siitä, kun hän sai omaisuuden haltuunsa. Tämä vilpillisessä mielessä olleen vastaajan korvausvelvollisuus olisi yhtä laaja kuin voimassa olevan oikeuden mukainen velvollisuus tuoton palauttamiseen.

Tuotolla ja hyödyllä tarkoitettaisiin pykälässä omaisuuden nettotuottoa ja -hyötyä. Tuoton tai hyödyn saamiseksi omaisuuteen kustannuksia panneella olisi siis oikeus luovutettavasta tuotosta tai korvattavasta hyödyistä vähentää nuo kustannukset.

Säännökset velvollisuudesta maksaa oikeustoimen peräytyessä suoritettavalle rahamäärälle korkoa olisivat 2 *momentissa*.

Milloin oikeustoimen peräytyminen perustuu erityistilanteita koskeviin objektiivisiin takaisinsaantisäännöksiin, palautusvelvollisen olisi suoritettava korkolain 4 §:n viivästyskoron mukaista korkoa siitä lähtien, kun peräytymistä koskeva vaatimus on esitetty. Jos palautusvelvollisuus perustuu 5 §:ään, palautusvelvollinen voitaisiin velvoittaa maksamaan korkolain 3 §:n 2 momentin mukaista, siis Suomen Pankin kulloinkin voimassa olevaa peruskorkoa vastaavaa korkoa siitä, kun hän sai maksun taikka omaisuuden haltuunsa siihen, kun viivästyskorko alkaa juosta.

18 §. *Omaisuuteen pannut kustannukset.* Pykälässä on säännös oikeustoimen peräytyessä palautettavaan omaisuuteen pantujen kustannusten korvaamisesta. Konkurssisäännön 46 §:n i kohdan 2 kappaleesta poiketen sään-

nös koskisi nimenomaisesti paitsi konkurssipesän myös takaisinsaantivastaajan velvollisuutta korvata vastapuolelle palautettavaan omaisuuteen pannut kustannukset. Korvausta olisi maksettava tarpeellisten kustannusten lisäksi myös muista kustannuksista sen mukaan kuin harkitaan kohtuulliseksi.

Tarpeellisilla kustannuksilla tarkoitetaan sellaisia kustannuksia, joita omaisuuden huolellinen ja järkevä hoito vaatii ja jotka eivät kuulu juokseviin käyttö- ja ylläpitomenoihin. Tarpeelliset kustannukset korvattaisiin kokonaan. Muista kustannuksista palautusvelvollinen voisi saada harkinnan mukaan kohtuullisen korvauksen. Korvattavaksi voisivat tulla lähinnä omaisuuden arvoa kohottaneet tai muuten hyödylliset kustannukset. Samat säännöt koskisivat sekä kiinteää että irtainta omaisuutta.

19 §. *Kolmannen asettama vakuus.* Pykälän säännökset koskevat tilannetta, jossa velkoja on maksun saatuaan luovuttanut kolmannelle henkilölle tämän konkurssivelallisen velasta asettaman vakuuden. Ehdotetun sääntelyn tarkoituksena on estää vilpittömässä mielessä olutta velkojaa, jolle velallinen on täyttänyt velvoitteensa, joutumasta huonompaan asemaan kuin jos velallinen olisi laiminlyönyt velvoitteensa. Tarkoitus olisi siis sama kuin vekselin ja shekin maksun peräytymistä koskevassa 11 §:ssä. Säännöksiä sovellettaisiin vastaavasti silloin, kun kolmas henkilö on mennyt takaukseen velallisen velasta.

Milloin velkoja on velallisen velvoitteen täyttämisen vuoksi palauttanut kolmannen henkilön asettaman vakuuden, velkoja olisi 1 *momentin* mukaan velallisen suorituksen peräytyessä velvollinen palauttamaan ainoastaan vakuuden arvon ylittävän osuuden, jollei hän voi saada vakuutta takaisin eikä hän vakuuden palauttaessaan tiennyt eikä hänen olisi pitänyt tietää velallisen maksukyvyttömyydestä. Velallisen maksukyvyttömyyden suhteen vilpittömässä mielessä ollut velkoja, joka ei voi saada vakuutta takaisin, olisi siten palautusvelvollinen konkurssipesälle vain siltä osin kuin velallisen suorituksen arvo on ylittänyt vakuuden arvon. Velkoja, joka on ollut vilpillisessä mielessä tai joka voi saada vakuuden takaisin, olisi sitä vastoin velvollinen takaisinsaannissa palauttamaan velallisen tekemän suorituksen kokonaan.

Vilpittömässä mielessä ollut velkoja, jolla on ollut velallisen suorituksesta riittävä vakuus ja joka ei voi saada vakuutta takaisin, ei siis olisi

lainkaan palautusvelvollinen. Ehdotetun pykälän ilmauksella ”mikäli hän ei voi saada vakuutta takaisin” ei tarkoiteta pelkästään sitä, että kolmannella on oikeudellinen velvollisuus asettaa vakuus uudelleen tai korvata sen arvo, vaan sitä, että kolmas todellisuudessa myös kykenee siihen. Vilpittömässä mielessä ollutta velkojaa suojataan siten muun muassa kolmannen maksukyvyttömyydeltä. Jos velkojan vakuus on ollut riittämätön, hän olisi velvollinen palauttamaan vakuuden arvon ylittävän osan suorituksesta. Kolmannen henkilön velvollisuudesta asettaa vakuus uudelleen tai korvata sen arvo on säännökset 21 §:n 2 momentissa.

Säännöksiä velkojan palautusvelvollisuudesta sovellettaisiin momentin viimeisen virkkeen mukaan vastaavasti, jos kolmas henkilö on mennyt takaukseen velallisen velvoitteesta ja velallinen on täyttänyt velvoitteensa. Jos takaaaja on maksukyvytön, velkoja olisi velvollinen palauttamaan suorituksen kokonaisuudessaan.

4 luku. Kolmannen asema

20 §. *Luovutuksensaajan asema.* Jos omaisuus, joka konkurssipesällä olisi oikeus saada takaisin, ei ole tallella sen vuoksi, että se on luovutettu edelleen, konkurssipesällä olisi 15 §:n 3 momentin mukaan oikeus saada velallisen sopimuskumppanilta korvaus omaisuuden arvosta. Niin kuin viimeksi mainitun lainkohdan perusteluista ilmenee, konkurssipesällä olisi tietyin edellytyksin oikeus vaatia takaisinsaantia suoraan siltä, jolle omaisuus on luovutettu. Tämä oikeus olisi tarpeen erityisesti velallisen sopimuskumppanin maksukyvyttömyyden varalta, mutta myös silloin, kun konkurssipesän etujen mukaista on saada esine haltuunsa.

Säännökset konkurssipesän oikeudesta vaatia omaisuutta luovutuksensaajalta ehdotetaan otettaviksi 20 §:ään. Jos omaisuus, joka tämän lain säännösten mukaisesti voitaisiin vaatia palautettavaksi konkurssipesään, on luovutettu edelleen, voidaan omaisuuden palauttamista tai sen arvon korvaamista pykälän mukaan vastaavasti vaatia luovutuksensaajalta, jos tämä tiesi tai tämän olisi pitänyt tietää oikeus-

toimen peräyttämiseen oikeuttavista seikoista. Säännöstä sovellettaisiin sekä vastikkeellisiin että vastikkeettomiin luovutuksiin. Säännös ei tietenkään koskisi takaisinsaantia niiltä, jotka ovat saaneet omaisuutta yleisseuraannolla, sillä nämä eivät voi saada omaisuuteen parempaa oikeutta kuin velallisen sopimuskumppanilla oli. Säännös voisi tulla sovellettavaksi myös silloin, kun kolmas henkilö on luovuttanut omaisuuden edelleen.

Vaatimuksen kohdistaminen luovutuksen saajaan edellyttäisi, että takaisinsaanti velallisen sopimuskumppanilta olisi ollut mahdollinen. Luovutuksensaaja ei olisi palautusvelvollinen, jos velallisen sopimuskumppaniin sovellettava takaisinsaantiaika on kulunut umpeen. Toisaalta luovutuksensaaja voisi olla palautusvelvollinen aina, jos velallisen sopimuskumppaniin sovellettava takaisinsaantiaika ei ole kulunut umpeen riippumatta siitä, onko luovutuksensaaja velallisen läheinen vai ei. Takaisinsaantiin perustuvaa palautusvelvollisuutta voidaan pyrkiä kiertämään siten, että omaisuus siirretään sen lopulliseksi saajaksi tarkoitetulle läheiselle sellaisen kolmannen välityksellä, johon ei sovelleta pitempiä takaisinsaantiaikoja. Tämäntapaisia tilanteita on perusteltua arvioida ikään kuin omaisuus olisi välittömästi luovutettu läheiselle. Takaisinsaantiaikojen umpeutuminen suhteessa muodollisena välikätenä toimineeseen kolmanteen ei siten estäisi takaisinsaantia läheiseltä.

Luovutuksensaajan palautusvelvollisuus edellyttäisi, että näytetään hänen tienneen tai pitäneen tietää oikeustoimen peräyttämiseen oikeuttavista seikoista omaisuuden saadessaan. Oikeustoimen peräyttämiseen oikeuttavilla seikoilla tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että kauppa on ollut lahjanluontoinen tai että velka on maksettu epätavallisin maksuvälinein. Palautusvelvollisuuden kannalta ei yleensä olisi merkitystä sillä, tiesikö luovutuksensaaja velallisen ja tämän sopimuskumppanin välisen oikeustoimen ajankohdasta. Jos luovutuksensaajalla on ollut perusteltua aihetta olettaa, että oikeustoimi oli tehty jo niin kauan sitten, ettei takaisinsaanti olisi sen vuoksi mahdollinen, hänen palautusvelvollisuuttaan olisi kuitenkin aiheellista sovitella 22 §:n nojalla. Tietoisuutta velallisen maksukyvyttömyydestä tai ylivelkaisuudesta edellytettäisiin vain takaisinsaannin perustuksessa 5 §:ään. Tällöin edellytettäisiin lisäksi tietoisuutta seikoista, joiden vuoksi oikeustoimi oli sopimaton. Palauttamista vaati-

van tehtävänä olisi näyttää luovutuksensaajan olleen vilpillisessä mielessä.

Ehdotetun säännöksen mukaan kolmas henkilö olisi edellä käsiteltyin edellytyksin irtaimen omaisuuden osalta suojattu konkurssipesän takaisinsaantivaatimuksilta myös siinä tapauksessa, että hän ei ole saanut luovutuksen kohteena ollutta omaisuutta hallintaansa.

Jos kolmas henkilö on palautusvelvollinen, konkurssipesän ja kolmannen henkilön palautusvelvollisuudesta on pykälän toisen virkkeen mukaan voimassa, mitä 15—18 §:ssä on säädetty peräytymisen vaikutuksista. Tämä merkitsee esimerkiksi, että konkurssipesän velvollisuus palauttaa luovutuksensaajalle vastiketta määräytyisi velallisen sopimuskumppanin velalliselle mahdollisesti maksaman vastikkeen mukaan. Jos luovutuksensaaja siis on ostanut velallisen sopimuskumppanilta tämän velalliselta lahjaksi saamaa omaisuutta, hänellä ei olisi oikeutta vaatia konkurssipesältä saantomiehelleen maksamaansa vastiketta. Tätä vastiketta koskevan vaatimuksen palautusvelvollinen voisi kohdistaa vain saantomieheensä. Niin ikään kolmannella henkilöllä olisi oikeus saada korvaus omaisuuteen panemistaan kustannuksista. Ehdotetun 16 §:n 1 momentin mukaan palautusvelvollisen on korvattava omaisuuden arvon aleneminen, joka on johtunut omaisuuden kulumisesta tai vahingoittumisesta. Kun omaisuus on luovutettu kolmannelle, olisi kohtuutonta, jos tämä joutuisi korvaamaan arvon alenemisen saantiaan edeltäneeltä ajalta. Siksi 20 §:ään on otettu säännös, joka rajoittaa kolmannen henkilön korvausvelvollisuutta edellä sanotun mukaisesti.

Myös kolmannen henkilön palautusvelvollisuutta voitaisiin 22 §:n nojalla sovitella.

21 §. Vekseli- ja shekkivelallisen korvausvastuu sekä vakuuden palauttaminen. Pykälän 1 momentissa olisi säännös kolmannen henkilön korvausvelvollisuudesta niitä tapauksia varten, joissa vekselin tai shekin maksu ei 11 §:n mukaan peräydy. Jos maksu ei peräytyisi, olisi säännöksen mukaan se, joka olisi kärsinyt lopullisen tappion siinä tapauksessa, että maksua ei olisi suoritettu, velvollinen suorittamaan konkurssipesälle korvausta. Edellytyksenä korvausvelvollisuudelle olisi, että maksu, jos se olisi suoritettu hänelle velkojana, voitaisiin tuomita peräytymään. Näin lopullinen vahinko ei jäisi konkurssipesän, vaan sen kärsittäväksi, joka muutoinkin olisi ollut vastuussa maksusta varsinaisen vekselivelallisen osoittauduttua

maksukyvyttömäksi. Juuri hänellehän koituisi muutoin hyöty siitä, että velallinen on maksanut vekselin. Ehdotetulla sääntelyllä pyrittäisiin myös estämään 11 §:n säännöksen väärinkäyttäminen.

Ilmaisuulla ”se, joka olisi kärsinyt lopullisen tappion siinä tapauksessa, että maksua ei olisi suoritettu” tarkoitettaisiin lähinnä vekselivelallista, jolla ei lainkaan ole takautumisoikeutta muita vekselivelallisia kohtaan sen vuoksi, että hän itse on takautumisjärjestyksessä viimeisenä, tai jonka takautumisoikeudella ei ole merkitystä sen vuoksi, että takautumisjärjestyksessä hänen jälkeensä tulevat ovat maksukyvyttömiä. Korvausta voitaisiin vaatia myös siltä, jonka nimi ei lainkaan näy vekselistä, mutta joka vekselivelallisten keskinäisen oikeussuhteen perusteella on viime kädessä vastuussa vekselin maksusta.

Kolmannen henkilön korvausvelvollisuutta arvioitaisiin takaisinsaantia koskevien säännösten mukaan ikään kuin maksu olisi suoritettu hänelle velkojana. Hänen korvausvelvollisuutensa pesää kohtaan arvioitaisiin itsenäisenä kysymyksenä. Jos siis esimerkiksi lopullisen tappion kärsinyt olisi velallisen läheinen, sovellettaisiin pidempiä takaisinsaantiaikoja riippumatta siitä, onko maksun saanut velkoja velallisen läheinen vai ei. Ratkaiseva ajankohta olisi se, milloin maksu on suoritettu 11 §:ssä tarkoitettulle velkojalle.

Pykälän 2 momentti koskisi vakuuden takaisin saaneen kolmannen henkilön asemaa 19 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa. Kolmas henkilö olisi velvollinen asettamaan vakuuden uudelleen tai korvaamaan sen arvon velkojalle. Edellytyksenä tälle olisi, että maksu, jos se olisi suoritettu hänelle velkojana, voitaisiin tuomita peräytymään. Mahdollista lakiehdotuksen mukaan olisi, että velkojan sijasta konkurssipesä vaatii suoritusta suoraan kolmannelta henkilöltä. Mitä edellä on sanottu vakuuden asettaneesta kolmannelta henkilöstä, koskisi myös takaajaa.

Tässäkin tapauksessa kolmannen henkilön velvollisuus asettaa vakuus uudelleen tai korvata sen arvo velkojalle arvioitaisiin itsenäisesti. Jos siis velkoja on velallisen läheinen ja suoritusta on tehty pidempänä takaisinsaantiaikana, kolmas henkilö olisi velvollinen vakuuden asettamiseen tai sen arvon korvaamiseen vain, jos hänkin on velallisen läheinen.

Ongelmallinen on sitä vastoin kysymys siitä, voitaisiinko vaatimus kohdistaa kolmanteen

henkilöön, joka on velallisen läheinen, jos takaisinsaantia ei voitaisi vaatia velkojalta, koska hän ei ole velallisen läheinen. Ruotsin valmisteluasiakirjoissa ja oikeustieteellisessä kirjallisuudessa asiasta on esitetty erilaisia kantoja. Vallitsevana pidettävän kannan mukaan vaatimusta ei tällöin voida kohdistaa kolmanteen henkilöön, koska tämän vastuu on luonteeltaan liitännäinen pääsitoumukseen. Vastakaisen kannan tueksi on viitattu muun muassa siihen, että takaisinsaanti olisi puheena olevassa tilanteessa mahdollinen, jos esimerkiksi takaja maksettuaan takaussitoumuksen perusteella velan on saanut takautumissaatavastaan maksun velalliselta. Esityksen valmistelussa on lähdetty edellä mainitusta Ruotsin vallitsevan kannan mukaisesta vaihtoehdosta. Jos takaisinsaantivaatimusta ei puheena olevassa tilanteessa voitaisi kohdistaa velkojaan, joka siten saisi pitää saamansa suorituksen, lienee kolmannen henkilön vastuun liitännäisyyteen nähden perusteltua katsoa, ettei vaatimusta enää voitaisi kohdistaa häneenkään.

Esityksen mukaan konkurssipesällä olisi mahdollisuus ajaa kannetta sekä velkojaa että vakuuden asettanutta ja sen sittemmin takaisin saanutta kolmatta kohtaan. Vastuukysymysten selvittäminen takaisinsaantitilanteessa alkanee tavallisesti sillä, että konkurssipesä nostaa velkojaa vastaan maksun perättämistä koskevan takaisinsaantikanteen. On täysin mahdollista, ettei konkurssipesä edes tiedä kolmannen asettamasta vakuudesta. Velkoja voi tällöin vedota siihen, että hän on maksun saatuaan vilpittömässä mielessä palauttanut vakuuden kolmannelle.

Jos velkoja oli vilpittömässä mielessä, takaisinsaantikanne voisi menestyä vain, jos velkoja voisi saada vakuuden takaisin. Tutkinnan kohteeksi nousisi siten velkojan ja kolmannen välinen suhde. Takaisinsaantikanteen torjuakseen velkoja joutuisi tällöin näyttövelvolliseksi siitä, ettei hän voisi saada vakuutta takaisin. Tavallisimmin tämä tapahtuisi siten, että velkoja vaatisi, tarvittaessa kanneteitse, kolmatta asettamaan vakuuden uudelleen. Kysymys velkojan ja kolmannen henkilön välisestä suhteesta olisi ennakoluonteinen konkurssipesän ja velkojan välisessä takaisinsaantisuhteessa.

Toisaalta konkurssipesä voi kohdistaa vaatimuksensa suoraan vakuuden takaisin saaneeseen kolmanteen. Tällainen kanne voisi tulla ajettavaksi sekä silloin, kun suoritus voitaisiin saada takaisin myös velkojalta tämän ollessa

vilpillisessä mielessä tai voidessa saada vakuuden kolmannelta takaisin, että silloin, kun velkojan saama suoritus ei ole peräytettävissä siitä syystä, että velkojaa suhteessa konkurssipesään suojaavat ehdotetun lain 19 §:n 1 momentin säännökset. Kolmannen henkilön velvollisuudet riippuisivat siitä, olisiko takaisinsaanti häneltä ollut mahdollinen, jos hän velkojana olisi saanut velallisen suorituksen.

Pykälän 2 momentin säännöksiä sovellettaisiin myös, kun joku on mennyt takaukseen velallisen velvoitteesta ja velallinen on täyttänyt velvoitteensa.

5 luku. Sovittelu sekä takaisinsaantimenettely

22 §. Sovittelu. Pykälään ehdotetaan otettavaksi erityinen säännös mahdollisuudesta sovitella oikeustoimen peräytymisen vaikutuksia. Takaisinsaannista muulle kuin konkurssipesälle tämän lain mukaan syntyvää velvollisuutta voidaan painavasta syystä sovitella. Nykyiseen lakiin ei sisälly vastaavaa säännöstä.

Säännöksen mukaan kaikkia takaisinsaantivastaajalle oikeustoimen peräytyessä syntyviä velvollisuuksia voitaisiin sovitella. Sovittelu voisi siis koskea niin omaisuuden ja siitä saadun tuoton palauttamista kuin niiden arvon korvaamista. Niin ikään voitaisiin sovitella vastaajan velvollisuutta maksaa palautettavalle määrälle korkoa sekä velvollisuutta korvata omaisuuden arvon aleneminen tai omaisuudesta saatu hyöty ja omaisuuteen pannut kustannukset. Sovitella voitaisiin myös muunlaisia kuin varsinaisesti omaisuuden palauttamista tai rahallista korvausta merkitseviä velvollisuuksia. Siten esimerkiksi kuittauksen peräytyessä voitaisiin kuittauksista sovitella niin, että määrättyltä saamisen osalta saamiset kuittautuisivat.

Pykälä ei lainkaan koskisi konkurssipesän velvollisuuksien sovittelemista. Sitä vastoin kolmannen henkilön palautus- ja korvausvelvollisuutta voitaisiin sovitella.

Sovittelu merkitsisi yleensä palautusvelvollisuuden alentamista. Mahdollista voisi joissakin tapauksissa olla sekin, että palautusvelvollisuus poistetaan kokonaan. Sovittelu voitaisiin toteuttaa myös siten, että tuomiossa annettaisiin vastaajalle maksuaikaa.

Sovitella voitaisiin vain, kun siihen on painava syy. Sovittelun edellytysten olemassaoloa arvioitaessa otettaisiin huomioon kaikki asiaan

vaikuttavat seikat, erityisesti oikeustoimen luonne ja ajankohta, vastaajan tietoisuus oikeustoimeen liittyvistä seikoista, vastaajan peräytyvästä oikeustoimesta saama hyöty samoin kuin se suhde, mikä vastaajan ja konkurssivelallisen välillä vallitsee.

Painava syy sovittelalla oikeustoimen peräytyessä syntyviä velvollisuuksia olisi erityisesti silloin, kun palautusvelvollinen joutuisi takaisinsaannin vuoksi huonompaan asemaan kuin jos peräytyvää oikeustointa ei olisi lainkaan tehty. Tällainen tilanne voi syntyä esimerkiksi palautettavan omaisuuden arvon muuttumisen vuoksi tai myös siksi, että palautettava omaisuus on tuhoutunut palautusvelvollisen tuottamuksesta. Myös muunlaiset kohtuussyyt voisivat olla painava syy sovitteluun. Sovittelu voisi siten tulla kysymykseen esimerkiksi, jos palautusvelvollinen muutoin joutuisi taloudelliseen ahdinkoon.

Sovittelun määrä olisi ratkaistava tapauksittain. Joissakin tapauksissa sovittelu saattaisi merkitä, että palautusvelvollisen olisi palautettava vain peräytyvällä oikeustoimella saamansa hyöty. Joissakin tapauksissa palautusvelvollisuutta voitaisiin sovittelalla enemmänkin. Jos palautettava omaisuus on tuhoutunut, kohtuullista voisi olla sovittelalla palautusvelvollisuuden vakuutuksesta saadun korvauksen määrään.

Vastaajan tehtävänä olisi näyttää, että sovitteluun on edellytykset.

23 §. Takaisinsaannin vaatiminen. Pykälän 1 momentin mukaan oikeus vaatia takaisinsaantia sekä tehdä muita ehdotettuun lakiin perustuvia vaatimuksia konkurssipesän puolesta olisi uskotuilla miehillä, toimitsijamiehillä sekä velkojalla, joka on valvonut saatavan konkurssissa. Väliaikaisilla pesänhoitajilla ei tätä oikeutta olisi, sillä heidän hallintovaiheensa aikana konkurssimenettelyn jatkuminen ei vielä ole varmaa. Myös voimassa olevan konkurssisäännön 47 §:n mukaan oikeus vaatia takaisinsaantia on uskotuilla miehillä, toimitsijamiehillä sekä velkojilla.

Velkojalla ei, niin kuin ei nykyisinkään, olisi kannevaltaa, jos hänen valvontansa on lainvoiman saaneella tuomiolla hylätty tai jos hän on saanut konkurssissa täyden jako-osuuden saamiselleen. Velkojalta puuttuu tällöin oikeudellinen tarve kanteen ajamiseen. Nimenomaista säännöstä näistä velkojan kannevallan rajoituksista ei ole pidetty tarpeellisena ottaa lakiin.

Pykälän 2 momentin mukaan takaisinsaantia voitaisiin vaatia ensinnäkin nostamalla kanne

yleisessä tuomioistuimessa. Laillinen oikeuspaikka määräytyisi yleisten oikeuspaikkaa koskevien säännösten mukaisesti. Kanteen nostamisen määräajasta säädettäisiin 24 §:ssä.

Velkojien oikeuksia loukkaava järjestely voi perustua oikeustoimeen, jolla velallinen on sitoutunut johonkin suoritukseen siten, että velkojan on suorituksen saadakseen valvottava saatavansa konkurssissa. Pykälän 2 momentin mukaan takaisinsaantia voitaisiinkin vaatia myös tekemällä muistutus tällaisen saatavan valvontaa vastaan. Takaisinsaannin vaatimisella tarkoitetaan tässä yhteydessä siis valvotun saatavan riitauttamista sillä perusteella, että saatava perustuu takaisinsaantiin oikeuttavaan oikeustoimeen. Takaisinsaantiperusteella riitautetun saatavan suhteen meneteltäisiin samalla tavoin kuin menetellään muulla perusteella riitautetun saatavan suhteen noudattaen konkurssisäännön 96 ja 97 §:stä ilmeneviä periaatteita. Ehdotettu säännös poikkeaa konkurssisäännön 97 §:stä siinä, että myös uskotut miehet ja toimitsijamiehet voisivat tehdä muistutuksen takaisinsaantiperusteella, mutta tätä oikeutta ei olisi velallisella.

Saatavan ja sitä vastaan esitetyn muistutuksen tueksi voidaan esittää näyttöä esiinhuodoissa. Jos tarjottua näyttöä ei voida ottaa vastaan eikä asiaa voida ratkaista konkurssimenettelyssä, asia voidaan siirtää vahvistettavaksi eri oikeudenkäynnissä. Konkurssituomiossa ratkaistaan yleisten prosessioikeudellisten periaatteiden mukaan, määrätäntö muistutuksen tekijä vai saatavan valvonut velkoja nostamaan eri oikeudenkäynti. Konkurssituomiossa saatava määrätään maksettavaksi sen suuruusena kuin se eri oikeudenkäynnissä vahvistetaan.

Selvää on, etteivät takaisinsaantikanteen vireillepanoa koskevat lain 24 §:n säännökset koske takaisinsaantiperusteella tehtävää muistutusta valvontaa vastaan. Eri oikeudenkäynti on pantava vireille konkurssituomiossa määrättyssä ajassa.

Peräytyväksi voidaan vaatia myös oikeustointa, jolla luovutettu omaisuus on jäänyt velalliselle ja on siten konkurssipesän hallussa. Konkurssisäännön 54 §:n 1 momentin mukaan konkurssipesän hallussa olevan omaisuuden omistaja voi, jolleivät uskotut miehet pidä hänen oikeuttaan riidattomana ja luovuta omaisuutta hänelle, nostaa kanteen konkurssipesää vastaan oikeutensa toteuttamiseksi. Pykälän 2 momentin mukaan uskotut miehet ja toimitsijamiehet voisivat vaatia takaisinsaantia

myös tekemällä tällaisessa oikeudenkäynnissä väitteen konkurssipesään kohdistettua vaatimusta vastaan.

24 §. *Kanteen vireillepano.* Pykälässä olisi säännökset takaisinsaantikanteen nostamisen määräajasta. Kanteen vireillepanon määräaika ehdotetaan pidennettäväksi nykyisestä kolmesta kuukaudesta kuudeksi kuukaudeksi. Määräaika laskettaisiin edelleen paikatulopäivästä.

Lisäksi pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös toissijaisesta kanneajasta. Kanne voitaisiin ehdotuksen mukaan panna vireille vielä kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun konkurssipesä havaitsi takaisinsaannin perusteen tai sen olisi pitänyt se havaita. Yksittäisen velkojan tietoisuudella ei siis olisi merkitystä. Jos konkurssipesän hallinnon edustajien olisi tullut havaita jokin takaisinsaantiin liittyvä seikka normaalilla huolellisuudella, ei sen laiminlyönti voi tietenkään pidentää kannemääräaikaa.

Ehdotettu kuuden kuukauden määräaika koskisi vain takaisinsaantikanteen vireillepanoa. Takaisinsaannin vaatiminen muistutuksella valvontaa vastaan tai väitteellä muuta konkurssipesään kohdistettua vaatimusta vastaan ei olisi sidoksissa mainittuun määräaikaan.

Jos yksittäinen velkoja on nostanut kanteen, tuomioistuimen olisi 2 momentin mukaan varattava uskotuille miehille tai toimitsijamiehille tilaisuus tulla asiassa kuulluiksi. Ehdotus poikkeaa konkurssisäännön 47 §:stä siinä, että viimeksi mainitun lainkohdan mukaan velkojan on ilmoitettava pesänhoitajille kanteesta ennen jutun käsittelyä tuomioistuimessa. Momentin viimeisen virkkeen mukaan velkojan nostamasta takaisinsaantikanteesta voitaisiin ilmoittaa pesänhallinnon edustajille virkakirjeellä. Haastetiedoksianto ei siis ole tarpeen.

25 §. *Jälkivalvonta.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi nyt konkurssisäännön 48 §:ään sisältyvät säännökset vastaajan oikeudesta valvoa oikeustoimen peräytymistä koskevan kanteen hyväksymisen vuoksi syntynyt saatavansa vielä valvontapäivän jälkeen sekä hänen oikeudestaan vähentää jako-osuutensa palautettavasta määrästä. Koska takaisinsaantia voitaisiin ehdotuksen mukaan vaatia myös väitteellä, pykälässä olisi lisäksi säännös siitä, että sillä, jonka konkurssipesään kohdistamaa vaatimusta vastaan on tehty 23 §:n 2 momentissa tarkoitettu väite, olisi samanlainen oikeus.

6 luku. Voimaantulo

26 §. Voimaantulo- ja siirtymäsäännös. Pykälän 1 momentissa on säännös lain voimaantuloajankohdasta. Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan noin kuuden kuukauden kuluttua sen hyväksymisestä.

Pykälän 2 momentissa on siirtymäsäännökset. Momentin ensimmäisessä virkkeessä olevan pääsäännön mukaan uutta lakia sovellettaisiin, jos hakemus velallisen asettamiseksi konkurssiin on tehty lain tultua voimaan. Jos konkurssihakemus on tehty ennen lain voimaantuloa, konkurssia edeltäneitä oikeustoimia arvioitaisiin kaikilta osin aikaisemman lain nojalla, vaikka esimerkiksi konkurssiin asettaminen olisi tapahtunut vasta lain tultua voimaan. Tällöin noudatettaisiin myös aikaisemman lain menettelysäännöksiä.

Pääsäännön mukaan uuden lain säännöksiä sovellettaisiin riippumatta siitä, onko peräytettävä oikeustoimi tehty uuden vai aikaisemman lain voimassaoloaikana, kunhan vain konkurssihakemus on tehty lain voimaantulon jälkeen. Momentin toisessa virkkeessä olisi kuitenkin tästä poikkeussäännös. Sen mukaan oikeustoimiin, jotka on tehty ennen lain voimaantuloa, sovellettaisiin lain 1—22 §:n säännösten asemesta aikaisempaa lakia. Uuden lain mukaiset takaisinsaantisäännökset ovat yleisesti ottaen velallisen sopimuskumppanin kannalta ankarampia kuin aikaisemman lain säännökset. Tämän vuoksi on perusteltua noudattaa sitä yleistä periaatetta, että tietyn oikeustoimen oikeusvaikutukset määräytyvät oikeustoimen tekoaikana voimassa olleiden säännösten mukaan. Koska konkurssisäännön mukaiset takaisinsaantiajat ovat pisimmällään noin vuoden mittaisia, voisivat aikaisemman lain takaisinsaantisäännökset tulla sovellettaviksi enintään vuoden aikana lain voimaantulon jälkeen viireille pannuissa konkurssissa.

Ehdotetun lain menettelysäännöksiä eli säännöksiä takaisinsaannin vaatimisesta (23 ja 24 §) ja jälkivalvonnasta (25 §) sovellettaisiin silloinkin, kun oikeustoimi on tehty ennen lain voimaantuloa. Näin myös aikaisemman lain aikana tehdyn oikeustoimen peräytymistä voitaisiin vaatia tekemällä muistutus valvontaa vastaan tai väite konkurssipesään kohdistettua muuta vaatimusta vastaan konkurssissa, jota koskeva hakemus on tehty uuden lain tultua voimaan. Myös uuden lain mukaisia pidempiä kanneaikoja sovellettaisiin.

Mahdollista on, että oikeustoimi peräytyisi vanhan lain, mutta ei uuden lain mukaan. Näin voisi olla esimerkiksi, kun erääntymättömän velan maksua on pidettävä olosuhteet huomioon ottaen tavanomaisena. Tällaisissa tapauksissa on pidetty perusteltuna sitä, että sovellettavaksi tulisi uusi lievämpi laki, joka on laadittu vastaamaan nykyolojen vaatimuksia. Siirtymäsäännösten mukaan ennen lain voimaantuloa tehdyn oikeustoimen peräytymistä arvioitaisiinkin velallisen sopimuskumppanin kannalta lievemmän lain mukaan. Tätä periaatetta ilmentäisi momentin viimeisen virkkeen säännös, jonka mukaan ennen uuden lain voimaantuloa tehty oikeustoimi ei peräytyisi, jos se ei peräytyisi uuden lain nojalla. Tämä merkitsisi muun muassa, että konkurssissa, jota koskeva hakemus on tehty lain tultua voimaan, ei enää voitaisi peräyttää ennen lain voimaantuloa toimitettua ositusta, jossa velallinen on luopunut vaatimasta tasinkoa. Lievemmän lain periaatetta sovellettaisiin myös palautusvelvollisuuteen. Jos esimerkiksi vastaajan palautusvelvollisuutta olisi soviteltava uuden lain mukaan, ei vastaaja olisi vastaavalta osin palautusvelvollinen, vaikka oikeustoimi olisi tehty ennen lain voimaantuloa.

1.2. Konkurssisääntö

1 luku. Omaisuuden luovuttamisesta konkurssiin

9 §. Pykälän mukaan konkurssi luetaan alkaneeksi sinä päivänä, jolloin konkurssiin johtanut hakemus tehtiin. Konkurssisäännön 9 §:n mukainen konkurssin alkamisajankohta on ollut ratkaiseva vain konkurssisäännön 46 §:ssä mainittuja takaisinsaantiaikoja laskettaessa. Koska ehdotettuun lakiin takaisinsaantista konkurssipesään sisältyy säännös määräpäivästä, konkurssisäännön 9 §:ää ei enää tarvita, joten se esitetään kumottavaksi.

10 §. Pykälän 1 momentissa kielletään konkurssin alettua vahvistamasta kiinnitystä velallisen kiinteään omaisuuteen, jollei hakemus perustu maksamattoman kauppahinnan oikeutta koskeviin säännöksiin taikka kiinnitystä ole ennen konkurssin alkua haettu sellaisen asianhaaran nojalla, joka 46 §:n k kohdan mukaan on siinä mainituissa tapauksissa kiinnitysvakuuden pätevyyden ehtona. Momentissa oleva viittaus 46 §:n k kohtaan tarkoittaa sekä

velkakiinnityksiä että kiinnityksiä nautinta- tai muun oikeuden pysyvyyden vakuudeksi. Lain 46 §:n k kohdan mukaan viimeisten 60 päivän kuluessa ennen konkurssin alkua vahvistettu kiinnitys velallisen omaisuuteen on tehoton, jollei kiinnitystä ole perustettu velan syntyessä tehtyyn lupaukseen tai maksamattoman kauppahinnan oikeutta koskeviin säännöksiin taikka ennen mainittua aikaa tehtyyn nautinta- tai muun oikeuden myönnytykseen.

Nautinta- tai muun oikeuden pysyvyyden vakuudeksi ennen konkurssin alkua vahvistetun kiinnityksen tehottomuudesta ei enää otetaisi lakiin 46 §:n k kohtaa vastaavaa säännöstä. Jos oikeustoimi, johon kiinnitys perustuu, loukkaa velkojien oikeuksia, se voidaan peräyttää ehdotetun takaisinsaantia konkurssipesään koskevan lain nojalla, jolloin kiinnitys raukeaa tai muuten menettää merkityksensä.

Muutettavaksi ehdotetun 1 momentin mukaan voitaisiin velallisen kiinteään omaisuuteen vahvistaa kiinnitys nautinta- tai muun oikeuden pysyvyyden vakuudeksi, jos kiinnitystä on haettu ennen konkurssin alkua. Merkitystä ei enää olisi sillä, milloin kiinnityksen hakija on saanut sen oikeuden, johon kiinnitys perustuisi. Jos se oikeustoimi, jonka perusteella kiinnitystä haetaan, on peräytynyt, ei sen nojalla voida kiinnitystään myöntää.

Säännöksiä, joilla kielletään myöntämästä kiinnitystä konkurssivelallisen irtaimen omaisuuteen, sisältyy eräisiin lakeihin. Niinpä esimerkiksi autokiinnityslain 4 §:n 2 momentin mukaan kiinnitystä rahamääräisen kirjallisen sitoumuksen täyttämisen vakuudeksi ei saa vahvistaa autoon, joka kuuluu konkurssipesään. Tämän lainkohdan mukaan merkitystä ei ole sillä, voidaanko kiinnitys perustaa velan syntyessä annettuun lupaukseen. Näihin erityissäännöksiin ei tässä esityksessä puututa.

Konkurssipesään kuuluvaan kiinteään omaisuuteen voitaisiin konkurssin alettua edelleenkin vahvistaa velan vakuudeksi kiinnitys, jos kiinnityshakemus perustuu maksamattoman kauppahinnan oikeutta koskeviin säännöksiin taikka jos kiinnitystä on haettu ennen konkurssin alkua ja hakemus voidaan perustaa velan syntyessä annettuun lupaukseen.

Mitä tulee kiinnityksen vahvistamiseen määrälän erottamisoikeuden vakuudeksi, oikeuskirjallisuudessamme nykyisin vallitsevana pidettävän kannan mukaan velallisen ennen konkurssiaan tekemä määrälän luovutus sitoo kiinnittämättömänäkin konkurssivelkojia, jo-

ten määräalan saaja voi konkurssista huolimatta ilman kiinnitysturvaakin hakea lohkomista. Sanotusta seikasta on katsottu johtuvan, ettei voimassa olevan konkurssisäännön 10 §:n 1 momentin säännös estä erottamisoikeuden kiinnittämistä luovuttajan konkurssin aikana. Tässä suhteessa lain sisältöön ei esitetä muutosta.

26 §. Takaisinsaantia konkurssipesään koskevan lakiehdotuksen 7 § koskee jo maksetun kohtuuttoman palkan, palkkion tai siihen rinnastettavan etuuden peräyttämistä. Uuteen 26 §:ään ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan tällaista etuutta koskevaa saatavaa ei voitaisi määrätä maksettavaksi konkurssipesään kuuluvista varoista. Voimassa olevan etuoikeusasetuksen 4 §:n 1 momentin mukaan nyt mainituissa tapauksissa työsuhteesta johtuvalla saatavalla ei ole konkurssissa etuoikeutta. Ehdotuksen mukaan tällaista saatavaa ei voitaisi määrätä maksettavaksi etuoikeudettomana saatavana.

Se, milloin palkkaa, palkkiota tai siihen rinnastettavaa etuutta koskeva saatava ylittää kohtuullisena pidettävän määrän, arvioitaisiin samoin perustein kuin silloin, kun maksu on jo tapahtunut. Kysymys tullee käytännössä useammin arvioitavaksi valvonnan yhteydessä kuin maksua peräytettäessä. Etenkin silloin, kun velallisyritys on ollut hyvin vähävarainen, yrityksen palveluksessa olevat, erityisesti omistajatahoa lähellä olevat henkilöt saattavat pyrkiä saamaan itselleen taloudellista etua vaatimalla kohtuuttoman palkkasaatavansa suoritettavaksi palkkaturvalain nojalla. Niin kuin aiemmin on jo mainittu, palkkaturvana maksetaan ne tietyinä aikana ennen palkkaturvahakemuksen jättämistä erääntyneet työsuhteesta johtuvat saatavat, joilla olisi etuoikeusasetuksen 4 §:n 1 momentin mukainen etuoikeus työnantajan konkurssissa. Nyt ehdotetun säännöksen vuoksi ei palkkaturvalain mainittua 2 §:n 1 momenttia tarvitse muuttaa; jos konkurssissa valvottua palkkasaatavaa ei voida ehdotetun 26 §:n nojalla määrätä maksettavaksi konkurssipesän varoista, ei sillä myöskään tällöin ole etuoikeusasetuksen 4 §:n 1 momentin mukaista etuoikeutta eikä saatavaa niin muodoin voida maksaa palkkaturvana.

Tuomioistuimen ei tarvitsisi viran puolesta tutkia, ylittääkö valvottu saatava kohtuullisen määrän, vaan pykälässä olevan nimenomaisen säännöksen mukaan valvonta olisi tällä perusteella riitautettava. Tässä suhteessa ehdotus

eroaa etuoikeusasetuksesta, sillä kaikkien, myös etuoikeusasetuksen 4 §:n 1 momentissa tarkoitettujen saatavien etuoikeus tutkitaan viran puolesta. Käytännössä muutos lienee kuitenkin vähäinen.

Riitauttajana olisi puheena olevissa tapauksissa usein palkkaturva-asiaa hoitava työvoimaviranomainen. Palkkaturvalain 7 a §:n mukaan tällä viranomaisella on oikeus tehdä muistutus sellaista konkurssissa valvottua saatavaa vastaan, joka on haettu palkkaturvana, vaikkei tämä viranomainen olekaan konkurssissa velkojana.

Puheena olevan pykälän mukaan siinä tarkoitettua saatavaa ei voitaisi myöskään käyttää kuittaukseen. Jos siis konkurssipesä velkoo saatavaa esimerkiksi velallisyrittäjän palveluksessa olleelta, tämä ei voisi kuitata velkaa tässä pykälässä tarkoitettulla perusteettomalla työtai muulla saatavalla. Riitauttamisella tarkoitetaan tässä yhteydessä sitä, että vastasaamisen oikeusperuste kiistetään 33 §:n 1 momentin mukaisesti.

29 §. Pykälässä luetellaan ne tapaukset, joissa saatavan valvomatta jättäminen paikalletulopäivänä ei johtaisi oikeuden menetykseen. Pykälässä oleva viittaus 48 §:ään, joka ehdotetaan kumottavaksi, muutettaisiin viittaukseksi takaisinsaantia konkurssipesään koskevan lain 25 §:ään.

33 §. Kuittaus on sallittu myös konkurssissa. Tämä ilmenee pykälän 1 momentista, jota ei ehdoteta muutettavaksi.

Kuittaukseen voidaan käyttää vain saatavaa, joka on syntynyt ennen konkurssin alkua. Tämä käy ilmi 25 §:stä, jonka mukaan konkurssissa voidaan valvoa vain sellaisia saamia, joiden oikeusperuste on syntynyt ennen kuin velallinen haki omaisuutensa luovuttamista konkurssiin tai velallinen velkojan hakemuksesta asetettiin konkurssiin. Ilman nimenomaista säännöstäkin on pidetty selvänä, että vastaavasti vain sellainen konkurssivelallisen velkojaan kohdistuva saatava voidaan kuitata, joka on syntynyt ennen konkurssia. Kuittaus edellyttää siis, että kuitattavat saatavat ovat olleet vastakkain jo ennen konkurssin alkamista. Myös erääntymätön saatava voidaan 34 §:n mukaan valvoa tai käyttää kuittaukseen. Ilman nimenomaista säännöstäkin on katsottu myös, että lykkäväehtoinen saatava voidaan konkurssissa käyttää kuittaukseen. Kuittaus edellyttää tällöin kuitenkin, että ehto ehtii täyttyä ennen konkurssin päättymistä.

Pykälän nykyisessä 2 momentissa on säännökset kuittauskielloista konkurssissa. Oikeutta kuittaukseen konkurssissa ei ole ensinnäkään, kun joku muun kuin velallisen kanssa suoritetun toimen nojalla on hankkinut velalliseen kohdistuvan saatavan sellaisissa olosuhteissa, että jos tämän toimen sijasta velallinen olisi silloin maksanut velan, maksu olisi voitu vaatia peräytymään.

Pykälän 2 momentissa evätään oikeus kuittaukseen konkurssissa myös, kun velkoja tultuaan velallisen saamamieheksi on velallisen kanssa suorittamansa toimen nojalla sitoutunut tälle maksuun sellaisissa olosuhteissa, että, jos velallinen mainitun toimen sijasta olisi silloin maksanut velan, maksu olisi voitu vaatia peräytymään. Tyypillinen tilanne on se, että velkoja ostaa viimeisten 60 päivän aikana ennen konkurssin alkua velalliselta velaksi tavaroita, joita velkoja ei itse tarvitse, voidakseen kuittauksin saada suorituksen omasta saatavastaan.

Pykälän 2 momenttia ehdotetaan nyt muutettavaksi siten, että siihen tulisivat ne säännökset, jotka koskevat kolmannelta konkurssivelallisen velalliselle siirretyn saatavan käyttämistä kuittaukseen. Säännökset kuittauksen sallittavuudesta silloin, kun velkoja, jolla jo on saatava velalliselta, on itse velkaantunut velalliselle, otettaisiin uuteen 3 momenttiin.

Pykälän 2 *momentin* mukaan velalliselta olevaa saatavaa, joka on luovutuksen nojalla saatu kolmannelta myöhemmin kuin kolme kuukautta ennen takaisinsaantia konkurssipesään koskevan lain 2 §:ssä tarkoitettua määräpäivää, ei voitaisi konkurssissa käyttää kuittaukseen sellaista saamista vastaan, joka velallisella luovutuksen tapahtuessa oli velkojalta. Jos saatava on luovutettu säännöksessä tarkoitetuissa olosuhteissa, sitä ei voida käyttää kuittaukseen silloinkaan, kun maksu ei olisi peräytynyt, jos velallinen mainitun toimen sijasta olisi maksanut velan. Tässä suhteessa säännös eroaa voimassa olevasta laista. Merkitystä ei olisi esimerkiksi sillä, oliko luovutettu saatava luovutushetkellä erääntynyt vai ei.

Kun velan maksun takaisinsaantiaika ehdotetaan pidennettäväksi kolmeksi kuukaudeksi, kuittaus konkurssissakin olisi kielletty, jos saaminen on luovutettu myöhemmin kuin kolme kuukautta ennen määräpäivää. Lainkohdassa tarkoitettaisiin vain luovutuksen nojalla saatua saamista. Säännös ei siten edelleenkaan estäisi esimerkiksi perintönä tai osituksessa saadun

saamisen käyttämistä kuittaukseen. Kuittauskielto ei liioin koskisi muita tapauksia kuin niitä, joissa kuittaukseen käytettävä velallisen saaminen velkojalta oli olemassa jo silloin, kun velalliselta olevan saamisen luovutus tapahtui. Nykyisen lain mukaan merkitystä ei liene sillä, oliko luovutuksen saaja velkaa velalliselle jo luovutushetkellä. Kuittauksen sallittavuuteen ei vaikuttaisi se, onko luovuttaja tai luovutuksen saaja ollut tietoinen konkurssivelallisen maksukyvyttömyydestä.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisäksi otettavaksi subjektiivinen säännös, jonka mukaan kuittaus konkurssissa olisi kielletty silloinkin, kun saaminen on luovutuksen nojalla saatu kolmannelta kolme kuukautta ennen määräpäivää tai sitä aikaisemmin, jos velkojalta luovutuksen tapahtuessa oli perusteltua aihetta olettaa velallinen maksukyvyttömäksi. Saamisen luovutuksen ajankohdalla ei siis olisi tämän kuittauskiellon osalta merkitystä. Näytövelvollisuus siitä, että luovutuksensaaja tiesi velallisen maksukyvyttömyydestä tai että hänellä ainakin oli perusteltua aihetta epäillä sitä, olisi konkurssipesällä.

Pykälän 3 *momentissa* olisi säännös kuittauksen sallittavuudesta silloin, kun velkoja, jolla jo on saatava velalliselta, itse velkaantuu velalliselle. Velkojalla, joka on sitoutunut velalliselle maksuun sellaisissa olosuhteissa, että tämä menettely on rinnastettavissa velallisen suorittamaan velan maksuun, ei olisi kuittausoikeutta siltä osin kuin tämä maksu olisi voitu peräyttää konkurssipesään. Säännös vastaa periaatteessa nykyisen 2 momentin toisessa virkkeessä olevaa säännöstä. Kuittauskiellon laajuuteen vaikuttaisivat kuitenkin tässä esityksessä ehdotetut muutokset velan maksun peräyttämistä koskeviin säännöksiin. Kuittauskielto siis tosiasiallisesti laajenisi, koska velan maksun peräytyminen olisi ehdotuksen mukaan nykyistä useammin mahdollinen jo senkin vuoksi, että velan maksun takaisinsaantiaika pitenisi 60 päivästä kolmeksi kuukaudeksi.

Ehdotetun säännöksen mukaan kuittausoikeutta ei siten yleensä olisi silloin, kun velkoja on maksun takaisinsaantiaikana sitoutunut velalliselle maksuun sellaisissa olosuhteissa, että jos kuittaus tilanteen synnyttämisen asemesta velallinen olisikin kysymyksessä olevalla järjestyksellä suoraan maksanut velkojan saamisen, maksua olisi pidetty epätavallisena, ennenaikaisena tai takaisinsaantia konkurssipesään koskevan lakiehdotuksen 10 §:ssä tarkoitettulla

tavalla huomattavana. Velan maksun ollessa tavanomainen kuittaus olisi kuitenkin mahdollinen.

Ehdotetun 3 momentin viittaus velan maksun peräytymiseen koskisi myös velan maksun peräytymistä takaisinsaantia konkurssipesään koskevan lain 5 §:n nojalla. Sen vuoksi kuittaus ei olisi mahdollinen myöskään silloin, kun vastasaaminen on hankittu ennen velan maksun peräyttämistä koskevassa erityisessä pykälässä sanottuja takaisinsaantiaikoja, jos maksu olisi voitu peräyttää mainitun 5 §:n yleisen takaisinsaantisäännöksen nojalla.

33 a §. Jos joku on mennyt takaukseen ja päävelallisen jouduttua konkurssiin on joutunut täyttämään takaussitoumuksensa, on vaikiintuneesti katsottu, että takaajan takautumissaaminen (regressisaaminen) päävelalliselta on ollut olemassa jo hänen mennessään takaukseen ja siis ennen konkurssin alkua. Näin takaaja on voinut käyttää takautumissaamisensa konkurssivelallisella häntä vastaan olleen saatavan kuittaukseen. Sama koskee muitakin yhteisvelkasuhteita, joissa joku on saanut takautumisvaateen konkurssivelallista kohtaan sen vuoksi, että hän on suorittanut kolmannelle henkilölle velan, josta myös konkurssivelallinen on ollut vastuussa. Vaikka selvänä pidetään, että kuittaussäännöksiä sovellettaessa ratkaiseva ajankohta on takautumisvaateen haltijan velvoitteen syntymisajankohta eikä velvoitteen täyttämisaikajankohta, on pidetty aiheellisena ottaa tästä lakiin nimenomainen säännös. Säännös, jonka mukaan takauksen tai muun velvoitteen täyttämisestä johtuva oikeus korvaukseen katsotaan 33 §:n säännöksiä sovellettaessa saaduksi silloin, kun velvoite syntyi, ehdotetaan otettavaksi uuden 33 a §:n 1 momenttiin. Myös Norjan, Ruotsin ja Tanskan lakiin on otettu erityissäännös siitä, milloin takaajan tai yhteisvastuullisessa velkasuhteessa olevan takautumissaaminen on katsottava syntyneeksi.

Lainsäädännössämme ei ole kielletty konkurssipesää luovuttamasta saatavaa siten, että konkurssivelkoja menettää kuittausoikeutensa. Konkurssipesä voikin pyrkiä torjumaan kuittauksen luovuttamalla konkurssivelallisen velkojalta olevan saatavan kolmannelle henkilölle. Velkakirjalain 18 ja 28 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa velallisena oleva konkurssivelkoja on kuitenkin oikeutettu kuittaamaan luovutuksesta huolimatta. Oikeustieteellisessä kirjallisuudessa on puollettu käsitystä, että velkojalla,

joka on menettänyt saamisen luovutuksen vuoksi oikeutensa kuittaukseen, on oikeus vaatia pesältä korvausta.

Myös Norjan, Ruotsin ja Tanskan laissa on velkojaa suojaava säännös. Jos konkurssipesä luovuttaa saamisen siten, että velkoja menettää mahdollisuutensa kuittaukseen, konkurssipesän on korvattava siitä velkojalle aiheutunut vahinko. Samanlainen säännös ehdotetaan otettavaksi uuden 33 a §:n 2 momenttiin. Konkurssipesä olisi tietenkin korvausvelvollinen vain, jos velkoja olisi voinut kuitata saatavallaan. Konkurssipesä olisi korvausvelvollinen riippumatta siitä, tiesikö se velkojalla olleesta vastasaatavasta saamisen luovuttaessaan. Korvaus olisi enintään luovutetun saatavan suuruisen. Se maksettaisiin pesän varoista päältä päin.

4 luku. Konkurssipesään kuuluva omaisuus

Luvun otsikko sekä 45, 46, 47 ja 48 §. Säännökset siitä, mikä omaisuus kuuluu velallisen konkurssipesään, ovat 45 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan konkurssipesään kuuluu muun ohella omaisuus, joka voidaan 46 §:n nojalla saada takaisin pesään. Koska takaisinsaannista konkurssipesään säädettäisiin erillisessä laissa, 45 §:n 1 momenttia muutettaisiin siten, että siinä viitattaisiin 46 §:n asemesta mainittuun lakiin. Lain 46 §:ään otettaisiin vain viittaus siitä, että takaisinsaannista konkurssipesään säädetään erikseen. Muilta osin 46 ja 47 § kumottaisiin uuden takaisinsaantia konkurssipesään koskevan lain vuoksi. Niin ikään kumottaisiin 48 §, jota vastaavat säännökset olisivat mainitun lain 25 §:ssä. Luvun otsikkoa muutettaisiin niin, että se vastaisi siihen jäävän 45 §:n sisältöä.

45 a §. Pykälään tulisivat säännökset perinnöstä luopumisen sitovuudesta velallisen konkurssivelkoihin nähden. Jos velallinen on perintökaaren 17 luvun 2 a §:n mukaisesti perittävä kuoleman jälkeen luopunut perinnöstä ennen konkurssia, tämä luopuminen sitoo luopujan velkoja. Perintö ei siis kuulu konkurssipesään eivätkä konkurssivelkojat voi vaatia perinnönjakoa. Ennen konkurssin alkua perintökaaren 17 luvun 2 a §:n mukaisesti tapahtunutta luopumista ei voida myöskään peräyttää konkurssipesään. Konkurssin alkamisella tar-

koitetaan tässä sitä, että velallinen on omasta tai velkojan hakemuksesta asetettu konkurssiin.

Jos velallinen on ennen konkurssiin asettamistaan luopunut perinnöstä, luopuminen sitoo konkurssivelkojia riippumatta kuolintapahtuman ajankohdasta tai siitä, koska velallinen sai tiedon oikeudestaan perintöön. Velallista on myös aina oikeus kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun hän sai tiedon perittävän kuolemasta ja oikeudestaan perintöön, luopua perinnöstä velkojiaan sitovasti, olipa hän konkurssissa tai ei. Jos siten konkurssin alkaessa on jo kulunut kolme kuukautta mainitusta ajankohdasta, ei luopumismahdollisuutta enää ole. Vaikka konkurssivelallinen ei olisikaan luopunut perinnöstä, ei hänen oikeutensa vaatia lakiosaa tai moittia testamenttia siirtyisi kuitenkaan hänen velkojilleen. Tästä ehdotetaan säädettäväksi perintökaaren 7 luvun 11 §:ssä ja 14 luvun 6 §:ssä.

Konkurssivelallisen tai hänen sijaansa tulleen perillisten on tarvittaessa osoitettava konkurssihallinnolle, että velallinen on perintökaaren 17 luvun 2 a §:n mukaisesti ja säädetyssä ajassa luopunut perinnöstä tai testamentista.

54 §. Jos sivullinen väittää, että konkurssipesässä oleva omaisuus kuuluu hänelle, uskotujen miesten on voimassa olevan 1 momentin mukaan luovutettava omaisuus tälle, jos hänen oikeutensa on riidaton. Jos uskotut miehet eivät vaadittaessa luovuta omaisuutta, on sivullisomistajan pyydettävä ulosotonhaltijalta virka-apua taikka nostettava omistusoikeutensa vahvistamiseksi erillinen kanne. Tähän sääntöön ei ehdoteta muutoksia.

Pykälän voimassa oleva 2 momentti eroaa 1 momentista siinä, että sen mukaan velallisen puolison on näytettävä omistusoikeutensa toteen silloinkin, kun omaisuus ei ole pesän hallussa. Velallisen puolisoilla on siis todistustaakka myös, jos pesä väittää, että tämän puolison hallussa oleva omaisuus kuuluu velallispuolisolle ja kanteella vaatii omaisuuden luovuttamista pesälle. Tämä todistustaakkasäännös voi tulla periaatteessa sovellettavaksi silloinkin, kun velallisen puolisoilla oleva omaisuus ei ole lainkaan ollut puolisojen yhteisessä käytössä.

Näyttää siltä, ettei puheena oleva todistustaakkasäännös enää vastaa käytännön tarpeita. Nykyään on varsin tavallista, että molemmilla puolisoilla on työtuloja ja että he kummatkin osallistuvat omaisuuden hankintaan. Jälkeen-

päin on usein vaikea selvittää, kuuluuko esimerkiksi puolisojen yhteisessä hallinnassa oleva asuntoirtoimisto yksin toiselle puolisolle vai onko se yhteistä omaisuutta. Konkurssisäännön 54 §:n 2 momentin todistustaakkasäännös sisältää sen olennaisen vaaran, että velallisen konkurssipesään tulee kuulumaan myös velallisen puolison omaisuus. Valmistelussa on päädytty siihen, ettei mainittu säännös ole tarpeellinen. Jos syntyy riitaa siitä, kuuluuko jokin varallisuus konkurssipesään, tällaisen riidan ratkaisemiseen riittävät yleiset siviiliprosessioikeudelliset todistustaakkasäännöt.

6 luku. Velallisen maksuvelvollisuudesta konkurssin jälkeen

Luvun otsikko ja 85 §. Vuoden 1988 alusta voimaan tulleen avioliittolain uudistuksen yhteydessä kumottiin avioliittolain 55 §. Jos avioliiton purkautuessa on miehen erityisten tarpeiden tyydyttämiseksi tehtyä velkaa, vaimo ei kumotun lainkohdan mukaan ollut velvollinen vastaamaan siitä sellaisella omaisuudella, minkä hän purkautumisen jälkeen on työllään ansainnut. Mainittua pykälää pidettiin puolisojen tasa-arvoa loukkaavana ja nykyaikaan soveltumattomana. Avioliittolain säätämisen yhteydessä vuonna 1929 lisättiin konkurssisäännön 85 §:n 1 momenttiin viimeinen virke, joka liittyy avioliittolain kumottuun 55 §:ään. Sen mukaan nainen, joka on naimisissa ja jonka omaisuus on luovutettu konkurssiin, ei ole velvollinen konkurssin jälkeen työllään saadulla omaisuudella vastaamaan sitä ennen avioliiton aikana miehen erityisten tarpeiden tyydyttämiseksi tehdystä velasta. Avioliittolain 55 §:n kumoamisen vuoksi olisi tämä säännös poistettava puheena olevasta momentista.

Konkurssituomioon liittyy meillä samanlainen sitova vaikutus kuin tavallisessa riita-asiaien käsittelyjärjestyksessä annettuun tuomioon. Kun valvonta on asiallisesti hyväksytty tai hylätty, ratkaisu on sitova myös myöhemmissä oikeudenkäynneissä. Ratkaisun sitomiksi tulevat kaikki konkurssimenettelyn asianosaiset eli konkurssivelallinen ja kilpailevat velkojat. Konkurssissa riitautetun saamisen vahvistamista koskevassa oikeudenkäynnissä annettuun ratkaisuun soveltuvat samat säännöt. Saamisvaatimuksesta annettu asiaratkaisu on siinäkin lopullinen ja myös konkurssimenettelyn ulkopuolella sitova.

Konkurssilainsäädännön jatkovalmistelussa on tarkoitus luopua siitä periaatteesta, että konkurssimenettelyssä annetulla olisi sitova vaikutus konkurssin ulkopuolella. Tässä vaiheessa on pidetty tarkoituksenmukaisena poiketa tästä periaatteesta vain eräissä takaisinsaantia konkurssipesään koskevassa laissa tarkoitetuissa tilanteissa.

Muun muassa sellainen oikeustoimi, jolla on sopimattomasti lisätty konkurssivelallisen velkoja, peräytyy sanotun lain 5 §:stä tarkemmin ilmenevin edellytyksin. Esimerkkeinä peräytyvistä veloista on tuon pykälän perusteluissa mainittu velkaantuminen ylellisyyskulutukseen ja lainan ottaminen kohtuuttoman korkealla korolla. Yhteistä tällaisille tilanteille on, että velkojan valvoessa sanotunlaisen, sinänsä mahdollisesti täysin pätevän saamisensa, vaatimus voidaan konkurssissa kokonaan tai osaksi torjua riitauttamalla se takaisinsaantiperusteella. Tämän jälkeen saamisvaatimus ratkaistaan asiallisesti joko suoraan konkurssituomiolla tai eri oikeudenkäynnissä. Takaisinsaantiperusteen hyväksyminen johtaa siihen, että valvonta on kokonaan tai osaksi hylättävä. Ehdotetuilla takaisinsääntönsäillä ei pyritä siihen, että velkoja hylkäävän ratkaisun vuoksi menettäisi lopullisesti sanotunlaisen saamisensa, vaan siihen ettei peräytyviä velkoja voida periä konkurssivelalliselta muiden velkojen oikeutta loukkaamalla. Sen vuoksi momentin viimeisen virkkeen tilalle ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että jos konkurssissa valvottua saamista on vaadittu peräytymään takaisinsaantiperusteella ja vaatimus on sen vuoksi kokonaan tai osaksi hylätty, ratkaisulla on tältä osin vaikutusta vain konkurssimenettelyssä.

Voimaantulo- ja siirtymäsäännös. Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan samanaikaisesti ehdotetun takaisinsaantia konkurssipesään koskevan lain kanssa. Yhdenmukaisesti viimeksi mainitun lain kanssa tämän lain säännöksiä sovellettaisiin, jos konkurssihakemus on tehty tämän lain voimaan tultua. Jos siis konkurssihakemus on tehty ennen tämän lain voimaantuloa, sovellettaisiin konkurssissa kaikilta osin aikaisemman lain säännöksiä.

Säännöksen 2 momentissa olisi poikkeussäännöksiä niitä tapauksia varten, joissa aikaisempaa lakia olisi sovellettava, vaikka konkurssihakemus on tehty lain tultua voimaan. Takaisinsaantia konkurssipesään koskevan lakiehdotuksen siirtymäsäännösten mukaan aikaisemman lain säännöksiä sovellettaisiin oi-

keustoimen peräytymisen ja sen vaikutusten osalta, jos oikeustoimi on tehty ennen lain voimaantuloa. Ennen lain voimaantuloa tehty oikeustoimi ei siten peräytyisi, jos se ei peräydy 46 §:n säännösten mukaan.

Yhtäpitävästi takaisinsaantia konkurssipesään koskevan lakiehdotuksen kanssa sovellettaisiin tämänkin lain osalta lievemmän lain periaatetta. Jos oikeustoimi on tehty ennen tämän lain voimaantuloa ja uusi laki on oikeustoimen peräytymisen edellytysten tai peräytymisen vaikutusten osalta lievempi, sovellettaisiin tällöin uutta lakia. Menettelyä koskevien säännösten osalta ratkaiseva olisi konkurssihakemuksen eikä oikeustoimen tekemisen ajankohta.

Vaikka konkurssihakemus olisi tehty tämän lain tultua voimaan, sovellettaisiin kuittauskieltojen osalta uuden lain 33 §:n 2 ja 3 momentin asemesta aikaisemman lain vastaavia (2 momentti) säännöksiä, jos uuden lain 2 momentissa tarkoitettu saaminen on siirretty tai 3 momentissa tarkoitettuun maksuun on sitouduttu ennen tämän lain voimaantuloa. Aikaisemman lain säännöksiä sovellettaisiin siis, jos kuittauksen edellytykset ovat syntyneet aikaisemman lain voimassaoloaikana.

Pykälän 3 momentissa olisi säännös uuden lain 26 §:n soveltamisesta, siis siitä, milloin 26 §:ssä tarkoitettua saatavaa ei voitaisi määrätä maksettavaksi konkurssipesän varoista. Sääntönä olisi, että jos saatava on erääntynyt ennen lain voimaantuloa, ei uutta lakia sovellettaisi, vaikka konkurssihakemus olisikin tehty uuden lain voimassaoloaikana. Tällaisissa tapauksissa ei saatavalta siten voitaisi evätä jako-osuuskelpoisuutta. Etuoikeusasetuksen muuttamista koskevan lakiehdotuksen mukaan tällöin sovellettaisiin asetuksen 4 §:n 1 momenttia sellaisena kuin se oli ennen nyt ehdotetun lainsäädännön voimaantuloa. Tästä saatavaa seurata, ettei saatavalla katsottaisi olevan etuoikeutta velallisen konkurssissa.

Pykälän 4 momentti sääntelee kysymyksen siitä, miten perillisen velkojen asema määräytyy siirtymävaiheen aikana. Ehdotettujen säännösten mukaan 46 §:n kumottavaa 1 kohtaa sovellettaisiin lain voimaan tultuakin, jos perittävä on kuollut ja konkurssi on alkanut ennen lain voimaantuloa. Vastaavin perustein määräytyisi se, milloin sovelletaan uutta 45 a §:ää. Jos perittävä on kuollut ja konkurssi on alkanut ennen lain voimaantuloa, ei uutta 45 a §:ää sovellettaisi. Jos konkurssi alkaa vas-

ta lain tultua voimaan, olisi velallisella 45 a §:ssä säädetty oikeus luopua perinnöstä, vaikka perittävä olisi kuollut ennen lain voimaantuloa.

1.3. Laki konkurssisäännön väliaikaisesta muuttamisesta

85 §. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi samalla tavoin kuin konkurssisäännön 85 §:n 1 momenttia.

Ehdotettu laki tulisi voimaan samanaikaisesti muiden tässä esityksessä ehdotettujen lakien kanssa.

1.4. Akordilaki

34 §. Pykälän mukaan velkojalla, jolla on saaminen velalliselta silloin, kun päätös akordikäsittelyn aloittamisesta annetaan, on oikeus akordista huolimatta käyttää saamisensa hänen sanottuna aikana velalliselle olevan velkansa kuittaamiseen. Pykälään ei sisälly konkurssisäännön 33 §:ssä olevia kuittauskieltoja vastaavia kuittauskieltoja. Tämän on katsottu voivan johtua siitä, että kun kuittauskiellot vuonna 1935 annetulla lailla lisättiin konkurssisääntöön, tätä ennen säädetty akordilaki jäi epähuomiossa täydentämättä vastaavilla kielloilla. Eräänä mahdollisena syynä on mainittu myös, että akordilaki oli tarkoitettu väliaikaiseksi ja ettei lain täydentämistä sen vuoksi pidetty tarpeellisena.

Ei voida pitää perusteltuna sitä, että kuittaus akordin yhteydessä olisi sallittu silloin, kun se olisi vastaavassa tilanteessa kielletty konkursissa. Sen vuoksi pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 ja 3 momentti, joissa olisivat konkurssisäännön 33 §:n 2 ja 3 momentin säännöksiä vastaavat kuittauskiellot. Pykälään ehdotetaan myös lisättäväksi uusi 4 ja 5 momentti, joissa olisivat konkurssisäännön uutta 33 a §:ää vastaavat säännökset.

40 §. Konkurssin seurattessa akordia takaisinsaantijat lasketaan pykälässä mainituin edellytyksin päivästä, jona päätös akordikäsittelyn aloittamisesta on annettu eikä siis konkurssisäännön 9 §:ssä tarkoitettu päivästä. Pykälää muutettaisiin siten, että siinä viitattaisiin konkurssisäännön 46 §:ssä tarkoitettujen määrääaikojen asemesta takaisinsaantia kon-

kurssipesään koskevan lain 5—14 §:ssä tarkoitettuihin takaisinsaantiaikoihin.

Pykälästä ehdotetaan lisäksi jätettäväksi pois maininta siitä, että jos ulosottoa on haettu, määrääjat lasketaan pykälässä tarkoitettua ajankohdasta. Tämä on nimittäin selvää jo ulosottolain 3 luvun 35 §:n 1 momentin säännösten perusteella.

Voimaantulosäännös. Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan samanaikaisesti muiden esityksessä ehdotettujen lakien kanssa. Aikaisemman lain kuittausta koskevia 34 §:n säännöksiä sovellettaisiin, jos pykäläehdotuksen 2 momentissa tarkoitettu saaminen on siirretty tai 3 momentissa tarkoitettuun maksuun on sitouduttu ennen tämän lain voimaantuloa. Tämä siirtymävaiheen järjestely vastaa konkurssisäännön 33 §:n osalta noudatettavaa periaatetta.

1.5. Etuoikeusasetus

4 §. Pykälän 1 momentin mukaisella etuoikeudella suoritetaan konkurssiin luovutetuista varoista muun muassa työntekijän työsuhteesta johtuvat palkka- ja muut saatavat viimeiseltä ja kuluvalta vuodelta. Konkurssisääntöön lisättäväksi ehdotetun uuden 26 §:n vuoksi esillä olevan pykälän 1 momentin viimeinen virke ehdotetaan kumottavaksi. Sen mukaan lainkohdan mukaista etuoikeutta ei osakeyhtiön konkurssissa ole henkilöllä, jolla osakeomistuksen perusteella tai muutoin on tai on ollut määräämisvalta osakeyhtiössä, hänen puolisol- laan, hänen taikka hänen puolisonsa suoraan takenevassa tai etenevässä polvessa olevalla sukulaisella eikä tällaisen henkilön puolisol- la paitsi siltä osin kuin saatavan voidaan osoittaa olevan kohtuullisena pidettävä korvaus yhtiön hyväksi tehdystä työstä.

Köyhäinsadannesta eli niin sanottua vaivaistenosaa koskevat säännökset on kumottu 1 päivänä tammikuuta voimaan tulleella lailla (744/80). Momentista onkin vaivaistenosan etuoikeutta koskeva säännös poistettu merkityksensä menettäneenä.

8 §. Pykälän 1 momentin mukaan velkojal- la, jonka saamisesta irtainta omaisuutta on ulosmitattu, on pykälän mukainen etuoikeus maksun saantiin ulosmitatusta omaisuudesta. Pykälän 2 momentin mukaan ulosmittaus ei kuitenkaan tuota etuoikeutta, jos konkurssi seuraa kuukauden kuluessa sen jälkeen tehdys- tä hakemuksesta. Lisäksi momentissa on erityi-

nen kuolinpesän omaisuudesta tehtävää ulosmittausta koskeva säännös.

Johdonmukaisuuden vaatimana pääperiaatteena tulisi olla, ettei ulosmittaus tuottaisi 1 momentin mukaista etuoikeutta niissä tapauksissa, joissa maksu, jonka velkoja saisi ulosmittauksella, voitaisiin peräyttää takaisinsantia koskevien säännösten nojalla. Erityissäännös ulosmittauksella saadun maksun peräytymisestä on takaisinsantia konkurssipesään koskevan lakiehdotuksen 12 §:ssä. Sen mukaan ulosmittauksella saatu maksu peräytyy, jos ulosmittaus on toimitettu myöhemmin kuin kolme kuukautta ennen määräpäivää. Tämän periaatteen omaksuminen ei näytä konkurssitilanteiden osalta ongelmalliselta. Ulosottomenetelyn kannalta asiaa voidaan arvioida toisin.

Takaisinsantia konkurssipesään koskevia säännöksiä sovelletaan myös ulosoton yhteydessä. Velan maksun peräytymisedellytyksiä laadittaessa on ollut periaatteena, ettei maksutapa ole pidettävä ratkaisevana, vaan että myös ulosmittauksella saatu maksu tulee olla peräytettävissä. Tätä linjaa on haluttu noudattaa myös ulosotto-oikeudellisessa takaisinsaanissa. Ulosmittauksella saatu maksu voidaan siis peräyttää ulosotto-oikeudellisen takaisinsantikanteen johdosta. Itse ulosmittausta ei sitä vastoin peräytetä. Mitä tulee aikaisemman ulosmittauksen tuottamaan etuoikeuteen, valmistelussa on kuitenkin pidetty epätydyttävänä sitä, jos ulosmittausvelkojalle etuoikeusasetuksen 8 §:n 1 momentin perusteella tuleva etuoikeus jäisi aina syntymättä, kun samaan irtaimiin esineeseen kohdistuisi lyhyehkön ajan kuluessa sellaisia myöhempiä ulosmittauksia, joiden nojalla asianomaisia velkojia ei voitaisi täysin tyydyttää. Ulosottomenetelyn yhteydessä on haluttu pitää kiinni etuoikeusasetuksen 8 §:n 1 momentin periaatteesta, jonka mukaan, jos sama irtain omaisuus on ulosmitattu useampien saamisesta, parempi oikeus on sillä, jonka saamisesta ulosmittaus on ensin toimitettu. Tämän mukaisesti vain sellaisella velkojalla, jonka saamisella olisi parempi kuin etuoikeusasetuksen 8 §:n 1 momentin mukainen etuoikeus, voisi olla oikeudellista etua ajaa ulosmittauksella saadun maksun peräyttämistä ulosottopesään tarkoitettavaa kannetta. Ja toisaalta, jos myöhemmän ulosottovelkojan saamisella on alusta alkaen ollut parempi etuoikeus kuin aikaisemmalla ulosmittausvelkojalla, ei se sattumanvarainen seikka, että aikaisempi on jo ehtinyt saada maksun, ole

ratkaisevaa, vaan paremman oikeuden haltija voi saada maksun takaisin jaettavaksi etuoikeusasetuksen säännösten mukaisesti. Lisäksi myöhemmälle täyttää suoritusta vaille jääneelle ulosottovelkojalle jäisi mahdollisuus niin halutessaan hakea velallinen konkurssiin, jolloin aikaisemmalle ulosmittausvelkojalle tässä yleis-täytäntöönpanossa ei ehkä syntyisi etuoikeusasetuksen 8 §:n 1 momentin mukaista etuoikeutta.

Näillä perusteilla pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että ulosmittaus ei tuota etuoikeutta, jos ulosmittausta seuraa konkurssi ja maksu, jonka velkoja saisi ulosmittauksella, voitaisiin peräyttää takaisinsantia konkurssipesään koskevien säännösten nojalla.

Muutettavaan momenttiin ei jäisi sen viimeisen virkkeen säännöstä. Sen mukaan ulosmittaus ei tuota etuoikeutta, jos ulosmittaus on toimitettu velallisen kuoleman jälkeen ja konkurssi seuraa hakemuksesta, joka on tehty kuukauden kuluessa perunkirjoituksesta tai sen toimittamisen määräajan päättymisestä taikka kuukauden kuluessa siitä, kun pesänselvittäjä saman ajan kuluessa tehdystä hakemuksesta määrättiin. Tämä säännös on tarpeeton takaisinsantia konkurssipesään koskevan lain määräpäiväsäännöksen (2 § 2 mom. 1 kohta) vuoksi.

20 §. Pykälässä on ulosmittauksessa toteutettavia etuoikeuksia koskevia säännöksiä. Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan 4 §:n 1 momentin muuttamisen vuoksi lisättäväksi säännös, jonka mukaan työntekijän 4 §:n 1 momentissa tarkoitettulla työsuhteesta johtuvalla saatavalla ei olisi etuoikeutta ulosmittauksessa siltä osin kuin sitä ei voitaisi määrätä maksettavaksi konkurssipesään kuuluvista varoista konkurssisäännön 26 §:n johdosta.

Voimaantulosäännös. Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan samanaikaisesti muiden esityksessä ehdotettujen lakien kanssa. Aikaisemman lain 4 §:n 1 momenttia sovellettaisiin, jos siinä tarkoitettu saatava on erääntynyt ennen tämän lain voimaantuloa. Tällaisten saatavien osalta sovellettaisiin myös aikaisemman lain 20 §:n 2 momenttia.

Lain 8 §:n 2 momentin osalta sovellettava laki määräytyisi ulosmittauksen toimittamisajankohdan mukaan. Jos ulosmittaus on toimitettu ennen tämän lain voimaantuloa, sovellettaisiin aikaisempaa lakia.

1.6. Vakuutusopimuslaki

117§. Säännökset liikaa suoritettujen vakuutusmaksujen peräyttämistä konkurssipesään jäisivät edelleen vakuutusopimuslakiin. Lain 117 §:n 1 momenttia ehdotetaan kuitenkin muutettavaksi. Liikaa suoritettujen vakuutusmaksujen peräytymisen edellytyksenä ei enää olisi, että vakuutusopimuksen päättämisestä on kulunut alle kymmenen vuotta. Vakuutusmaksujen määrää ei aina ennalta sovita vakuutusopimusta tehtäessä, vaan vakuutusmaksusta voidaan vakuutuksenantajan ja vakuutuksenottajan kesken sopia esimerkiksi vuosittain vakuutuksenottajan maksukyvyn ja -halun mukaan. Tämän vuoksi onkin perusteltua, että vakuutuksenottajan varoihin ja oloihin nähden kohtuuttomat vakuutusmaksut voitaisiin peräyttää riippumatta siitä, milloin itse vakuutusopimus on tehty.

Konkurssipesän kannevallan sekä kanneajan osalta pykälässä viitattaisiin takaisinsaantia konkurssipesään koskevan lain 23 §:n 1 momenttiin ja 24 §:ään. Peräytymistä saisivat konkurssipesän puolesta vaatia uskotut miehet, toimitsijamiehet sekä velkoja, joka on valvonut saatavansa konkurssissa. Kanneaika olisi nykyisen kolmen kuukauden asemesta kuusi kuukautta, ja se laskettaisiin edelleen paikallistulopäivästä. Lisäksi sovellettavaksi voisi tulla toissijainen kanneaika; kanne voitaisiin nostaa vielä kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun konkurssipesä havaitsi takaisinsaannin perusteen tai sen olisi pitänyt se havaita.

Voimaantulosäännös. Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan samanaikaisesti takaisinsaantia konkurssipesään koskevan lain kanssa. Sitä sovellettaisiin lain voimaantulon jälkeen vireille tulleissa konkurseissa. Jos lain voimaantullessa on kulunut kymmenen vuotta vakuutusopimuksen päättämisestä, ei vakuutusmaksuja voitaisi kuitenkaan peräyttää, vaikka konkurssihakemus olisi tehty tämän lain tultua voimaan. Tällöinhän vakuutusmaksujen peräyttäminen ei olisi aikaisemman lain mukaan mahdollista.

1.7. Ulosottolaki

3 luku. Yleisiä säännöksiä tuomioiden ja päätösten täytäntöönpanosta

35§. Pykälän 1 momentissa on säännös ulosmittaustakaisinsaannin edellyksistä. Säännöksen mukaan peräytyy luovutus, sitoumus tai muu oikeustoimi, jolla ulosmittausta hakeen velkojan oikeutta on loukattu, jos oikeustoimi on tehty sellaisissa olosuhteissa, että takaisinsaanti konkurssipesään olisi luullinen, jos ulosmittauksen sijasta olisi haettu konkurssia. Säännös ehdotetaan täsmennettäväksi siten, että peräytyvästä oikeustoimesta säädettäisiin vastaavalla tavalla kuin takaisinsaantia konkurssipesään koskevan lain 1 §:ssä.

Pykälän 2 ja 3 momentissa on säännökset ulosmittaustakaisinsaannin vaikutuksista. Näitä säännöksiä ehdotetaan muutettavaksi siten, että ne vastaisivat takaisinsaantia konkurssipesään koskevan lain vastaavia säännöksiä. Säännökset otettaisiin 2 ja 3 momenttiin sekä uuteen 4 ja 5 momenttiin.

Pykälän 2 momentissa olisi säännös, jonka mukaan peräytyneen oikeustoimen tarkoittama omaisuus, siitä saatu tuotto tai korko sekä korvaus omaisuuden arvon alenemisesta tai omaisuudesta saadusta hyödyistä olisi luovutettava ulosottomiehelle sikäli kuin se on tarpeen kantajan saatavan suorittamiseksi. Omaisuutta olisi siis luovutettava ulosottomiehelle vain kantajan saatavaa vastaava määrä.

Pykälän 3 momentissa olisi nykyisin 2 momentissa oleva säännös siitä, että takaisinsaantivastaaajalle on palautettava hänen peräytyneellä oikeustoimella luovutetusta omaisuudesta velalliselle maksamansa vastike.

Ulosottomiehelle luovutettavan sekä vastaajalle palautettavan omaisuuden arvon korvaamisesta, tuotosta ja korosta, omaisuuden arvon alenemisen, omaisuudesta saadun hyödyn ja omaisuuteen pantujen kustannusten korvaamisesta sekä vastaajalle oikeustoimen peräytyessä syntyvien velvollisuuksien sovittelimisesta olisi uuden 4 momentin mukaan soveltuvin osin voimassa, mitä takaisinsaantia konkurssipesään koskevassa laissa säädetään.

Pykälän uudessa 5 momentissa olisi nykyistä 3 momenttia vastaava säännös, jossa oleva viittaus kuitenkin muutettaisiin viittaukseksi 3 ja 4 momenttiin.

36§. Pykälän 1 momentissa on säännökset oikeustoimen peräytymistä koskevan kanteen

nostamisen määräajasta. Nykyinen 60 päivän määräaika ehdotetaan pidennettäväksi kuudeksi kuukaudeksi. Määräaika laskettaisiin siitä, kun velkoja sai ulosottomieheltä tiedon siitä, ettei hänen saamisensa ole tullut ulosottoyri-tyksessä täysin suoritetuksi, taikka, jos on kysymys osituksesta, josta osituskirjaa ei ollut annettu tuomioistuimeen, siitä päivästä lukien, jolloin osituskirja annetaan tuomioistuimeen. Kiinteistön osalta määräaikaa ei enää laskettaisi lainhuudon hakemisesta.

4 luku. Ulosmittauksesta

11 a §. Jos velallisena on kuolinpesän osakas, voidaan 4 luvun 11 §:n mukaan hänen pesäosuutensa ulosmitata velasta. Pesäosuutta ei kuitenkaan ole lupa myydä, vaan velkojalla on oikeus saada suoritus siitä omaisuudesta, mikä velkojan osalle tulee perinnönjaossa. Jos velallinen on pesän ainoa osakas, luetaan pesän omaisuus velallisen varallisuuteen ja ulosmittaus toimitetaan yleisten sääntöjen mukaisesti. Uusi 11 a § sisältäisi kiellon ulosmitata perintöön tai testamenttiin perustuvaa oikeutta, jos velallinen on perittävän kuoleman jälkeen perintökaaren 17 luvun 2 a §:n mukaisesti ennen ulosmittausta luopunut tästä oikeudestaan.

Jos velallinen on ennen ulosmittausta luopunut oikeudestaan perintöön tai testamenttiin, ei tämä luopuminen ole välttämättä ulosottomiehen tiedossa. Näin voi käydä esimerkiksi silloin, kun luopumisesta ei ole tehty merkintää perukirjaan eikä velallinen ole läsnä ulosmittausta toimitettaessa. Jos ulosmittaus tällöin toimitetaan luopumisesta huolimatta, voivat sijaan tulleet perilliset käyttää sivulliselle ulosottolain mukaan kuuluvia oikeussuojakeinoja.

Ehdotetun säännöksen mukaan velallisen mahdollisuus luopua perinnöstä tai testamenttiin perustuvasta oikeudesta on ajallisesti varsin rajoitettu. Ulosmittaus voidaan toimittaa periaatteessa heti kuolintapahtuman jälkeen, kun perillisasema on ulosottomiehen tiedossa. Jos perillinen siten haluaa varmistautua, ettei perintöä käytetä hänen velkojien tyydyttämiseen, hänen on viivytyksettä käytettävä perintökaaren 17 luvun 2 a §:n mukaista oikeuttaan ja saatettava luopuminen muiden perillistahojen tietoon.

Ehdotettu säännös koskee vain luopumisen sitovuutta ulosmittausvelkoja kohtaan, ei luopumisen pätevyyttä yleensä. Velallinen voi luopua perinnöstä, vaikka hänen pesäosuutensa olisikin ulosmitattu. Tällöin se osa perinnöstä, mikä ei mene ulosmittausvelkojen tyydyttämiseen, jää hänen sijaansa tulneiden perillisten jaettavaksi.

Voimaantulosäännös. Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan samanaikaisesti ehdotetun takaisinsaantia konkurssipesään koskevan lain kanssa. Pääsääntö olisi, että 3 luvun muutettavia säännöksiä sovellettaisiin, jos ulosottoa, jonka perusteella ulosmittaustakaisinsaantia vaaditaan, on haettu tämän lain tultua voimaan. Milloin oikeustoimi on tehty ennen tämän lain voimaantuloa, tällaisen oikeustoimen peräytymisen vaikutukset, muun muassa palautusvelvollisuuden laajuus, määräytyisivät aikaisemman lain mukaan. Tällöinkin sovellettavaksi tulisi lievemmän lain periaate. Siltä osin kuin uuden lain mukaan ei olisi palautusvelvollisuutta, ei sitä olisi myöskään aikaisemman lain mukaan. Edellä sanottu seuraa siitä, että ulosottolain 3 luvun 35 §:n mukaan oikeustoimen peräytymisen edellytykset ja vaikutukset ulosoton yhteydessä määräytyvät niiden säännösten mukaan, jotka koskevat takaisinsaantia konkurssipesään.

Säännöksen 2 momentin viimeisen virkkeen mukaan 4 luvun uutta 11 a §:ää ei sovelleta, jos ulosmittaus on toimitettu ennen lain voimaantuloa.

1.8. Avioliittolaki

44 §. Pykälän 2 momentissa (308/86) säädetään sen avioehtosopimuksen raukeamisesta, jolla lahjoitetaan kihlakumppanille tälle avioliittoa päätettäessä tulevaa omaisuutta. Puolisoiden välisen lahjoituskiellon kumoamisen vuoksi momentti ehdotetaan kumottavaksi.

Pykälän nykyisen 3 momentin mukaan avioehtosopimus ei tule voimaan, jos se on jätetty tuomioistuimelle vasta sen jälkeen, kun puoliso on kuollut tai avioliitto on tuomiolla purettu tai puolisoille on myönnetty asumusero. Periaatteena on ollut, että avioehtosopimus ei tule voimaan, jos se on jätetty tuomioistuimelle sen jälkeen kun puolisoilla tai kuolleen puolison perillisillä on oikeus vaatia osituksen toimittamista. Vuoden 1988 alusta avioliittolain 85 §:ää muutettiin siten, että osituksen toimit-

tamista voidaan vaatia, kun avioeroa koskeva asia on vireillä tai avioliitto on purkautunut. Puheena olevaa 3 momenttia ehdotetaan tässä yhteydessä tarkistettavaksi niin, että se vastaisi sanottua avioliittolain uutta 85 §:ää.

45 §. Yleisperusteluissa esitetyistä syistä pykälässä nykyisin olevat säännökset avioliittoon aikovien välisistä, avioliittoa päätettäessä voimaan tulevista lahjoituksista samoin kuin avio-puolisoiden välisestä lahjoituskiellosta ehdotetaan kumottaviksi. Näiden säännösten kumoamisen jälkeen puoliset voisivat keskenään tehdä lahjoituksia siten kuin ketkä tahansa muut. Irtaimen omaisuuden lahjoitukset olisivat puolisojen keskinäisessä suhteessa sitovia niin kuin lahjanlupa-ajalla säädetään. Lahjoituksen sitovuus velkoihin nähden määräytyisi myös lahjanlupa-ajalla mukaan. Niin kuin yleisperusteluissa on esitetty, lahjanlupa-ajalla ehdotetaan tässä esityksessä muutettavaksi siten, että lahjoitettaessa irtainta omaisuutta puolisolalle tai eräille muille läheisille, olisi lahjoituksesta ilmoitettava kirjallisesti tuomioistuimelle. Ilmoituksen tekemättä jättäminen ei kuitenkaan aiheuttaisi lahjoituksen pätemättömyyttä. Ilmoituksen merkitys olisi siinä, että ilmoituksen tekemisestä alkaisi kulua takaisin-saantiaika. Niin kauan kuin ilmoitusta ei ole tehty, lahjoitus olisi aina peräytettävissä.

Kiinteän omaisuuden lahjoituksista ei tulisi puolisojen tai muiden läheisten osalta erityis-säännöksiä. Sekä lahjoituksen pätevyys puolisojen keskinäisessä suhteessa että sen sitovuus lahjanantajan velkoihin nähden edellyttäisivät siten, että lahjoitus on tehty maakaaren 1 luvun 2 §:n muotomääräyksiä noudattaen.

On syytä korostaa, että avioliittolakiin ehdotetuilla muutoksilla ei puututa siihen kysymykseen, milloin omaisuuden luovutusta on pidettävä puolison toiselle puolisolalle antamana lahjana. Esitys ei siten aiheuta muutosta esimerkiksi siihen, miten puolison kotona tekemä työ on otettava huomioon arvioitaessa luovutuksen vastikkeettomuutta.

Ehdotettujen muutosten vuoksi pykälässä viitattaisiin lahjanlupa-ajalakiin ja todettaisiin, mikä merkitys ilmoituksen tekemisellä on lahjansaajalle ja lahjan antajan takaisin-saantivelkojille.

61 §. Pykälässä on 45 §:n lahjoituskieltoa täydentävät todistustaakkasäännökset. Puolisoiden välisen lahjoituskiellon kumoamisen vuoksi pykälä menettäisi nykyisen merkityksensä, ja se ehdotetaan kumottavaksi. Takai-

sinsaintia konkurssipesään koskevaan lakiin (8 §) otettaisiin todistustaakkasäännös, joka koskisi myös puolisojen välisiä lahjoituksia. Uuden säännöksen vuoksi todistustaakan jakautuminen velkojen ja velallispuolison puolison kesken pysyisi olennaisesti samanlaisena näiden riidellessä siitä, onko velallispuoliso luovuttanut toiselle puolisolalle omaisuutta vastikkeetta tai vastikkeellisesti.

62 §. Pykälässä on nykyisin kihlakumppanien väliin lahjoituksiin liittyvä säännös lahjansaajan toissijaisesta velkavastuusta. Jos puoliso on 45 §:n 1 momentin mukaisesti ennen avioliittoa lahjoittanut toiselle puolisolalle omaisuutta eikä sittemmin kykene maksamaan velkaa, josta hän oli vastuussa lahjan tullessa voimaan tai josta hän on tullut vastuuseen vuoden kuluessa sen jälkeen, toinen puoliso vastaa puuttuvasta määrästä lahjan arvolla.

Puolisoiden välisen lahjoituskiellon kumoamisen vuoksi pykälä menettäisi nykyisen merkityksensä. Toissijaisen velkavastuun säilyttämistä ei yleisperusteluissa mainituista syistä ole pidetty muutenkaan enää aiheellisena. Sen vuoksi pykälä kumottaisiin.

66 §. Pykälässä on muun muassa lahjakirjaa ja avioehtosopimusta koskevia muotomääräyksiä. Pykälää muutettaisiin niin, että siinä oleva viittaus 45 §:ään poistettaisiin.

103 §. Pykälän 2 momentissa on nykyisin säännös eloonjääneen puolison oikeudesta olla luovuttamatta toisen puolison kuoleman jälkeen toimitettavassa osituksessa omaisuuttaan kuolleen puolison perillisille. Momenttiin ehdotetaan nyt lisättäväksi vastaavanlainen tasinnon luovuttamisvelvollisuutta rajoittava säännös niitä tilanteita varten, joissa puolison omaisuus on luovutettu konkurssiin ja ositus toimitetaan konkurssin aikana. Säännösehdotus on saman sisältöinen kuin hallituksen esityksessä eduskunnalle laeiksi avioliittolain sekä siihen liittyvien lakien muuttamisesta ollut säännösehdotus, jota eduskunta ei hyväksynyt.

Ehdotetun säännöksen mukaan toinen puoliso tai tämän perilliset eivät olisi velvollisia luovuttamaan omaisuuttaan konkurssipesälle, kun puolison tai kuolleen puolison omaisuus on luovutettu konkurssiin. Velallispuolison mahdollista tasinkovaadetta ei toisin sanoen voitaisi toteuttaa velkojen hyväksi, vaan toisella puolisolalla olisi osituksessa oikeus pitää oma omaisuutensa, ja toisen puolison perillisillä olisi vastaavasti oikeus säilyttää jäämistöön kuuluva omaisuus koskemattomana. Perillisel-

lä tarkoitetaan tässä yhteydessä myös yleistestamentin saajaa.

Konkurssipesällä on katsottu olevan oikeus vaatia osituksen toimittamista, jos ositusperuste on olemassa eli avioliitto on purkautunut jommankumman puolison kuoleman johdosta tai avioeroa koskeva asia on vireillä tai puoliset on tuomittu avioeroon. Esillä olevan säännöksen mukaan osituksella ei kuitenkaan olisi saatavissa konkurssipesään tasingon muodossa lisävaroja velkojen tyydyttämiseksi, joten osituksen vaatiminen ei tuottaisi konkurssipesälle taloudellista etua.

104 §. Pykälässä on nykyisin säännökset ositukseen perustuvasta toissijaisesta velkavastuusta. Velkoja, jolle puoliso ei ole kyennyt maksamaan ennen ositusta syntynyttä velkaansa, voi saattaa toisen puolison vastuuseen suorittamatta jääneestä määrästä, jos velallispuoliso on osituksessa luopunut siitä, mitä hänelle olisi ollut tuleva. Toisen puolison vastuu maksamatta jääneestä velasta rajoittuu kuitenkin liikaa saadun omaisuuden arvoon. Yleisperusteluissa mainituista syistä pykälässä olevat velkavastuusäännökset ehdotetaan kumottaviksi. Velkojen suoja toteutettaisiin takaisinsaanti-säännöksiin.

Nyt esillä olevaan pykälään ehdotetaan otettaviksi velkavastuusäännösten tilalle säännökset siitä, milloin ositus voitaisiin peräyttää.

Osituksen peräytymisestä on nykyisin erityissäännös konkurssisäännön 46 §:n h kohdan 1 kappaleessa. Ositus peräytyy, jos velallinen on takaisinsaantiaikana hänen ja hänen puolison tai tämän perillisten välisessä osituksessa huomattavassa määrin luopunut oikeudestaan. Oikeudesta luopumisella on tarkoitettu ensinnäkin sitä, että velallispuoliso on luovuttanut toiselle puolisolle enemmän omaisuuttaan kuin hän olisi ollut velvollinen ja toiseksi sitä, että velallinen on luopunut vaatimasta itselleen omaisuutta toiselta puolisolta tasinkona. Kummassakin tapauksessa toinen puoliso on nyt kumottaviksi ehdotettujen velkavastuusäännösten mukaan toissijaisessa vastuussa velallispuolison velasta.

Tässä esityksessä on lähdetty siitä, että puolison velkojen ei tule saada hyväkseen toisen puolison omaisuutta. Tämän periaatteen mukaisesti ehdotetaan, että ositus voitaisiin peräyttää vain, mikäli velallispuoliso on luovuttanut osituksessa enemmän omaisuutta kuin hän olisi ollut velvollinen. Konkurssivelkojat eivät voisi enää vaatia ositusta peräytymään, jos

velallispuoliso on osituksessa luopunut vaatimasta itselleen tasinkoa.

Ositus olisi säännösehdotuksessa mainitussa tapauksessa peräytettävissä vain, jos puoliso on luovuttanut toiselle puolisolle omaisuuttaan huomattavasti enemmän kuin hän olisi ollut velvollinen. Tältä osin säännös vastaa konkurssisäännön 46 §:n h kohdan 1 kappaletta. Osituksen luonteen vuoksi ei ole järkevää, että vähäiset poikkeamat laissa säädettyistä ositusperiaatteista voisivat johtaa takaisinsaantiin.

Harkittaessa mahdollisuutta peräyttää ositus olisi otettava huomioon ositusta koskevat säännökset kokonaisuudessaan. Huomioon olisi otettava myös avioliittolain osituksen sovitelua koskeva säännös. Esimerkiksi hyvin lyhytaikaisen avioliiton jälkeen toimitetussa osituksessa saattaisi tasajaon periaatteen noudattaminen enemmän omistavan puolison velkojen asemaa arvioitaessa merkitä luovutusvelvollisuuden ylittämistä ehdotetussa pykälässä tarkoitettulla tavalla. Toisaalta normaalien ositussäännösten mukaisen luovutusvelvollisuuden ylittämistä voidaan joissakin tapauksissa perustella sillä, että sovittelusäännösten soveltaminen on sitä edellyttänyt. Tällöin vastaajan asiana olisi osoittaa, että sovittelun edellytykset ovat olleet olemassa.

Osituksen peräytymisestä olisi säännökset takaisinsaantia konkurssipesään koskevan lain 9 §:ssä. Ne vastaisivat lahjan peräytymistä koskevia säännöksiä takaisinsaantiajan ja vastanäyttömahdollisuuden osalta. Takaisinsaantiaika laskettaisiin edelleen siitä, kun osituskirja on annettu tuomioistuimeen.

Osituksen peräytyessä voidaan pesään saatu omaisuus käyttää myös sellaisten velkojen hyväksi, joiden saatava on syntynyt vasta osituksen toimittamisen jälkeen. Tässä suhteessa omaisuutta liikaa saaneen puolison asema poikkeaisi siitä, mikä se on kumottavaksi ehdotetun velkavastuusäännöksen mukaan. Se puoliso, jonka hyväksi toinen puoliso on osituksessa luopunut oikeudestaan, vastaa vain sellaisesta toisen puolison velasta, joka on syntynyt ennen ositusta. Joissakin tapauksissa voi olla kohtuutonta, mikäli ositus peräytyisi ja liikaa omaisuutta saanut puoliso joutuisi palautusvelvolliseksi vasta osituksen jälkeen tapahtuneen velkaantumisen vuoksi. Näin voi olla esimerkiksi silloin, kun tasinkovelvollisuuden ylityksellä on pyritty siihen, että liikaa omaisuutta saanut puoliso voisi ostaa itselleen ja lapsilleen uuden asunnon. Jos tasinkovelvol-

lisuus on ylitetty poikkeamalla puolisoitten välisestä avioehtosopimuksesta, jolla omaisuutta luovuttaneen puolison varallisuus tai osa siitä on määrätty avio-oikeudesta vapaaksi ja toinen puoliso on saanut enintään puolet ositettavan netto-omaisuuden säästöstä, vastaajana olevan puolison asemaa turvaavat kuitenkin avioliittolain säännökset osituksen sovittelusta, joiden perusteella saatetaan katsoa, että puoliso ei ole saanut mainitun kaltaisessa tilanteessa liikaa omaisuutta. Vastaajan palautus- tai muuta velvollisuutta olisi myös mahdollista sovitella takaisinsaantia konkurssipesään koskevan lain 22 §:n nojalla. Samankaltaisia tilanteita saatetaan syntyä myös muiden kuin puolisoitten välisissä suhteissa, kun velallinen on lahjoittanut omaisuutta esimerkiksi läheiselleen sekä sittemmin velkaantunut ja tullut maksukyvyttömäksi. Tällöinkin takaisinsaannin mahdolliset kohtuuttomat seuraukset ovat korjattavissa mainitun sovittelusäännöksen avulla.

Voimaantulosäännös. Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan samanaikaisesti muiden esityksessä ehdotettujen lakien kanssa.

Säännöksen 2 ja 3 momentissa olevista siirtymäsäännöksistä ilmenisivät ne tapaukset, joissa uuden lain sijasta olisi sovellettava aikaisempaa lakia tämän lain tultua voimaan. Jos puoliso on lahjoittanut toiselle puolisolleen omaisuuttaan ennen tämän lain voimaantuloa, olisi pykälän 2 momentin mukaan lahjoitukseen sovellettava aikaisempaa lakia. Jos ennen lain voimaantuloa on toiselle puolisolleen lahjoitettu omaisuutta lahjoituskiekkon vastaisesti, voitaisiin tämän luovutuksen mitättömyyteen vedota siten tämän lain voimaan tultuakin ja myös puolisoitten keskinäisessä suhteessa.

Säännöksen 2 momentissa olisi myös 104 §:n velkavastuusäännöksiä koskeva siirtymäsäännös. Jos ositus on toimitettu tämän lain tultua voimaan, ei aikaisemman lain 104 §:n velkavastuusäännöksiä sovellettaisi. Jos ositus on toimitettu ennen tämän lain voimaantuloa, velkavastuusäännökseen voitaisiin vedota, mikäli velallisuus on osituksessa luovuttanut enemmän omaisuuttaan kuin hän olisi ollut velvollinen. Jos velallisuus on ennen lain voimaantuloa toimitetussa osituksessa luopunut vaatimasta hänelle kuuluvaa tasinkoa, velkoja voisi lain voimaan tultua saattaa toisen puolison vastuuseen velallisuuden velasta vain sillä edellytyksellä, että hän on pannut aikaisemman lain 104 §:ään perustuvan kan-

teen vireille aikaisemman lain voimassaolokana.

Säännöksen 3 momentin siirtymäsäännökset koskisivat puolison oikeutta olla luovuttamatta osituksessa omaisuuttaan velallisuuden velkojille. Aikaisempaa lakia sovellettaisiin, jos konkurssihakemus on tehty ennen tämän lain voimaantuloa. Tällöin konkurssin seurattessa velallisuuden tasinkovaade voitaisiin käyttää konkurssivelkojen hyväksi. Edellytyksenä kuitenkin olisi, että osituksen toimittamista olisi voitu vaatia ennen lain voimaantuloa.

1.9. Lahjanlupauslaki

6 §. Lahjanlupauslain 6 §:ssä on nykyisin viittaussäännös, jonka mukaan kihlakunnantalon tai puolison sitoumuksesta avioliiton aikana antaa toiselle puolisolleen rahaa tai muuta omaisuutta on noudatettava, mitä siitä avioliittolain mukaan on voimassa. Lainkohdassa viitataan tässä esityksessä muutettavaksi ehdotettuun avioliittolain 45 §:ään.

Pykälään ehdotetaan otettavaksi mainitun viittaussäännöksen tilalle säännös puolisoitten ja eräiden muiden toisilleen läheisten henkilöiden välisistä lahjoituksista. Lahjansaaaja voisi saada suojaa luovuttajan velkojen mahdollisilta takaisinsaantivaatimuksilta ilmoittamalla lahjoituksesta kirjallisesti tuomioistuimelle.

Pykälä koskisi ensinnäkin lahjoituksia puolisolleen ja suoraan etenevässä tai takenevassa polvessa olevalle sukulaiselle tai tämän puolisolleen riippumatta siitä, asuvatko lahjan antaja ja lahjan saaja yhteisessä taloudessa vai eivät. Lisäksi pykälä koskisi lahjoituksia muulle takaisinsaantia konkurssipesään koskevan lain 3 §:n 1 momentissa tarkoitetulle erityisen läheiselle henkilölle, joka asuu lahjan antajan kanssa samassa taloudessa.

Pykälä koskisi vain irtaimen omaisuuden lahjoituksia niin kuin lahjanlupauslaki yleensäkin. Takaisinsaantia konkurssipesään koskevan lakiehdotuksen 6 §:ssä tarkoitetuissa lahjan luonteisissa sopimuksissa lahjansaaajan suojaa luovuttajan velkojen takaisinsaantivaatimuksilta määräytyisi yleisten sääntöjen mukaisesti. Jos omaisuutta on luovutettu vastiketta vastaan, mutta vastike on niin pieni, että sitä on pidettävä näennäisenä ja luovutus on sen vuoksi tosiasiallisesti katsottava lahjaksi, on tätä tosiasiallista tarkoitusta pidettävä ratkaisevana arvioitaessa, kuuluuko luovutus esillä

olevassa pykälässä säädetyn ilmoitusvelvollisuuden piiriin.

Ilmoituksen oikeusvaikutukset ilmenevät tarkemmin takaisinsaantia konkurssipesään koskevan lakiehdotuksen 6 §:n säännöksistä. Periaate on, ettei lahjan takaisinsaantiaika ala kulua ennen kuin ilmoitus on tehty. Ilmoituksen tekemisellä voisi käytännössä olla merkitystä muissakin suhteissa. Niin kuin yleisperusteluissa on todettu, samassa taloudessa elävien välisessä lahjoituksessa, kirjallinen ilmoitus voisi usein käytännössä korvata lahjoitetun omaisuuden hallinnan luovutusta koskevan vaatimuksen.

Ilmoitusvelvollisuus ei koskisi sellaisia omaisuuden lahjoituksia, jotka ovat luonteeltaan tavanmukaisia eivätkä arvoltaan ole epäsuhteessa antajan oloihin. Vastaava poikkeus on ollut voimassa puolisoiden välisen lahjoituskiekkon osalta.

Pykälän 2 momentin mukaan ilmoitus lahjoituksesta tehtäisiin lahjanantajan kotipaikan tuomioistuimelle. Jos hänellä ei ole kotipaikkaa Suomessa, ilmoitus tehtäisiin Helsingin raastuvanoikeudelle. Ilmoitus olisi kirjallinen, ja siitä tulisi käydä ilmi lahjanantaja ja -saaja, lahjan kohde sekä antamisajankohta. Tarkoitus on, että tehdyn ilmoituksen perusteella lahjoitus rekisteröitäisiin ja siitä julkaistaisiin kuulutus virallisessa lehdessä samoin kuin avioehdoista on säädetty (ks. avioliittoasetus, 820/87, 14 §). Momentin viimeisen virkkeen mukaan tästä säädettäisiin asetuksella. Myöhemmin tulee harkittavaksi, olisiko ilmoituksista toimitettava jäljennös veroviranomaisille.

Pykälässä tarkoitettu määrämuoto ei koskisi lahjoitusta sinänsä, vaan ainoastaan lahjoituksesta tehtävää ilmoitusta. Irtainta omaisuutta voitaisiin siis edelleenkin lahjoittaa vapaamuotoisesti.

7 §. Lahjanlupauslakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 7 §, jonka sisältämän viittaussäännöksen mukaan velkojen oikeudesta vaatia lahjan peräytymistä säädetään takaisinsaannista konkurssipesään annetussa laissa ja ulosottoa laissa.

Voimaantulosäännös. Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan samanaikaisesti muiden esityksessä ehdotettujen lakien kanssa. Se koskisi vain lain voimaantulon jälkeen tehtyjä lahjoituksia. Erityistä siirtymäsäännöstä ei sen vuoksi ole lakiin otettu.

1.10. Laki eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista

16 §. Kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annetun 14 §:n 2 momentista ilmenevän pääsäännön mukaan avioliiton oikeudelliset vaikutukset puolisoiden varallisuussuhteisiin määrää sen valtion laki, johon mies avioliittoa päätettäessä kuului. Tästä pääsäännöstä on poikkeuksia lain 16 §:ssä. Sen mukaan puoliso voi Suomessa vedota kolmatta henkilöä vastaan edellä tarkoitettuun lakiin taikka avioehtosopimukseen vain, jos hän on ilmoittanut siitä lainkohdassa tarkoitettulle Suomen tuomioistuimelle. Mahdollisuutta näin vedota ulkomaan lakiin on pykälän 1 momentissa rajoitettu puolisojen välisten vastikkeettomien varallisuudensiirtojen osalta. Jos omaisuutta on siirretty vastikkeetta avioehtosopimuksella, sopimukseen voidaan vedota konkurssin ulkopuolella vain sitä vastaan, jonka näytetään siitä tienneen, ja konkurssissa sellainen sopimus on tehoton. Momentin viimeisen virkkeen mukaan puolisojen välisistä lahjoista on muutoin voimassa, mitä siitä Suomen laissa säädetään.

Koska tässä esityksessä puolisojen välinen lahjoituskiekkto ehdotetaan kumottavaksi, olisi myös pykälän 1 momenttia vastaavasti tarkistettava. Siitä ehdotetaan poistettavaksi säännökset, jotka koskevat puolisojen välisiä avioehtosopimuksella tai muutoin toteutettuja lahjoituksia. Lahjoituksen sitovuus kolmanteen henkilöön ei olisi enää aviovarallisuusjärjestelmään kuuluva kysymys ja sen arviointi jäisi yleisten säännösten varaan silloinkin, kun vedotaan ulkomaan lakiin tai avioehtosopimukseen. Jos siten esimerkiksi Suomessa olevan irtaimen omaisuuden luovutusta ei ole pidettävä lahjanlupauslain 2—4 §:n säännösten mukaan velkoja kohtaan sitovana, ei ulkomaan lakiin tai avioehtosopimukseen vetoamisella voida rajoittaa velkojen oikeuksia. Sama koskisi myös irtaimen omaisuuden lahjoituksesta lahjanlupauslain uuden 6 §:n nojalla tehdyn ilmoituksen oikeusvaikutuksia.

Jos avioehtosopimuksesta on ilmoitettu tämän momentin mukaisesti tuomioistuimelle, voitaisiin tällaista ilmoitusta pitää samalla lahjanlupauslain uudessa 6 §:ssä tarkoitettuna ilmoituksena edellyttäen, että siitä ilmenevät sanotun pykälän 2 momentissa mainitut seikat.

Erityissäännöksiä puolisojen varallisuussuhteisiin sovellettavasta laista sisältyy Suo-

men, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken tehtyyn, avioliittoa, lapseksiottamista ja holhousta koskevia kansainvälis-yksityisoikeudellisia määräyksiä sisältävän sopimuksen (S 20/31) 3 ja 4 artiklaan. Näihin määräyksiin ei tässä esityksessä puututa.

Voimaantulosäännös. Tarkoitus on, että ehdotettu laki tulisi voimaan samanaikaisesti muiden tässä esityksessä ehdotettujen lakien kanssa. Avioliittolain 45 §:ää koskevan siirtymäsäännöksen mukaisesti aikaisempaa lakia sovellettaisiin lahjoitukseen, jonka puoliso on tehnyt ennen tämän lain voimaantuloa.

1.11. Perintökaari

7 luku. Lakiosasta

11 §. Konkurssisäännön 46 §:n 1 kohdan mukaan konkurssivelkojilla on oikeus ajaa velallisen sijasta kannetta, jos se, jonka perillinen velallinen on, testamentilla, lahjalla tai muulla oikeustoimella on loukannut velallisen laillista oikeutta. Niin kuin yleisperusteluissa esitetään, velallisella tulisi olla mahdollisuus velkojia sitovasti luopua perinnöstä sekä itse päättää lakiosaoikeutensa toteuttamisesta silloinkin, kun hän on konkurssissa. Konkurssisäännön 46 §:n 1 kohta ehdotetaan tässä esityksessä kumottavaksi eikä vastaavaa säännöstä tulisi uuteen takaisinsaantia konkurssipesään koskevaan lakiin.

Selvyyden vuoksi perintökaaren 7 luvun 11 §:ään ehdotetaan vielä otettavaksi nimenomainen säännös siitä, ettei perillisen oikeus vaatia lakiosaansa siirtyisi hänen velkojilleen. Silloinkin, kun perillinen on konkurssissa, olisi hänellä yksin oikeus tehdä tämän luvun 5 §:ssä tarkoitettu lakiosailmoitus ja nostaa 10 §:ssä tarkoitettu lakiosan täydennyskanne. Konkursivelkojilla ei olisi puhevaltaa perillisen vireille panemassa oikeudenkäynnissä. Jos konkurssivelallinen lakiosaoikeuttaan toteuttaessaan jostakin voittoa, kuuluu se kuitenkin konkurssisäännön 45 §:stä ilmenevän periaatteen mukaisesti konkurssipesään.

14 luku. Testamentin valvonnasta, tiedoksi-antamisesta ja moitteesta

6 §. Velkojilla on konkurssisäännön 46 §:n 1 kohdan nojalla katsottu olevan oikeus ajaa

testamentin moitekannetta myös esimerkiksi sillä perusteella, että testamentin muotoa koskevia määräyksiä ei ole noudatettu. Yhdenmukaisesti 7 lukuun lisättäväksi ehdotetun uuden 11 §:n kanssa ehdotetaan tähän lukuun lisättäväksi uusi 6 §, jonka mukaan perillisen oikeus moittia testamenttia ei siirtyisi hänen velkojilleen.

17 luku. Perinnöstä luopumisesta ja perintöosuuden luovuttamisesta

2 a §. Perintökaaren 17 luvun 1 §:ssä säädetään perillisen oikeudesta luopua perinnöstä perittävän eläessä. Tällainen luopuminen on pätevä, jos perillinen hyväksymällä testamentin tai muulla tavoin kirjallisesti ilmoittaa perittävälle luopuvansa perinnöstä.

Nyt esillä olevassa 2 a §:ssä säädettäisiin perillisen ja testamentinsaajan oikeudesta luopua perinnöstä ja testamenttiin perustuvasta oikeudesta perittävän kuoltua. Perillisellä on katsottu olevan tällainen oikeus jo voimassa olevan oikeuden mukaan, vaikka nimenomaisia säännöksiä ei tästä ole laissa. Oikeuskäytännössäkin on tällainen oikeus hyväksytty. Perintöverotuksessa on vakiintunut kanta, jonka mukaan perillinen voi vapautua perintöverovelvollisuudesta luopumalla perinnöstä.

Luopuminen olisi tehtävä kirjallisesti. Se, milloin tämä muotovaatimus katsotaan täytetyksi, jäisi oikeuskäytännössä ratkaistavaksi.

Oikeutta luopua perinnöstä perinnönjättäjän kuoltua ei kuitenkaan säännösehdotuksen mukaan olisi, jos perillinen tai testamentin saaja on jo ryhtynyt sellaisiin toimiin, että hänen on katsottava ottaneen perinnön vastaan.

Perintökaaren 16 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan perillisen on katsottava vastaanottaneen perinnön, jos hän on yksin tai muiden kanssa ottanut pesän hoitoonsa, osallistunut perunkirjoitukseen tai perinnönjakoon taikka perillisenä muutoin ryhtynyt jäämistöä kosviin toimiin. Tämä lainkohta osoittaa siis sen, että jo tiettyihin tosiasiallisiin toimiin ryhtymisen aiheuttaa sen, ettei perillisellä ole enää oikeutta luopua perinnöstä. Perinnöstä luopumisesta on pidettävä erillään 3 §:ssä tarkoitettu pesäosuuden luovutus. Milloin perillinen on määrännyt perinnöstään luovuttamalla sen toiselle, esimerkiksi yhdelle useista sijaisperillisistä, on perillisen katsottu tällaisella pesäosuuden luovutuksella ryhtyneen pesään. Tästä seu-

raa muun muassa, että perillisestä tulee perintöverovelvollinen. Jos luovutus on ollut vastikkeeton, luovutuksensaaja voi joutua maksamaan lahjaveron.

Perinnöstä ja testamenttiin perustuvasta oikeudesta luopumisen sitovuudesta luopujan valkoiin säädettäisiin konkurssisäännössä ja ulosottolaissa.

Voimaantulosäännös. Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan samanaikaisesti muiden tässä esityksessä ehdotettujen lakien kanssa. Konkurssisäännön muuttamista koskevan lakiehdotuksen siirtymäsäännöksestä ilmenee, että konkurssivelkojilla on lainsäädännön voimaan tultuakin oikeus ajaa velallisen sijasta 7 ja 14 luvussa tarkoitettua kannetta, jos perittävä on kuollut ja konkurssi alkanut ennen lain voimaantuloa.

2. Tarkemmat säännökset ja määräykset

Ehdotettu lainsäädäntö edellyttää vain vähän asetuksentasoisia säännöksiä. Lahjanlupauslain muutosten vuoksi olisi asetuksella säädettävä lahjoituksesta tehtävien ilmoitusten lähettämisestä ja ilmoitusten perusteella pidettävistä rekistereistä. Asetusluonnoksia ei ole liitetty tähän esitykseen.

3. Voimaantulo

Tarkoitus on, että esityksessä ehdotetut lait tulisivat voimaan noin puolen vuoden kuluttua niiden hyväksymisestä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**takaisinsaannista konkurssipesään**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleisiä säännöksiä

1 §

Soveltamisala

Kun velallisen omaisuus on luovutettu konkurssiin, voidaan velallisen omaisuutta koskeva oikeustoimi tuomioistuimen päätöksellä määrätä peräytymään siten kuin tässä laissa säädetään. Mitä tässä laissa säädetään oikeustoimesta, koskee myös menettelyä, järjestelyä tai muuta toimenpidettä, joka on vaikutukseltaan oikeustoimeen rinnastettava.

2 §

Määräpäivä

Määräpäivällä tarkoitetaan tässä laissa päivää, jona konkurssihakemus tehtiin tuomioistuimelle. Jos samanaikaisesti on ollut vireillä useita konkurssihakemuksia, määräpäivänä pidetään sitä päivää, jona ensiksi vireille pantu hakemus tehtiin.

Jos pesänselvittäjän hallintoon luovutettu kuolinpesä asetetaan konkurssiin hakemuksella, joka on tehty kolmessa kuukaudessa pesänselvittäjän määräämisestä, määräpäivällä tarkoitetaan kuitenkin päivää, jona hakemus pesänselvittäjän määräämiseksi tehtiin. Jos osa-

keyhtiön omaisuus luovutetaan konkurssiin hakemuksesta, joka on tehty kolmessa kuukaudessa siitä, kun yhtiö osakeyhtiölain 13 luvun 2 §:ssä mainitusta syystä asetettiin selvitystilaan, ja yhtiön ollessa edelleen selvitystilassa, määräpäivällä tarkoitetaan päivää, jona yhtiö asetettiin selvitystilaan.

3 §

Läheiset

Tätä lakia sovellettaessa toistensa läheisinä pidetään velallista sekä:

- 1) hänen puolisoaan;
 - 2) hänen tai hänen puolisonsa suoraan etenevässä tai takenevassa polvessa olevaa sukulaista, sisarusta, veli- ja sisarpuolta ja tällaisen henkilön puolisoa; sekä
 - 3) hänelle muuten erityisen läheistä henkilöä.
- Toistensa läheisinä pidetään lisäksi yksityistä elinkeinonharjoittajaa, yhtiötä, muuta yhteisöä tai säätiötä sekä:

- 1) sitä, jolla yksin tai yhdessä läheisensä kanssa on osakkuuden tai siihen rinnastettavan taloudellisen seikan perusteella olennainen etujen yhteys elinkeinonharjoittajan, yhteisön tai säätiön kanssa;
- 2) sitä, jolla johtavan aseman perusteella on olennainen vaikutusvalta elinkeinonharjoittajan, yhteisön tai säätiön toiminnassa; sekä

3) sitä, joka on 1 tai 2 kohdassa tarkoitettun läheinen.

Edellä 2 momentin 3 kohtaan perustuvalla läheisyys-suhteella ei ole merkitystä, jos saatetaan todennäköiseksi, ettei sillä ole ollut yhteyttä oikeustoimeen.

4 §

Maksukyvyttömyys ja ylivelkaisuus

Maksukyvyttömyydellä tarkoitetaan tässä laissa sitä, että velallinen muuten kuin tilapäisesti on kykenemätön maksamaan velkojaan niiden erääntyessä. Ylivelkaisuudella tarkoitetaan sitä, että velallisen velat ovat suuremmat kuin hänen ulosmittauskelpoiset varansa.

2 luku

Takaisinsaantiperusteet

5 §

Yleinen takaisinsaantiperuste

Oikeustoimi peräytyy, jos sillä yksin tai yhdessä muiden toimenpiteiden kanssa on sopimattomasti suosittu velkojaa toisten velkojien kustannuksella, siirretty omaisuutta pois velkojien ulottuvilta tai lisätty velkoja velkojien vahingoksi. Peräytymisen edellytyksenä on, että velallinen oli oikeustointa tehtäessä maksukyvytön tai että oikeustoimi osaltaan johti velallisen maksukyvyttömyyteen. Jos peräytettävänä on 6 tai 9 §:ssä tarkoitettu oikeustoimi, peräytymisen edellytyksenä on kuitenkin, että velallinen oli oikeustointa tehtäessä ylivelkainen tai että oikeustoimi osaltaan johti ylivelkaisuuteen. Lisäksi edellytetään, että toinen osapuoli tiesi tai hänen olisi pitänyt tietää maksukyvyttömyydestä tai ylivelkaisuudesta taikka oikeustoimen merkityksestä velallisen taloudellisille oloille sekä seikoista, joiden vuoksi oikeustoimi oli sopimaton.

Jos 1 momentissa tarkoitettussa oikeustoimessa on ollut osapuolena velallisen läheinen, tämän katsotaan tienneen sanotussa momentissa tarkoitetuista seikoista, jollei saateta todennäköiseksi, ettei hän tiennyt eikä hänen olisi pitänyt tietää niistä.

Jos oikeustoimi on tehty aikaisemmin kuin viisi vuotta ennen määräpäivää, se peräytyy ainoastaan, jos velallisen läheinen on ollut siinä osapuolena.

6 §

Lahjan ja lahjanluontoisen sopimuksen peräytyminen

Lahja peräytyy, jos se on täytetty myöhemmin kuin vuosi ennen määräpäivää. Lahja, joka on täytetty tätä aikaisemmin mutta myöhemmin kuin kolme vuotta ennen määräpäivää, peräytyy, jos se on annettu velallisen läheiselle eikä näytetä, ettei velallinen ollut ylivelkainen eikä lahjan vuoksi tullut ylivelkaiseksi.

Lahjanlupauslain 6 §:ssä tarkoitettu lahja peräytyy lisäksi, jos sanotussa lainkohdassa tarkoitettua ilmoitusta ei ole tehty ennen määräpäivää. Lahja peräytyy myös silloin, kun ilmoitus on tehty lahjan täyttämisen jälkeen:

1) jos ilmoitus on tehty myöhemmin kuin vuosi ennen määräpäivää; tai

2) jos ilmoitus on tehty tätä aikaisemmin mutta myöhemmin kuin kolme vuotta ennen määräpäivää eikä näytetä, ettei velallinen ollut lahjaa täytettäessä ylivelkainen eikä lahjan vuoksi tullut ylivelkaiseksi.

Kauppa, vaihto tai muu sopimus peräytyy siten kuin 1 momentissa säädetään lahjasta, jos sopijapuolten suoritusten välinen epäsuhte sopimusta tehtäessä oli siinä määrin ilmeinen, että sopimusta osaksi on pidettävä lahjana.

Tämän pykälän nojalla ei voida vaatia sellaisten avustusten ja tavanmukaisten lahjojen peräyttämistä, jotka eivät ole olleet epäsuhteessa velallisen taloudelliseen asemaan.

7 §

Kohtuuttoman etuuden peräytyminen

Palkan, palkkion tai muun siihen rinnastettavan etuuden maksuun sovelletaan 6 §:n 1 momentin säännöksiä lahjan peräytymisestä siltä osin kuin maksu on ilmeisessä epäsuhteessa siihen, mitä tehtyyn työhön ja muihin olosuhteisiin nähden voidaan pitää kohtuullisena.

8 §

Lahjaolettama

Jos velallinen on luovuttanut läheiselleen omaisuutta tai tehnyt tämän kanssa kauppa-, vaihto- tai muun sopimuksen taikka maksanut tälle palkkaa, palkkiota tai muuta siihen rinnastettavaa etuutta ja väitetään, että luovutus on tapahtunut vastikkeetta tai että sopimusta on suoritusten välisen epäsuhteen perusteella

pidettävä ainakin osaksi lahjana taikka että palkan, palkkion tai muun siihen rinnastettavan etuuden maksu on epäsuhteessa siihen, mitä voidaan 7 §:n perusteella pitää kohtuullisena, on luovutusta, sopimusta tai maksua pidettävä kokonaan tai osaksi lahjana, jollei muuta saateta todennäköiseksi.

9 §

Osituksen peräytyminen

Jos velallinen on luopunut oikeudestaan osituksessa avioliittolain 104 §:ssä tarkoitetulla tavalla, ositus peräytyy:

1) jos osituskirjaa ei ollut annettu tuomioistuimeen ennen määräpäivää;

2) jos osituskirja on annettu tuomioistuimeen myöhemmin kuin vuosi ennen määräpäivää; tai

3) jos osituskirja on annettu tuomioistuimeen tätä aikaisemmin mutta myöhemmin kuin kolme vuotta ennen määräpäivää eikä näytetä, ettei velallinen ositusta toimitettaessa ollut ylivelkainen eikä osituksen vuoksi tullut ylivelkaiseksi.

10 §

Velan maksun peräytyminen

Velan maksu myöhemmin kuin kolme kuukautta ennen määräpäivää peräytyy, jos velka on maksettu epätavallisin maksuvälinein tai ennenaikaisesti taikka määrällä, jota pesän varoihin nähden on pidettävä huomattavana. Maksu ei kuitenkaan peräydy, jos sitä voidaan pitää olosuhteet huomioon ottaen tavanomaisena. Jos maksu on suoritettu velallisen läheiselle edellä sanottua aikaisemmin mutta myöhemmin kuin kaksi vuotta ennen määräpäivää, maksu peräytyy vastaavasti, jollei näytetä, ettei velallinen ollut maksukyvytön eikä maksun vuoksi tullut maksukyvyttömäksi.

11 §

Vekselin tai shekin maksun peräytyminen

Vekselin tai shekin maksu peräytyy 10 §:n mukaan ainoastaan siltä osin kuin maksun saaja olisi voinut kieltäytyä vastaanottamasta maksua menettämättä vekseli- tai shekkioikeuttaan jotakuta toista vastaan, jolta hän olisi voinut saada suorituksen.

Jollei maksu 1 momentin mukaan peräydy, tämän vuoksi kolmannelle henkilölle aiheutu-

vasta korvausvelvollisuudesta on voimassa, mitä 21 §:n 1 momentissa säädetään.

12 §

Ulosmittauksella saadun maksun peräytyminen

Velkojan ulosmittauksella saama maksu peräytyy, jos ulosmittaus on toimitettu myöhemmin kuin kolme kuukautta ennen määräpäivää. Maksu peräytyy myös, jos ulosmittaus on toimitettu velallisen läheisen hyväksi sanottua aikaisemmin mutta myöhemmin kuin kaksi vuotta ennen määräpäivää, jollei näytetä, ettei velallinen ollut maksukyvytön eikä ulosmittauksen vuoksi tullut maksukyvyttömäksi.

Mitä 1 momentissa on säädetty, sovelletaan lapselle tai puolisolle tulevan elatusavun ulosmittaukseen vain siltä osin kuin lasta tai puolisoa on ulosmittauksella sopimattomasti suositettu.

13 §

Kuittauksen peräytyminen

Mitä tässä laissa säädetään maksun peräytymisestä, on vastaavasti sovellettava kuittaukseen, jos velkoja ei olisi ollut oikeutettu kuittaamaan saatavaansa konkurssissa.

14 §

Vakuuden peräytyminen

Velallisen myöhemmin kuin kolme kuukautta ennen määräpäivää velastaan luovuttama pantti tai asettama muu vakuus peräytyy, jos sellaisesta vakuudesta ei ollut sovittu velan syntyessä tai jos pantin hallintaa ei ollut luovutettu tai muita vakuusoikeuden syntymisen vaatimia toimia tehty ilman aiheetonta viivytystä velan syntymisen jälkeen. Jos vakuus on asetettu velallisen läheiselle tätä aikaisemmin mutta myöhemmin kuin kaksi vuotta ennen määräpäivää, vakuus peräytyy, jollei näytetä, ettei velallinen ollut maksukyvytön eikä vakuusjärjestelyn vuoksi tullut maksukyvyttömäksi.

3 luku

Takaisinsaannin vaikutukset

15 §

Omaisuu- den palauttaminen tai arvon korvaaminen

Oikeustoimen peräytyessä on velalliselta saatua omaisuus palautettava konkurssipesään.

Konkurssipesän on palautettava 1 momentissa tarkoitettua omaisuudesta velalliselle suoritettu vastike. Mikäli vastike on saatettu velkojien ulottumattomiin ja vastiketta suorittanut tiesi tai hänen olisi pitänyt tietää, että tämä oli velallisen tarkoitus, ei palautusvelvollisuutta kuitenkaan ole.

Jos 1 tai 2 momentin mukaan palautettava omaisuus ei ole tallella tai muuten palautettavissa, sen arvo on korvattava. Jos tietyn omaisuuden palauttaminen tuottaisi siihen velvolliselle haittaa, tuomioistu- in voi oikeuttaa hänet maksamaan omaisuuden palauttamisen sijasta omaisuuden arvon mukaisen korvauksen.

16 §

Arvon aleneminen

Jos palautettavan omaisuuden arvo on merkittävästi alentunut kulumisen tai vahingoittumisen vuoksi, palautusvelvollinen on velvollinen korvaamaan omaisuuden arvon alenemisen.

Milloin omaisuuden arvo on alentunut muusta kuin 1 momentissa mainitusta syystä, takaisinsaantivastaaaja on velvollinen suorittamaan kohtuullisen korvauksen omaisuuden arvon alenemisesta oikeustoimen peräyttämistä koskevan vaatimuksen esittämisen jälkeiseltä ajalta. Jos palautusvelvollisuus perustuu 5 §:ään, vastaaja voidaan velvoittaa suorittamaan korvausta jo siitä, kun hän sai omaisuuden haltuunsa.

17 §

Tuotto, hyöty ja korko

Palautusvelvollisen on luovutettava oikeustoimen peräyttämistä koskevan vaatimuksen esittämisen jälkeen omaisuudesta saamansa tuotto tai korvattava sen arvo noudattaen vastaavasti, mitä 15 §:n 3 momentissa säädetään. Palautusvelvollisen on myös suoritettava kohtuullinen korvaus omaisuudesta mainitun ajankohdan jälkeen saamastaan hyödystä, jollei

tämän voida katsoa sisältyvän omaisuuden arvon alenemisesta suoritettavaan korvaukseen. Jos takaisinsaanti perustuu 5 §:ään, palautusvelvolliselle voidaan määrätä edellä tarkoitettu korvausvelvollisuus jo siitä, kun hän sai omaisuuden haltuunsa.

Jos palautettava omaisuus on rahaa tai jos omaisuuden arvo on korvattava, takaisinsaantivastaaajan on maksettava korkoa korkolain (633/82) 4 §:n mukaisesti oikeustoimen peräyttämistä koskevan vaatimuksen esittämisestä lukien. Jos takaisinsaanti perustuu 5 §:ään, vastaaja voidaan myös velvoittaa suorittamaan korkolain 3 §:n 2 momentin mukaista korkoa siitä, kun hän sai omaisuuden haltuunsa.

18 §

Omaisuu- teen pannut kustannukset

Palautusvelvollisella on oikeus saada korvaus palautettavaan omaisuuteen panemistaan tarpeellisista ja, sen mukaan kuin harkitaan kohtuulliseksi, myös muista kustannuksista.

19 §

Kolmannen asettama vakuus

Milloin kolmas henkilö on asettanut velallisen velasta vakuuden ja tämä vakuus on velvoitteen täyttämisen johdosta palautettu hänelle, velkoja on suorituksen peräytyessä velvollinen palauttamaan vain vakuuden arvon ylittävän osuuden, mikäli hän ei voi saada vakuutta takaisin eikä hän vakuuden palauttaessaan tiennyt eikä hänen olisi pitänytkaan tietää velallisen maksukyvyttömyydestä. Mitä edellä on säädetty, on vastaavasti sovellettava, milloin joku on mennyt takaukseen velallisen velvoitteesta ja velallinen on täyttänyt velvoitteensa.

Vakuuden takaisin saaneen kolmannen henkilön samoin kuin takaajan korvausvelvollisuudesta säädetään 21 §:n 2 momentissa.

4 luku

Kolmannen asema

20 §

Luovutuksensaajan asema

Jos omaisuus, joka tämän lain säännösten mukaisesti voidaan vaatia palautettavaksi konkurssipesään, on luovutettu edelleen, voidaan omaisuuden palauttamista tai sen arvon kor-

vaamista vastaavasti vaatia luovutuksensaajalta, jos tämä tiesi tai tämän olisi pitänyt tietää oikeustoimen peräyttämiseen oikeuttavista seikoista. Tällöin on myös voimassa, mitä 15—18 §:ssä säädetään peräytymisen vaikutuksista. Luovutuksensaaja ei kuitenkaan ole 16 §:n 1 momentissa tarkoitettussa tapauksessa velvollinen korvaamaan omaisuuden arvon alenemista saantoaan edeltäneeltä ajalta.

21 §

Vekseli- ja shekkivelallisen korvausvastuu sekä vakuuden palauttaminen

Jos vekselin tai shekin maksu jää 11 §:n mukaan peräytymättä, on se, joka olisi kärsinyt lopullisen tappion siinä tapauksessa, että maksua ei olisi suoritettu, velvollinen suorittamaan korvausta konkurssipesälle. Edellytyksenä korvausvelvollisuudelle on, että maksu, jos se olisi suoritettu hänelle velkojana, voitaisiin tuomita peräytymään.

Edellä 19 §:ssä tarkoitettussa tapauksessa vakuuden takaisin saanut kolmas henkilö taikka takaaja on velvollinen asettamaan vakuuden uudelleen tai korvaamaan sen arvon velkojalle tai, jos niin vaaditaan, suoraan pesälle. Edellytyksenä tälle on, että maksu, jos se olisi suoritettu hänelle velkojana, voitaisiin tuomita peräytymään.

5 luku

Sovittelu sekä takaisinsaantimenettely

22 §

Sovittelu

Muulle kuin konkurssipesälle takaisinsaannin johdosta tämän lain mukaan syntyvää velvollisuutta voidaan painavasta syystä sovitella.

23 §

Takaisinsaannin vaatiminen

Takaisinsaantia saavat vaatia uskotut miehet, toimitsijamiehet sekä velkoja, joka on valvonut saatavansa konkurssissa. Sama koskee muita tämän lain nojalla konkurssipesän puolesta tehtäviä vaatimuksia.

Takaisinsaantia vaaditaan nostamalla kanne tuomioistuimessa tai tekemällä muistutus valvontaa vastaan. Uskotut miehet ja toimitsija-

miehet voivat vaatia takaisinsaantia myös tekemällä väitteen konkurssipesään kohdistettua muuta vaatimusta vastaan.

24 §

Kanteen vireillepano

Takaisinsaantikanne on pantava vireille kuuden kuukauden kuluessa paikatulopäivästä. Kanne voidaan kuitenkin panna vireille vielä kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun konkurssipesä havaitsi takaisinsaannin perusteen tai sen olisi pitänyt se havaita.

Jos velkoja on nostanut kanteen, tuomioistuimen on varattava uskotuille miehille tai toimitsijamiehille tilaisuus tulla asiassa kuulluiksi. Ilmoitus asian käsittelystä saadaan lähettää uskotuille miehille tai toimitsijamiehille postitse.

25 §

Jälkivalvonta

Milloin takaisinsaantikanne nostetaan niin myöhään, että vastaaja, joka tahtoo kanteen johdosta valvoa saatavan konkurssissa, ei voi tehdä sitä paikatulopäivänä, hän saa valvoa saatavansa mainitun päivän jälkeen. Jos saatava vahvistetaan maksettavaksi ja pesästä on jo jaettu varoja konkurssivelkojille, hän saa siitä, mitä hänen on konkurssipesään palautettava, vähentää sen, mitä hän olisi saanut nostaa jako-osuutena, jos hän olisi valvonut saatavansa paikatulopäivänä. Samanlainen oikeus on sillä, jolle 23 §:n 2 momentissa tarkoitettun väitteen johdosta syntyy tarve valvoa saatavansa konkurssissa paikatulopäivän jälkeen.

6 luku

Voimaantulo

26 §

Voimaantulo- ja siirtymäsäännös

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

Tätä lakia sovelletaan, jos konkurssihakemus on tehty lain tultua voimaan. Jos oikeustoimi on tehty ennen tämän lain voimaantuloa, 1—22 §:n säännösten asemesta sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Ennen tämän lain voimaantuloa tehty oikeustoimi ei kuitenkaan peräydy, jos se

ei tämän lain nojalla peräytyisi. Ennen tämän lain voimaantuloa tehdyn oikeustoimen osalta ei ole myöskään palautus-, korvaus- tai muuta

vastaavaa velvollisuutta siltä osin kuin sitä ei olisi tämän lain mukaan.

2.

Laki

konkurssisäännön muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 9 päivänä marraskuuta 1868 annetun konkurssisäännön 9, 47 ja 48 § ja 54 §:n 2 momentti,

sellaisina kuin niistä ovat 47 § 31 päivänä tammikuuta 1935 annetussa laissa (62/35), 48 § 7 päivänä toukokuuta 1965 annetussa laissa (246/65) sekä 54 §:n 2 momentti 13 päivänä kesäkuuta 1929 annetussa laissa (242/29),

muutetaan 10 §:n 1 momentti, 29 §, 33 §:n 2 momentti, 4 luvun otsikko, 45 §:n 1 momentti, 46 §, 6 luvun otsikko ja 85 §:n 1 momentti,

sellaisina kuin ne ovat, 10 §:n 1 momentti ja 33 §:n 2 momentti mainitussa 31 päivänä tammikuuta 1935 annetussa laissa, 29 § mainitussa 7 päivänä toukokuuta 1965 annetussa laissa, 45 §:n 1 momentti 3 päivänä joulukuuta 1895 annetussa laissa, 46 § muutettuna mainitulla 31 päivänä tammikuuta 1935 annetulla lailla sekä 5 päivänä syyskuuta 1951, 5 päivänä helmikuuta 1965 ja 29 päivänä syyskuuta 1978 annetuilla laeilla (473/51, 47/65 ja 740/78) sekä 85 §:n 1 momentti mainitussa 13 päivänä kesäkuuta 1929 annetussa laissa, sekä

lisätään lakiin mainitulla 7 päivänä toukokuuta 1965 annetulla lailla kumotun 26 §:n tilalle uusi 26 §, 33 §:ään, sellaisena kuin se on muutettuna mainituilla 31 päivänä tammikuuta 1935 ja 7 päivänä toukokuuta 1965 annetuilla laeilla, uusi 3 momentti sekä lakiin uusi 33 a ja 45 a §, seuraavasti:

10 §

Konkurssipesään kuuluvaan kiinteään omaisuuteen saadaan vahvistaa kiinnitys vain, jos kiinnityshakemus perustuu maksamattoman kauppahinnan oikeutta koskeviin säännöksiin taikka kiinnitystä on haettu ennen konkurssin alkamista ja, milloin sitä haetaan velan vakuudeksi, se voidaan perustaa velan syntyessä annettuun lupaukseen. Vastoin tätä säännöstä vahvistettu kiinnitys on tehoton.

— — — — —

26 §

Palkkaa, palkkiota tai muuta siihen rinnastettavaa etuutta koskevaa saatavaa ei voida määrätä maksettavaksi konkurssipesään kuuluvasta omaisuudesta eikä käyttää konkurssissa kuittaukseen siltä osin kuin saatava on ilmeisessä epäsuhteessa siihen, mitä tehtyyn työhön

ja muihin olosuhteisiin nähden voidaan pitää kohtuullisena, jos saatava on tällä perusteella riitautettu.

29 §

Velkoja, joka ei viimeistään paikalletulopäivänä ilmoita saatavaansa niin kuin 24 §:ssä säädetään, menettää oikeuden maksun saamiseen konkurssipesästä 30, 32 ja 33 §:ssä sekä takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain (/) 25 §:ssä tarkoitettuja tapauksia lukuunottamatta.

33 §

Velalliselta olevaa saamista, joka luovutuksen nojalla on saatu kolmannelta myöhemmin kuin kolme kuukautta ennen takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain 2 §:ssä tarkoitet-

tua määräpäivää, ei voida käyttää kuittaukseen saamista vastaan, joka velallisella luovutuksen tapahtuessa oli velkojalta. Sama koskee myös saamista, joka mainituin tavoin on saatu aikaisemmin, jos velkojalla luovutuksen tapahtuessa oli perusteltua aihetta olettaa velallinen maksukyvyttömäksi.

Velkojalla, joka on sitoutunut velalliselle maksuun sellaisissa olosuhteissa, että tämä menettely on rinnastettavissa velallisen suorittamaan velan maksuun, ei ole kuittausoikeutta siltä osin kuin tällainen maksu olisi voitu peräyttää konkurssipesään.

33 a §

Takauksen tai muun velvoitteen täyttämistä johtuva oikeus korvaukseen katsotaan 33 §:n säännöksiä sovellettaessa saaduksi silloin, kun velvoite syntyi.

Jos konkurssipesä luovuttaa saamisen siten, että velkoja menettää mahdollisuutensa kuittauksen toimittamiseen, konkurssipesän on korvattava velkojalle siitä aiheutunut vahinko.

4 luku

Konkurssipesään kuuluva omaisuus

45 §

Konkurssipesään luetaan kaikki se omaisuus, mikä sinä aikana, jolloin velallinen luovutushakemuksensa tuomioistuimeen antoi tahi tuomioistuin, velkojan pyynnöstä, teki päätöksen hänen omaisuutensa luovuttamisesta, oli velallisen omaa tahi ennen konkurssin loppua hänelle tulee, ja mikä laillisesti saadaan ulosmitata, sekä kaikki mitä takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain nojalla voidaan pesään takaisin saada.

45 a §

Velallisen oikeus perintöön tai testamenttiin ei kuulu hänen konkurssipesäänsä, jos velallinen perittävän kuoleman jälkeen on ennen konkurssin alkamista luopunut tai viimeistään kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun hän sai tiedon perittävän kuolemasta ja oikeudestaan perintöön, luopuu perinnöstä perintökaaren 17 luvun 2 a §:n mukaisesti.

46 §

Takaisinsaannista konkurssipesään säädetään erikseen.

6 luku

Velallisen maksuvelvollisuudesta konkurssin jälkeen

85 §

Jolleivät velkojat suostu vapauttamaan velallista maksamasta osaa hänen velastaan ja jollei luovutettu omaisuus riitä kaikkien niiden saamisten suorittamiseen, jotka konkurssissa on ilmoitettu ja hyväksytty, on velkojilla valta ottaa puuttuva osa siitä omaisuudesta, jonka velallinen vastaisuudessa saa. Velkoja, joka laiminlyömisensä kautta on menettänyt osallisuus-oikeutensa konkurssipesään, saa sen estämättä vastaisuudessa saamisensa maksun velallisen varoista, jos saaminen on muutoin laillinen. Jos konkurssissa saapuvilla olevat velkojat myöntävät velalliselle velan maksamisen helpotusta, hän saa yhtäläisen helpotuksen myös poissaolleiden velkojien saamisista. Jos konkurssissa valvottua saamista on vaadittu peräyttämään takaisinsaannista konkurssipesään annetussa laissa säädetyillä perusteilla ja saamisvaade on sen johdosta kokonaan tai osaksi hylätty, on näin ratkaistu vain, mikä oikeus saamisella on siinä konkurssissa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

Tätä lakia sovelletaan, jos konkurssihakemus on tehty tämän lain tultua voimaan. Jos oikeustoimi on tehty ennen tämän lain voimaantuloa, sovelletaan tällöin kuitenkin oikeustoimen peräyttämisen ja sen vaikutusten osalta tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä, jollei takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain 26 §:n 2 momentista muuta johdu. Aikaisempaa lakia sovelletaan myös tämän lain 33 §:n 2 ja 3 momentin asemesta, jos mainitussa 2 momentissa tarkoitettu saaminen on luovutettu tai 3 momentissa tarkoitettuun maksuun on sitouduttu ennen tämän lain voimaantuloa.

Jos edellä 26 §:ssä tarkoitettu saaminen on erääntynyt ennen tämän lain voimaantuloa, sovelletaan tällöin aikaisempaa lakia sen estämättä, mitä edellä 2 momentissa on säädetty.

Velkojien oikeuteen ajaa velallisen sijasta kannetta 46 §:n 1 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa sekä velallisen oikeuteen luopua perinnöstä konkurssivelkoja sitovasti sovelletaan aikaisempaa lakia, jos perittävä on kuollut ja velallisen omaisuus on luovutettu konkurssiin ennen tämän lain voimaantuloa.

3.

Laki**konkurssisäännön väliaikaisesta muuttamisesta annetun lain 85 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan konkurssisäännön väliaikaisesta muuttamisesta 12 päivänä helmikuuta 1932 annetun lain (55/32) 85 §:n 1 momentti näin kuuluvaksi:

85 §

Jolleivät velkojat suostu vapauttamaan velallista maksamasta osaa hänen velastaan ja jollei luovutettu omaisuus riitä kaikkien niiden saamisten suorittamiseen, jotka konkurssissa on ilmoitettu ja hyväksytty, on velkojilla valta ottaa puuttuva osa siitä omaisuudesta, jonka velallinen vastaisuudessa saa. Velkoja, joka laiminlyömisestä on menettänyt osallisuusoikeutensa konkurssipesään, saa sen estämättä vastaisuudessa saamisensa maksun velallisen varoista, jos saaminen on muutoin laillinen. Jos oikeus on vahvistanut akordin, on

kuitenkin voimassa, mitä 93 c §:ssä säädetään. Jos konkurssissa valvottua saamista on vaadittu peräytymään takaisinsaannista konkurssipesään annetussa laissa (/) säädetyillä perusteilla ja saamisvaade on sen johdosta kokonaan tai osaksi hylätty, on näin ratkaistu vain, mikä oikeus saamisella on siinä konkurssissa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

Tätä lakia sovelletaan, jos konkurssihakemus on tehty tämän lain tultua voimaan.

4.

Laki**akordilain 34 ja 40 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 10 päivänä toukokuuta 1932 annetun akordilain (148/32) 40 § sekä
lisätään 34 §:ään uusi 2—5 momentti seuraavasti:

34 §

Velalliselta olevaa saamista, joka luovutuksen nojalla on saatu kolmannelta myöhemmin kuin kolme kuukautta ennen akorditoimitsijan määräämistä koskevan hakemuksen tekemistä, ei voida käyttää kuittaukseen saamista vastaan, joka velallisella luovutuksen tapahtuessa oli velkojalta. Sama koskee myös saamista, joka mainituin tavoin on saatu aikaisemmin, jos velkojalla luovutuksen tapahtuessa oli perusteltua aihetta olettaa velallinen maksukyvyttömäksi.

Velkojalla, joka on sitoutunut velalliselle maksuun sellaisissa olosuhteissa, että tämä menettely on rinnastettavissa velallisen suorittamaan velan maksuun, ei ole kuittausoikeutta

siltä osin kuin tällainen maksu olisi peräytynyt konkurssipesään, jos velallinen olisi konkurssissa.

Takauksen tai muun velvoitteen täyttämistä johtuva oikeus korvaukseen katsotaan tämän pykälän säännöksiä sovellettaessa saaduksi silloin, kun velvoite syntyi.

Jos velallinen luovuttaa saamisen siten, että velkoja menettää mahdollisuutensa kuittauksen toimittamiseen, velallisen on korvattava velkojalle siitä aiheutunut vahinko.

40 §

Jos akordikäsittely raukeaa velallisen konkurssin vuoksi tai jos velallisen konkurssi seuraa hakemuksesta, joka on tehty neljäntoista

päivän kuluessa sen jälkeen, kun kuulutus akordikäsittelyn päättymisestä julkaistiin virallisessa lehdessä, takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain (/) 5—14 §:ssä tarkoitettuna määräpäivänä pidetään päivää, jona päätös akordikäsittelyn aloittamisesta annettiin.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

Aikaisemman lain kuittausta koskevia säännöksiä sovelletaan, jos 34 §:n 2 momentissa tarkoitettu saaminen on luovutettu tai 3 momentissa tarkoitettuun maksuun on sitouduttu ennen tämän lain voimaantuloa.

5.

Laki

etuoikeusasetuksen muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 9 päivänä marraskuuta 1868 annetun etuoikeusasetuksen 4 §:n 1 momentti, 8 §:n 2 momentti ja 20 §:n 2 momentti,

sellaisina kuin ne ovat, 4 §:n 1 momentti 29 päivänä syyskuuta 1978 annetussa laissa (739/78), 8 §:n 2 momentti 5 päivänä helmikuuta 1965 annetussa laissa (48/65) ja 20 §:n 2 momentti 24 päivänä elokuuta 1984 annetussa laissa (639/84), näin kuuluviksi:

4 §

Sen jälkeen kun edellä mainittu tavara on erotettu, maksetaan luovutetuista varoista työntekijän työsuhteesta johtuvat palkka- ja muut saatavat viimeiseltä ja kuluvalta vuodelta sekä huoltoapulain 5 §:ssä tarkoitetun eläkkeen pääomitettu määrä. Pääomittaminen suoritetaan niiden perusteiden mukaisesti, jotka sosiaali- ja terveysministeriö viimeksi on vahvistanut noudatettaviksi laskettaessa työeläkelainsäädännön mukaisen vanhuuseläkkeen kerta-suoritusta, jos kerta-suoritus tapahtui konkurssin alkaessa. Jos velallinen on kuollut, suoritetaan kuitenkin ensin hänen hautaamisestaan aiheutuneet kohtuulliset menot sekä sen jälkeen perunkirjoituskulut.

8 §

Ulosmittaus ei tuota etuoikeutta, jos ulosmittausta seuraa konkurssi ja maksu, jonka velkoja saisi ulosmittauksella, voitaisiin peräyttää takaisinsaantia konkurssipesään koskevien säännösten nojalla.

20 §

Muutoin on velkoja myös ulosmittauksessa, joka toimitetaan toisen velkojan hakemukses-

sa, oikeutettu maksun saamiseen ulosmitatusta omaisuudesta samalla etuoikeudella, mikä hänellä edellä olevien säännösten mukaan olisi konkurssissa. Siltä osin kuin työntekijän 4 §:n 1 momentissa tarkoitettua työsuhteesta johtuvaa saatavaa ei voitaisi määrätä maksettavaksi konkurssipesään kuuluvista varoista konkurssisäännön 26 §:n johdosta, ei sillä ole myöskään etuoikeutta ulosmittauksessa. Maanomistajalle tuleva rakennusten tai tilusten rappion korvaus, 7 §:ssä tarkoitettut verot ja maksut, saaminen, joka on mainittu 4 §:ssä, 4 a §:n 1 ja 2 momentissa, 9 tai 10 §:ssä, sekä 13 §:ssä tarkoitettut korvaukset ja varat suoritetaan etuoikeudella kuitenkin vain siinä tapauksessa, että omaisuus on siitäkin saamisesta ulosmitattu taikka maanomistajalla on ulosmitattuun omaisuuteen korvaussaamisestaan pidätys-oikeus.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

Aikaisemman lain 4 §:n 1 momenttia ja 20 §:n 2 momenttia sovelletaan, jos saatava on erääntynyt ennen tämän lain voimaantuloa. Aikaisemman lain 8 §:n 2 momenttia sovelletaan, jos ulosmittaus on toimitettu ennen tämän lain voimaantuloa.

6.

Laki**vakuutusopimuslain 117 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 12 päivänä toukokuuta 1933 annetun vakuutusopimuslain (132/33) 117 §:n 1 momentti näin kuuluvaksi:

117 §

Jos vakuutuksenottaja asetetaan konkurssitilaan ja vakuutuksenottajan havaitaan myöhemmin kuin kolme vuotta ennen takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain (/) 2 §:ssä tarkoitettua määräpäivää käyttäneen vakuutusmaksuihin määriä, jotka, silloin kuin ne suoritettiin, eivät olleet kohtuullisissa suhteissa hänen oloihinsa ja varoihinsa, konkurssipesällä on oikeus vakuutuksenantajalta vaatia takaisin, mitä siten on liikaa suoritettu, mikäli vakuutukseen perustuva saaminen vakuutuksenantajalta siihen riittää. Jollei vakuutuksenottaja ole antanut tähän suostumustaan, konkurssipesä on velvollinen, puhevallan menettämisen uhalla, oikeutensa vahvistamista

varten nostamaan kanteen vakuutuksenottajaa vastaan. Sellaisesta kanteesta on voimassa, mitä takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain 23 §:n 1 momentissa ja 24 §:ssä on säädetty.

— — — — —

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19 .

Tätä lakia sovelletaan, jos konkurssihakemus on tehty tämän lain tultua voimaan. Jos vakuutusopimuksen päättämisestä on lain tullessa voimaan kulunut vähintään kymmenen vuotta, konkurssipesällä ei kuitenkaan ole oikeutta vaatia liikaa suoritettuja maksuja takaisin.

7.

Laki**ulosottolain 3 ja 4 luvun muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan ulosottolain 3 luvun 35 § ja 36 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat 18 päivänä toukokuuta 1973 annetussa laissa (389/73), sekä
lisätään 4 lukuun uusi 11 a § seuraavasti:

3 luku**Yleisiä säännöksiä tuomioiden ja päätösten täytäntöönpanosta****35 §**

Kun velkoja on hakenut ulosottoa ja havaitaan, että velallisen omaisuutta koskeva oikeustoimi olisi voitu peräyttää konkurssipesään, jos ulosoton sijasta olisi haettu konkurssia, peräytyy oikeustoimi, jolla ulosottoa hakenne velkojan oikeutta on loukattu, jos velkoja sitä kanteella vaatii. Mitä edellä on säädetty, koskee myös menettelyä, järjestelyä tai muuta toimenpidettä, joka on vaikutukseltaan oikeustoimeen rinnastettava.

Velkojan kanteen johdosta peräytyneeksi julistetun oikeustoimen tarkoittama omaisuus,

siitä saatu tuotto tai korko sekä korvaus omaisuuden arvon alenemisesta tai omaisuudesta saadusta hyödyistä on luovutettava ulosottomiehelle sikäli kuin se on tarpeen kantajan saatavan suorittamiseksi. Ulosottomiehelle luovutettavat varat ulosmitataan kantajan saatavan suorittamiseksi.

Vastaajalle on palautettava hänen peräytyneellä oikeustoimella luovutetusta omaisuudesta velalliselle maksamansa vastike.

Edellä 2 tai 3 momentin mukaan palautettavan omaisuuden arvon korvaamisesta, tuotosta ja korosta, omaisuuden arvon alenemisen, omaisuudesta saadun hyödyn ja omaisuuteen pantujen kustannusten korvaamisesta sekä oikeustoimen peräytyessä vastaajalle syntyvien velvollisuuksien sovittelamisesta on soveltuvin

osin voimassa, mitä takaisinsaannista konkurssipesään annetussa laissa (/) säädetään.

Vastaajalle 3 ja 4 momentin mukaan ehkä tuleva määrä, jollei kantaja tai velallinen ole sitä suorittanut, otetaan päältä ulosmitatuista varoista.

36 §

Ulosottovelkojan kanne omaisuuden luovutuksen tai muun oikeustoimen peräyttämistä 35 §:n nojalla on nostettava kuudessa kuukaudessa siitä lukien, kun velkoja sai ulosottomieheltä tiedon siitä, ettei hänen saamisensa ole tullut ulosottoyrityksessä täysin suoritetuksi, taikka, jos on kysymys osituksesta, josta osituskirjaa ei ollut annettu tuomioistuimeen, siitä päivästä lukien, jolloin osituskirja annetaan tuomioistuimeen.

— — — — —

4 luku

Ulosmittauksesta

11 a §

Velallisen oikeutta perintöön tai testamenttiin ei voida häneltä ulosmitata, jos velallinen perittävän kuoleman jälkeen ennen ulosmittausta luopuu oikeudestaan perintökaaren 17 luvun 2 a §:n mukaisesti.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

Tämän lain 3 luvun 35 ja 36 §:n 1 momentin säännöksiä ei sovelleta, jos ulosmittausta on haettu ennen tämän lain voimaantuloa. Tämän lain 4 luvun 11 a §:ää ei sovelleta, jos ulosmittaus on toimitettu ennen tämän lain voimaantuloa.

8.

Laki

avioliittolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 13 päivänä kesäkuuta 1929 annetun avioliittolain (234/29) 44 §:n 2 momentti sekä 61 ja 62 §,

niistä 44 §:n 2 momentti sellaisena kuin se on 30 päivänä huhtikuuta 1986 annetussa laissa (308/86), sekä

muutetaan 44 §:n 3 momentti, 45 ja 66 § sekä 103 §:n 2 momentti ja 104 §,

sellaisina kuin niistä ovat 44 §:n 3 momentti mainitussa 30 päivänä huhtikuuta 1986 annetussa laissa ja 103 §:n 2 momentti 5 päivänä syyskuuta 1975 annetussa laissa (705/75), seuraavasti:

44 §

— — — — —
Avioehtosopimus ei tule voimaan, jos se on jätetty tuomioistuimelle avioliiton purkauduttua tai sen jälkeen, kun avioeroa koskeva asia on tullut vireille.

45 §

Jos puoliso lahjoittaa toiselle puolisolalle irtainta omaisuutta, lahjoituksesta on ilmoitettava tuomioistuimelle siten kuin lahjanlupauslain 6 §:ssä säädetään, jotta lahjansaaaja voisi saada suojaa antajan velkojen takaisinsaantivaatimuksilta konkurssissa ja ulosotossa.

Puolisoiden välisen lahjan takaisinsaannista

säädetään takaisinsaannista konkurssipesään annetussa laissa (/) ja ulosottolaissa.

66 §

Lahjakirjan, kirjallisen suostumuksen, avioehtosopimuksen ja luettelon, joista puhutaan 35 §:n 2 momentissa sekä 38, 42 ja 60 §:ssä, tulee, jotta ne olisivat päteviä, olla päivättyjä, asianmukaisesti allekirjoitettuja ja kahden es-tettömän henkilön oikeaksi todistamia.

103 §

— — — — —
Kun puolison tai kuolleen puolison omaisuus on luovutettu konkurssiin, toinen puoliso tai

tämän perilliset eivät kuitenkaan ole velvolliset luovuttamaan omaisuutta osituksessa. Osituksessa, joka toimitetaan ensiksi kuolleen puolison kuoleman jälkeen, ei eloonjäänyt puoliso ole velvollinen luovuttamaan omaisuuttaan ensiksi kuolleen puolison perillisille.

104 §

Jos puoliso on osituksessa luovuttanut puolisolleen tai tämän perillisille omaisuuttaan huomattavasti enemmän kuin hän olisi ollut velvollinen luovuttamaan, ositus voidaan peräyttää konkurssipesään siten kuin takaisinsaannista konkurssipesään annetussa laissa säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19 .

Jos puoliso on lahjoittanut toiselle puolisolleen omaisuutta ennen tämän lain voimaantuloa, sovelletaan lahjoitukseen tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Lain 104 §:ää sovelletaan sen aikaisemmassa muodossa, jos puoliso on ennen tämän lain voimaantuloa toimitetussa osituksessa luovuttanut omaisuuttaan enemmän kuin hän olisi ollut velvollinen tai jos tämän lain tullessa voimaan on vireillä 104 §:ään perustuva oikeudenkäynti.

Jos omaisuuden ositusta olisi voitu vaatia toimitettavaksi ennen tämän lain voimaantuloa, on konkurssipesän oikeuteen saada osituksessa omaisuutta toiselta puolisolta sovellettava tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä edellyttäen, että hakemus puolison omaisuuden luovuttamisesta konkurssiin on tehty ennen tämän lain voimaantuloa.

9.

L a k i

lahjanlupauslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 31 päivänä heinäkuuta 1947 annetun lahjanlupauslain (625/47) 6 § sekä *lisätään* lakiin uusi 7 § seuraavasti:

6 §

Jos joku lahjoittaa irtainta omaisuutta puolisolleen, suoraan etenevässä tai takenevassa polvessa olevalle sukulaiselleen tai tämän puolisolle taikka sellaiselle muulle erityisen läheiselle henkilölle, jonka kanssa hän asuu yhteisessä taloudessa, on lahjoituksesta ilmoitettava tuomioistuimelle, jotta lahjansaaja voisi saada suojaa lahjan antajan velkojen takaisinsaanti-vaatimuksilta konkurssissa ja ulosotossa. Edellä sanottu ei kuitenkaan koske sellaisia tavanmukaisia lahjoja, jotka eivät ole epäsuhteessa antajan taloudelliseen asemaan.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu ilmoitus tehdään kirjallisesti sen paikkakunnan tuomioistuimelle, jossa lahjanantajalla on kotipaikka

tai, jos hänellä ei ole kotipaikkaa Suomessa, Helsingin raastuvanoikeudelle. Ilmoituksesta tulee käydä ilmi lahjanantaja ja -saaja, lahjan kohde sekä antamisajankohta. Lahjoituksen rekisteröimisestä ja kuuluttamisesta säädetään asetuksella.

7 §

Velkojen oikeudesta vaatia lahjan peräytymistä säädetään takaisinsaannista konkurssipesään annetussa laissa (/) ja ulosottolaisissa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19 .

10.

Laki**eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annetun lain 16 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista 5 päivänä joulukuuta 1929 annetun lain (379/29) 16 §:n 1 momentti näin kuuluvaksi:

16 §

Jos puoliso, jonka suhteet toiseen puolisoon 14 §:n 2 tai 3 momentin mukaan määräytyvät ulkomaan lain mukaan, tahtoo pidättää itselleen oikeuden Suomessa kolmatta henkilöä vastaan vedota sanottuun lakiin tai avioehtosopimukseen, hänen on ilmoitettava siitä sen paikkakunnan tuomioistuimelle, missä hänellä

on kotipaikka, tai, jollei hänellä ole kotipaikka Suomessa, Helsingin raastuvanoikeudelle.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

Jos puoliso on lahjoittanut toiselle puolisolleen omaisuutta ennen tämän lain voimaantuloa, lahjoitukseen sovelletaan aikaisempaa lakia.

11.

Laki**perintökaaren muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti lisätään 5 päivänä helmikuuta 1965 annetun perintökaaren (40/65) 7 lukuun uusi 11 § ja 14 lukuun uusi 6 § sekä 17 lukuun uusi 2 a § seuraavasti:

7 luku

Lakiosasta

11 §

Perillisen oikeus vaatia lakiosaansa ei siirry hänen velkojilleen.

14 luku

Testamentin valvonnasta, tiedoksiantamisesta ja moitteesta

6 §

Perillisen oikeus moittia testamenttia ei siirry hänen velkojilleen.

17 luku

Perinnöstä luopumisesta ja perintöosuuden luovuttamisesta

2 a §

Perillisellä ja testamentinsaajalla on oikeus luopua oikeudestaan perittävän kuoltua, jolleivät he ole jo ryhtyneet sellaisiin toimiin, että heidän on katsottava ottaneen perinnön vastaan. Luopuminen on tehtävä kirjallisesti. Luopumisen sitovuudesta perillisen ja testamentinsaajan velkoihin säädetään konkurssisäännössä ja ulosottolaissa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

Helsingissä 17 päivänä elokuuta 1990

Tasavallan Presidentti
MAUNO KOIVISTO

Oikeusministeri *Tarja Halonen*

2.

Laki**konkurssisäännön muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 9 päivänä marraskuuta 1868 annetun konkurssisäännön 9, 47 ja 48 § ja 54 §:n 2 momentti,

sellaisina kuin niistä ovat 47 § 31 päivänä tammikuuta 1935 annetussa laissa (62/35), 48 § 7 päivänä toukokuuta 1965 annetussa laissa (246/65) sekä 54 §:n 2 momentti 13 päivänä kesäkuuta 1929 annetussa laissa (242/29),

muutetaan 10 §:n 1 momentti, 29 §, 33 §:n 2 momentti, 4 luvun otsikko, 45 §:n 1 momentti, 46 §, 6 luvun otsikko ja 85 §:n 1 momentti,

sellaisina kuin ne ovat, 10 §:n 1 momentti ja 33 §:n 2 momentti mainitussa 31 päivänä tammikuuta 1935 annetussa laissa, 29 § mainitussa 7 päivänä toukokuuta 1965 annetussa laissa, 45 §:n 1 momentti 3 päivänä joulukuuta 1895 annetussa laissa, 46 § muutettuna mainitulla 31 päivänä tammikuuta 1935 annetulla lailla sekä 5 päivänä syyskuuta 1951, 5 päivänä helmikuuta 1965 ja 29 päivänä syyskuuta 1978 annetuilla laeilla (473/51, 47/65 ja 740/78) sekä 85 §:n 1 momentti mainitussa 13 päivänä kesäkuuta 1929 annetussa laissa, sekä

lisätään lakiin mainitulla 7 päivänä toukokuuta 1965 annetulla lailla kumotun 26 §:n tilalle uusi 26 §, 33 §:ään, sellaisena kuin se on muutettuna mainituilla 31 päivänä tammikuuta 1935 ja 7 päivänä toukokuuta 1965 annetuilla laeilla, uusi 3 momentti sekä lakiin uusi 33 a ja 45 a §, seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

9 §

Konkurssi luetaan sinä päivänä alkaneeksi, jona hakemus siitä on annettu sisään, kun konkurssi samasta hakemuksesta seuraa.

(Kumotaan)

10 §

Konkurssin alettua älköön velallisen kiinteään omaisuuteen annettako kiinnitystä, ellei hakemus perustu maksamattoman kauppahinnan oikeutta koskeviin säännöksiin taikka ellei kiinnitystä ole ennen konkurssin alkua haettu sellaisen asianhaaran nojalla, joka 46 §:n k kohdan mukaan on, siinä mainituissa tapauksissa, kiinnitysvakuuden pätevyyden ehtona. Vastoin tätä säännöstä annettu kiinnitys olkoon tehoton.

10 §

Konkurssipesään kuuluvaan kiinteään omaisuuteen saadaan vahvistaa kiinnitys vain, jos kiinnityshakemus perustuu maksamattoman kauppahinnan oikeutta koskeviin säännöksiin taikka kiinnitystä on haettu ennen konkurssin alkamista ja, milloin sitä haetaan velan vakuudeksi, se voidaan perustaa velan syntyessä annettuun lupaukseen. Vastoin tätä säännöstä vahvistettu kiinnitys on tehoton.

26 §

Palkkaa, palkkiota tai muuta siihen rinnastettavaa etuutta koskevaa saatavaa ei voida määrätä maksettavaksi konkurssipesään kuuluvasta omaisuudesta eikä käyttää konkurssissa kuittaukseen siltä osin kuin saatava on ilmeisessä epäsuhteessa siihen, mitä tehtyyn työhön ja muihin olosuhteisiin nähden voidaan pitää

Voimassa oleva laki

29 §

Velkoja, joka ei viimeistään paikalletulopäivänä ilmoita saatavaansa niin kuin 24 §:ssä säädetään, menettää oikeuden maksun saamiseen konkurssipesästä, 30, 32, 33 ja 48 §:ssä tarkoitettuja tapauksia lukuun ottamatta.

33 §

Edellä 1 momentissa mainittua kuittausoikeutta ei ole saamamiehellä, joka muun henkilön kuin velallisen kanssa suoritettun toimen nojalla on hankkinut velalliseen kohdistuvan saamisen sellaisissa olosuhteissa, että, jos tämän toimen sijasta velallinen silloin olisi maksanut velan, se maksu olisi voitu vaatia peräytymään. Sama olkoon lakina velkojasta, joka, tultuaan velallisen saamamieheksi, on velallisen kanssa suorittamansa toimen nojalla sitoutunut tälle maksuun sellaisissa olosuhteissa, että, jos velallinen mainitun toimen sijasta silloin olisi maksanut velan, se maksu olisi voitu vaatia peräytymään.

4 luku

Mikä konkurssipesään kuuluu ja miten siitä hukattu tavara on takaisin saatava

45 §

Konkurssipesään luetaan kaikki se omaisuus, mikä sinä aikana, jolloin velallinen luo-

Ehdotus

kohtuullisena, jos saatava on tällä perusteella riitautettu.

29 §

Velkoja, joka ei viimeistään paikalletulopäivänä ilmoita saatavaansa niin kuin 24 §:ssä säädetään, menettää oikeuden maksun saamiseen konkurssipesästä 30, 32 ja 33 §:ssä sekä takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain (/) 25 §:ssä tarkoitettuja tapauksia lukuunottamatta.

Velalliselta olevaa saamista, joka luovutuksen nojalla on saatu kolmannelta myöhemmin kuin kolme kuukautta ennen takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain 2 §:ssä tarkoitettua määräpäivää, ei voida käyttää kuittaukseen saamista vastaan, joka velallisella luovutuksen tapahtuessa oli velkojalta. Sama koskee myös saamista, joka mainituin tavoin on saatu aikaisemmin, jos velkojalla luovutuksen tapahtuessa oli perusteltua aihetta olettaa velallinen maksukyvyttömäksi.

Velkojalla, joka on sitoutunut velalliselle maksuun sellaisissa olosuhteissa, että tämä menettely on rinnastettavissa velallisen suorittamaan velan maksuun, ei ole kuittausoikeutta siltä osin kuin tällainen maksu olisi voitu peräyttää konkurssipesään.

33 a §

Takauksen tai muun velvoitteen täyttämistä johtuva oikeus korvaukseen katsotaan 33 §:n säännöksiä sovellettaessa saaduksi silloin, kun velvoite syntyi.

Jos konkurssipesä luovuttaa saamisen siten, että velkoja menettää mahdollisuutensa kuittauksen toimittamiseen, konkurssipesän on korvattava velkojalle siitä aiheutunut vahinko.

4 luku

Konkurssipesään kuuluva omaisuus

45 §

Konkurssipesään luetaan kaikki se omaisuus, mikä sinä aikana, jolloin velallinen luo-

Voimassa oleva laki

vutushakemuksensa Oikeuteen antoi tahi Oikeus, velkojan pyynnöstä, teki päätöksen hänen omaisuutensa luovuttamisesta, oli velallisen omaa tahi ennen konkurssin loppua hänelle tulee, ja mikä laillisesti saadaan ulosmitata, sekä kaikki mitä 46 §:n nojalla voidaan pesään takaisin saada.

Ehdotus

vutushakemuksensa tuomioistuimeen antoi tahi tuomioistuin, velkojan pyynnöstä, teki päätöksen hänen omaisuutensa luovuttamisesta, oli velallisen omaa tahi ennen konkurssin loppua hänelle tulee, ja mikä laillisesti saadaan ulosmitata, sekä kaikki mitä takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain nojalla voidaan pesään takaisin saada.

46 §

Takaisinsaannista olkoon noudatettava:

a) Kaikki, mitä velallinen sellaisella teolla, josta rikoslain 39 luvun 1 §:ssä ja 2 §:n 2 kohdassa puhutaan, on velkojainsa vahingoksi toiselle luovuttanut, peräytyköön lunastuksetta konkurssipesään.

b) Jos velallinen on lahjoittamalla hukannut sen arvoista omaisuutta, että velkojille on siitä tullut tuntuva vahinko, ja jos ennen konkurssin alkua on kulunut enintään kuusi kuukautta siitä, kun irtaimen tavaran lahjaksi antaminen tapahtui taikka kiinteän omaisuuden lahjoitukselle haettiin lainhuudatusta, niin se lahja peräytyköön. Sama olkoon lakina, milloin jostaikin velallisen omaisuudesta on tehty myynti-, vaihto-, vuokra- tahi muu sellainen sopimus ja esillä olevista asianhaaroista voidaan havaita sopimuksen pääasiallisesti olevan lahjan laatuisen taikka tarkoittavan velkojain oikeuden loukkaamista.

c) Jos velallinen viimeisinä kuutena kuukautena ennen konkurssin alkua on tehnyt välipuheen, jonka kautta hän, velkojien vahingoksi, on ruvennut johonkin sitoumukseen asianhaaran ollessa sellaiset, että sillä, jonka kanssa välipuhe tehtiin, on ollut perusteltu syy otakseen velallisella olevan vilpillinen aikomus, niin sekin välipuhe purkautukoon.

d) Jos velallinen viimeisenä kuutenakymmenenä päivänä ennen konkurssin alkua on maksanut velan, joka ennen konkurssin alkua ei

45 a §

Velallisen oikeus perintöön tai testamenttiin ei kuulu hänen konkurssipesäänsä, jos velallinen perittävän kuoleman jälkeen on ennen konkurssin alkamista luopunut tai viimeistään kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun hän sai tiedon perittävän kuolemasta ja oikeudestaan perintöön, luopuu perinnöstä perintökaaren 17 luvun 2 a §:n mukaisesti.

46 §

Takaisinsaannista konkurssipesään säädetään erikseen.

(Ks. ehdotusta laiksi takaisinsaannista konkurssipesään)

Voimassa oleva laki

Ehdotus

ollut joutunut maksettavaksi, niin se maksu peräytykseen. Mitä tässä on sanottu, sovelletta-
koon myös, milloin maksu on tapahtunut si-
jaissuorituksin. Mikäli tällaiseen suoritukseen
on käytetty velallisen ammattiin nähden epäta-
vallisia maksuvälineitä, voidaan suorituksen
peräytymistä vaatia silloinkin, kun velka oli
ennen konkurssin alkua joutunut maksettavak-
si.

e) Jos velallinen viimeisinä kuutenakymme-
nenä päivänä ennen konkurssin alkua on anta-
nut pantin velasta, jota otettaessa semmoista
vakuutta ei ole määrätty, niin panttaus peräy-
tykseen.

f) Jos viimeisinä kolmenakymmenenä päivä-
nä ennen konkurssin alkua on jonkun velkojan
saamisesta ulosmitattu kiinteää omaisuutta, jo-
ka ei ole ollut sen velan panttina, tahi irtainta
tavaraa, johon velkojalla ei ole ollut panttioi-
keutta, niin peräytykseen ulosmitattu omaisuus
tahi mitä sen myymisellä on saatu, mikäli se
vielä on ulosottomiehen tallessa, konkurssipe-
sään.

g) Mikäli b kohtaa käy soveltaminen puoli-
soihin, niin myös milloin c, d ja f kohdassa
mainituissa tapauksissa toinen asianosainen ta-
hi ulosmittauksen hakija on velallisen puoliso,
voidaan peräytymistä vaatia, jos konkurssin
alkaessa on kulunut enintään vuosi siitä, kun
sellainen toimi, jota kussakin tapauksessa tar-
koitetaan, on suoritettu. Sama olkoon lakina,
milloin b ja c kohdassa mainituissa tapauksissa
velallisen tekemä oikeustoimi kohdistuu henki-
löön, joka on velallisen tai hänen puolisonsa
suoraan takenevassa tai etenevässä polvessa
oleva sukulainen taikka velallisen tai hänen
puolisonsa ottovanhempi tahi ottolapsi, veli tai
sisar tahi veli- tai sisarpuoli taikka näiden
henkilöiden puoliso.

Jos jollakin henkilöllä osakeomistuksen pe-
rusteella tai muutoin on tai on ollut määrää-
misvalta osakeyhtiössä, voidaan yhtiön kon-
kurssissa peräytymistä b, c, d, e ja f kohdassa
mainituissa tapauksissa vaatia tällaiselta henki-
löltä, hänen puolisoltaan, hänen tai hänen
puolisonsa suoraan takenevassa tai etenevässä
polvessa olevalta sukulaiselta sekä tällaisen
henkilön puolisolta, jos konkurssin alkaessa on
kulunut enintään vuosi siitä, kun sellainen
toimi, jota kussakin tapauksessa tarkoitetaan,
on suoritettu. Jos joku edellä tarkoitettu hen-
kilö on osakeyhtiöstä nostanut palkkaa tai

Voimassa oleva laki

Ehdotus

muuta palkkiota viimeiseltä tai kuluvalta vuodelta enemmän kuin mitä hän etuoikeudella olisi oikeutettu työsuhteesta johtuvana saatavana valvomaan yhtiön konkurssissa, peräytykseen myös sellainen maksu konkurssipesän vaatimuksesta.

h) Jos velallinen on hänen ja hänen puolisonsa tahi tämän perillisten välisessä osituksessa huomattavassa määrin luopunut oikeudestaan ja jos konkurssin alkaessa on kulunut enintään vuosi siitä, kun osituskirja annettiin oikeuteen, peräytykseen ositus.

Milloin kuolinpesän omaisuus on luovutettu konkurssiin hakemuksesta, joka on tehty kuukauden kuluessa perunkirjoituksesta tai sen määräajan päättymisestä tahi kuukauden kuluessa siitä, kun pesänselvittäjä ensiksi mainitun kuukauden kuluessa tehdystä hakemuksesta määrättiin, purkautukoon pesän puolesta velkojan vahingoksi tehty sopimus, jos sillä, jonka kanssa sopimus tehtiin, oli pätevä syy olettaa, että pesän varat saattavat käydä riittämättömiksi velkojen maksamiseen. Jos velkoja kuolemantapauksen jälkeen on muiden velkojain vahingoksi saanut maksun, on sovellettava, mitä tässä on sanottu sopimuksen purkautumisesta. Jos kuolinpesän osakkaat ovat, ennen kuin kuukausi on kulunut perunkirjoituksesta tai sen määräajan päättymisestä, luovuttaneet pesään kuuluvaa kiinteätä omaisuutta tai sellaisen toisen maalla olevan laitoksen, joka hallintaoikeuksineen maahan voidaan maanomistajaa kuulematta luovuttaa kolmannelle henkilölle, on luovutus vainajan velkoihin nähden tehoton, jos pesän omaisuus sanotun ajan kuluessa luovutetaan konkurssiin.

i) Kun omaisuutta saadaan takaisin konkurssipesään, olkoon konkurssipesä velvollinen luovuttamaan, mitä velallinen ehkä on vastikkeena saanut, tai sen arvon.

Kun omaisuus tuodaan takaisin, annettakoon konkurssipesälle myöskin se korko tahi tuotto, mikä siitä sillä välin on saatu. Jos omaisuuteen on pantu tarpeellisia kusatannuksia, on konkurssipesän ne korvattava.

Jos omaisuus, joka olisi tuotava takaisin konkurssipesään, on joutunut kolmannelle henkilölle sellaisen saannon nojalla, että hänen havaitaan olevan oikeutettu pitämään omaisuuden, taikka jos omaisuus muuten on niin hukattu tahi hävitetty, ettei sitä voida antaa takaisin, saakoon konkurssipesä omaisuuden

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

arvon mukaan vahingostaan korvauksen siltä, joka omaisuuden on velalliselta vastaanottanut.

j) Jos velallisen puolisoilta saadaan takaisin omaisuutta, jonka tämä on saanut lahjaksi, taikka jos velallisen ja hänen puolisonsa tahi tämän perillisten välinen ositus peräytyy, ja jos puoliso tahi perilliset ovat sen johdosta, mitä säädetään avioliittolain 62 tai 104 §:ssä, ennen konkurssin alkua maksaneet jonkin velallisen velan, olkoon konkurssipesä velvollinen suorittamaan takaisin, mitä siten on maksettu korkoineen.

k) Kiinnitys, joka viimeisinä kuutenakymmenen päivänä ennen konkurssin alkua on annettu velallisen kiinteään omaisuuteen, olkoon tehoton, ellei kiinnitystä ole perustettu velan syntyessä tehtyyn lupaukseen tahi maksamattoman kauppahinnan oikeutta koskeviin säännöksiin taikka ennen nyt mainittua aikaa tehtyyn nautinta- tahi muun oikeuden myönnytykseen. Jos viimeisten kuudenkymmenen päivän kuluessa ennen konkurssin alkua on vahvistettu kiinnitys velallisen irtaimen omaisuuden velasta, jonka syntyessä sellaista vakuutta ei ole luvattu, olkoon kiinnitys tehoton. Kiinnitys, joka on annettu kuolleen henkilön jälkeensä jääneeseen omaisuuteen, olkoon, jos pesä lailisessa ajassa luovutetaan konkurssiin, pätevä ainoastaan, milloin se on annettu tässä mainitulla perusteella ja se peruste on saanut alkunsa ennen kuolemantapausta.

l) Jos havaitaan, että joku, jonka perillinen velallinen on, testamentilla, lahjalla tai muulla oikeustoimella on loukannut jälkimmäisen lailista oikeutta, saavat tämän velkojat velallisen sijassa ajaa kannetta, jollei aika sen nostamiseen ole päättynyt; ja menköön konkurssipesään, mitä kanteella voitetaan.

47 §

Jos uskotut miehet, toimitsijamiehet tahi velkojat tahtovat 46 §:n a—i kohdan mukaan voittaa jotakin takaisin pesään, on haaste siitä viimeistäänkin kolmen kuukauden kuluessa paikalletulopäivästä otettava ja annettava tiedoksi sille, jota vastaan semmoista vaatimusta ajetaan. Jollei lainhuudatusta ole velallisen hukkaamalle kiinteälle omaisuudelle haettu tai, milloin on kysymys osituksen peräytymisestä, osituskirjaa annettu oikeuteen ennenkuin paikalletulopäivän jälkeen, luettakoon moiteaika

(Kumotaan)

Voimassa oleva laki

Ehdotus

siitä päivästä, jona huudatusta haettiin tai osituskirja oikeuteen annettiin. Yksityisellä velkojalla olkoon myöskin oikeus ajaa takaisin-saannin vaatimusta sillä tapaa; kuin on mainittu; kuuluttakoon kuitenkin siitä, ennenkuin asia tuomioistuimessa tulee esille, uskotuille miehille tai toimitsijamiehille. Jos hän se laiminlyö, älköön hänen vaatimustaan otettako tutkittavaksi.

48 §

Milloin takaisinsaantikanne nostetaan niin myöhään, että vastaaja, joka tahtoo kanteen johdosta valvoa saatavan konkurssissa, ei voi tehdä sitä paikalletulopäivänä, hän saa valvoa saatavansa mainitun päivän jälkeen. Jos saatava vahvistetaan maksettavaksi ja pesästä on jo jaettu varoja konkurssivelkojille, hän saa siitä, mitä hänen on konkurssipesään palautettava, vähentää sen, mitä hän olisi saanut nostaa jako-osuutena, jos hän olisi valvonut saatavansa paikalletulopäivänä.

(Kumotaan)

5 luku

Konkurssipesän hallinnosta

54 §

Milloin velallisen puoliso väittää sellaisen irtaimen omaisuuden, jota konkurssipesä vaatii itselleen, kuuluvan hänelle, olkoon velvollinen näyttämään oikeutensa, riippumatta siitä, ku-
ka oikeudenkäynnissä on kantajana.

(Kumotaan)

6 luku

Velallisen maksuvelvollisuudesta konkurssin jälkeen ja siitä edesvastauksesta, joka hänellä on petoksesta, niskoittelemisesta tai huolimattomuudesta

85 §

Jolleivät velkojat suostu vapauttamaan velallista maksamasta suurempaa tahi vähäisempää osaa hänen velastansa ja ellei luovutettu omaisuus riitä kaikkien niiden saamisten suorittamiseen, joita konkurssissa on ilmoitettu ja hyväksytty, olkoon velkojilla valta ottaa se, mikä puuttuu, siitä omaisuudesta, jonka velallinen vastaisuudessa saa. Velkoja, joka laiminlyömisen kautta on menettänyt osallisuusoi-
keutensa konkurssipesään, saakoon sen estä-

6 luku

Velallisen maksuvelvollisuudesta konkurssin jälkeen

85 §

Jolleivät velkojat suostu vapauttamaan velallista maksamasta osaa hänen velastaan ja jollei luovutettu omaisuus riitä kaikkien niiden saamisten suorittamiseen, jotka konkurssissa on ilmoitettu ja hyväksytty, on velkojilla valta ottaa puuttuva osa siitä omaisuudesta, jonka velallinen vastaisuudessa saa. Velkoja, joka laiminlyömisen kautta on menettänyt osallisuusoi-
soikeutensa konkurssipesään, saa sen estämät-
tä vastaisuudessa saamisensa maksun velallisen

Voimassa oleva laki

mättä vastaisuudessa saamisensa maksun velallisen varoista, jos saaminen muuten havaitaan lailliseksi. Mutta jos konkurssissa saapuvilla olevat velkojat myöntävät velalliselle velan maksamisen helpotusta, niin olkoon hänellä yhtäläinen helpotus poissaolleidenkin velkojain saamisista. *Nainen, joka on naimisissa ja jonka omaisuus on luovutettu konkurssiin, älköön olko velvollinen konkurssin jälkeen työllään saadulla omaisuudella vastaamaan sitä ennen avioliiton aikana miehen erityisten tarpeiden tyydyttämiseksi tehdystä velasta.*

Ehdotus

varoista, jos saaminen on muutoin laillinen. Jos konkurssissa saapuvilla olevat velkojat myöntävät velalliselle velan maksamisen helpotusta, hän saa yhtäläisen helpotuksen myös poissaolleiden velkojien saamisista. Jos konkurssissa valvottua saamista on vaadittu peräytymään takaisinsaannista konkurssipesään annetussa laissa säädetyillä perusteilla ja saamisvaade on sen johdosta kokonaan tai osaksi hylätty, on näin ratkaistu vain, mikä oikeus saamisella on siinä konkurssissa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19 .

Tätä lakia sovelletaan, jos konkurssihakemus on tehty tämän lain tultua voimaan. Jos oikeustoimi on tehty ennen tämän lain voimaantuloa, sovelletaan tällöin kuitenkin oikeustoimen peräyttämisen ja sen vaikutusten osalta tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä, jollei takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain 26 §:n 2 momentista muuta johdu. Aikaisempaa lakia sovelletaan myös tämän lain 33 §:n 2 ja 3 momentin asemesta, jos mainitussa 2 momentissa tarkoitettu saaminen on luovutettu tai 3 momentissa tarkoitettuun maksuun on sitouduttu ennen tämän lain voimaantuloa.

Jos edellä 26 §:ssä tarkoitettu saaminen on erääntynyt ennen tämän lain voimaantuloa, sovelletaan tällöin aikaisempaa lakia sen estämättä, mitä edellä 2 momentissa on säädetty.

Velkojien oikeuteen ajaa velallisen sijasta kannetta 46 §:n 1 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa sekä velallisen oikeuteen luopua perinnöstä konkurssivelkojia sitovasti sovelletaan aikaisempaa lakia, jos perittävä on kuollut ja velallisen omaisuus on luovutettu konkurssiin ennen tämän lain voimaantuloa.

3.

Laki**konkurssisäännön väliaikaisesta muuttamisesta annetun lain 85 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan konkurssisäännön väliaikaisesta muuttamisesta 12 päivänä helmikuuta 1932 annetun lain (55/32) 85 §:n 1 momentti näin kuuluvaksi:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

85 §

Jolleivät velkojat suostu vapauttamaan velallista maksamasta *suurempaa tahi vähäisempää* osaa hänen velastansa ja ellei luovutettu omaisuus riitä kaikkien niiden saamisten suorittamiseen, joita konkurssissa on ilmoitettu ja hyväksytty, olkoon velkojilla valta ottaa se, mikä puuttuu, siitä omaisuudesta, jonka velallinen vastaisuudessa saa. Velkoja, joka laiminlyömisestä on menettänyt osallisuusoikeutensa konkurssipesään, saakoon sen estämättä vastaisuudessa saamisensa maksun velallisen varoista, jos saaminen muuten havaitaan lailliseksi. Jos oikeus on vahvistanut akordin, olkoon kuitenkin voimassa, mitä 93 c §:ssä säädetään. *Nainen, joka on naimisissa ja jonka omaisuus on luovutettu konkurssiin, älköön olko velvollinen konkurssin jälkeen työllään saadulla omaisuudella vastaamaan sitä ennen avioliiton aikana miehen erityisten tarpeiden tyydyttämiseksi tehdystä velasta.*

85 §

Jolleivät velkojat suostu vapauttamaan velallista maksamasta osaa hänen *velastaan* ja *jollei* luovutettu omaisuus riitä kaikkien niiden saamisten suorittamiseen, *jotka* konkurssissa on ilmoitettu ja hyväksytty, *on* velkojilla valta ottaa puuttuva osa siitä omaisuudesta, jonka velallinen vastaisuudessa saa. Velkoja, joka laiminlyömisestä on menettänyt osallisuusoikeutensa konkurssipesään, saa sen estämättä vastaisuudessa saamisensa maksun velallisen varoista, jos saaminen on muutoin laillinen. Jos oikeus on vahvistanut akordin, *on* kuitenkin voimassa, mitä 93 c §:ssä säädetään. Jos konkurssissa valvottua saamista on vaadittu peräytymään takaisinsaannista konkurssipesään annetussa laissa (/) säädetyillä perusteilla ja saamisvaade on sen johdosta kokonaan tai osaksi hylätty, on näin ratkaistu vain, mikä oikeus saamisella on siinä konkurssissa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

Tätä lakia sovelletaan, jos konkurssihakemus on tehty tämän lain tultua voimaan.

4.

Laki**akordilain 34 ja 40 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti *muutetaan* 10 päivänä toukokuuta 1932 annetun akordilain (148/32) 40 § sekä *lisätään* 34 §:ään uusi 2—5 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

34 §

Velalliselta olevaa saamista, joka luovutuksen nojalla on saatu kolmannelta myöhemmin kuin kolme kuukautta ennen akorditoimitsijan

Voimassa oleva laki

Ehdotus

määräämistä koskevan hakemuksen tekemistä, ei voida käyttää kuittaukseen saamista vastaan, joka velallisella luovutuksen tapahtuessa oli velkojalta. Sama koskee myös saamista, joka mainituin tavoin on saatu aikaisemmin, jos velkojalla luovutuksen tapahtuessa oli perusteltua aihetta olettaa velallinen maksukyvyttömäksi.

Velkojalla, joka on sitoutunut velalliselle maksuun sellaisissa olosuhteissa, että tämä menettely on rinnastettavissa velallisen suorittamaan velan maksuun, ei ole kuittausoikeutta siltä osin kuin tällainen maksu olisi peräytynyt konkurssipesään, jos velallinen olisi konkurssissa.

Takauksen tai muun velvoitteen täyttämistä johtuva oikeus korvaukseen katsotaan tämän pykälän säännöksiä sovellettaessa saaduksi silloin, kun velvoite syntyi.

Jos velallinen luovuttaa saamisen siten, että velkoja menettää mahdollisuutensa kuittauksen toimittamiseen, velallisen on korvattava velkojalle siitä aiheutunut vahinko.

40 §

Jos akordikäsittely raukeaa velallisen konkurssin vuoksi tai jos velallisen konkurssi seuraa hakemuksesta, joka on tehty neljäntoista päivän kuluessa sen jälkeen, kun kuulutus akordikäsittelyn päättymisestä oli julkaistuna virallisessa lehdessä, *taikka jos ulosmittausta on haettu samassa ajassa*, lasketaan konkurssisäännön 46 §:ssä mainitut määräajat siitä päivästä, jona päätös akordikäsittelyn aloittamisesta on annettu.

40 §

Jos akordikäsittely raukeaa velallisen konkurssin vuoksi tai jos velallisen konkurssi seuraa hakemuksesta, joka on tehty neljäntoista päivän kuluessa sen jälkeen, kun kuulutus akordikäsittelyn päättymisestä *julkaistiin virallisessa lehdessä, takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain (/) 5—14 §:ssä tarkoitettuna määräpäivänä pidetään päivää*, jona päätös akordikäsittelyn aloittamisesta annettiin.

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19 .

Aikaisemman lain kuittausta koskevia säännöksiä sovelletaan, jos 34 §:n 2 momentissa tarkoitettu saaminen on luovutettu tai 3 momentissa tarkoitettuun maksuun on sitouduttu ennen tämän lain voimaantuloa.

5.

Laki

etuoikeusasetuksen muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 9 päivänä marraskuuta 1868 annetun etuoikeusasetuksen 4 §:n 1 momentti, 8 §:n 2 momentti ja 20 §:n 2 momentti,

sellaisina kuin ne ovat, 4 §:n 1 momentti 29 päivänä syyskuuta 1978 annetussa laissa (739/78), 8 §:n 2 momentti 5 päivänä helmikuuta 1965 annetussa laissa (48/65) ja 20 §:n 2 momentti 24 päivänä elokuuta 1984 annetussa laissa (639/84), näin kuuluviksi:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

4 §

Sen jälkeen kun edellä mainittu tavara on erotettu, maksetaan luovutetuista varoista työntekijän työsuhteesta johtuneet palkka- ja muut saatavat viimeiseltä ja kuluvalta vuodelta sekä huoltoapulain 5 §:ssä tarkoitetun eläkkeen pääomitettu määrä. Pääomittaminen suoritetaan niiden perusteiden mukaisesti, jotka sosiaali- ja terveysministeriö viimeksi on vahvistanut noudatettaviksi laskettaessa työeläkelainsäädännön mukaisen vanhuuseläkkeen kertasuoritusta, jos kertasuoritus tapahtuisi konkurssin alkaessa. Jos velallinen on kuollut, suoritetaan kuitenkin ensin hänen hautaamisestaan aiheutuneet kohtuulliset menot sekä sen jälkeen perunkirjoituskulut ja vaivaisten osa. *Jos jollakin henkilöllä osakeomistuksen perusteella tai muutoin on tai on ollut määräämisvalta osakeyhtiössä, ei se, mitä edellä on sanottu palkka- ja muusta saatavasta, yhtiön konkurssissa koske tällaisen henkilön, hänen puolisonsa, hänen tai hänen puolisonsa suoraan takenevassa tai etenevässä polvessa olevan sukulaisen eikä tällaisen henkilön puolison saatavaa paitsi siltä osin, kuin voidaan osoittaa saatavan olevan kohtuullisena pidettävä korvaus yhtiön hyväksi tehdystä työstä.*

4 §

Sen jälkeen kun edellä mainittu tavara on erotettu, maksetaan luovutetuista varoista työntekijän työsuhteesta johtuvat palkka- ja muut saatavat viimeiseltä ja kuluvalta vuodelta sekä huoltoapulain 5 §:ssä tarkoitetun eläkkeen pääomitettu määrä. Pääomittaminen suoritetaan niiden perusteiden mukaisesti, jotka sosiaali- ja terveysministeriö viimeksi on vahvistanut noudatettaviksi laskettaessa työeläkelainsäädännön mukaisen vanhuuseläkkeen kertasuoritusta, jos kertasuoritus tapahtuisi konkurssin alkaessa. Jos velallinen on kuollut, suoritetaan kuitenkin ensin hänen hautaamisestaan aiheutuneet kohtuulliset menot sekä sen jälkeen perunkirjoituskulut.

8 §

Ulosmittaus ei tuota etuoikeutta, jos konkurssi seuraa kuukauden kuluessa sen jälkeen tehdystä hakemuksesta. *Sama on laki, kun ulosmittaus on toimitettu velallisen kuoleman jälkeen ja konkurssi seuraa hakemuksesta, joka on tehty kuukauden kuluessa perunkirjoituksesta tai sen toimittamisen määräajan päätymisestä taikka kuukauden kuluessa siitä, kun pesänselvittäjä saman ajan kuluessa tehdystä hakemuksesta määrättiin.*

Ulosmittaus ei tuota etuoikeutta, *jos ulosmittausta seuraa konkurssi ja maksu, jonka velkoja saisi ulosmittauksella, voitaisiin peräyttää takaisinsaantia konkurssipesään koskevien säännösten nojalla.*

Voimassa oleva laki

Ehdotus

20 §

Muutoin on velkoja myös ulosmittauksessa, joka toimitetaan toisen velkojan hakemukselta, oikeutettu maksun saamiseen ulosmitatusta omaisuudesta samalla etuoikeudella, mikä hänellä edellä olevien säännöksen mukaan olisi konkurssissa. Maanomistajalle tuleva rakennusten tai tilusten rappionkorvaus, 7 §:ssä tarkoitettut verot ja maksut, saaminen, joka on mainittu 4, 4 a §:n 1 ja 2 momentissa, 9 tai 10 §:ssä, sekä 13 §:ssä tarkoitettut korvaukset ja varat suoritetaan etuoikeudella kuitenkin vain siinä tapauksessa, että omaisuus on siitäkin saamisesta ulosmitattu taikka maanomistajalla on ulosmitattuun omaisuuteen korvaus- saamisestaan pidätys-oikeus.

Muutoin on velkoja myös ulosmittauksessa, joka toimitetaan toisen velkojan hakemukselta, oikeutettu maksun saamiseen ulosmitatusta omaisuudesta samalla etuoikeudella, mikä hänellä edellä olevien säännöksen mukaan olisi konkurssissa. *Siltä osin kuin työntekijän 4 §:n 1 momentissa tarkoitettua työsuhteesta johtuvaa saatavaa ei voitaisi määrätä maksettavaksi konkurssipesään kuuluvista varoista konkurssisäännön 26 §:n johdosta, ei sillä ole myöskään etuoikeutta ulosmittauksessa.* Maanomistajalle tuleva rakennusten tai tilusten rappion korvaus, 7 §:ssä tarkoitettut verot ja maksut, saaminen, joka on mainittu 4 §:ssä, 4 a §:n 1 ja 2 momentissa, 9 tai 10 §:ssä, sekä 13 §:ssä tarkoitettut korvaukset ja varat suoritetaan etuoikeudella kuitenkin vain siinä tapauksessa, että omaisuus on siitäkin saamisesta ulosmitattu taikka maanomistajalla on ulosmitattuun omaisuuteen korvaus- saamisestaan pidätys-oikeus.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

Aikaisemman lain 4 §:n 1 momenttia ja 20 §:n 2 momenttia sovelletaan, jos saatava on erääntynyt ennen tämän lain voimaantuloa. Aikaisemman lain 8 §:n 2 momenttia sovelletaan, jos ulosmittaus on toimitettu ennen tämän lain voimaantuloa.

6.

Laki

vakuutus-sopimuslain 117 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 12 päivänä toukokuuta 1933 annetun vakuutus-sopimuslain (132/33) 117 §:n 1 momentti näin kuuluvaksi:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

117 §

Jos vakuutuksenottaja asetetaan konkurssitilaan, *ennenkuin kymmenen vuotta on kulunut vakuutus-sopimuksen päättämisestä*, ja vakuutuksenottajan havaitaan kolmena viimeisenä vuotena ennen konkurssin alkua käyttäneen vakuutusmaksuihin määriä, jotka, silloinkuin ne suoritettiin, eivät olleet kohtuullisessa suh-

117 §

Jos vakuutuksenottaja asetetaan konkurssitilaan ja vakuutuksenottajan havaitaan *myöhemmin kuin kolme vuotta ennen takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain (/) 2 §:ssä tarkoitettua määräpäivää* käyttäneen vakuutusmaksuihin määriä, jotka, *silloin kuin* ne suoritettiin, eivät olleet kohtuullisessa suh-

Voimassa oleva laki

teessa hänen oloihinsa ja varoihinsa, olkoon konkurssipesällä oikeus vakuutuksenantajalta vaatia takaisin, mitä siten on liikaa suoritettu, mikäli vakuutukseen perustuva saaminen vakuutuksenantajalta siihen riittää. Ellei vakuutuksenottaja ole antanut tähän suostumustaan, olkoon konkurssipesä kuitenkin, puhevallan menettämisen uhalla, velvollinen oikeutensa vahvistamista varten haastattamaan vakuutuksenottajan oikeuteen kolmen kuukauden kuluessa paikalletulopäivästä.

Ehdotus

teessa hänen oloihinsa ja varoihinsa, *konkurssipesällä on oikeus* vakuutuksenantajalta vaatia takaisin, mitä siten on liikaa suoritettu, mikäli vakuutukseen perustuva saaminen vakuutuksenantajalta siihen riittää. Jollei vakuutuksenottaja ole antanut tähän suostumustaan, konkurssipesä on velvollinen, puhevallan menettämisen uhalla, oikeutensa vahvistamista varten *nostamaan kanteen vakuutuksenottajaa vastaan. Sellaisesta kanteesta on voimassa, mitä takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain 23 §:n 1 momentissa ja 24 §:ssä on säädetty.*

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

Tätä lakia sovelletaan, jos konkurssihakemus on tehty tämän lain tultua voimaan. Jos vakuutusopimuksen päättämisestä on lain tullessa voimaan kulunut vähintään kymmenen vuotta, konkurssipesällä ei kuitenkaan ole oikeutta vaatia liikaa suoritettuja maksuja takaisin.

7.

Laki**ulosottolain 3 ja 4 luvun muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan ulosottolain 3 luvun 35 § ja 36 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat 18 päivänä toukokuuta 1973 annetussa laissa (389/73), sekä lisätään 4 lukuun uusi 11 a § seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

3 luku

Yleisiä säännöksiä tuomioiden ja päätösten täytäntöönpanosta

35 §

Kun velallinen, jonka omaisuuden ulosmittaamista on ulosotonhaltijalta tai ulosottomieheltä haettu, on velkojan vahingoksi sitä luovuttanut, mennyt sitoutumukseen tai suositunut määrättyä velkojaa sellaisissa olosuhteissa, että takaisinsaanti konkurssipesään olisi ollut luvallinen, jos ulosmittauksen sijasta olisi haettu konkurssia, peräytyy luovutus, sitoumus tai

35 §

Kun velkoja on hakenut ulosottoa ja havaitaan, että velallisen omaisuutta koskeva oikeustoimi olisi voitu peräyttää konkurssipesään, jos ulosoton sijasta olisi haettu konkurssia, peräytyy oikeustoimi, jolla ulosottoa hakeen velkojan oikeutta on loukattu, jos velkoja sitä kanteella vaatii. Mitä edellä on säädetty, koskee myös menettelyä, järjestelyä tai muuta

Voimassa oleva laki

muu sellainen oikeustoimi, jolla ulosmittausta hakeneen velkojan oikeutta on loukattu, mikäli velkoja kanteella sitä vaatii.

Velkojan kanteen johdosta peräytyneeksi julistetulla oikeustoimella luovutettu omaisuus, siitä saatu korko tai tuotto sekä, milloin velallisen suorittama maksu peräytyy, maksuna vastaanotettu rahamäärä kuuden prosentin korkoineen maksun vastaanottamisesta lukien on luovutettava ulosottomiehelle, sikäli kuin varat ovat tarpeen kantajan saatavan suorittamiseen. Jos omaisuus ei ole tallella, on sen arvo vastavasti korvattava. Ulosottomiehelle luovutettavat varat ulosmitataan kantajan saatavan suorittamiseksi. Vastaajalle on kuitenkin suoritettava tämän peräytyvästä omaisuudesta velalliselle antama vastike tai sen arvo sekä korvaus hänen omaisuuteen panemistaan tarpeellisista kustannuksista, niin kuin konkurssisäännössä on säädetty.

Vastaajalle 2 momentin mukaan ehkä tuleva määrä, jollei kantaja tai velallinen ole sitä suorittanut, otetaan päältä ulosmitatuista varoista.

36 §

Ulosottovelkojan kanne omaisuuden luovutuksen tai muun oikeustoimen peräyttämisestä 35 §:n nojalla on nostettava 60 päivässä siitä lukien, kun velkoja sai ulosottomieheltä tiedon siitä, ettei hänen saamisensa ole tullut ulosottoyrityksessä täysin suoritetuksi, taikka, jos kysymys on kiinteistöstä, johon ei ollut silloin haettu lainhuudatusta, tai osituksesta, josta osituskirjaa ei ollut annettu tuomioistuimeen, siitä päivästä lukien, jolloin lainhuudatusta haetaan tai osituskirja annetaan tuomioistuimeen.

Ehdotus

toimenpidettä, joka on vaikutukseltaan oikeustoimeen rinnastettava.

Velkojan kanteen johdosta peräytyneeksi julistetun oikeustoimen tarkoittama omaisuus, siitä saatu tuotto tai korko sekä korvaus omaisuuden arvon alenemisesta tai omaisuudesta saadusta hyödystä on luovutettava ulosottomiehelle sikäli kuin se on tarpeen kantajan saatavan suorittamiseksi. Ulosottomiehelle luovutettavat varat ulosmitataan kantajan saatavan suorittamiseksi.

Vastaajalle on palautettava hänen peräytyneellä oikeustoimella luovutetusta omaisuudesta velalliselle maksamansa vastike.

Edellä 2 tai 3 momentin mukaan palautettavan omaisuuden arvon korvaamisesta, tuotosta ja korosta, omaisuuden arvon alenemisen, omaisuudesta saadun hyödyn ja omaisuuteen pantujen kustannusten korvaamisesta sekä oikeustoimen peräytyessä vastaajalle syntyvien velvollisuuksien sovittamisesta on soveltuvien osin voimassa, mitä takaisinsaannista konkursipesään annetussa laissa (/) säädetään.

Vastaajalle 3 ja 4 momentin mukaan ehkä tuleva määrä, jollei kantaja tai velallinen ole sitä suorittanut, otetaan päältä ulosmitatuista varoista.

36 §

Ulosottovelkojan kanne omaisuuden luovutuksen tai muun oikeustoimen peräyttämisestä 35 §:n nojalla on nostettava kuudessa kuukaudessa siitä lukien, kun velkoja sai ulosottomieheltä tiedon siitä, ettei hänen saamisensa ole tullut ulosottoyrityksessä täysin suoritetuksi, taikka, jos on kysymys osituksesta, josta osituskirjaa ei ollut annettu tuomioistuimeen, siitä päivästä lukien, jolloin osituskirja annetaan tuomioistuimeen.

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

4 luku

Ulosmittauksesta

11 a §

Velallisen oikeutta perintöön tai testamenttiin ei voida häneltä ulosmitata, jos velallinen perittävän kuoleman jälkeen ennen ulosmittausta luopuu oikeudestaan perintökaaren 17 luvun 2 a §:n mukaisesti.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

Tämän lain 3 luvun 35 ja 36 §:n 1 momentin säännöksiä ei sovelleta, jos ulosmittausta on haettu ennen tämän lain voimaantuloa. Tämän lain 4 luvun 11 a §:ää ei sovelleta, jos ulosmittaus on toimitettu ennen tämän lain voimaantuloa.

8.

Laki**avioliittolain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 13 päivänä kesäkuuta 1929 annetun avoliittolain (234/29) 44 §:n 2 momentti sekä 61 ja 62 §,

näistä 44 §:n 2 momentti sellaisena kuin se on 30 päivänä huhtikuuta 1986 annetussa laissa (308/86), sekä

muutetaan 44 §:n 3 momentti, 45 ja 66 § sekä 103 §:n 2 momentti ja 104 §,

sellaisina kuin niistä ovat 44 §:n 3 momentti mainitussa 30 päivänä huhtikuuta 1986 annetussa laissa ja 103 §:n 2 momentti 5 päivänä syyskuuta 1975 annetussa laissa (705/75), seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

44 §

Jäljempänä 45 §:ssä tarkoitettu avioehtosopimus, jolla lahjoitetaan kihlakumppanille tälle avoliittoa päätettäessä tulevaa omaisuutta, raukeaa, jollei avioehtosopimusta ole jätetty tuomioistuimelle kuukauden kuluessa siitä päivästä, jona avoliitto on päätetty.

Avioehtosopimus ei tule voimaan, jos se on jätetty tuomioistuimelle vasta sen jälkeen, kun puoliso on kuollut tai avoliitto on tuomiolla purettu tai puolisoille on myönnetty asumusero.

(Kumotaan)

Avioehtosopimus ei tule voimaan, jos se on jätetty tuomioistuimelle avoliiton purkauduttua tai sen jälkeen, kun avioeroa koskeva asia on tullut vireille.

45 §

Jos kihlakumppani tahtoo antaa kihlatulleen omaisuutta, joka on tälle tuleva avoliittoa

45 §

Jos puoliso lahjoittaa toiselle puolisolle irtainta omaisuutta, lahjoituksesta on ilmoitetta-

Voimassa oleva laki

päätettäessä, noudattakoon, mitä 42 §:ssä avioehtosopimuksista säädetään. Tällaiseen lahjaan on myös sovellettava, mitä 43 ja 44 §:ssä on määrätty. Avioliiton aikana älköön puliso lahjoittako omaisuutta toiselle puolisol-le.

Mitä edellä sanotaan, ei koske tavanmukaisia lahjoja, joiden arvo ei ole epäsuhteessa antajan oloihin.

Jos kihlakumppani on sitoutunut avioliiton aikana vastikkeetta antamaan toiselle puolisol-le rahaa tai muuta omaisuutta, älköön sitoumus olko velvoittava, vaikka siitä olisi annettu kirjallinen todiste.

61 §

Jos puoliso on, noudattamatta mitä 45 §:n 1 momentissa on säädetty, ennen avioliittoa luovuttanut omaisuutta toiselle puolisol-le ja velkoja sittemmin väittää, että luovutus on sellainen lahja, josta mainitussa momentissa puhutaan, on puolison näytettävä, ettei niin ole laita.

Mitä edellä on sanottu todistamisvelvollisuudesta on vastaavasti sovellettava, milloin puoliso on avioliiton aikana antanut omaisuutta toiselle puolisol-le.

62 §

Jos puoliso on, sillä tavoin kuin 45 §:n 1 momentissa sanotaan, ennen avioliittoa lahjakirjalla luovuttanut omaisuutta toiselle puolisol-le eikä sittemmin voi maksaa velkaa, josta hän oli vastuussa lahjan tullessa voimaan tai josta hän on tullut vastuuseen vuoden kuluessa sen jälkeen, vastatkoon toinen puoliso puuttuvasta määrästä lahjan arvolla. Milloin vastiketta on annettu, on se siitä vähennettävä. Jos lahja on saajan tuottamuksetta kokonaan tai osaksi hukkaantunut, olkoon hän samassa määrässä vastuusta vapaa. Lahjan antajan ollessa konkurssitilassa älköön vaadittako selvitystä siitä, mitä antajalta puuttuu.

66 §

Lahjakirjan, kirjallisen suostumuksen, avioehtosopimuksen ja luettelon, joista puhutaan 35 §:n 2 momentissa sekä 38, 42, 45 ja 60 §:ssä, tulee, jotta ne olisivat päteviä, olla päivättyjä, asianmukaisesti allekirjoitettuja ja kahden esteettömän henkilön oikeaksi todistamia.

Ehdotus

va tuomioistuimelle siten kuin lahjanlupauslain 6 §:ssä säädetään, jotta lahjansaaja voisi saada suojaa antajan velkojen takaisinsaantivaatimuksilta konkurssissa ja ulosotossa.

Puolisoiden välisen lahjan takaisinsaannista säädetään takaisinsaannista konkurssipesään annetussa laissa (/) ja ulosottolaissa.

(Kumotaan)

(Kumotaan)

66 §

Lahjakirjan, kirjallisen suostumuksen, avioehtosopimuksen ja luettelon, joista puhutaan 35 §:n 2 momentissa sekä 38, 42 ja 60 §:ssä, tulee, jotta ne olisivat päteviä, olla päivättyjä, asianmukaisesti allekirjoitettuja ja kahden esteettömän henkilön oikeaksi todistamia.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

103 §

Osituksessa, joka toimitetaan ensiksi kuolleen puolison kuoleman jälkeen, eloonjäänyt puoliso ei ole kuitenkaan velvollinen luovuttamaan omaisuuttaan ensiksi kuolleen puolison perillisille.

Kun puolison tai kuolleen puolison omaisuus on luovutettu konkurssiin, toinen puoliso tai tämän perilliset eivät kuitenkaan ole velvolliset luovuttamaan omaisuutta osituksessa. Osituksessa, joka toimitetaan ensiksi kuolleen puolison kuoleman jälkeen, ei eloonjäänyt puoliso ole velvollinen luovuttamaan omaisuuttaan ensiksi kuolleen puolison perillisille.

104 §

Jos puoliso on osituksessa luopunut siitä, mitä hänelle olisi ollut tuleva, eikä sittemmin voi maksaa ennen ositusta syntynyttä velkaa, vastatkoon kuolleen puolison perilliset, kukin omasta ja toistensa puolesta, tai toinen puoliso siitä, mikä puuttuu, liiaksi saamansa omaisuuden arvolla. Jos puoliso on konkurssitilassa, älköön vaadittako selvitystä siitä, mitä häneltä puuttuu.

Mitä 1 momentissa sanotaan, älköön sovellettako, milloin ositus on tapahtunut puolison kuoleman johdosta, sellaiseen velkaan, josta kuollut puoliso on vastuussa.

104 §

Jos puoliso on osituksessa luovuttanut puolisoilleen tai tämän perillisille omaisuuttaan huomattavasti enemmän kuin hän olisi ollut velvollinen luovuttamaan, ositus voidaan peräyttää konkurssipesään siten kuin takaisinsaannista konkurssipesään annetussa laissa säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19 .

Jos puoliso on lahjoittanut toiselle puolisolleen omaisuutta ennen tämän lain voimaantuloa, sovelletaan lahjoitukseen tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Lain 104 §:ää sovelletaan sen aikaisemmassa muodossa, jos puoliso on ennen tämän lain voimaantuloa toimitetussa osituksessa luovuttanut omaisuuttaan enemmän kuin hän olisi ollut velvollinen tai jos tämän lain tullessa voimaan on vireillä 104 §:ään perustuva oikeudenkäynti.

Jos omaisuuden ositusta olisi voitu vaatia toimitettavaksi ennen tämän lain voimaantuloa, on konkurssipesän oikeuteen saada osituksessa omaisuutta toiselta puolisolta sovellettava tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä edellyttäen, että hakemus puolison omaisuuden luovuttamisesta konkurssiin on tehty ennen tämän lain voimaantuloa.

9.

Laki**lahjanlupauslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 31 päivänä heinäkuuta 1947 annetun lahjanlupauslain (625/47) 6 § sekä
lisätään lakiin uusi 7 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

6 §

Kihlakumppanin tai puolison sitoumuksesta avioliiton aikana antaa toiselle puolisolle rahaa tai muuta omaisuutta on noudatettava, mitä siitä avioliittolain mukaan on voimassa.

Ehdotus

6 §

Jos joku lahjoittaa irtainta omaisuutta puolisolleen, suoraan etenevässä tai takenevassa polvessa olevalle sukulaiselleen tai tämän puolisolle taikka sellaiselle muulle erityisen läheiselle henkilölle, jonka kanssa hän asuu yhteisessä taloudessa, on lahjoituksesta ilmoitettava tuomioistuimelle, jotta lahjansaaja voisi saada suojaa lahjan antajan velkojien takaisinsaanti-vaatimuksilta konkurssissa ja ulosotossa. Edellä sanottu ei kuitenkaan koske sellaisia tavamukaisia lahjoja, jotka eivät ole epäsuhteessa antajan taloudelliseen asemaan.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu ilmoitus tehdään kirjallisesti sen paikkakunnan tuomioistuimelle, jossa lahjanantajalla on kotipaikka tai, jos hänellä ei ole kotipaikka Suomessa, Helsingin raastuvanoikeudelle. Ilmoituksesta tulee käydä ilmi lahjanantaja ja -saaja, lahjan kohde sekä antamisajankohta. Lahjoituksen rekisteröimisestä ja kuuluttamisesta säädetään asetuksella.

7 §

Velkojien oikeudesta vaatia lahjan peräytymistä säädetään takaisinsaannista konkurssipesään annetussa laissa (/) ja ulosottolaisissa.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
 kuuta 19 . _____

10.

Laki

eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annetun lain 16 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista 5 päivänä joulukuuta 1929 annetun lain (379/29) 16 §:n 1 momentti näin kuuluvaksi:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

16 §

Jos puoliso, jonka suhteet toiseen puolisoon 14 §:n 2 tai 3 momentin mukaan määrää ulkomaan laki, tahtoo pidättää itselleen oikeuden tässä valtakunnassa kolmatta henkilöä vastaan vedota sanottuun lakiin tai avioehtosopimukseen, ilmoittakoon siitä sen paikkakunnan tuomioistuimelle, missä hänen kotipaikkansa on, tai, ellei hänellä ole kotipaikkaa Suomessa, Helsingin raastuvanoikeudelle. *Avioehtosopimukseen, jolla vastikkeetta siirretään omaisuutta jommallekummalle puolisolle, vedotakoon kuitenkin konkurssin ulkopuolella vain sitä vastaan, jonka näytetään siitä tienneen, ja konkurssin sattuessa olkoon sellainen sopimus tehoton. Puolisoiden välisistä lahjoista olkoon muutoin voimassa, mitä siitä Suomen laissa säädetään.*

16 §

Jos puoliso, jonka suhteet toiseen puolisoon 14 §:n 2 tai 3 momentin mukaan määräytyvät ulkomaan lain mukaan, tahtoo pidättää itselleen oikeuden Suomessa kolmatta henkilöä vastaan vedota sanottuun lakiin tai avioehtosopimukseen, hänen on ilmoitettava siitä sen paikkakunnan tuomioistuimelle, missä hänellä on kotipaikka, tai, jollei hänellä ole kotipaikkaa Suomessa, Helsingin raastuvanoikeudelle.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 ____.

Jos puoliso on lahjoittanut toiselle puolisolle omaisuutta ennen tämän lain voimaantuloa, lahjoitukseen sovelletaan aikaisempaa lakia.

11.

Laki

perintökaaren muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti lisätään 5 päivänä helmikuuta 1965 annetun perintökaaren (40/65) 7 lukuun uusi 11 § ja 14 lukuun uusi 6 § sekä 17 lukuun uusi 2 a § seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

7 luku

Lakiosasta

11 §

Perillisen oikeus vaatia lakiosaansa ei siirry hänen velkojilleen.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

14 luku

**Testamentin valvonnasta, tiedoksiantamisesta
ja moitteesta**

6 §

*Perillisen oikeus moittia testamenttia ei siirry
hänen velkojilleen.*

17 luku

**Perinnöstä luopumisesta ja perintöosuuden
luovuttamisesta**

2 a §

*Perillisellä ja testamentinsaajalla on oikeus
luopua oikeudestaan perittävän kuoltua, jollei-
vät he ole jo ryhtyneet sellaisiin toimiin, että
heidän on katsottava ottaneen perinnön vas-
taan. Luopuminen on tehtävä kirjallisesti.
Luopumisen sitovuudesta perillisen ja testa-
mentinsaajan velkoihin säädetään konkurssi-
säännössä ja ulosottolaissa.*

*Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 19 ____.*

